

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA BOHEMISTIKY

**Analýza českých překladů ze slovinštiny
překladaatele Františka Benharta**

DISERTAČNÍ PRÁCE

Autor práce: Mgr. Jana Šnytová

Školitel: doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.

2015

PALACKÝ UNIVERSITY OLOMOUC
FACULTY OF ARTS
DEPARTEMENT OF CZECH STUDIES

**Analysis of František Benhart's translations
from Slovenian into Czech**

DISSERTATION

Author: Mgr. Jana Šnytová

Supervisor: doc. PhDr. Milan Hrdlička, CSc.

2015

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že text mnou odevzdané disertační práce v písemné podobě nebo na CD nosiči je totožný s textem závěrečné práce vloženým do systému STAG.

Prohlašuji rovněž, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne .....

.....

ANOTACE

V předkládané interdisciplinární práci – primárně lingvistické, která však zasahuje do oblasti translologie a literární vědy – se zaměřujeme na překladatelské dílo Františka Benharta. Podstatou práce je jazykový rozbor jeho překladů slovinské literatury do češtiny. Na základě výsledků analýz jednotlivých překladatelských řešení uvádíme jeho konkrétní překladatelské postupy, které se pokoušíme zobecnit a odvodit z nich jeho překladatelskou metodu. Naše disertační práce sleduje i druhý cíl, a to upozornit na možné důsledky Benhartovy překladatelské metody v oblasti recepce slovinské literatury v českém prostředí.

Klíčová slova:

translatologie, výrazové posuny, expresivita, frazeologie a idiomatika, propria, realie, slovinština, slovinská literatura, František Benhart

ANNOTATION

In this interdisciplinary work – primarily linguistic but extending into the area of translation and literary studies – we focus on the translation work by František Benhart. The essence of this dissertation is the linguistic analysis of Benhart's literary translations from Slovenian into Czech. Based on the results coming from analyses of Benhart's different translation solutions, we derive his specific translation approaches that we attempt to summarize into his general translation method. Furthermore, our dissertation pursues our second objective: to draw attention to the possible consequences of his translation method on the reception of Slovenian literature by the Czech readers.

Key words:

translatology, shifts of expression, expressiveness, phraseology and idioms, proper nouns, realia, Slovenian language, Slovenian literature, František Benhart

IZVLEČEK

V pričujočem interdisciplinarnem delu – ki je primarno jezikoslovno, vendar posega na področje prevodoslovja in literarne vede – obravnavamo prevajalski opus Františka Benharta. Osrednje mesto ima jezikovna razčlemba Benhartovih prevodov slovenske književnosti v češčino. Na podlagi izsledkov analize posameznih prevajalskih rešitev bomo določili njegove konkretne prevajalske postopke, ki jih bomo poskušali posplošiti v njegove prevajalske metode. Poleg tega je cilj naše disertacije opozoriti na morebitne posledice njegove metode za recepcijo slovenske književnosti v češkem prostoru.

Ključne besede:

prevodoslovje, pomenski premiki, ekspresivnost, frazeologija in idiomatika, lastna imena, realije, slovenščina, slovenska književnost, František Benhart

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji svému školiteli doc. PhDr. Milanu Hrdličkovi, CSc., za cenné rady, připomínky a podporu, kterou mi během zpracovávání disertační práce poskytoval. Mé poděkování náleží také doc. PhDr. Ireně Bogoczové, CSc., za korekce týkající se zejména srovnávacích (slovinsko-českých) oddílů textu. Prof. PhDr. Marii Krčmové, CSc., vyjadřuji své díky za její pomoc při volbě vhodné metody práce i koncepce prezentace materiálu. Ráda bych poděkovala také prof. PhDr. Oldřichu Uličnému, DrSc., za jeho inspirativní badatelské podněty. V neposlední řadě vřelé díky patří kolegům – slovenistům a překladatelům: PhDr. Davidu Blažkovi, Ph.D., Mgr. Tatjaně Jamnik, PhDr. Petru Mainušovi a Mgr. Špele Sevšek Šramel, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 SLOVINSKÁ LITERATURA V ČESKÝCH PŘEKLADECH.....	10
1.1 Česko-slovinské kulturní vztahy od počátků k dnešku.....	10
1.2 Specifika překládání slovinské literatury do češtiny v období 1945–2013.....	13
2 ROLE PŘEKLADATELE FRANTIŠKA BENHARTA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ SLOVINSKÉ LITERATURY DO ČEŠTINY.....	18
2.1 Biografie Františka Benharta.....	19
2.2 Podíl Benhartem přeložených děl na celkovém počtu knižně vydaných překladů20	
2.3 Kritéria výběru děl k překladu.....	24
3 DŮSLEDKY ROZDÍLŮ MEZI ČEŠTINOU A SLOVINŠTINOU PRO PŘEKLADATELSKOU PRAXI.....	26
3.1 Morfosyntaktická rovina.....	27
3.2 Lexikální rovina.....	33
4 TYPOLOGIE VÝRAZOVÝCH ZMĚN V PŘEKLADU.....	37
5 EXPRESIVNÍ VÝRAZY PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY	41
5.1 Mate Dolenc: <i>Upír z Gorjanců</i>	41
5.1.1 Definice expresivity v českém a slovinském lingvistickém prostředí.....	42
5.1.2 Stylová rovina díla.....	44
5.1.3 Expresivní výrazy a překlad.....	46
5.1.4 Analýza významových posunů.....	47
5.2 Shrnutí.....	50
6 FRAZELOGIE A IDIOMATIKA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY.....	52
6.1 Drago Jančar: <i>Galejnik</i>	52
6.1.1 Stylová rovina.....	53
6.1.2 Frazeologie a idiomatika v českém a slovinském lingvistickém prostředí... 54	
6.1.3 Přístupy k překladu frazeologie a idiomatiky.....	56
6.1.4 Analýza významových posunů.....	58
6.2 Shrnutí.....	62
7 PROPRIA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY.....	64
7.1 Ciril Kosmač: <i>Jarní den, Tantadruj a Balada o trubce a oblaku</i>	64
7.1.1 Stylová rovina díla.....	66
7.1.2 Literární onomastika v českém a slovinském prostředí.....	67
7.1.3 Propria v dílech Cirila Kosmače.....	70
7.1.4 Přístupy k překladu proprií.....	73
7.1.5 Analýza výrazových posunů.....	76
7.2 Shrnutí.....	81

8	REÁLIE PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY	84
8.1	Reálie a bezekvivalentní lexikální jednotky	84
8.2	Analýza překladu reálií	86
8.2.1	Jídla a nápoje.....	86
8.2.2	Míry, váhy a peněžní jednotky.....	90
8.2.3	Dopravní prostředky	93
8.2.4	Výrazy z oblasti školství a zaměstnání	95
8.2.5	Typy obydlí a staveb	96
8.2.6	Společensko-politické reálie: orgány a nositelé moci, vojenské reálie	97
8.3	Shrnutí.....	100
9	ANALÝZY UCELENÝCH TEXTŮ	102
9.1	Analýza překladu povídek Draga Jančara <i>Kastilský obraz a Potkan</i>	102
9.1.1	Styl analyzovaných textů	102
9.1.2	Analýza z hlediska mikrostylistiky	104
9.1.3	Filologické pochopení předlohy.....	104
9.1.4	Interpretace.....	106
9.1.5	Přestylizování.....	107
9.2	Shrnutí.....	107
9.3	Analýza překladu povídky Vitomila Zupana <i>30. srpna 1962</i>	108
9.3.1	Styl analyzovaných textů	109
9.3.2	Analýza z hlediska mikrostylistiky	110
9.3.3	Filologické pochopení předlohy.....	111
9.3.4	Interpretace.....	112
9.3.5	Přestylizování.....	112
9.4	Shrnutí.....	113
10	PŘEKLADATELSKÁ METODA FRANTIŠKA BENHARTA A JEJÍ DŮSLEDKY V OBLASTI RECEPCE PŘELOŽENÝCH DĚL.....	115
	ZÁVĚR	120
	RESUMÉ	123
	SEZNAM PŘÍLOH A TABULEK	126
	SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	127
	PŘÍLOHY	128
	LITERATURA	177
	SEZNAM PUBLIKAČNÍ ČINNOSTI	185

ÚVOD

V předkládané interdisciplinární práci, primárně lingvistické, která však zasahuje do oblasti translatologie a literární vědy, se zaměřujeme na překladatelské dílo Františka Benharta. Podstatou práce je jazykový rozbor jeho překladů slovinské literatury do češtiny. Na základě výsledků analýz jednotlivých řešení v překladu uvedeme jeho konkrétní postupy, které se pokusíme zobecnit do jeho překladatelské metody. Naše disertační práce sleduje i druhý cíl, a to upozornit na možné důsledky jeho metody pro recepci slovinské literatury v českém prostředí.

Osobnost překladatele Františka Benharta (1924–2006) je pro výše uvedenou recepci slovinské literatury v českém prostředí v 2. polovině 20. století fundamentální – český čtenář se mohl s klasickými díly slovinské literatury i jejími moderními tendencemi seznámit především prostřednictvím jeho překladů. V 60. letech 20. století byl Benhart jedním ze dvou hlavních překladatelů slovinské literatury u nás, v 70. a 80. letech pak autorem téměř poloviny všech vydaných překladů. V 90. letech sice nastupuje mladší generace překladatelů, především absolventů nově zřízených slovenistických pracovišť, František Benhart však až do své smrti zůstává hlavním překladatelem slovinské prózy do češtiny. Protože měl po dobu padesáti let mezi překladateli ze slovinštiny téměř bezkonkurenční postavení, svou překladatelskou metodou a kritérii výběru děl k překladu významně ovlivnil představu o slovinské literatuře v českém prostředí. Jeho osobnosti bylo věnováno několik prací, vždy však šlo o práce biografického nebo bibliografického charakteru a byla v nich akcentována především jeho role v oblasti česko-slovenských kulturních vztahů. Filologicky však jeho překlady doposud analyzovány nebyly.

Tuto mezeru se tedy pokouší vyplnit naše studie. Základnímu záměru najít konstanty překladatelské metody, která se prolíná jeho vrcholným tvůrčím obdobím, jsme podřídili i způsob vlastní analýzy. Ta se vztahuje na texty různých autorů, kteří se sice mezi sebou navzájem liší svým jedinečným stylem i příslušností k rozdílným generacím, ale které spojuje to, že se jejich tvorba považuje za součást kánonu slovinské moderní poválečné prózy. Na tomto stylovém, generačním i zcela individuálním průniku se snažíme co nejpřesněji zachytit jedinečnost překladatelského „rukopisu“. K rozboru jsme zvolili pouze překlady prozaických děl ze zmíněného Benhartova vrcholného období, které lze považovat za reprezentativní a vyzrálé.

Konkrétně se zabýváme texty autorů: Prežihov Voranc (1893–1950), Ciril Kosmač (1910–1980), Vitomil Zupan (1914–1987), Pavle Zidar (1932–1992), Mate Dolenc (1945) a Drago Jančar (1948). V první části analýzy se zaměřujeme na jednotlivé jazykové prostředky, které patří k podstatným rysům každého díla a ovlivňují jeho interpretaci. Jedná se o rozbor překladu frazeologických jednotek, expresivních výrazů, vlastních jmen a reálií. V druhé části rozborů se nesoustředíme pouze na jeden vybraný jev, ale analyzujeme ukázkou komplexního (uceleného) textu povídky nebo novely. Výsledky jednotlivých analýz se pokoušíme porovnat a najít styčné body, jež jsou zároveň základními body Benhartovy překladatelské metody.

Překlad uměleckého díla je tvůrčí proces konkrétního translátora, do něž nehodláme zasahovat. Nenavrhujeme řešení, která bychom zvolili my, ale pokoušíme se zhodnotit adekvátnost již existujícího překladu a především upozornit na jisté významové, kontextové, pragmatické a jiné posuny ve zkoumaném překladu, které mají vliv na interpretaci a příjem původních děl, popř. poukázat na zdroj (příčinu) těchto posunů. V práci se rovněž snažíme vyhnout nepodloženým hypotézám a spekulacím a nehodláme zjišťovat důvody, pro které překladatel volil to či ono řešení. V neposlední řadě dlužno zdůraznit, že velkým pomocníkem nám byla typologie výrazových změn v překladu, navržená slovenským translatologem Antonem Popovičem, neboť jasně pojmenovává a definuje potenciální modifikace na ose předloha – překlad.

1 SLOVINSKÁ LITERATURA V ČESKÝCH PŘEKLADECH

Překlad se již dlouho nechápe jako pouhá záměna prvků jednoho jazykového kódu za prvky kódu jiného. Naopak je definován jako komplexní komunikační akt, v němž vedle stránky jazykové plní důležitou roli i faktory extralingvistické.¹ Hodnocení překladu tedy vychází nejen ze vztahu překladatele k předloze, resp. překladu k originálu, ale v úvahu se bere i recipient a kulturní specifika cílového prostředí. Recepce totiž dílo určitým způsobem dotváří a příjemce je tím, kdo dovršuje jeho realizaci. Proto je logické, že moderní translologie věnuje pozornost okolnostem, za kterých se toto dotváření uskutečňuje. Recipient originálu není totéž co recipient překladu: autor píše pro tzv. „ideálního“ čtenáře,² jeho text si osobuje jistou univerzalitu a je otevřený jiným kulturám; překladatel se ve větší míře zaměřuje na své současníky, a to pouze na příslušníky vlastního národa.³ Na překladatelskou metodu má tedy vliv stupeň kulturní připravenosti cílových recipientů a míra znalostí o výchozím prostředí v cílové kultuře.

Pro analýzu překladatelské metody Františka Benharta je proto třeba si uvědomit kulturní kontext, do něhož spadá jeho překladatelské působení. Z tohoto důvodu považujeme za vhodné alespoň stručně představit historii česko-slovinských kulturních vztahů. Podrobněji se zaměříme na období od roku 1945 do současnosti, v němž Benhart jako překladatel působil, a uvedeme specifika překládání slovinské literatury u nás z hlediska kvantitativního i z pohledu výběru autorů a děl určených k překladu.

1.1 Česko-slovinské kulturní vztahy od počátků k dnešku

Kulturní vztahy mezi Čechy a Slovinci mají dlouholetou tradici, ale v různých obdobích se jejich povaha i intenzita měnily. Nesporné však je, že převažoval spíše český vliv na slovinskou kulturu. Až na přelomu 19. a 20. století se situace vyrovnává, a to především na poli literatury a architektury. V oblasti hudby, divadla a výtvarného umění stále převažuje působení českého prostředí na slovinské.⁴

---

¹ HRDLIČKA, M. K jazykovému zaměření překladatele na čtenáře v teorii a praxi uměleckého překladu. In: *Překladatelské miniatury*. Praha: Karolinum, 2014, s. 40.

² VILIKOVSKÝ, J. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 62.

³ VILIKOVSKÝ, J., 2002, s. 60–62.

⁴ MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 1.

Počátky kulturních styků sahají až do středověku. Zmíňme alespoň několik nejvýznamnějších příkladů té doby: v severovýchodní části dnešního Slovinska se projevil vlivy stavitelské a sochařské dílny Petra Parlěře,⁵ za přispění českých mnichů vznikly dva významné středověké rukopisy v kláštorech Žice a Stična. V rukopisech ze Stičny (1. pol. 15. stol.) je patrný vliv českých cisterciáků, kteří uprchli před husitskými válkami, a ze stejné doby je i velikonoční píseň zapsaná ve staré češtině (tzv. *Žičský rukopis*).⁶

K 16. století se vážou kontakty českých humanistů se slovinskými protestanty: Zikmund Hrubý z Jelení se v Basileji stýkal se stoupenci slovinského protestantismu, podobné kontakty zmiňuje ve své Gramatice české i Jan Blahoslav. Při jazykovědné a překladatelské práci pomáhaly české prameny také slovinským protestantským vzdělavcům Primoži Trubarovi, Adamu Bohoričovi a Juriji Dalmatinovi.⁷ Hieronim Megiser přejal pro obohacení slovinštiny do svých slovníků z roku 1592 a 1603 mnoho českých slov.⁸

Na konci 16. století zaznamenáváme první doklad slovinského vlivu v českém prostředí: na Bohoričovu mluvnicu ihned po jejím vydání (1584) upozorňoval české čtenáře Prokop Lupáč z Hlaváčova ve svém *Historickém kalendáři*. Významný skladatel slovinského původu a jeden ze zakladatelů evropské polyfonní hudby Jakob Gallus působil na dvoře císaře Rudolfa II. a v Praze vznikla i většina jeho nejlepších děl.⁹

Za vlády Marie Terezie a Josefa II. vrcholí snaha o státní centralizaci a zavedení německého jazyka do úřadů a škol. Reakcí vzdělaných představitelů obou etnik byla stále intenzivněji propagovaná idea slovanské sounáležitosti mezi Čechy a Slovinci. Proto na přelomu 18. a 19. století dochází k pravému rozkvětu česko-slovinských kulturních vztahů. V tomto období měly na Slovincce, kteří svou národní identitu zdůvodňovali především existencí svébytného jazyka, velký vliv jazykovědné aktivity českých obrozenců. Josef Dobrovský ovlivnil řadu slovinských vzdělavců,

---

⁵ HLADKÝ, L., BLAŽEK, D. Česko-slovinské vztahy. In: HLADKÝ, L. et al., eds. *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha: Historický ústav, 2000, s. 22.

⁶ MRAVLJAK, J. Žički rokapis: češka velikonočna pesem. *Časopis za zgodovino in narodopisje*, 1927, roč. 22, s. 190–193.

⁷ URBANČIČ, B. *Česko-slovinské kulturní styky*. Praha: Euroslavica, 1995, s. 8.

⁸ HLADKÝ, L., BLAŽEK, D. Česko-slovinské vztahy. In: HLADKÝ, L. et al., ed. *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha: Historický ústav, 2000, s. 23.

⁹ URBANČIČ, B. *Česko-slovinské kulturní styky*. Praha: Euroslavica, 1995, s. 9.

mezi jinými Valentina Vodnika, Petra Dajnka, France Metelka, Jerneje Kopitara ad.¹⁰ Neopomenutelné jsou rovněž kontakty Matiji Čopa se Šafaříkem nebo Máchovo přátelství se slovinským romantickým básníkem Francem Prešernem.¹¹

V první polovině 19. století přicházeli na slovinské území čeští vědci, učitelé, hudebníci a úředníci, kteří zde měli značný vliv. Slovinských vzdělanců a odborníků na českém území bylo mnohem méně.

V době Bachova absolutismu byly sice politické styky mezi českým a slovinským národem přerušeny, na poli kulturním a literárním se však rozvíjely nadále. Na slovinských jevištích se hrají díla českých autorů (Klicpera, Štěpánek). Lexikografové té doby do svých slovníků (např. A. Janežič, slovníky z let 1850, 1851; M. Cigale, 1860) zařazují celou řadu přejímek z češtiny. Z té doby také pochází první knižně vydaný překlad českého díla do slovinštiny: F. Levstik, který se vzdělával i v Olomouci, přeložil *Královedvorský rukopis* a slovinské veřejnosti ho představil v r. 1856. První knižně vydaný překlad slovinské literatury vyšel v českých zemích až o 26 let později, roku 1882.¹²

V období po pádu Bachova absolutismu se široce rozvinula česko-slovinská spolupráce. Slovinci po vzoru českých besed začínají zakládat čítárny (*čitalnica*), které se stávají centry tehdejšího kulturního dění, a inspirují se také českým sokolským hnutím. Druhá polovina 19. století byla začátkem skutečné česko-slovinské literární spolupráce, kterou chápeme jako vzájemné překládání literárních děl (vyšlých knižně, časopisecky nebo v novinách), vydávání článků a zpráv o literárním životě a vzájemnou inspiraci v oblasti námětů literárních děl.¹³ Obousměrné překládání krásné literatury a seznamování se s děním ve slovinském/českém kulturním prostoru je vyvážené a dřívější převaha vlivu českého se neprojevuje.

Nyní se zaměříme především na situaci slovinské literatury v českých zemích, která nás primárně zajímá. V posledním dvacetiletí 19. století vychází celkem 12

---

¹⁰ VINKLER, J. Josef Dobrovský a jeho recepce u Slovinců – znaky a významy. In: VAVŘÍNEK, V. et al., eds. *Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavlicorum*. Příspěvky z mezinárodní vědecké konference v Praze 10.–13. 6. 2003. Praha, 2004, s. 518–537.

¹¹ STICH, A., Tajemné slovinsko-české setkání. *Souvislosti*, 1997, roč. 8, č. 1, 97–104.

¹² PREŠEREN, F. *Básně*. Přeložil Josef Penížek, Jičín: Ladislav Sehnal, 1882; JURČIČ, J., LEVSTIK, F. *Tugomer*. Přeložil Josef Penížek, Jičín: Ladislav Sehnal, 1882.

¹³ MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 1.

překladů slovinské literatury do češtiny (přesně v období 1882–1899). Výběr děl i kvalita překladů však v té době kolísá. Kromě zdařilých překladů významných slovinských děl jsou překládány i práce méně významných autorů. Překladatelé pocházeli především z řad nadšenců, proto při studiu jejich překladů zjišťujeme, že byly nepřesné a většinou měly nízkou uměleckou úroveň.¹⁴

V období od přelomu století do rozpadu společného rakousko-uherského státuprávního celku roku 1918 se počet vyšlých překladů slovinských děl u nás mnohonásobně zvýšil. Během 18 let (1900–1918) bylo vydáno knižně celkem 40 překladů významných děl slovinské literatury (což činí průměrně 2,2 knihy ročně). Mezi nejvíce překládanými autory té doby najdeme I. Cankara, I. Tavčara, katolicky orientovaného F. K. Meška a přeloženo bylo i několik děl Z. Kvedrové-Jelovškové. Překladatelé byli již vzdělaní jazykovědně nebo literárněvědně vzdělaní slavisté, jako např. Zdenka Hásková nebo Bohuš Vybíral.

Přestože Čechy a Slovinci po vzniku Československa a Království Srbů, Chorvátů a Slovinců oddělují dvě hranice, nemá to vliv na vzájemné literární kontakty, které v té době kulminují. V meziválečném období 1918–1938 vyšlo 61 knižně vydaných překladů (což jsou přibližně 3 knihy ročně). Začali rovněž působit erudovaní překladatelé s širokým kulturním rozhledem i odbornou jazykovou přípravou získanou na univerzitách v Praze či Vídni, kteří se zasloužili o šíření povědomí o slovinské kultuře, literatuře i jazyku v českém prostředí. V této souvislosti není bezvýznamný fakt, že od roku 1914 vedl lektor Jožef Skrbinšek na pražské univerzitě kurzy slovinštiny (tzv. slovinský lektorát), po něm působili další lektoři, z nichž nejvýznamnější byl Oton Berkopec. Toto slibné období bylo přerušeno druhou světovou válkou, během níž vyšly pouze dva překlady slovinské prózy.

1.2 Specifika překládání slovinské literatury do češtiny v období 1945–2013

Podrobněji představíme období po druhé světové válce, neboť sem spadá i překladatelské působení Františka Benharta. Pro přehlednost toto období českoslovinských kulturních a literárních vztahů rozdělíme do 4 etap podle historicko-politických mezníků, které měly dopad i na kulturní vztahy mezi oběma národy.¹⁵

---

¹⁴ BERKOPEC, O. Bilance deseti let. *Slovanský přehled*, 1956, roč. 42, č. 7, s. 237–238.

¹⁵ Srov. členění dějin překladu na Slovensku: BEDNÁROVÁ, K. Miesto a funkcia prekladu v kultúre národa. In: HRDLÍČKA, M., GROMOVÁ, E. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 93.

I. období 1945–1948 z hlediska kulturních vztahů navazovalo na předchozí bohatou překladatelskou produkci i na zmíněné bilaterální kulturní styky. V atmosféře poválečné euforie se nejprve rýsuje slibná spolupráce, kterou však násilně na sedm let utlumí roztržka mezi Jugoslávií a Sovětským svazem, plně ovládajícím tehdejší Československo. Mezi léty 1949–1955 následuje z politických důvodů naprostý útlum kulturních kontaktů a nevychází žádný český překlad ze slovinské (ani srbochorvatské) literatury. II. období (1956–1969) začíná postupným oteplováním vztahů mezi Československem a Jugoslávií, které vrcholí uvolněním politického napětí na konci šedesátých let během pražského jara. Toto uvolnění bylo, jak známo, násilně ukončeno okupací vojsky Varšavské smlouvy. III. období (1970–1989) je obdobím normalizace, kdy se opět zpřísnují pravidla vycestování, výrazně se zostřuje cenzura, dochází k represivním opatřením na všech úrovních společenského i kulturního života; tato doba končí sametovou revolucí a pádem totality v ČSSR roku 1989. IV. období (1990–2013) je charakterizováno postupnou snahou o návrat k demokratické společnosti, právnímu státu, svobodě projevu, a to v obou zemích. Pro obyvatele Československa navíc znamená otevření hranic a opětovnou volnost cestování. Slovinsko i Česká republika roku 2004 společně vstupují do Evropské unie.¹⁶

Tabulka č. 1: Kvantitativní přehled vydaných překladů slovinské literatury v češtině¹⁷

	Samostatné knihy				Antologie a výběry				Roční průměr	Celkový počet vydaných knih
	<i>Próza</i>	<i>Poezie</i>	<i>Drama</i>	<i>Lit. pro děti a mládež</i>	<i>Próza</i>	<i>Poezie</i>	<i>Drama</i>	<i>Lit. pro děti a mládež</i>		
I. období 1946–1948	7	---	2	2	---	1	---	1	4,3	13
II. období 1954–1969	13	1	5	13	3	6	---	1	2,8	42
III. období 1970–1989	19	5	4	12	5	14	---	1	3,1	60
IV. období 1989–2013	29+10*	20+2**	2	4	3	7	1	1	3,3	79

*pomezní žánr esej a publicistika, **pomezní žánr aforismus

¹⁶ Srov. JAMNIK, T. Przekłady literatury słowiańskiej w Czechach i w Polsce w latach 1990–2006. *Przekłady Literatur Słowiańskich*, 2009, sv. 1., s. 295–312.

¹⁷ Zdroj: tabulka zpracována dle informací uvedených v: MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 15–27.

Jak je zřejmé z tabulky, z hlediska kvantity, tedy počtu knižně vydaných překladů, bylo nejpłodnější I. uvedené období, kdy během tří let vyšlo 11 samostatných knižních překladů a 2 antologie, což je v průměru 4,3 knih ročně (viz tabulka). V druhém období trvajícím patnáct let, pro něž je charakteristické postupné opětovné navazování styků mezi oběma zeměmi, počet vydaných překladů výrazně klesl a roční průměr činil pouze 2,8 knih.¹⁸ V 70. a 80. letech množství vydaných překladů narostlo na 3,1 knihy ročně. Pro poslední etapu od pádu komunismu do současnosti naopak registrujeme mírný nárůst na 3,3 knihy ročně, který však stále nedosahuje stavu v prvním poválečném období.

Z hlediska volby knih určených k překladu zaznamenáváme v I. období návaznost na dobu předválečnou – překládána je především generace autorů narozených na přelomu století. Překladatelé či nakladatelé dávali přednost realistům, jejichž díla vycházela i v meziválečné době (J. Kozak, A. Ingolič, I. Tavčar, P. Voranc); z pochopitelných důvodů volili díla s tematikou válečnou, hlavně partyzánskou (M. Mihelič: *Svět bez nenávisti*; T. Seliškar: *Žijeme pro vlast*). Naopak se už neobjevují díla katolických autorů, jež byla před válkou hojně překládána (F. K. Meško, F. S. Finžgar). Výjimečným počinem v této době bylo 2. vydání antologie *Hvězdy nad Triglavem* (1. vydání 1940, 2. vydání 1946), kdy k překladu redigovanému básníkem J. Horou byli přizváni také K. Bednář, J. Čarek, F. Nechvátal a K. Nový a naturalizovaný „český“ Slovinec O. Berkopec.

Druhá etapa ve volbě autorů i tematiky plynule navazuje na první: vychází šest knih od A. Ingoliče, dvě od P. Vorance, jedna od I. Cankara; stále je v oblíbenosti tematika z období války (např. I. Potrč: *Setkání*, K. Grabeljšek: *Dolomity se drolí*, B. Zupančič: *Pohřební hostina*)¹⁹. Překládána je opět realistická próza, avšak s modernistickými prvky (A. Hieng, B. Zupančič). Nově se vyskytují autoři F. Bevk, B. Zupančič (zastoupeni každý 3 knihami), B. Kreft (2 knihy). Výrazně se zvyšuje zastoupení literatury pro děti a mládež (14 ze 42 vydaných knih je určeno mládeži). Generačně

---

¹⁸ Důvod k poklesu vydávání knih v II. období může být politického rázu, kdy ediční plány byly pod přísnou kontrolou. Možnou příčinou by však mohla být i stagnace slovenistiky na českých univerzitách, resp. její nepřítomnost, v rámci které by k dalšímu působení v této oblasti byli vychovávaní mladí slavisté, hlavně slovenisté.

¹⁹ Zajímavé je, že v tomto období vyšla dvě díla dokonce dvakrát: překlad partyzánského dramatu M. Bora *Noč v globokem – Raztrganci* (1. vyd. 1948, 2. vyd. 1956, přeložila Z. Bezděková) a kniha pro mládež F. Bevka *Tonček* (1. vyd. 1958, 2. vyd. 1969, přeložili M. Mellanová a O. Berkopec).

převládají autoři narození na přelomu století, objevují se však i mladší ročníky (1920–1930).

V třetím období se opět objevují autoři překládaní už v předchozích dvou etapách (P. Voranc, B. Zupančič, M. Mihelič, I. Cankar). Roku 1988 vychází první překlad knihy D. Jančara, který se stane nejprekládanějším slovinským autorem po roce 1945. Nově se objevují překlady knih C. Kosmače (2 díla), jednou knihou jsou zastoupeni A. Hieng, T. Svetina, K. Kovič. Roku 1972 poprvé vychází v češtině poezie E. Kocbeka (ve výboru *Kruté kruhy*) a až v roce 1974 první samostatná sbírka výboru poezie S. Kosovela. V posledním období je v českých kruzích nejvíce vydávaným slovinským autorem D. Jančar, jemuž v češtině vyšlo celkem 11 knih, za ním následuje A. Debeljak s pěti překlady, ostatní autoři jsou zastoupeni dvěma překlady: A. Skubic, B. Mozetič, J. Osti, E. Flisar, T. Šalamun, F. Lainšček, Ž. Petan, A. Blatnik. Příznačný pro tuto etapu je pokles překladu dětských knih a na rozdíl od předcházejících období jsou zde zastoupeni autoři všech generací: od nejstarší generace (S. Kosovel, Ž. Petana, V. Taufer) přes střední (A. Blatnik, A. Debeljak, I. Osojnik) až po autory mladší (G. Podlogar, A. Polič, G. Vojnović).

V celém období od roku 1945 do současnosti však můžeme konstatovat naprostou absenci autorů děl křesťansko-sociálního zaměření: do češtiny nebyly přeloženy knihy A. Rebuly, B. Pahora, J. Gradišnika; poezie E. Kocbeka přeložena sice byla a vyšla ve dvou výběrech z jeho básnického díla, jeho próza je však zastoupena pouze kratšími ukázkami ve třech antologiích, do nichž jsou zařazeni i další autoři. Čeští čtenáři také dodnes nemají možnost seznámit se s autory, kteří byli za bývalého režimu politicky pronásledováni, jako např. V. Zupan (pouze v jedné antologii byla zveřejněna jedna jeho povídka) nebo I. Torkar. V překladech se nevyskytují autoři starší generace a ve velmi malém počtu jsou zastoupeny slovinské spisovatelky a básničky.

Na závěr můžeme konstatovat, že čeští čtenáři byli seznámeni s kvalitními díly slovinské literatury, přestože v době od roku 1945 do roku 1989 motivace k výběru autorů vhodných pro překlad odrážela možnosti, které dovolovala aktuální politická situace. Vezmeme-li ještě v úvahu, že jde o vztah dvou menších literatur, vyšlo také relativně dost děl slovinských autorů. Česká kulturní veřejnost mohla v poválečném období navštívit také projekce slovinských filmů, koncerty a výstavy slovinských umělců. Bylo uvedeno několik divadelních, televizních i rozhlasových

her a čtenáři byli v recenzích a glosách informováni o kulturním dění ve Slovinsku. Přesto však konstatujeme, pokud jde o kulturní připravenost českého národa, jeden klíčový fakt: slovinská literatura byla vždy chápána především v kontextu jugoslávských literatur jako součást jakési společné kultury jižních Slovanů.²⁰ Jak uvádí J. Pánek, „[...] pouze hrstka znalců věděla o zvláštностech slovinské země a rozuměla specifikům slovinské kultury.“²¹ Tento fakt musejí nutně při své zprostředkovatelské činnosti brát v úvahu i překladatelé.

---

²⁰ Srov. HRABAL, M. Postava „Jugoslávce“ v současné české povídce. Pokus o kulturně-naratologický pohled. In: *Bohemica Olomucensia – Symposiana*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2009, č. 2, s. 256–262.

²¹ PÁNEK, J. O sprejemu slovenske kulture v češkem okolju. *Sodobnost*, 1997, roč. 45, č. 11–12, s. 975.

2 ROLE PŘEKLADATELE FRANTIŠKA BENHARTA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ SLOVINSKÉ LITERATURY DO ČEŠTINY

Nyní se úžeji zaměříme na samotnou osobnost Františka Benharta. Nejprve v jeho biografii uvedeme údaje důležité pro jeho překladatelské působení. Na základě kvantitativního přehledu vydaných překladů ze slovinštiny v období 1945–2012 analyzujeme podíly jednotlivých překladatelů a sledujeme poměr překladů F. Benharta vůči ostatním překladatelům. Zhodnotíme také jeho kritéria volby autorů a děl k překladům.

František Benhart (1924–2006) téměř všechnu svou odbornou, publicistickou a především překladatelskou činnost zasvětil slovinské literatuře a Slovinsku, a to i v dobách, kdy bylo ještě součástí bývalé Jugoslávie. Slovinská kulturní veřejnost ho zná jako autora kritik, recenzí a glos o české literatuře i slovinském aktuálním dění, které pravidelně vycházely ve slovinském zpravodajském tisku (*Delo, Dnevnik, Naši razgledi, Republika* ad.) i v odborných periodikách (*Sodobnost, Dialogi* ad.). Ve slovinštině knižně vydal tři soubory literárních kritik a recenzí, knihu cestopisnou shrnující jeho zážitky z cest po Slovinsku a soubor aforismů. Do slovinského prostředí uvedl ve svém překladu několik významných českých básníků, např. B. Reynka, V. Holana, J. Seiferta, F. Halase, J. Skácela, ad. Za svou propagátorskou činnost na poli kultury byl také dvakrát vyznamenán: v roce 1985 byl zvolen členem-korespondentem Slovinské akademie věd a umění (*Slovenska akademija znanosti in umetnosti*), roku 2005 mu byla udělena Pretnarova cena a s ní čestný titul ambasador slovinské kultury ve světě.

V českém prostředí je znám především jako jeden z nejaktivnějších a nejplodnějších překladatelů a propagátorů slovinské literatury, neboť od 60. let 20. století rozsah jeho překladatelského díla pokrýval téměř polovinu všech vydávaných překladů ze slovinské literatury. Česká kulturní veřejnost zná tedy slovinskou literaturu zejména v jeho překladech. V českém tisku uveřejňoval své kritiky a črty o slovinské literatuře, kultuře a dění ve Slovinsku. Jejich soubor později vydal knižně ve výboru *Jedna a jedna. Kritické texty o české a slovinské literatuře (1963–1998)* (Jinočany 1999), složené ze dvou vyvážených částí, z nichž jedna představuje literaturu českou a druhá slovinskou. Přestože v každé práci týkající se slovinsko-českých vztahů v oblasti překládání je

Benhartova role zdůrazněna, nebyla dosud analyticky zpracována jeho překladatelská metoda ani kvantitativně²² zhodnocena jeho kulturněpropagátorská činnost.²³

2.1 Biografie Františka Benharta

František Benhart se narodil v roce 1924 na Podkarpatské Rusi, která byla až do roku 1938 součástí tehdejšího Československa (dnes se jedná o západní část Ukrajiny). Tam navštěvoval základní školu (1930–1935), v podkarpatském městě Chustu začal studovat na reálném gymnáziu (1935–1939). V listopadu roku 1938 se tato část Podkarpatské Rusi stala součástí Maďarského království a rodina poté pravděpodobně z ekonomických důvodů přesídlila do Prahy, kde F. Benhart maturoval (1944). Po osvobození vystudoval obory češtinu, ruštinu a jugoslávské literatury na Filozofické fakultě Karlovy univerzity (1945–1949). Do této doby spadají jeho první literárněkritické a publicistické práce: v roce 1946 napsal dva články o nových literárních dílech slovinských autorů *Co nového ve slovinské literatuře (Zemědělské noviny, 22. 11. 1946)* a *Jitřenka nad Triglavem. Pohled na současnou slovinskou literaturu (Tvorba, 27. 11. 1946)*. Od té doby vyšlo každoročně (s výjimkou let 1950–1954) několik jeho článků, recenzí či kritik. V letech 1959–1969 působil jako redaktor ve významném českém literárním měsíčníku *Plamen*, a to od doby jeho vzniku až do zrušení po sovětské okupaci. Po roce 1969 mu umožní slovinský časopis *Sodobnost* přenést jeho literárněkritickou tvorbu na své stránky a od roku 1977 sem pravidelně přispíval do vlastní rubriky *Bralnica*. Soubor těchto recenzí později vydal ve dvou knihách: *Bralnica in druge neprimernosti* (Maribor 1984) a *Malce drugačna branja* (Ljubljana 1990). Od roku 1974 publikoval ve slovinštině lyrické cestopisné črty, které pak knižně vyšly v souboru *Sijajni dan ob reki*, (Ljubljana 1996), česky v autorském volném překladu *Zářivý den u řeky* (1998, 2. rozšíř. vydání 2006). Od šedesátých let psal většinou pod pseudonymem Frivolín aforismy, které pravidelně otiskoval i ve slovinském tisku. Výbor z nich vyšel pod názvem *Prepišno stanje* (Ljubljana 1999),

---

²² Do analýzy nezahrnujeme časopisecky publikované překlady. Srov. KODET, J. Recepce slovinské literatury v revue Světová literatura (1956–1996). In: JENSTERLE-DOLEŽALOVÁ, A., ed. *Vzájemným pohledem. V očeh drugega. Česko-slovinské a slovinsko-české styky ve 20. století. Česko-slovenski in slovensko-češki stiki v 20. stoletju*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 169–177.

²³ Diplomová práce slovenistky N. Vykydalové (2006) Benhartovo dílo překladatelské, kritické i publicistické spíše jen shrnuje a představuje je v přehledném výčtu spolu s jeho bibliografií. Článek A. Kozára (2010) se zaměřuje na sumarizaci jeho překladatelského díla a na kritéria výběru děl k překládání.

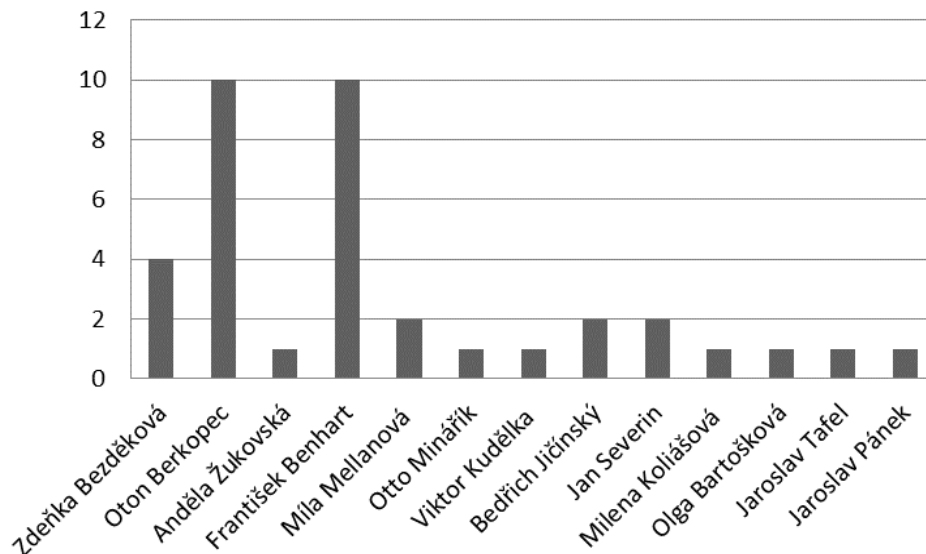
v češtině pak opět ve volném autorském překladu s názvem *Všichni jsme naši* (Brno 2003).

Překlady začíná uveřejňovat o deset let později než první literárněkritické statě. První Benhartovou přeloženou knihou je partyzánský román K. Grabeljška: *Dolomity se drolí* (*Dolomiti se krušijo*, 1955), jehož český překlad vychází v roce 1957, již dva roky po originálním vydání. Od toho roku až do roku 2005 vydal F. Benhart 56 samostatných knižních překladů a jako překladatel se podílel na 12 antologiích slovinské poezie či prózy, přeložil 3 rozhlasové hry, které byly uvedeny v Československém, resp. Českém rozhlase.

2.2 Podíl Benhartem přeložených děl na celkovém počtu knižně vydaných překladů

Analýza Benhartovy překladatelské činnosti však není možná bez jejího zasazení do širšího kulturně-historického kontextu, jak jsme ho rozčlenili výše. Poválečné období mezi léty 1945–1948 navázalo na meziválečnou dobu, kdy vycházelo velké množství překladů a kdy oproti situaci z konce 19. století začali působit vzdělaní překladatelé se širokým literárním a kulturním rozhledem i odbornou univerzitní jazykovou přípravou (od roku 1914 možnost studia slovinštiny na pražské univerzitě). V tomto tříletém poválečném období vychází 10 samostatných knižních překladů různých překladatelů, druhé vydání básnické antologie *Hvězdy nad Triglavem* (1. vydání 1940, 2. vydání 1946) a výbor *Slovinské národní pohádky* (1947). Na 11 publikacích se vyrovnaně podílí 8 překladatelů, z nichž každý během tohoto krátkého období přeložil 1–2 díla. Velmi zajímavým a inspirativním počinem je antologie *Hvězdy nad Triglavem*, neboť k překladu byli vyzváni také čeští básníci K. Bednář, J. Čarek, F. Nechvátal a K. Nový a překlady vznikly pod vedením J. Hory a v Čechách naturalizovaného Slovince O. Berkopce. Mezi léty 1949–1955 následuje z politických důvodů naprostý útlum a nevychází žádný překlad ze slovinské (ani srbochorvatské) literatury. Můžeme tedy předpokládat, že nebytí tohoto umělého přerušení, začala by i Benhartova překladatelská aktivita dříve – patrně ve stejné době jako jeho literárněkritická činnost. I v té však nastala vynucená pauza: v roce 1949 vychází před šestiletou odmlkou jeho zpráva *France Prešeren – otec slovinské poezie* (*Zemědělské noviny*, 6. 2. 1949), poté vychází až v roce 1955 recenze s názvem *Nová slovinská próza čili zdravý regionalismus* (*Host do domu*).

Překlady 1956-1969

Tabulka č. 2: Překladaelé a počet přeložených děl v období 1956–1969²⁴

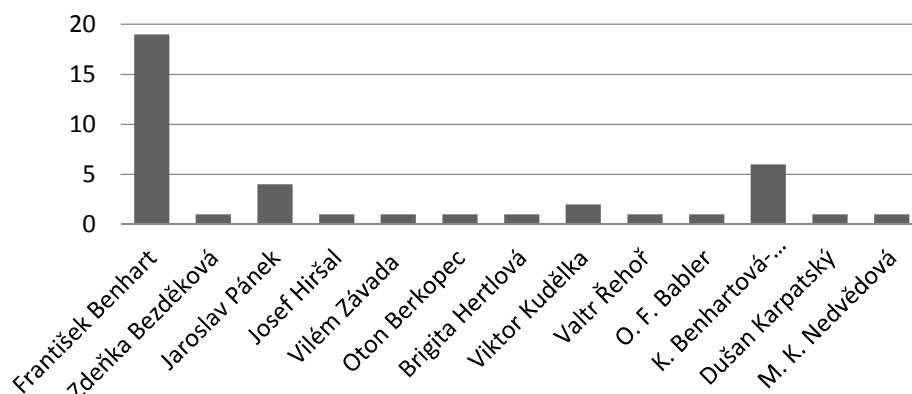
Během druhého období (1956–1969) působí v oblasti překladů slovinské literatury do češtiny dvě osobnosti: Oton Berkopec (1906–1988) a nově nastupuje o generaci mladší František Benhart (1924–2006). O. Berkopec byl původem Slovinec, který na sklonku dvacátých let přijel na studijní stipendium do Prahy (v roce 1936 získal doktorát na FF UK) a v Praze pak působil do roku 1977, poté se vrátil do Lublaně. V letech 1929–1946 pracoval jako knihovník Slovanské knihovny a po krátké pauze, během které pracoval v diplomatických službách, se roku 1947 vrací do univerzitní knihovny, kde působí do roku 1971. Byl také vědeckým spolupracovníkem akademie věd, lektorem slovinštiny, především však neúnavným propagátorem slovinské literatury v českém prostředí. Jeho překladatelská činnost začíná již zmíněnou antologií *Hvězdy nad Triglavem* (1. vydání 1940, 2. vydání 1946), kterou společně s básníkem J. Horou redigoval a připravil pro ni výbor autorů a básní, zároveň však s dalšími českými básníky spolupracoval na překladech. Samostatně vydal až v roce 1956 překlad I. Cankara *Pro blaho národa*, tedy ve stejné době jako vyšel třiatřicetiletému Benhartovi překlad Grabeljškova románu. Oba překladaelé zaujmají svým rozsahem překladatelského díla každý téměř třetinu (27 %) vyšlých překladů během tohoto třináctiletého období. Třetí třetinu si dělí překladaelé, z nichž

²⁴ Zdroj: tabulka zpracována dle informací uvedených v: MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 15–27.

každý vydal po jednom či dvou překladech, nejvýznamnější z nich je Z. Bezděková (11 %) (viz tabulka č. 2).

Během následujícího období mezi léty 1970–1989 se stává vůdčí a v podstatě jedinou osobností překládající slovinskou literaturu do češtiny František Benhart, podíl jeho překladů v tomto období zaujímá 47 %, tedy téměř polovinu všech knižně vyšlých překladů. Připočítat můžeme ještě 4 antologie slovinské poezie a prózy, v nichž je autorem výboru děl k překladu i jediným překladatelem. Z překladatelů samostatných románů či sbírek poezie jsou početně významněji zastoupeni pouze Benhartova dcera Kateřina Benhartová–Litrová (15 %) a pražský slovenista Jaroslav Pánek (10 %) (viz tabulka č. 3). Doplníme-li tento obraz o antologie, Benhartově překladatelským aktivitám konkuruje pouze F. O. Babler, který v tomto období samostatně uspořádá a přeloží 11 antologií.

Překlady 1970-1989

Tabulka č. 3: Překladatelé a počet přeložených děl v období 1970–1989²⁵

V tomto období se Benhart stal v podstatě pouze jedinou osobností, která působí v oblasti překladů slovinské literatury do češtiny (viz tabulka č. 3). O důvodech, proč k tomu došlo, však můžeme pouze spekulovat.

O. Berkopec nejprve odchází roku 1971 ve věku 65 let z pražské Slovanské knihovny do penze a poté se vrací roku 1977 do vlasti. Z mladší generace se tedy nenašel nikdo, kdo by navazoval na předcházející jak překladatelskou, tak

²⁵ Zdroj: tabulka zpracována dle informací uvedených v: MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 15–27.

propagátorkou tradici v česko-slovenských vztazích. Pouze se výrazněji projevila Kateřina Benhartová-Litrová (nar. 1954), která však humanitní vysokoškolské vzdělání nemá a soustředí se spíše na literaturu pro děti a mládež. Možným důvodem absence dalších překladatelů by mohla být stagnace slovenistiky na českých univerzitách, resp. její neexistence, kde by byli k dalšímu působení v této oblasti vychovávaní a vedeni mladí slavisté a slovenisté. Tato situace trvá do roku 1994, kdy byla podepsána nová dohoda o spolupráci v oblasti školství, kultury a vědy mezi Republikou Slovensko a Českou republikou.²⁶ Politické klima 70. a 80. let nebylo sice příliš příznivé pro česko-jugoslávské styky, na druhou stranu však není také tímto důvodem vysvětlitelné, aby jen jeden překladatel měl relativně příhodné publikační možnosti pro vydávání překladů i literárněkritických textů.²⁷

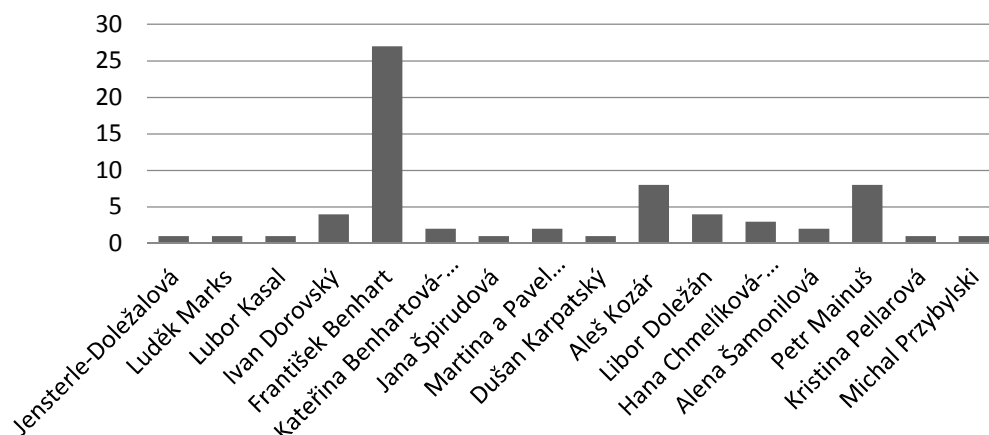
Pozvolná změna však nastává v období od roku 1990. František Benhart ve svých překladech do českého prostředí nadále uvádí významné autory slovenské literatury – především díla D. Jančara a A. Debeljaka – 42 % se podílí na všech vydaných překladech slovenské literatury do roku 2012 (na sklonku roku 2006 F. Benhart umírá). V 90. letech 20. století se začínají jako překladatelé prosazovat mladí slovenisté narození v 70. letech, především absolventi nově založených slovenistik v Praze (od akademického roku 1993/94) a v Brně (od akademického roku 1995/96): Aleš Kozár (12% podíl), Petr Mainuš (12 %), Libor Doležal (6 %), Hana Chmelíková-Mžourková (5 %) a ze starší generace slavistů ještě Ivan Dorovský (6 %), ostatní překladatelé zabírají 3 % a méně (viz tabulka č. 4).

---

²⁶ Do roku 1951 vedl slovenský lektorát na Karlově univerzitě v Praze O. Berkopec (s válečnou přestávkou), po roce 1945 přednášel příležitostně dějiny slovenské literatury J. Dolanský v rámci přehledu slovanských literatur, roku 1966 na něj navázal J. Urban. Slovenský lektorát pak byl obnoven až roku 1965 za účasti lektorů ze Slovenska. Na brněnské filozofické fakultě byl nepravidelně slovenský lektorát od roku 1978.

²⁷ Přestože kritik Vladimír Novotný (2007, s. 6) hovoří o F. Benhartovi jako o kritikovi náležejícím k zapovězeným autorům, publikuje Benhart v českém tisku také v 70. letech kritiky a recenze přibližně se stejnou frekvencí jako v 60. letech (např. v periodikách: *Nové knihy*, *Lidová demokracie*, *Svobodné slovo* a především *Světová literatura*). Také knižní překlady vycházejí pod jeho jménem a není donucen publikovat své překlady pod jménem cizím.

Překlady 1990-2012

Tabulka č. 4: Překladaelé a počet přeložených děl v období 1990–2012²⁸

2.3 Kritéria výběru děl k překladu

V 50. a 60. letech dával Benhart přednost především prozaickým dílům²⁹ realistických autorů, podařilo se mu však vyhnout textům ideologicky schematickým.³⁰ Přeložil romány A. Ingoliče, P. Vorance a B. Zupančiče. V 70. letech k nim přibyla ještě díla C. Kosmače, která už svými modernistickými prvky přesahovala svou dobu, a romány M. Miheličové s psychologickými prvky. Překvapivé je, že právě v období normalizace se mu podařilo vydat ukázky z děl autorů v tehdejší Slovinsku z politických důvodů nevydáváných: E. Kocbeka (1971, v antologii *Deset jugoslávských novel*) a V. Zupana (1977, časopisecky). Na druhou stranu nepřekládá tehdejší silnou a významnou generaci autorů, kterou řadí slovinská literární historie mezi tzv. modernisty.³¹ V 80. letech se věnuje překladům děl s fantastickými prvky, vychází např. román M. Dolence (1988) nebo texty v antologii *Duhová křídla* (1985). Po roce 1989 se stane až do své smrti výhradním překladatelem předního slovinského

²⁸ Zdroj: tabulka zpracována dle informací uvedených v: MAINUŠ, P. *Bibliografie knižních překladů slovinské literatury do češtiny*. Lublaň: Centrum pro slovinskou literaturu, 2005, s. 15–27.

²⁹ Poezii začne F. Benhart systematictěji překládat až v 90. letech 20. století.

³⁰ KOZÁR, A. Rekonstrukcija interpretacije razvoja slovenske literature v prevajalskem opusu Františka Benharta. In: NOVAK-POPOV, I. et al., ed. *Vloge središča – konvergenca regij in kultur*. Slovenski slavistični kongres Ljubljana: Zveza društev Slavistično društvo Slovenije, 2010a, s. 351–357.

³¹ A. Kozár (2010a) uvádí, že by to mohlo být kvůli zostřené cenzuře vydavatelských plánů po roce 1968.

prozaika a esejisty D. Jančara (10 knih) a věnuje se také překladům esejů A. Debeljaka. Překlady literatury pro děti a mládež se nezabýval.

V 90. letech se obrací jeho překladatelský zájem především k poezii. Ve svých překladech, publikovaných v samostatných sbírkách i antologiích, představí téměř všechny významné básníky poválečné doby (I. Minatti, C. Zlobec, T. Pavček, T. Šalamun, A. Delebjak ad.) a v českém prostředí tak napomáhá k vytvoření mýtu o Slovinsku jako zemi básníků.³² Do českého prostředí uvádí také poezii slovinských krajanských autorů žijících v zahraničí, např. v rakouských Korutanech a v okolí Terstu.

Můžeme tedy konstatovat, že překladatel František Benhart se výrazně zapsal svým překladatelským dílem do oblasti překladu slovinské literatury do češtiny. Pokud jde o množství přeložených děl, zaujímá v období 1955–1969 27 % překladové produkce, v letech 1970–1989 jeho prvenství mezi překladateli ze slovinštiny vrcholí (47 %) a v období 1990–2012 stále zaujímá téměř polovinu vydaných překladů (42 %). Tato fakta opět potvrzují, že svou překladatelskou metodou a kritérii výběru překládaných děl zásadně ovlivnil recepci slovinské literatury v tehdejším Československu i v současné České republice.

---

³² KOZÁR, A. Dvacet let slovinského písemnictví v Čechách a na Moravě. *Tahy*, 2010b, č. 5–6, s. 81–94.; *Slovinsko – země básníků?* Trojrozhovor Hana Mžourková – Aleš Kozár – Jan Chromý. *PLAV*, 2005, č. 6, s. 2–5.

3 DŮSLEDKY ROZDÍLŮ MEZI ČEŠTINOU A SLOVINŠTINOU PRO PŘEKLADATELSKOU PRAXI

Čeština i slovinština patří mezi slovanské flexivní jazyky. Řadí se však do dvou různých areálových skupin: dle trichotomické klasifikace patří slovinština mezi jihoslovanské jazyky, čeština mezi západoslovanské. Vzhledem ke svému genetickému původu mají sice mnoho společných rysů, divergentní vývoj ovšem přinesl několik podstatných rozdílů mezi oběma jazykovými systémy. Se zřetelem k cíli své práce se nyní zaměříme na kontrastivní typologii zmíněných jazyků, avšak zohledníme pouze ty rozdíly mezi oběma jazyky, které jsou relevantní pro překladatele. Jedná se o jevy, jež mohou způsobovat překladatelské problémy, chybné interpretace originálu či interference. Srovnáme vybrané jevy v rovině morfosyntaktické,³³ lexikální a slovtvorné. Kromě toho považujeme u některých jevů za důležité alespoň stručně upozornit na rozdíly z hlediska sociolingvistického (sociální a situační variantnost jazyka) a pragmalingvistického (vztah jazykových prostředků a jejich působení na účastníky komunikace).

V současné době neexistuje žádná monografie či rozsáhlejší studie, která by češtinu a slovinštinu srovnávala z hlediska kontrastivní lingvistiky. Slovenistické srovnávací práce sice vznikají, ale jedná se o kratší články či studie zabývající se dílčími problémy,³⁴ popř. nepublikované bakalářské a magisterské práce, které se většinou věnují srovnání v rámci jednoho jevu.

Podle Romana Jakobsona³⁵ je pro překladatele složitější překládat do jazyka, který má nějakou gramatickou kategorii či jazykový prostředek navíc. Proto na jednotlivých místech výkladu uvádíme případy, kdy má čeština oproti slovinštině bohatší repertoár morfologických prostředků či kategorií, a soustředíme se na jevy, které často v cílovém jazyce způsobují interference.

---

³³ Jedná se o flexivní morfologii, která má důsledky v rovině syntaktické. E. Lotko definuje morfosyntax jako oblast jazykového systému zahrnující kategorie společné morfologii i syntaxi. LOTKO, E. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Univerzita Palackého, Olomouc, 2003, s. 76.

³⁴ Např. BLAŽEK, D. Slovesné předpony v češtině a slovinštině – falešní přátelé? In: *Mnohojazyčný korpus InterCorp: Možnosti studia*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 62–69; DOTLAČIL, J. Slovesný vid v češtině a slovinštině. In: DOROVSKÝ, I. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca* Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 272–279; MALTARIČ, B. Obecná čeština a „obecná“ slovinština. In: *Studia Moravica. I*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 75–82; ŠAMONILOVÁ, A. Konfrontace slovinských a českých slovesných vazeb. In: JENSTERLE-DOLEŽALOVÁ, V. *Očeh drugega / Vzájemným pohledem*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 297–304.

³⁵ JAKOBSON, R. 1959. On linguistic aspects of translation. In: BROWER, R. A., ed. *On Translation*. Cambridge: Mass, 2011, s. 113–118.

3.1 Morfosyntaktická rovina

Problematické situace pro překladatele a negativní transfer (interference) nastávají nejčastěji při překládání těchto jevů: číslo (duál), pád (dativ, vokativ, instrumentál), gramatický rod, osoba, aspekt, slovesný rod, tázací částice, jednočlenné věty a slovosled.

Nevýraznějším rysem slovinštiny je zachování duálu, který se ve spisovném projevu nadále používá. Kromě singuláru a plurálu má slovinština oproti češtině k dispozici ještě kategorii dvojného čísla, zatímco v češtině jsou stopy duálu považovány za okrajovou záležitost a rozlišuje se pouze singulárnost a plurálnost. Z tohoto hlediska je složitější překládat z češtiny do slovinštiny než naopak. Avšak i v opačném směru narazíme na překladatelské obtíže. Při překladu je totiž třeba brát v úvahu také pragmatický i sociolingvistický kontext. V některých slovinských nářečích se duál nepoužívá vůbec (viz přímořská nářečí), na ústupu je také v hovorovém jazyce a běžně mluveném jazyce: např. při nakupování či objednávání v restauraci se v ženském rodě po číslovce „dvě“ (*dve*) běžně používá číslo množné počítaného předmětu, nikoli duál, tedy ne *dve kavi*, *dve žemlji* 'dvě kávy', 'dvě housky', ale *dve kave*, *dve žemlje* s koncovkami plurálu. Substantivum středního rodu přebírá duálovou koncovku mužského rodu. Místo *dve pivni*, *dve jabolki* 'dvě piva', 'dvě jablka' se objevují tvary *dva piva*, *dva jabolka* jako u maskulin, např. *dva brata*, *dva koraka* 'dva bratři', 'dva kroky'. Naopak spisovné užití duálu v těchto komunikačních situacích působí příznakově. Dodejme, že v případě jmen mužského rodu se i v neformální komunikaci duál používá: *dva kruha*, *dva zrezka* 'dva chleby', 'dva řízky'. Pokud ve výchozím jazyce nejsou správně používány duálové tvary, jedná se o nižší registr jazyka nebo nářečí a v překladu by se to mělo náležitě projevit. Překladatelé v takovýchto případech obvykle volí prvky z různých variet cílového národního jazyka, většinou obecné češtiny, sporadicky využívají moravismů.³⁶

---

³⁶ Srov. SKUBIC, A. *Fužinské blues*, Brno: Větrné mlýny, 2004. Přeložil Petr Mainuš.

Z pragmatického pohledu je duál nositelem dalších významů. Ve slovinštině se při loučení jedné osoby s druhou (komunikační situace se tedy účastní dva lidé) používá obouvidové verbum *videti se* 'uvidět se / vidět se' ve tvaru *se vidimo* 'uvidíme se' (1. os. pl.) místo *se vidiva* (1. os. duálu). Mluvčí tím vyjádří možnost, že setkání se můžou účastnit i další osoby. Pokud užije duálový tvar, zdůrazní tím, že očekává setkání pouze s touto jednou konkrétní osobou.

V rámci zmíněné kategorie pádu nutno upozornit v první řadě na vokativ, který ve slovinštině zanikl, a jeho funkci převzal nominativ, u něhož je třeba pozorně posoudit, nemá-li funkci vokativu. Dnešní vokativní tvary *sine* 'syne' a *brate* 'bratře' jsou přejímky z chorvatštiny.³⁷

Informaci o vokativu doplníme ještě informacemi o oslovování obecně. Ve slovinském prostředí je možné danou osobu oslovovat pouze titulem bez *gospa* 'paní', *gospod* 'pán'. Např. vyučujícího s jakýmkoliv akademickým titulem, tzn. i když je doktor, docent, studenti často oslovují pouze *profesor* 'profesore', *profesorica* 'profesorko', lékaře může pacient oslovit *doktor* 'doktore', *doktorica* 'doktorko'. Při překladu do češtiny je pak vhodné dodat „pane“, „paní“, pokud není z kontextu či jiných výrazových prostředků zřejmé, že mluvčí jedná s daným profesorem či doktorem se zjevným despektem.

Na rozdíl od ostatních slovanských jazyků (výjimku tvoří také lužická srbština) má slovinština pouze předložkový instrumentál. Předložkový instrumentál má pochopitelně každý slovanský jazyk, tedy i čeština, srov. *prii s prijateljem* 'přijít s přítelem', *parkirati za hišo* 'parkovat za domem', *trpeti pod Poncijem Pilatom* 'trpět pod Pontským Pilátem', *stati nad prepadom* 'stát nad propastí' atd. Na rozdíl od češtiny se ve slovinštině objevuje předložka i v případech tzv. instrumentálu prostředku: *miti si roke z milom* 'mýt si ruce mýdlem', *peljati se z avtom* 'jet autem', *pisati s svinčnikom* 'psát tužkou', *prevesti s pomočjo slovarja* 'přeložit pomocí slovníku'. Ve slovinštině dále nelze instrumentálem vyjádřit příčinu „třásl se chladem“, „skákal radostí“, ale tutéž skutečnost vyjadřujeme analyticky pomocí předložkových vazeb *tresel se je zaradi mraza* *'třásl se kvůli mrazu', *skakal je od veselja* *'skákal od radosti'.³⁸

Stejně jako v češtině existuje ve slovinštině dativ přivlastňovací, např.

³⁷ SNOJ, M. Zvalnik v slovenščini. In: *Jezikovna svetovalnica* [online] 2014-12-01. [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://isjfr.zrc-sazu.si/sl/svetovalnica/zvalnik-v-slovenscini-0#v>

³⁸ Symbol hvězdičky (*) signalizuje, že doslovný překlad by byl nebo je nevhodný.

konstrukce typu *stopil mi je na nogo* 'šlápl mi na nohu'.³⁹ V jihoslovanských jazycích existuje však dvojí způsob vyjádření posesivity: pomocí přivlastňovacích zájmen *To je moj brat* 'To je můj bratr', *Kdo je njegov oče* 'Kdo je jeho otec' a také dativem osobního zájmena: *On mi je brat*, *Kdo mu je oče*. Další dativní konstrukce s modálním významem *kaj mi je napraviti* 'co mám udělat', která je dnes už považována za archaickou, se však v literárních textech z první poloviny 20. století vyskytuje.

Rozdílnost mezi jmenným rodem u substantiv je běžným překladatelským problémem nejen při překládání v rámci slovanských jazyků, a to zejména tam, kde jmenný rod substantiva plní ještě další funkci. Často k tomu dochází v literatuře pro děti a mládež u pojmenování postav, kde je jmenný rod substantiva součástí významových složek díla. Například u pojmenování mužské pohádkové postavy *boter Komet Repatec* *'kmostr Kometa Vlasatice' je součástí jména postavy slovo „kometa“, které je v češtině rodu ženského, ve slovinštině mužského (*komet*). V textu „kometa“ vystupuje jako postava mužská nazývaná také „kmoťříček“, „strýček“, proto musí překladatel hledat řešení, jak přenést do cílového jazyka oba významy. Podobně u substantiv, jejichž jmenný rod má v textu speciální funkci tím, že označuje určitou (buď ženskou, nebo mužskou) literární postavu: *luna* (f) 'měsíc', *labod* (m) 'labuť', *mravlja* (f) 'mravenec' a *mravljica* (f) 'mravenček', *sonček* (m) 'sluníčko' ad.

U názvů profesí a titulů je situace mezi češtinou a spisovnou slovinštinou vyrovnaná, tj. u běžně používaných profesí i titulů nacházíme i ve slovinštině přechýlenou podobu *zdravnik – zdravnica* 'lékař – lékařka', *doktor – doktorica* 'doktor – doktorka', *docent – docentka* ad. Pouze v neformálním hovoru nebo v mluvě signalizující méně vzdělaného mluvčího se objevuje spojení *gospa doktor* *'paní doktor' místo *gospa doktorica* 'paní doktorka / paní doktorko', *gospa profesor* *'paní profesor' místo *gospa profesorica* 'paní profesorka / paní profesorko', *doktor Ježeva* *'doktor Ježová' místo *doktorica Ježeva* 'doktorka/doktorko Ježová'. Je to vždy v situaci, kdy ženský rod je už vyjádřen jinak: buď lexikálně (*gospa* 'paní'), nebo slovotvorně – sufixem (-ova. -eva). Substantivum mužského rodu *doktor*, *profesor* ad. se pak v těchto spojeních neskloňuje: *brez gospe doktor*, *z gospo doktor*, *z doktor Ježevo* apod. V překladu by se užití tohoto registru jazyka mělo náležitě projevit.

---

³⁹ Tak dativ přivlastňovací chápe např. Z. Rusínová. In: KARLÍK, P. et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha, 1995, s. 240.

Pokud jde o kategorii osoby, má 2. os. sg. kromě označení adresáta ještě další frekventovanou funkci všeobecného podmětu (v překladu lze 2. os. sg. zachovat, např. *Če veliko delaš, si utrujen* 'Když hodně pracuješ, jsi unavený', *Če hočeš uspeti, se moraš potruditi* 'Jestli chceš uspět, musíš se snažit'). V češtině se tato možnost hodí spíše pro věty typu *S poctivostí nejdál dojdeš*, ale častěji se používá slovo „člověk“ nebo 1. os. pl.: *Když hodně pracujeme, jsme unavení; Když člověk hodně pracuje, je unavený*. Pokud překladatel užije v těchto případech 2. os. sg. a mluvčí si netykají, jedná se o nápadnou pragmalingvistickou chybu.

Uživatel slovinštiny (ostatně většiny slovanských jazyků) při vykání jedné osobě užívá plurálových tvarů nejen u verba finita (spony), ale také u l-ového participia a adjektiva (jmenné části konstrukce), např. *Gospod profesor, vi ste bili bolni?* *'Pane profesore, vy jste byli nemocní?'. Při překladu věty *Ali ste bili na dopustu?* máme tedy v češtině tři možnosti: 'Byl jste na dovolené? / Byla jste na dovolené? / Byli jste na dovolené?'. Překladatel musí tedy pozorně posoudit kontext, tedy to, komu je otázka určena. V méně korektní slovinštině se objevují stejné formy vykání jako v češtině, tzv. *polvikanje* nebo *polovično vikanje* (polovykání, poloviční vykání), které je spíše oblastní (nářeční) a je možné je použít pouze v neformálních komunikačních situacích, proto i tady překladatel pro vyjádření nižšího registru musí najít náležité prostředky.

Z hlediska kategorie vidu má slovinština mnohem větší množství využití obouvidových sloves, mezi něž patří i celkem frekventovaná verba: *ubogati* 'poslouchat i poslechnout', *darovati* 'darovat i obdarovat', *okrevati* 'zotavovat se i zotavit se', *predlagati* 'navrhovat i navrhnout', *čestitati* 'blahopřát i poblahopřát', *glasovati* 'hlasovat i odhlasovat', *zaznamovati* 'poznámenávat i poznámenat', ze sloves cizího původu *telefonirati* 'telefonovat i zatelefonovat' a mnoho dalších. Dle kontextu se tedy překladatel musí rozhodnout, použije-li při překladu perfektivum či imperfektivum. Např. vidový pár *pomoci* – *pomáhat* má sice ve slovinštině ekvivalent *pomoči* (pf) – *pomagati* (impf), tvar perfektiva je však knižní a používá se pouze v préteritu, proto imperfektivní verbum ve větě *Ali ti lahko pomagam?* *'Můžu ti pomáhat?' lze přeložit jedině jako 'Můžu ti pomoci?'. Také následující slovinská performativní slovesa mají nedokonavý význam: *obljubim* (pf) 'slibuji', *prepovem ti* (pf) 'zakazuji ti', *vprašam te* (pf) 'ptám se tě' atd., zatímco čeština používá imperfektivum.

Dále nutno zdůraznit, že slovinské futurum je u sloves perfektivních i imperfektivních vyjádřeno pokaždé analyticky – formou složenou z tvarů futura slovesa „být“ (*bom, boš, bo...*) a l-ového participia. Překladatel se v těchto situacích musí vyhnout vlivu originálu, aby složené slovesné tvary v budoucím čase nezneužíval na úkor prostého prezentu sloves dokonavých, např. *Predlagal jim bom eno novost* 'Navrhnu jim jednu novinku', nikoli *'Budu jim navrhovat jednu novinku'.

Slovesa typu *nositi, voziti, voditi, hoditi*, která v obou jazycích znějí (přibližně) stejně a která v češtině patří k tzv. indeterminovaným slovesům,⁴⁰ mohou mít ve slovinštině význam verba jak determinovaného, tak nedeterminovaného: *Ravno hodim proti avtu* *'Právě chodím k autu', korektně 'Právě jdu k autu', *Koliko časa si vozil do tja* doslovně přeloženo *'Jak dlouho jsi tam vozil', správně 'Jak dlouho jsi tam jel', *Kolono vodi policijski avto*, nikoli tedy *'Kolonu vodí policejní auto', ale 'Kolonu vede policejní auto', *Nosim vam veselo novico*, ne tedy *'Nosím vám radostnou zprávu', ale 'nesu'.

Pokud jde o slovesný rod, je v češtině na rozdíl od slovinštiny mnohem rozšířenější reflexivní pasivum. Věty *Veliko so o tem debatirali* 'Hodně o tom debatovali', *V časopisu pišejo o krizi* 'V novinách píšou o krizi', při vynesení rozsudku *Obtoženi je obsojen* 'Obžalovaný je odsouzen', *Danes ni predstave* 'Dnes není představení' je vhodnější do češtiny přeložit pomocí reflexivního pasiva: *Hodně se o tom debatovalo*, *V novinách se piše o krizi*, *Obžalovaný se odsuzuje*, *Dnes se nehraje* atd. Ve slovinštině reflexivní pasivum v těchto případech možné není a je na překladateli, jak s touto skutečností naloží.

Uživatelé slovinštiny preferují jednočlenné bezpodmětne konstrukce tam, kde čeští mluvčí užijí alespoň formálně zájmeno „to“: *Drugače ne bo šlo* 'Jinak to nepůjde', *Pod nogami je čofotalo* 'Pod nohama to čvachtalo'.

---

⁴⁰ Podle Encyklopedického slovníku češtiny (2002, s. 109) determinovaná slovesa (např. jít, nést) popisují stejný pohyb jako indeterminovaná (např. chodit, nosit). Rozdíl je však v tom, že determinovaná slovesa obsahují ještě významový rys jako „záměrný, na určitý cíl orientovaný pohyb“. Indeterminovaná slovesa vyjadřují obvyklé a opakující se děje (občas nazývané jako opětovací slovesa) nebo schopnost k pohybovému jednání. Srov. SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, L. O významech sloves typu jít a typu chodit v češtině. *Bohemistika*, č. 3, 2009, s. 161–176.

Mnoho slovinských frekventovaných sloves má jinou rekcii než v češtině, např. *razumeti* + akuzativ 'rozumět čemu', *navdušiti se nad* + instrumentál 'nadchnout se pro něco, něčím', *pritoževati se nad* + instrumentál 'stěžovat si na něco' ad. Je-li překladatel méně pozorný, dochází k doslovnému přebírání slovinských vazeb, výsledkem čehož je v českém textu kontaminace, zeugma či předložka v bezpředložkovém spojení. V překladech slovinských originálů, např. v případech *Poslušala ga je in ga razumela* 'Poslouchala ho a rozuměla mu' nacházíme chybné vazby typu *'Poslouchala ho a rozuměla'. V jednom překladu věty *Navdušen je bil nad njeno lepoto* 'Byl nadšený její krásou' najdeme doslovné *'Nadšený byl nad její krásou' apod.

Ve větách tázacích se ve slovinštině běžně užívá tázací částice *ali* 'zdali', hovorová forma je *a*: *Ali ga ne poznaš? A ga ne poznaš?* 'Neznáš ho?', nikoli 'A neznáš ho?', 'Copak ho neznáš?'. V českých překladech pak nacházíme nadužívání spojky *a* na začátku tázacích vět tam, kde to není nutné.

Ve větách zvolacích je v psané i mluvené slovinštině obvyklá konstrukce se zájmenem *kakšen* 'jaký', např. *Kakšna škoda! Kakšno veselje!*, což není nutno překládat pokaždé (poněkud knižně) 'Jaká škoda!' a 'Jaká radost!', ale použít pro češtinu typičtější konstrukce: 'To je ale škoda!', 'To je ale radost(i)!'.

Největší pozornost však překladatel musí věnovat správnému slovosledu. Přestože se na první pohled může zdát, že mezi slovinským a českým pořadím slov ve větě není mnoho rozdílů a že pravidla pro aktuální větné členění platí pro oba jazyky stejně, je právě vliv slovinského slovosledu na češtinu příčinou nepřirozených a stylisticky těžkopádných formulací. Jako pouhý vhled do této široké problematiky uvádíme na tomto místě několik příkladů nevhodného slovosledu, který v překladech často nacházíme.

Ve slovinštině je otázka zjišťovací provázena nejen odlišnou větnou intonací, ale i specifickým slovosledem (sloveso je na prvním místě): *Je to napaka?*, tedy 'Je to chyba?' i 'To je chyba?', oproti jedině možnému slovosledu v oznamovací větě *To je napaka* 'To je chyba' i 'Je to chyba'. Obdobně v případech *Je to sosed?* 'To je soused?' / *Je to sosed?* oproti větě oznamovací *To je sosed* 'To je soused' / *Je to sosed*. Podobně: *Ste prepričani, da ste dobro naredili?* 'Jste přesvědčený, že jste to udělal dobře?' *Prepričani ste, da ste dobro naredili* 'Jste přesvědčený, že jste to udělal dobře'.

Naopak v konstatování typu: *Vesel sem* 'Jsem rád', *Malo osamljen sem* 'Jsem trochu osamělý', *Razočarani smo* 'Jsme zklamaní' atd. je ve slovinštině na prvním místě mluvnické jméno (predikativ).

Ve větě je také pevně dáno postavení verba „být“, ať už jako pomocného, sponového nebo existenčního. Slovinskou větu *Pravijo, da je to najlepša ulica v mestu* můžeme do češtiny přeložit dvěma způsoby 'Říká se, že je to nejpěknější ulice ve městě / Říká se, že to je nejpěknější ulice ve městě'. V préteritu, kde se ve slovinštině užívá pomocného verba „být“ i ve třetích osobách, má tento rozdíl vliv i na slovosled: *Ali se je Striček zavedal, da je postal mučitelj?* 'Uvědomoval si Striček, že se stal mučitelem?'

Rozdílná je také pozice spojení předložky a osobního zájmena, např. *Peter je gledal za njim* 'Petr se za ním díval', *Janez se je zaljubil vanjo* 'Janez se do ní zamiloval'. Z jistých důvodů (zdůraznění) může vedle verba finita stát také osobní zájmeno, ale význam takovéto věty není v obou jazycích stejný, např.: *Se boš ti drl name?* *'Budeš ty křičet na mě?' s významem '(Tak) ty na mě budeš křičet?' *A boš ti to delal?* *'A budeš ty to dělat?' s významem 'A budeš to dělat ty?'

3.2 Lexikální rovina

Také při komparaci používaných lexikálních jednotek je vždy třeba brát v úvahu kontext a nezaměřovat se pouze na danou lexikální jednotku izolovaně. Při srovnávání kontextově zapojených lexikálních jednotek ve slovinštině a češtině se může lišit složka denotační či pragmatická, nebo obě. Je také nutno rozlišovat funkčně stylové zařazení slov, jejich příslušnost k různým varietám národního jazyka, postavení v systému slovní zásoby (centrum a periferie) apod.

Oddíl věnovaný míře jazykové ekvivalence lexikálních jednotek českých a slovinských jsme rozdělili do tří částí dle ekvivalence výpověďové, při níž rozlišujeme dvě základní situace: (A) existence ekvivalentu a (B) jeho neexistence v cílovém jazyce. Pokud ekvivalent existuje, může jít o ekvivalent (1) úplný, (2) částečný a (3) větší množství ekvivalentů. Neexistuje-li ekvivalent, můžeme jej nahradit opisem (např. slovinské *kozolec* 'otevřená stodola na sušení sena / sušák na seno'), doslovným překladem (kalkem) (*ljudska univerza* 'lidová univerzita'), přejímkou (slovinský termín *štifta* 'štyfta') apod.

Ekvivalenci úplnou nacházíme v centru slovní zásoby, většinou se jedná o

pojmenování věcí denní potřeby, pojmenování věcí z nejbližšího okolí člověka či z jeho každodenního života: *oče* 'otec', *roka* 'ruka', *hiša* 'dům', *roža* 'květina', *ljubezen* 'láska'. Tato slova se shodují ve složce sémantické i pragmatické. Úplné ekvivalenty bývají také totožné po stránce formální, jsou-li jednoslovné či víceslovné ve výchozím jazyce, jsou jednoslovné, resp. víceslovné také v jazyce cílovém.

Do této skupiny se řadí také lexikální jednotky, kterým odpovídá více protějšků, ale ty jsou monosémantizovány kontextem, např. slovinské verbum *odločiti* může mít význam 'rozhodnout' nebo 'oddělit'. Ve spojení *Komisija je odločila* 'Komise rozhodla' přeložíme jako 'rozhodnout', v biblickém citátu *odločiti slabo grozdje od dobrega* *'oddělit špatné hrozny od dobrých', 'oddělit zrno od plev' překládáme jako 'oddělit'. V těchto případech vybereme ekvivalent podle kontextu. Např. u verba *postati* 'stát se' se při překladu rozhodujeme podle gramatické struktury. V konstrukci subjekt + *postati* + ohebné slovo *Postal je domišljav* překládáme verbem *stát se* + instrumentál ('Stal se domýšlivým'), zatímco ve větě bezpodmětové *Postalo mu je slabo* doporučujeme použít konstrukci 'Udělal se mu špatně'.

Mezi češtinou a slovinštinou existuje velké množství částečných ekvivalentů. Při překládání z jazyků geneticky i typologicky blízkých musí brát překladatel v úvahu, že lexikální jednotky formálně podobné cílovému jazyku mohou mít zcela jiný význam (mezijazyková homonymie) a musí se vyvarovat jejich doslovného přebírání. Omezenost ekvivalence může plynout z rozdílů (a) formálních, (b) významových denotačních, (c) významových konotačních, (d) pragmatických, dochází také ke kombinaci více rozdílů (a)–(c).

(a) Formální rozdíly nacházíme ve vztahu víceslovnost – jednoslovnost, nejčastěji v nominálních spojeních, např. *morski pes* 'žralok', hovorově *ježek* 'suchý zip', *tujka* 'cizí slovo'. Na to navazují formální rozdíly ve vztahu explicitnost – implicitnost, neboť víceslovné protějšky bývají explicitnější (*sesekljana pečenka* 'sekaná', *razrednik* 'třídní učitel'). Při překladu je třeba dbát na stejnou míru explicitnosti a nepřidávat informaci, která byla ve výchozím jazyce jen implikována (např. výše uvedený příklad přeložit jako *'sekaná pečeně' apod.).

(b) Rozdíly významové denotační vznikají na základě různého pojmenovacího přístupu v obou jazycích, různé úrovně abstrakce a zdůraznění jiných znaků. Může dojít ke specifikaci (nahrazení výrazu hyponymem) nebo generalizaci (nahrazení

hyperonymem). Ke generalizaci dochází v těch případech, kdy se řeší nulová ekvivalence hyperonymem: slovinské výrazy *kostanj* 'strom kaštan i jeho jedlý plod' i *maron* 'plod jedlého kaštanu rostoucího ve Středozeří' překládáme v obou případech slovem 'kaštan'. Ke specifikaci dochází např. u verba *iti*, které ve slovinštině nemá vyjádřen sém prostředku pohybu, možný je překlad 'jít' nebo 'jet'.

(c) Rozdíly významové konotační jsou založeny na faktu, že neexistují dva jazyky, v nichž by byla významová konotace slov stejná, neboť „konotace se váže na emocionální složku lidského vědomí, která není nikdy v celém jazykovém společenství stejná.“⁴¹ Mezi rozdíly významové konotační patří například odlišná frekvence a funkce užívání deminutiv a hypokoristik. Slovinština v menší míře využívá hypokoristika, která vytváří nejčastěji krácením či naopak sufixy -c, -či, -ca, -ica, -ka (*Nastasja – Nastja, Anton – Tone, Andrej – Drejc, Jan – Janči, Petra – Petrica, Tatjana – Tatjanca* apod.). Oproti omezenému užívání slovinských hypokoristik je čeština v jejich tvoření bohatší: slovinské frekventované jméno *Ana* má domácké podoby *Anča, Anka, Anica*⁴², zatímco v češtině je výběr mezi *Anka, Anča, Andul(k)a, Anička, Anina, Nanyňka* ad. U mužského jména *Andrej* existují podoby *Drejc, Dan*, u českého ekvivalentu *Ondřej* pak opět velké množství variant. Rozdílná je i jejich funkce, protože slovinština má mnoho formálních hypokoristik, která jsou však již vnímána neutrálně až oficiálně, např. *Valentin – Tine, Tatjana – Tanja, Veronika – Nika* ad.

(d) Rozdíly významové pragmatické mohou překladatelé řešit různými prostředky: přidáním nebo vypuštěním informace, substitucí, analogií či vysvětlujícím opisem. V překladech ze slovinštiny se však většinou volí doslovný překlad či transkripce, což však nemusí být v českém jazykovém prostředí vždy srozumitelné. Např. pro termín *štifta* 'náboženská sekta z 16. století' nacházíme v překladech transkripci „štyfta“, bulvární slovinský deník *Slovenske novice* je doslovně přeložen jako „Slovinské noviny“.

Existence většího množství ekvivalentů v rámci češtiny a slovinštiny je častá a volba vhodného ekvivalentu záleží na kontextu i na stylu textu. Při překládání z jazyků typologicky blízkých je u výrazů s větším množstvím ekvivalentů třeba dávat

⁴¹ KNITTLOVÁ, D. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 62.

⁴² KNAPPOVÁ, M. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* Praha: Academia, 2006, s. 302–303; KEBER, J. *Leksikon imen: izvor imen na Slovenskem*, Celje: Mohorjeva družba, 1988, s. 108–109.

pozor i na stylový příznak. Slovinské adjektivum *razočaran* má české ekvivalenty 'zklamaný, rozčarovaný, neuspokojený', ve slovinštině se používá běžně, podle korpusu je jeho frekvence vysoká a nemá synonyma. V češtině by využití nejvíce podobného výrazu „rozčarovaný“ místo „zklamaný“ narazilo na problém v podobě odlišného stylového příznaku. Podobně je tomu u slovesa *skriti (se)*, které má ekvivalenty 'schovat (se), skrýt (se), ukrýt (se), zmizet (někde)'. Překladatel nesmí podlehnout pokušení použít jednoduše totéž slovo, ale z většího množství ekvivalentů vybrat výraz významově i stylově nejvhodnější.

Na překladatele samozřejmě jazyk originálu vyvíjí velký tlak, a čím jsou si jazyky bližší, tím je tento tlak silnější. V některých případech je nápodoba originálu záměrná ve snaze zachovat jeho specifičnost. Vliv předlohy na překlad může záviset i na tom, jaká je v daném národním jazyce tradice překladatelské praxe, jakou má překladatel teoretickou přípravu i vlastní překladatelskou zkušenost.

4 TYPOLOGIE VÝRAZOVÝCH ZMĚN V PŘEKLADU

Cílem naší práce je postihnout překladatelskou metodu Františka Benharta a vyvodit její možné důsledky pro recepci slovinské literatury v českém prostředí. Jak známo, překladatelská metoda vychází z překladatelovy celkové koncepce překladu díla. Určují ji překladatelské postupy (stylové intence), které rozhodují o jednotlivých překladatelských řešeních.⁴³ Při analýzách se metodologicky opíráme o práce slovenského translátologa Antona Popoviče, představitele nitranské translátologické školy, která zohledňuje rovněž názory českých lingvistů a badatelů v oblasti teorie překladu.

Anton Popovič svou koncepci výrazových změn v překladu poprvé představil ve studii *Poetika umeleckého prekladu* (1971);⁴⁴ doplněnou a rozšířenou ji vydal o čtyři roky později v *Teórii umeleckého prekladu* (1975).⁴⁵ Přehledně ji sumarizuje ve slovníkovém kompendiu *Originál/preklad: interpretačná terminológia* (1983).⁴⁶ Popovič v ní navazuje na J. Levého, který také mimo jiné používal termín výrazový posun, a využívá stylistickou teorii F. Mika. Mikova soustava výrazových kategorií v textu se realizuje jazykovými a tematickými prostředky. Jejím základem je opozice dvou funkčních dimenzí jazyka: ikoničnosti a operativnosti, z níž vycházejí další protiklady, jako je subjektivnost, expresivnost, abstraktnost, markantnost atd.⁴⁷ Tyto opozice měly sloužit jako prostředek ke stanovení míry stylistické ekvivalence mezi předlohou a překladem. Popovič pro vyjádření rozdílů mezi výrazovou hodnotou originálu a překladu používá termín výrazového posunu a chápe jej jako objektivní kritérium měření ztrát a zisků v překladu.⁴⁸

Překladatelský proces je podle Popoviče „funkčně zdůvodněná záměna textu vysielajúcej literatúry za text prijímajúcej literatúry so zachovaním základného (invariantného) významu“.⁴⁹ Překlad je v jeho pojetí chápán nejen jako vztah mezi dvěma texty, ale také jako komunikační akt. Cílem překladatelského procesu je pak

---

⁴³ HOCHÉL, B. *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990, s. 43. Srov. ZADRAŽIL, L. Překladatelská metoda jako pojem dějin překladu. In: *Historické a internacionální aspekty umeleckého prekladu*. Praha: Sdružení českých překladatelů, 1983, s.19–25.

⁴⁴ POPOVIČ, A. *Poetika umeleckého prekladu. Proces a text*. Bratislava: Tatran, 1971, s. 71–83.

⁴⁵ POPOVIČ, A. *Teória umelického prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975, s. 113–131.

⁴⁶ POPOVIČ, A. et al. *Originál/preklad: interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran, 1983, s.195–217.

⁴⁷ POPOVIČ, A., 1971, s. 65–66

⁴⁸ POPOVIČ, A., 1983, s. 196–197

⁴⁹ POPOVIČ, A., 1975, s. 48

adekvátní překlad, který Popovič definuje jako stylistickou translační ekvivalenci v překladu.⁵⁰ Podmínkou pro adekvátní překlad uměleckého textu je mít jasnou představu o jeho uspořádanosti a určit místo jednotlivých prvků v organizaci celku.⁵¹ K. Hausenblas tyto prvky člení takto:⁵²

(1) jazykové prvky – hlásky, slova, typy větných konstrukcí;

(2) paralingvální prvky – a) zvukové (témbr hlasu atd.);

b) grafické (typ písma atd.);

(3) tematické prvky – motivy, skupiny motivů;

(4) tektonické, kompoziční prvky – tropy, figury, žánrová schémata.

Ačkoli je možné tyto prvky dále spojovat do skupin (např. psaného textu se týkají případy 1, 2b, 3, 4; ústní realizace naopak 2a), je třeba je funkčně sjednotit na platformě stylu jako jednoty heterogenních složek díla. A. Popovič do tzv. makrostylistiky zahrnuje stylistiku tématu, nadvětné pásmo a kompozici, zatímco mikrotylistika díla sleduje stylistiku nižších plánů, převážně jazykových – roviny věty a pojmenování. Chceme-li charakterizovat jednotlivé typy změn v překladu, musíme nejprve zjistit, kterých složek díla se týkají.⁵³

V Popovičově pojetí probíhají hlavní operace překladatele na úrovni mikrotylistiky díla. Téma, postavy, stejně jako další prvky makrostylistiky existují pouze jako obligátní fakta textu, která obvykle nepodléhají procesu translace. Makrostylistické roviny textu se mohou týkat tyto změny: aktualizace (úpravy týkající se času díla), lokalizace (úpravy místa děje, resp. tématu), adaptace postav, resp. reálií.⁵⁴

Rozhodovací proces překladatele na nejvyšší úrovni má stylistický charakter, shody a odlišnosti lze vyjádřit buď přiměřenými, nebo rovnocennými výrazy, lze však styl předlohy také substituovat. Neadekvátní překlad Popovič nazývá také „přeinterpretováním“ originálu a definuje ho jako nežádoucí překódování příslušných

---

⁵⁰ Srov. HRDLIČKA, M. Ekvivalence a adekvátnost v překladu. In: *Translatologica Pragensia V.*, Praha: Karolinum, 1991, s. 57–64.

⁵¹ POPOVIČ, A., 1971, s. 63

⁵² HAUSENBLAS, K. Styl a překlad. *Dialog*, 1968, č. 1, s. 19.

⁵³ POPOVIČ, A., 1971, s. 81

⁵⁴ Typologie změn na úrovni makrostylistiky dle Kathariny Reissové (REISS, K. *Überlegungen zu einer Theorie der Übersetzungskritik*, 1968), citováno dle POPOVIČ 1971, s. 81.

rovin originálu přidáváním tematických a výrazových prvků, kterými originál nedisponoval.⁵⁵ Výrazové posuny mohou vyplývat nejen z objektivní situace (odlišnosti jazykové, literární, kulturní), ale také z překladatelova individuálního výrazového idiolektu. Jádro, invariant textu, zůstává stejné, změnou kvality komunikačního kanálu však dochází k určitým ztrátám. Důležité však je, aby se to, o co byl originál při překládání ochuzen, v překladu jistým způsobem alespoň nahradilo. Toto pole vyrovnávání ztráty je polem různých transformací, které Popovič nazývá výrazovými posuny.

Výrazové posuny zmíněný teoretik dělí do čtyř skupin, a to na:⁵⁶

- (1) konstitutivní posun – nutný posun, ke kterému dochází v důsledku rozdílů mezi dvěma poetikami a styly originálu a překladu; je chápán jako funkční a objektivní a realizuje se na rovině mikrostruktury textu,
- (2) individuální posun – projev individuálních sklonů překladatele, určité překladatelské metody, stereotypností překladatelských řešení a uplatňování kreativity tvůrce; vyplývá z idiolektu, praxe a ze zkušeností překladatele, může způsobit buď „přeinterpretování“ originálu (přílišné zdůraznění vlastností originálu), nebo jeho „podinterpretování“ (zanedbání výrazových vlastností textu),
- (3) negativní posun – neadekvátní řešení ideově-estetických specifik originálu; vzniká jako důsledek nepochopení jazykové organizace předlohy, nivelizace jejích stylových vrstev, nepochopení autorské interpretace, zanedbání komunikačního procesu v překladu; realizuje se na úrovni makrostruktury díla,
- (4) tematický posun – rozdíl mezi tematickými fakty a reáliemi originálu a překladu; jde vlastně o preferenci konotace na úkor denotace a může se realizovat pomocí nadměrné aktualizace, lokalizace a adaptace (tzv. subjektivní přehodnocení); projevuje se na rovině tematické výstavby textu.

Dále rozlišuje čtyři způsoby řešení výrazových situací originálu v cílovém jazyce (výrazové změny):⁵⁷

---

⁵⁵ POPOVIČ, A., 1983, s. 195

⁵⁶ POPOVIČ, A., 1983, s. 197–201

⁵⁷ POPOVIČ, A., 1983, s. 204–215

- (1) Překladatel výrazově adekvátně vystihuje originál; prvky překladu i originálu si funkčně i strukturně navzájem odpovídají (výrazová záměna).
- (2) Překladatel má k dispozici ekvivalentní výrazové prostředky k vystižení originálu, ale záměrně zdůrazňuje některé jeho stylistické rysy; přidává mu tak další estetické informace (výrazová typizace nebo individualizace).
- (3) Překladatel nivelizuje výrazové vlastnosti předlohy, zjednodušuje styl originálu (výrazová nivelizace, výrazová ztráta).
- (4) Překladatel nemá k dispozici výrazové prostředky k vyjádření výstižných rysů originálu, proto používá prostředky náhradní (výrazová substituce).

Uvedený přehled umožní klasifikovat různé druhy posunů v procesu translace a určit směr a pohyb změn v cílovém jazyce. Jednotlivé posuny jsou navzájem podmíněné, např. tematický posun díla postihuje i mikrostylistiku, naopak výraznější změny v mikrostylistice působí i na téma uměleckého díla.⁵⁸

Popovičova klasifikace výrazových posunů navazuje na projekt výrazové soustavy F. Mika⁵⁹, který představuje stylistický systém jako zdroj konkrétních možností, je interpretována následovně: „Na základe sémantickej opozície dvoch parciálnych funkčných dimenzií jazyka, ikonickosti a operatívnosti, vytvára sa základná štylistická opozícia, z ktorej vychádzajú, rozvetvujú sa ostatné opozície jednotlivých výrazových kategórií.“⁶⁰ Tyto kategorie na sebe navazují podle stupně všeobecnosti – od nejobecnějších po nejspeciálnější vlastnosti stylu. Styl je pak definován jako souhrn, dynamická konfigurace výrazových vlastností.

Vzhledem k užití Popovičovy teorie výrazových posunů by bylo logické pro stylistické analýzy překladu využít i Mikovu soustavu. V praxi se to však ukázalo jako velmi problematické. Tato teorie, byť velice inspirativní, je těžko aplikovatelná na delší části textů.⁶¹ Proto jsme zvolili tradiční způsob rozboru podle existence stálých a kontextových příznaků výrazových prostředků a následně zjišťujeme jejich funkci v textu.

---

⁵⁸ POPOVIČ, A., 1971, s. 82

⁵⁹ MIKO, F., 1969, s. 9–34

⁶⁰ POPOVIČ, A., 1971, s. 65

⁶¹ Srov. MIKO, F. Expresívnosť výrazu v umeleckej próze. Poznámky k štýlu Chrobákovej poviedky *Návrat Ondreja Baláža*. In: MIKO, F., ed. *Jazykové štúdie. 8. Spisovný jazyk – štylistika*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1965, s. 5–41.

5 EXPRESIVNÍ VÝRAZY PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY

V této části se zaměříme na problematiku překládání expresivních výrazů ze slovinštiny do češtiny na základě analýzy slovinského originálu a jeho českého překladu. Pro analýzu překladu expresiv jsme zvolili román Mateho Dolence (nar. 1945) *Vampir z Gorjancev* (1979) a jeho českou verzi *Upír z Gorjanců* (1988), v němž vybraný analyzovaný jev patří k podstatným rysům díla ovlivňujícím jeho interpretaci. Není bez zajímavosti, že jde dosud o jediný překlad této knihy do cizího jazyka.⁶² Jak upozorňuje slovenista A. Kozár,⁶³ překladatel F. Benhart při volbě překládaných děl reagoval na aktuální dění ve slovinské literatuře, překládal slovinské knihy záhy po jejich vydání v jejich domácím prostředí, což je také případ Dolencova románu.

5.1 Mate Dolenc: *Upír z Gorjanců*

Slovinská literární věda mezi kritérii interpretace próz Mateho Dolence zdůrazňuje důležitost a významotvornost geografického prostředí, do něhož autor děj knihy zasazuje: oblast v okolí vrchoviny Gorjanci na jihovýchodě Slovinska, Vipavské údolí (*Vipavska dolina*) a pobřeží Jaderského moře. V jeho současné tvorbě převažuje posledně jmenovaná tematika moře, podmořského světa a rybolovu.

Pro analýzu z hlediska expresivity jsme zvolili román zčásti se vymykající výše uvedené typologii autorových děl. *Upír z Gorjanců* je sice situován do prostřední vrchoviny Gorjanci, český překlad má však podtitul „fantastický román“ (v originále *fantastična povest* 'fantastický příběh, vyprávění'). Jedná se skutečně o příběh s prvky triviální, fantastické (vampýrské) literatury. Hrdina románu, student literatury na lublaňské univerzitě, se zamiluje do uhrančivé dívky, zapletené do temných vztahů a příběhů, v nichž „živí slouží mrtvým“⁶⁴. Hlavní dějovou linií románu je snaha hlavního hrdiny nalézt tuto osudovou ženu. Příběh má však kromě fantastických a

---

⁶² Přestože Mate Dolenc vydal od 70. let 20. století do dnešní doby přes 30 románů, sbírek povídek a novel, jeho knihy nejsou do cizích jazyků překládány; výjimkou je právě čeština (kromě překladu F. Benharta z roku 1988 existuje ještě překlad H. Mžourkové *Moře v čase zatmění slunce*, Praha 2006) a chorvatština, do níž byly přeloženy také dva romány. Do tří antologií slovinské literatury, které vyšly v angličtině, němčině a řečtině, je zařazena vždy jedna jeho povídka.

⁶³ KOZÁR, A. Rekonstrukcija interpretacije razvoja slovenske literature v prevajalskem opusu Františka Benharta. In: NOVAK POPOV, I., ed. *Vloge središča. Konvergenca regij in kultur*, Ljubljana: Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 2010, sv. 21, s. 351–357.

⁶⁴ DOLENC, M. *Vampir z Gorjancev*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979, s. 7 slovinský originál: *tedaj so bili živi služni mrtvim* (pro potreby práce přeložila autorka).

milostných motivů ještě další roviny: podobenství tehdejšího politického světa v podobě postavy Kartnervalda s jeho doprovodem. Filozofický podtext nalezneme v kapitole o přednášce profesora Hypolita, v níž je smrt představena jako základní a jediné kritérium pro hodnocení světa a lidí⁶⁵ a kde je též vyslovena myšlenka, „že smrt neznamená definitivní a neporazitelný konec.“⁶⁶ Podle Dolence smrt určitým způsobem život ovládá a podřizuje si jej.

5.1.1 Definice expresivity v českém a slovinském lingvistickém prostředí

Zde se již dotýkáme tématu expresivity, a to na rovině tzv. expresivity denotativní, jak ji definuje Oldřich Uličný.⁶⁷ Kromě expresivity (1) systémové, kterou dále dělí na (a) inherentní a (b) adherentní, (2) expresivity textové, vymezuje ještě expresivitu (3) denotativní: jde o případ zvláštního typu expresivity, „kdy lexikální jednotky pojmenovávají neobvyklý, nápadný jev [...] a nejsou z čistě jazykového hlediska nápadné ani formou, ani posunem významu a jazykově nekonotují subjektivní vztah mluvčího k pojmenovávanému jevu. Uvedené výrazy však mají denotativní vztah ke skutečnostem, které ze subjektivního hlediska mají charakter nápadnosti, neobvyklosti, (ne)příjemnosti, tabuovosti apod.“⁶⁸ O. Uličný sem řadí výrazy jako „láska, vůně, růže, zápach, hnůj, záchod, hřbitov apod.“, které se v textu originálu i překladu vzhledem k tématu objevují ve velké míře.

V českém lingvistickém prostředí je z hlediska pojetí expresivity stěžejní práce J. Zimy *Expresivita slova v současné češtině*,⁶⁹ na niž navazují J. Filipec a F. Čermák⁷⁰ v kompendiu *Česká lexikologie* a ve výše uvedené studii také O. Uličný. Zima považuje za expresivní ty výrazy, které vedle nociónálních prvků vyjadřují subjektivní citový postoj mluvčího a nápadnost jak v jazykovém systému, tak na úrovni vyšších jazykových jednotek. Rozlišuje trojí typ slovní expresivity:

- (1) expresivita inherentní – u lexikálních jednotek je jejich expresivita neoddělitelnou součástí jejich významu a poznáme ji nezávisle na

⁶⁵ DOLENC, M. *Upír z Gorjanců*, Praha: Melnatrich, 1988, s. 41.

⁶⁶ DOLENC, M., 1979, s. 44; slovinský originál: *smrt le ni tisti skrajni neprebojni konec* (pro potřeby práce přeložila autorka).

⁶⁷ ULIČNÝ, O. *Expresivita a překlad umělecké prózy*. In: *Acta Universitas Carolinae Philologica 4–5. Slavica Pragensia 32*, Praha, 1988, s. 329–354.

⁶⁸ ULIČNÝ, O., 1988, s. 334

⁶⁹ ZIMA, J. *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

⁷⁰ FILIPEC, J.; ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985, s. 69–70, s. 192–194.

kontextu (např. hulit, tlust'och, malilinkatý); tato expresivita může být vyjádřena na rovině hláskoslovné, morfologické, především slovtvorné;

- (2) expresivita adherentní – zahrnuje výrazy, které si v určitém významu zachovávají svůj základní, neutrální význam a mohou se v jiném kontextu a dalším vývojem lexikalizovat a získat expresivní znaky (např. robota – 1. hist. povinná neplacená práce poddaného pro feudální vrchnost; 2. expr. a nář. těžká práce).

Vedle uvedených dvou druhů expresivity se uplatňuje ještě:

- (3) expresivita kontextová, kdy „expresivita není spojena s významovou změnou slova, nýbrž je působena interferencí dvou různých stylistických vrstev“.⁷¹

V *Encyklopedickém slovníku češtiny* je expresivita definována širěji jako „odchylka od očekávání na ose syntagmatické i paradigmatické“ a expresivum jako „lexikální výrazový prostředek vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti.“⁷² Expresivita je tam vysvětlena jako pragmatická složka významu příslušného prostředku, která je dána postojem mluvčího. Může se projevit na všech základních jazykových rovinách. V rámci lexikálních expresiv se rozlišují: vulgarismy, depreciativa (slova hanlivá a znevažující), eufemismy (meliorativa), dysfemismy (pejorativa), hypokoristika, deminutiva, augmentativa a tzv. dětská slova.

F. Čermák chápe expresivitu jako „jakoukoliv odchylku syntagmatickou či pragmatickou, tj. v aspektu sémantickém nebo formálním, bez ohledu na konkrétní důvody vzniku či efektu na posluchače“.⁷³ V tomto pojetí lze chápat jako expresivní jakoukoli neobvyklou kombinaci formy nebo jejích významů.

Ve slovinském jazykovědném prostředí převládá rozkolísanost jak definic expresivity, tak její klasifikace. J. Toporišič⁷⁴ používá označení *čustvena zaznamovanost* 'citová příznakovost', kterou definuje jako „specifikaci jazykových

---

⁷¹ ZIMA, J., 1961, s. 11

⁷² KARLÍK, P. et al., *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 131–132; autor hesla Michal Křístek.

⁷³ ČERMÁK, F. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 125.

⁷⁴ TOPORIŠIČ, J. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992, s. 18–19.

prostředků na všech rovinách“,⁷⁵ a následuje výčet možných příkladů pro hláskosloví (*glasovje*): „v hláskosloví např. měkčení souhlásek v dětské mluvě“,⁷⁶ dále vyjmenování příkladů pro expresiva v psaném projevu (*pisna beseda*), ve slovtvorbě (*besedotvorje*), v syntaxi (*skladnja*) a v lexiku (*besedje*). Pětisvazkový Slovar slovenskega knjižnjega jezika (SSKJ, 1970–91) v úvodní části uvádí devět označení pro expresivní výrazy, zatímco Slovenski pravopis (1990) jich už používá třináct. V definici kvalifikátoru „expresivní“ je v SSKJ uvedeno „silně citově zbarvené slovo, význam nebo spojení“.⁷⁷ Ve Slovinském pravopise je vysvětleno jako „jazykový prvek vyjadřující citovost“.⁷⁸ Také slovinská jazykovědkyně a autorka studie o expresivních kvalifikátorech ve slovnících A. Žele ve své práci vychází z J. Zimy.⁷⁹

Z výše uvedených klasifikací a definic jsme se rozhodli na slovinský originál aplikovat trojí dělení expresivity, jak je uvádí J. Zima, resp. s modifikací O. Uličného. Protože cílem práce není zaměřit se na překlad jednoho jevu, ale snažíme se vypátrat rysy charakteristické pro překladatelovu metodu, brali jsme v úvahu i širší definici expresivity jako „odchylku od očekávání na ose syntagmatické i paradigmatické“.⁸⁰

5.1.2 Stylová rovina díla

Abychom definovali styl originálu, musíme rovněž věnovat pozornost hlavnímu hrdinovi a textové výstavbě díla, které považuje Alexandr Stich⁸¹ za faktory do značné míry určující pro jazykovou (stylovou) podobu překladu. Uvádí také, že obvykle se v kritice překladu za jediné kritérium považuje „jazykově slohová podoba originálu“, a nepřihlíží se k „celkové situaci“ cílového jazyka, „k výstavbě tematické roviny a

---

⁷⁵ TOPORIŠIČ, J., 1992, s. 18

⁷⁶ TOPORIŠIČ, J., 1992, s. 19

⁷⁷ Citováno dle ŽELE, A. Ekspresivne oz. čustvenostne oznake v slovarstvu, *Salvistična revija* 1993, č. 41, s. 529–530.

⁷⁸ TOPORIŠIČ, J. et al., ed. Slovenski pravopis. Ljubljana: DZS, 1990, s. 131–132.

⁷⁹ ŽELE, A. Ekspresivne oz. čustvenostne oznake v slovarstvu, *Salvistična revija* 1993, č. 41, s. 529–534.

⁸⁰ KARLÍK, P. et al., *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 131–132; autor hesla Michal Křístek.

⁸¹ STICH, A. Obecná čeština v překladu. *Naše řeč*, 1981, roč. 64, č. 2, s. 64–76. Pod článkem je podepsaná M. Nedvěďová, která však své jméno propůjčila A. Stichovi v době, kdy nemohl článek zveřejnit pod svým jménem. Srov. HAJIČOVÁ, E. Alexandr Stich a Pražský lingvistický kroužek. *Souvislosti*, 2003, č. 1–2; [Cit. 2010–09–09]. Dostupné z [: <http://www.souvislosti.cz/103/stich.html>

roviny postav díla, k typu výstavby textu a k slohovým normám, které jsou v jazyku, do něhož se překládá.“

Narace originálu románu *Vampír z Gorjancev* je založena na využití ich-formy. Vypravěč je totožný s hlavním hrdinou, z čehož vyplývají i funkčně stylové charakteristiky jeho projevu, a to jak v delších popisných pasážích, tak v přímé řeči. Jedná se především o rozvolněnou syntax, kratší syntaktické celky, převážně spisovnou slovní zásobu bez slov příznakových na ose časové (nenacházíme tu historismy, archaismy ani slova zastaralá), sporadicky se v naraci vyskytují slova nářeční z oblasti Dolenjska (např. *žvižgavec* 'velmi kyselé víno'), zřídka neologismus (*gomoljikasta Emilija*, s významem 'hlízovitá'). Můžeme však konstatovat výskyt většího množství vulgarismů (*kurba, psica, tič, scat, jebat*) a cizojazyčných expresiv přejatých především z francouzštiny a angličtiny (*nom de dieu, merde, god damn you, fuck you*). Tyto výrazy jsou použity jednak v dialogích postav (studentů), jednak v řeči hlavního vypravěče v ich-formě. V obou případech slouží k charakterizaci postavy a komunikační situace, sugerují rovněž pocit autenticity prostředí.⁸²

Pro autora jsou také typické méně obvyklé obraty, které však v textu působí organicky: *Ko sta se najina pogleda prekrížala*; 'Když se jejich pohledy **zkřížily**'; *nekoč je bil visok gospod, zdaj je pa samo še velik hudič*; 'dříve to byl **vysoký pán**, teď už je jen velký ďábel'. Pro autorův styl jsou typická přirovnání a především epiteta obojího druhu: *njen zvezdni ljubimec* 'její hvězdný mileneček', *njen nežni Salamander* 'její něžný Salamandr', *posušen starček* 'vyschlý/vyzáblý stařeček', *napol ugaslih oči* 'napolo vyhaslých očí', *polglasna tišina* 'polohlasné ticho'. Na úrovni morfologické a fonetické jsme nezaznamenali odchyly od spisovné slovinštiny.

Pokud jde o expresivitu, v originále nalezneme ve velké míře prvky všech tří výše uvedených typů, jak jsou definovány v Zimově klasifikaci. Tematika románu vyžaduje užití expresiv denotativních: *smrt* 'smrt', *ljubezen* 'láska', *začarati* 'začarovat', *mrtvi* 'mrtvý', *satanski izraz* 'satanský výraz', *pokopališče* 'hřbitov', *grob* 'hrob', *krsta* 'rakev' ad. Své významné místo zde také mají početná expresiva kontextová (textová), nejčastěji jde o zařazování slov cizího původu, odborných

---

⁸² Srov. HRABÁK, J. 1962. Několik úvah o obecné češtině a vulgarismech v současné české próze. *Naše řeč*, 1962, roč. 45, číslo 9–10; [Cit. 2012–05–10]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4920>.

termínů do uměleckého textu: *najina trebuha sta se spuščala v valovanju, njen gor, moj dol [...]*, v **interferenci** 'naše břicha klesala ve vlnách, její nahoru, mé dolů [...], v **interferenci**'. Nejvyšší frekvenci vykazují v textu expresiva systémová, převážně inherentní (např. *starček* 'stařeček', *čik* 'cígo', *hipijevka* 'hipísačka').

Z hlediska frekvence lexikálních expresiv stylovou rovinu díla dotváří především velké množství vulgarismů a dysfemismů (pejorativ). Na druhou stranu se vůbec neobjevují hypokoristika, dětská slova a eufemismy. V originálu se sice vyskytují deminutiva, ale slovinskou zdobnělinu překladatel překládá adekvátní českou zdobnělinou. Jejich funkce v textu je tedy zachována a k posunům nedochází. Z tohoto důvodu jsme překlady deminutiv detailněji neanalyzovali.

5.1.3 Expresivní výrazy a překlad

Ačkoliv existuje rozsáhlá translatologická literatura, překladem expresivních výrazů se soustavněji zabývalo jen málo teoretiků.⁸³ Již J. Levý sice upozorňuje na posuny při překládání „slov citově zbarvených“⁸⁴ a překladatelé podle něj často text ochuzují volbou neutrálního výrazu tam, kde je v originálu expresivní výraz. V překladu se však „uplatňuje i zdánlivě protichůdný sklon k zesilování stylistických hodnot hrubších [...]. Překladatel je si v těchto případech vědom, že u nich intenzita je jádrem významu, a jednostranně tento základní význam přežene.“⁸⁵

O. Uličný ve své studii *Expresivita a překlad umělecké prózy* uvádí, že cílem je přeložit expresivní konotace tak, aby byl překlad adekvátní originálu. Schopnost překladatele najít řešení pro jednotlivé typy expresivity v cílovém jazyce je samozřejmým předpokladem jeho činnosti. Zdůrazňuje však „rozložení expresivity v textu, její průběh v originálu a překladu s přihlédnutím ke specifitě obou národních literatur.“⁸⁶ Toho lze podle něj dosáhnout, pokud si překladatel uvědomuje podstatu hierarchizace vztahů mezi používanými prostředky expresivity v jazyce výchozím a cílovém.⁸⁷

---

⁸³ Srov. ULÍČNÝ, O. *Expresivita a překlad umělecké prózy*. In: *Acta Universitatis Carolinae Philologica 4–5. Slavica Pragensia 32*, Praha, 1988, s. 329.

⁸⁴ LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 94–95.

⁸⁵ LEVÝ, J., 1963, s. 94

⁸⁶ ULÍČNÝ, O., 1988, s. 340

⁸⁷ ULÍČNÝ, O., 1988, s. 348

5.1.4 Analýza významových posunů

Srovnání textu originálu a překladu vykazuje několik typických rysů překladatelova přístupu:

- 1) Výrazy ve slovinštině běžně používané či působící v textu organicky jeví v překladu výrazné rysy stylové nepřirozenosti. Např. *razsvtlejevati* 'osvětlovat čím' je frekventované verbum, které se pojí s předložkou *z/s* a instrumentálem (pro vyjádření prostředku), zatímco 'rozsvěcet' je uvedeno pouze v SSSJČ a PSJČ, a to pouze ve spojení s akuzativem; vazba s instrumentálem je u tohoto slovesa v češtině chybná:

...nosili so jim rože na grobove in noči so jim razsvetljevali s svečami. (s. 7)   *...nosili jim na hroby květiny a noci jim rozsvěceli svícemi.* (s. 7)

Běžný frazém *povesiti pogled* 'svěsit hlavu' je přeložen doslovně *'svěsit pohled' (srov. *dvigniti pogled* 'zvednout hlavu'):

Zdaj je Lenora končno povasila pogled. (s. 10)   *Ted' Lenora konečně svěsila pohled.* (s. 12)

Podobně neutrální spojení *slediti naseljevanju sosednje sobe* 'sledovat zabydlování sousední místnosti' je přeloženo neobvyklým spojením 'osidlování místnosti'; *izostren sluh* 'zbystřený sluch' přeložen jako 'vyšpicovaný sluch', přičemž pouze PSJČ uvádí verbum *vyšpicovat*, navíc jen ve významu *vypuditi* (někoho odněkud):

Vrata v točilnico so bila ves čas zaprta in v tem času ni nihče prišel od zunaj, da bi jih odprl, in tudi ven ni šel nobeden, tako da smo sledili naseljevanju sosednje sobe samo s sluhom, ki smo ga izostrili do konca. (s. 31)   *Dveře do výčepu byly celou dobu zavřené a v těch okamžicích nikdo zvenčí nepřišel, aby je otevřel, a ani ven nikdo nešel, takže jsme sledovali osidlování sousední místnosti pouze sluchem, a to do krajnosti vyšpicovaným.* (s. 33)

- 2) Překladatel používá neologismy nebo archaismy⁸⁸ na místech, kde je v originále slovo neutrální, popř. hovorové; *hipijevka* (hov.) 'hipísačka', *krvoses* 'upír', *planjava* 'planina', *temačnost* 'temnota':

[...] *pisala satire, pesmi in prozo v študentski časopis, spala s študentkami, igralkami in hipijevkami* [...] (s. 7)   [...] *psali satiru, básně do studentského časopisu, spali se studentkami, herečkami a hipijkami* [...] (s. 9)

[...] *še naprej pije kri – tokrat dobesedno kot krvoses, vedomec;* (s. 44)   *Pije jim krev i nadále – tentokrát doslova jako krvožír, vampýr;* (s. 44)

[...] *samotno drevo sredi bele planjave* [...] (s. 65)   [...] *osamělý strom uprostřed bílé pláňavy* [...] (s. 64)

[...] *fleši, ki so [...] parali temačnost vremena* [...] (s. 187)   [...] *blesk [...], který každou chvíli rozpáral temnotnost počasí* [...] (s. 183)

Místo neutrálního spojení *spolni organi* (neut., med.) 'pohlavní orgány' užije metaforické poetické spojení 'orgány lásky':

[...] *in se je dvoje spolnih organov ovlažilo in nabreknilo* [...] (s. 51)   [...] *a dva orgány lásky zvlhly a naběhly* [...] (s. 48)

- 3) V překladu nacházíme silný vliv originálu, a to v podobě kalků a přebírání cizích slov tam, kde má čeština přesný ekvivalent; rovněž je často užito slovo graficky podobné českému, ale s jiným významem ve slovinštině (mezijazykové homonymum): *pasje bombice* 'rachejtle', *mreža* 'sít', *kasetofon* 'magnetofon':

[...] *mali pa si je vtaknil žvičelni gumi v usta in čez pol minute je že pokal z njim, kot bi metal pasje bombice* [...] (s. 33)   [...] *malý si vstrčil do úst žvýkačku a za půl minuty už s ní pukal, jako by kolem házel psí bombičky* [...] (s. 34)

[...] *so imele stene in drugi dve postelji in starinska omara in celo pajkove mreže v stropnih kotih rdečkast nadih.* (s. 180)   [...] *stěny, druhé dvě postele a starodávná skříň a dokonce i pavoučí mříže v koutech u stropu, všechno dostalo načervenalý nádech.* (s. 175)

Tu je bil kasetofon, za zaveso skrita postelja [...] (s. 231)   *Byl tu kasetofon, za závěsem ukrytá postel* [...] (s. 225)

⁸⁸ Jde o výrazy, které uvádí bez kvalifikátoru jen Příruční slovník jazyka českého (1935–1957); Slovník spisovného jazyka českého (1960–1971) je však už označuje kvalifikátorem „slovo zastaralé“.

4) Nejvíce změn v expresivitě nalezneme u překladů vulgarismů a pejorativních výrazů, proto je dělíme na další čtyři podskupiny:

a) překladatel místo vulgarismu (např. *tič* 'vulgárně pohlavní úd') použije opis:

Noge je imel stegnjene in pomaknjene narazen, med nimi pa mu je kot nadomestilo za tiča stala pokonci steklenica [...] (s. 12)

Nohy měl natažené a roztažené od sebe a mezi nimi mu jako náhražka za něco jiného stála láhev [...] (s. 14)

b) překladatel vulgarismy a výrazy pejorativní (*tič* 'vulgárně pohlavní úd', *rit*, *ritni*, *spečati se* 'pohlavně se spojit') překládá slovem neutrálním:

Od spodnjih robov ritnih hlebcev se je v tesnih črnih hlačah zoževala [...] (s. 52)

Od spodního okraje obou sedacích půlek se v těsných černých kalhotách zužovala [...] (s. 52)

[...] Kristino in Rodina pripravljena, da se spečata. (s. 178)

[...] Kristinu a Rodina [...], že se jeden druhému odevzdají. (174)

[...] se je prikazal Rodin s steklenico in binglajočim tičem [...] (s. 183)

[...] se objevil Rodin s lahví a houpajícím se údem [...] (s. 179)

Rodinu je tič ležal po strani [...] (s. 184)

Rodinův úd ležel šikmo [...] (s. 180)

c) překladatel místo vulgarismu (*scati*, *tič* 'vulgárně pohlavní úd') volí slovo typické pro dětskou řeč:⁸⁹

Nikamor ni mogel pobegniti, ujeti tič, in vse, kar mu je ostalo, je bilo, da je zrasel do skrajne mere [...] (s. 58)

Nikam nemohl prchnout, lapený ptáček, a všechno, co mu zbývalo, bylo, že vyrostl na nejvyšší míru [...] (s. 58)

Midva sva [...] scala v potok [...] (s. 133)

My dva [...] vyčůrali jsme se do potoka [...] (s. 131)

Preden sem legel v otroško posteljo, sem se v kahlo poscal [...] (s. 204)

Ještě než jsem ulehl do dětské postele, s úlevou jsem se do nočníku vyčůral [...] (s. 200)

⁸⁹ V Encyklopedickém slovníku češtiny je také používán výraz „tzv. dětské slovo“. KARLÍK, P. et al., ed. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002, s. 132.

d) vulgarismy jsou nahrazeny slovy expresivními s mnohem menším příznakem expresivity:

[...] *kadar sem **zajeban**, moram poslušati to glasbo* [...] (s. 87)   [...] *když je to se mnou **na levačku**, pustím si tuhle muziku* [...] (s. 85)

***Jebenti**, a mi ni mogel povedati.* (s. 108)   ***Doprčic**, a to mi nemoh něco říct.* (s. 106)

*Vrag ve, kaj je šlo, ampak **zajebal** naju je.* (s. 153)   *Čert ví, co zařvalo, ale **nahrnaný** jsme pěkně.* (s. 151)

Překladatel na rozdíl od originálu používá v přímé řeči postav prvky interdialektu; funkčně využívá prvků obecné češtiny, a to na úrovni hláskoslovné, resp. morfonologické (*hotovej, starej, takovýhle* pro nom. pl. fem.) a morfologické (*jdem, přežijem, řek, pozemšťankama*). Tento jazykový rozpor mezi originálem a překladem je vysvětlitelný rozdílným vývojem používání jiných variet jazyka v české a slovinské literatuře. Ve slovinském prostředí se prvky tzv. hovorového jazyka (*pogovorni jezik, ljubljansščina*) poprvé dostávají do literatury až v 90. letech minulého století v tvorbě Branka Gradišnika *Někdo jiný*,⁹⁰ zatímco v české literatuře se uplatňují po dobu mnohem delší. Jak upozorňuje A. Stich ve své studii, je třeba brát v úvahu také jazykovou situaci cílového jazyka.⁹¹

5.2 Shrnutí

Kromě konstitutivního posunu, který je v překladu jako důsledek rozdílů mezi dvěma jazykovými systémy nutný, dochází v rámci expresivity ke dvěma typům posunů, jak je definuje A. Popovič. Překladatel má k dispozici ekvivalentní výrazové prostředky k vystižení originálu, ale záměrně zdůrazňuje některé stylistické rysy, a tím dodává další estetické informace. Posiluje expresivitu textu použitím slov dětských (*vyčůrat, ptáček*), vlastních neologismů (*hipijka, polohlasý, temnotnost, poskřipování* ad.) a archaismů (*blyskotavý, nezmarý* ad.), ačkoli jsou v cílovém jazyce k dispozici ekvivalentní výrazy. Dochází tak k individuálnímu posunu, jenž je projevem sklonů překladatele a uplatněním jeho kreativity při tvorbě neologismů. S tím souvisí i nivelizace výrazových vlastností předlohy zjemňováním vulgarismů.

⁹⁰ GRADIŠNIK, A. *Někdo drug*, Ljubljana: Ljudska pravica, 1990.

⁹¹ STICH, A., 1989, s. 64–76

Podle L. Ďuroviče⁹² dosahujeme nejvyšší expresivity porušováním společenských tabu. Vulgarismy použité autorem originálu – v jihoslovanských jazycích výrazy z oblasti sexuální sféry (nejčastěji odvozeniny od slovanského kořene *jeb-*) – mají ve slovinštině silný expresivní příznak. V češtině podobnou funkci a expresivní hodnotu mají výrazy z oblasti análně-vylučovací, jak nazývá tuto skupinu vulgarismů ve své studii L. Ďurovič,⁹³ a překladatel měl tedy možnost využít ekvivalentní výrazy i v cílovém jazyce. Většinu vulgárních výrazů v originále překladatel překládá slovem neutrálním či tzv. dětským, v několika příkladech opisem, text překladu tedy do jisté míry „umravňuje“⁹⁴. Zasahuje tím do celkové autorské koncepce, protože vulgarismy mají v textu funkci charakterizační (charakterizace postav) a navozují určitou komunikační situaci.

---

⁹² Srov. ĎUROVIČ, L., Typologie klení ve slovanských a sousedních jazycích. *Souvislosti*, 1996, č. 2–3, s. 46–57.

⁹³ ĎUROVIČ, L., 1996, s. 52

⁹⁴ Srov. LEVÝ, J., Bude teorie překladu užitečná překladatelům? In: *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha: Československý spisovatel, 1971, s. 147–157.

6 FRAZEOLOGIE A IDIOMATIKA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY

6.1 Drago Jančar: *Galejnik*

Jako materiál translatologické analýzy z hlediska frazeologie a idiomatiky posloužil vrcholný román Draga Jančara *Galejnik* (*Galjot* 1978, česky 1990).⁹⁵ Jančar (nar. 1948) patří v současné době mezi nejvýznamnější a nejpřekládanější slovinské autory⁹⁶ a není bez zajímavosti, že František Benhart byl až do své smrti výhradním překladatelem jeho děl do češtiny.⁹⁷ Český čtenář se tedy může seznámit s Jančarovými vrcholnými díly pouze prostřednictvím Benhartovy překladatelské interpretace.

Vývoj Jančarova prozaického díla od 70. let do současnosti dělí slovinská literární historie na čtyři vyrovnané etapy.⁹⁸ Ve svých prvních prózách tematizuje místo člověka v dějinách, jeho možnost ovlivnit vlastní osud a otázky svobody jednice. Toto téma propracovává a prohlubuje ve svých vrcholných dílech z 80. let. V románech a povídkách z 90. let se autor od historicko-spoločenských témat obrací k problémům intimním, zdánlivě nepatrným, pro existenci člověka však zásadním a rozhodujícím. Ve čtvrtém tvůrčím období nastává sice obrat k melancholicky laděným črtám, avšak stále na pozadí historických událostí.

Román *Galejnik* (*Galjot*, 1978) patří spolu se souborem povídek *O bledém zločinci* (*O bledem hudodelcu*, 1978) do autorova druhého tvůrčího období, pro něž je typická tematika disidentství, vyloučení ze společnosti, často však představena na pozadí historických událostí. Jančar se od experimentálních próz prvního období vrací k tradiční románové formě, v případě *Galejnika* jde o historický román s prvky dobrodružného románu. Slovinská literární historie jej řadí mezi modernistické romány s postmoderními postupy.⁹⁹ Děj je situován do období chaotického a nebezpečného 17. století. Tehdy na území dnešního Slovinska vrcholilo působení

---

⁹⁵ Román od doby svého vzniku vyšel ještě ve čtyřech dotiscích a byl přeložen do jedenácti jazyků.

⁹⁶ Uvažuje se o něm také jako o slovinském kandidátovi na Nobelovu cenu za literaturu; srov.: ZAJC, T., Skrivnostni Nobelovi književniki. *Mladina*, 2010, č. 29, s. 54.

⁹⁷ Do roku 2005 vyšlo knižně deset Benhartových překladů D. Jančara. Po smrti F. Benharta (2006) se překladu tohoto autora chopili i překladatelé mladší generace a v češtině vyšly dvě knihy: výbor z esejů *Příčky z Jákobova žebříku* (přeložil Petr Mainuš, 2006) a román *Polární záře* (přeložil Libor Doležán, 2009).

⁹⁸ VIRK, T., 1995, s. 203–230

⁹⁹ ZUPAN-SOSIČ, A. Contemporary Slovene novel. *Slovene studies: journal of the Society for Slovene studies*. New York: Society for Slovene studies, 2008, s. 163.

katolické inkvizice, která chtěla zabránit vzniku nových sekt. Před tímto „honem na čarodějnice“ prchá i hlavní postava díla, z hereze nevině nařčený samotář a podivín Johan Ot. Během svého útěku se dostává do mnoha mezních situací (uvěznění, mučení, rozsudek smrti, nucené práce na galejích). Většina literárních historiků spatřuje základ Jančarovy poetiky právě v tematizaci tohoto nevyhnutelného vlivu historického vývoje na osud jedince.

6.1.1 Stylová rovina

Z hlediska jazykových a stylistických prostředků je v analyzovaných prózách charakteristické střídání několika stylových rovin: do propracovaného uměleckého stylu bohatého na tropy a figury vkládá autor prvky funkčního stylu administrativního (citace zákonů) či rétorického (výpověď a obhajoba hlavního hrdiny). V druhé kapitole nalezneme úryvek zákoníku: *Článek 109. Jestliže někdo čarodějnictvím způsobí lidem škodu či újmu, ať je potrestán trestem smrti a ten je vykonán ohněm. Pokud někdo používá čarodějnictví, aniž by někomu způsobil škodu, ať je potrestán podle okolností a soudci ať postupují podle předepsaných nařízení.*¹⁰⁰ Následující kapitola je sled monologických výpovědí a přiznání hlavní postavy: *Já, Johan Ot, původem z knížectví Neisse, upřímně a při zdravém rozumu uznávám a říkám, že ve mně byl jakýsi ďábel. [...] Prchal jsem z domova a odevšad, kde jsem žil, neboť ve mně byl po celou dobu ďábel a po celou dobu chodil se mnou. Ať se můj útěk před ním přičte k polehčujícím okolnostem.*¹⁰¹

V celém díle jsou bohatě využity různé vrstvy slovní zásoby:¹⁰² od vulgarismů (*drek*, *rit*, *svinja*) přes pejorativa (*čobodra* 'břečka (o jídle)', *rokomavh* 'zloděj' ad.), výrazy expresivní (*norec* 'blázen', *lisičiti* 'podvádět', *capin* 'žebrák' ad.), dialektismy (*štriga* 'čarodějnice' v SSKJ s kvalifikátorem *primorsko* 'přímořsky', *mrščalica* 'husí kůže' s kvalif. *zahodno* 'západně'), a to především v dialozích a vnitřním monologu postav. Pro komentář vševědoucího vypravěče jsou pak příznačná slova knižní (*zbliza* 'zblízka', *zblojen* 'zmatený', *plamenica* 'louč', *justica* 'soudnictví' ad.), archaismy (např. *žolt* 'žlutý' ad.) a historismy (např. *janičar* 'janičář, příslušník elitní pěchotní jednotky osmanské armády').

¹⁰⁰ JANČAR, D., 2004, s. 29. Pro potřeby příspěvku přeložila autorka.

¹⁰¹ JANČAR, D., 2004, s. 45. Pro potřeby příspěvku přeložila autorka.

¹⁰² Řídíme se kvalifikátory uvedenými ve Slovníku slovenského spisovného jazyka (Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ, elektronická verze, 1995).

Rozpětí je také ve větné skladbě. Na jedné straně v textu najdeme krátké jednoduché věty typu *Měli ho. Vyslychali ho. Obvinění bylo stručné.*¹⁰³, na straně druhé pak dlouhá a archaizující souvětí jako např. *Proto ho ani v nejmenším nezajímalo, jak jednoho večera hovořili v domě Baltazara Kazelje Locatelli o blížícím se velikém dni, kdy sem přijede jeho vysokost osvítit tu lidskou bídu a zatemněnost svou přítomností, ani v nejmenším ho nezajímalo, jak hovořili o nebezpečných buřičích, kteří svými nekontrolovanými psanými i mluvenými výpady špiní lidské duše, a tedy i čistou cestu, po níž by měla stoupat její velkolepost.*¹⁰⁴

V obou vypravěčských perspektivách jsou frekventované frazémy a idiomy, rovněž jejich originální autorské aktualizace. V textu se často objevují opakovací figury, které jsou pro Jančarův styl typické (anafora, epanastrofa, epizeuxis, polysyndeton či syntaktický paralelismus).

6.1.2 Frazologie a idiomatika v českém a slovinském lingvistickém prostředí

Český jazykovědec František Čermák definuje frazeologii a idiomatiku jako oblast frazémů a idiomů všech úrovní. Nejedná se podle něj o zvláštní jazykovou oblast, ale o „oblast ustálených anomálních kombinací, která je komplementární k oblasti pravidelných jazykových jednotek všeho druhu“¹⁰⁵ a „zahrnuje všechny relevantní typy ustálených anomálních kombinací s pevnou funkcí a významem“.¹⁰⁶ Dále rozlišuje termíny frazém a idiom: analyzujeme-li kombinatorický útvar z hlediska rysů formálních, používáme termín frazém; týká-li se analýza rysů sémantických, jde o idiom.¹⁰⁷ Frazémy a idiomy podle vnější povahy komponentů dělí na (1) frazémy lexikální (*budižkničemu*), (2) frazémy kolokační, které dále třídí na (a) frazém se sysémantickými komponenty (*jako takový*), (b) s autosémantickými komponenty (*černá hodinka, dopadnout bledě*) a (c) s kombinací komponentů sysémantických a autosémantických (*do omrzení*). Autosémantické kolokační frazémy také můžeme dělit na 16 strukturně kombinatorických typů podle kombinace užitých slovních druhů.¹⁰⁸ Třetí skupinou (3) jsou frazémy propoziční (se sysémantickými, autosémantickými nebo kolokačními komponenty) a do poslední skupiny řadí (4)

---

¹⁰³ JANČAR, D., 2004, s. 181. Pro potřeby příspěvku přeložila autorka.

¹⁰⁴ JANČAR, D., 2004, s. 114. Pro potřeby příspěvku přeložila autorka.

¹⁰⁵ ČERMÁK, F., heslo Frazologie a idiomatika. In: KARLÍK 2002, s. 142.

¹⁰⁶ *Ibid.* s. 143.

¹⁰⁷ ČERMÁK, F., heslo Frazém a idiom. In: KARLÍK, P., 2002, s. 139.

¹⁰⁸ ČERMÁK, F., 2010, s. 228–229.

frazémy polypropoziční (monosubjektové: *To si piš!* a intersubjektové: *A: Pozdrav pámbu! B: Dejžto pámbu!*).

Podle místa v komunikaci je F. Čermák člení také funkčně na frazémy s funkcí (1) vokativní (*Ty ses zbláznil!*), (2) tematickou (*Vzduch je čistý.*), (3) mediální (*Mám to na jazyku.*) a (4) situační (*Tobě se to mluví.*), které vyjadřují různé postoje mluvčího k posluchači či tématu. Upozorňuje rovněž, že tradiční názvosloví pro oblast frazeologie nebylo dříve přesně vymezené a užívalo především různě definovaného obratu „rčení“. Z tradičních výrazů navrhuje používat výrazy přirovnání (založené na podobnosti), přísloví (založené na sdílené tradiční zkušenosti) a pořekadlo (hodnotící situaci, na rozdíl o přísloví bez morálního aspektu).

Ve slovinském jazykovědném prostředí opět konstatujeme značnou rozkolísanost definic i terminologie týkající se frazeologie a idiomatiky, na kterou upozorňují sami slovinští lingvisté.¹⁰⁹ Jože Toporišič uvádí v Encyklopediji slovenskega jezika¹¹⁰ několik různých hesel, ve kterých jsou vysvětleny termíny související s frazeologií a idiomatikou: hesla *fraza*, *frazeologem*, *frazeologij*, *frazeološka zveza* a *frazeološki sklop* ('frazéologické spojení') jsou všechna označena odkazem na heslo *stalna besedna zveza* ('ustálené slovní spojení'), *fraza* je definována stejně jako *frazeologem*. Do gramatiky slovinštiny¹¹¹ J. Toporišič řadí kapitolu *stalne besede zveze* ('ustálená slovní spojení'), která označuje také přejatým slovem *frazeologem* ('frazéologem') a definuje je vágně jako „vše, co bychom rádi vyjádřili jedním slovem“, ale nemáme pro to v jazyce jednoslovný výraz.¹¹² *Stalne besedne zveze* ('ustálená slovní spojení') dále dělí na 10 skupin podle slovního druhu, který se v kombinaci uplatňuje: *samostalniško reklo* ('substantivní rčení), *pridevniško reklo* ('adjektivní rčení) atd.

Jazykovědec Janez Keber v úvodu svého Slovníku slovinských frazémů¹¹³ užívá synonymně termíny *frazeološka enota* 'frazéologická jednotka' a *frazem*. Definuje je stručně jako stálé slovní spojení, jehož význam není (nebo je pouze

¹⁰⁹ Srov. VRBINC, A.; VRBINC, M. Frazeološko-leksikografski vidiki prevajanja angleških frazemov v slovenščino. In *Slovenski jezik – Slovene Linguistic Studies* 8, 2011, s. 65–78.

KRŽIŠNIK, E., *Slovenski glagolski frazemi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slovenistiko 1994 [netištěná disertační práce].

¹¹⁰ TOPORIŠIČ, J., 1992, s. 45, s. 306,

¹¹¹ TOPORIŠIČ, J., 2004, s. 133–136.

¹¹² TOPORIŠIČ, J., 2004, s. 133; slovinský originál: *Za vse, kar bi radii zrazili z eno besedo, ne moremo napraviti tvorjenke, zato ostajamo pri besednih zvezah.*

¹¹³ KEBER, J. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011.

částečně) zjistitelný z významů jednotlivých složek a které má stálou formu, jež můžeme pouze omezeně měnit.¹¹⁴

Slovinská lingvistka Erika Kržišniková přistupuje ke studiu frazeologie a idiomatiky z hlediska kulturologického. Ve své studii uvádí, že právě frazémy (*frazeološka sredstva* 'frazeologické prostředky') jsou „nejvíce propojeny s kulturními a národními vzorci, stereotypy, mytologiemi atd., tedy s tím, co představuje pro dané společenství charakteristickou mentalitu“.¹¹⁵

Pro potřeby této práce jsme se rozhodli v následující analýze využít českou terminologii, a to přehlednou klasifikaci frazeologie a idiomatiky Františka Čermáka. V uváděných příkladech nebudou totiž akcentovány kulturologické rysy frazémů, ale rysy strukturní a významové. Velkou pomůckou nám samozřejmě byly frazeologické slovníky obou jazyků, v nichž jsme formy a významy frazémů ověřovali.

6.1.3 Přístupy k překladu frazeologie a idiomatiky

Dříve byly frazémy kvůli svým kulturním a společenským specifikům považovány za nepřeložitelnou součást jazyka, v současné době však už translatologové uvádějí několik možných postupů při jejich překládání.

Teoretikové překladu se vždy shodují v tom, že frazém je třeba překládat jako celek. J. Levý¹¹⁶ připomíná, že tam, kde „slovo nemá význam samo o sobě, nýbrž jen jako součást celku, překládá se celek bez ohledu na významy jednotlivých slov.“ Jako možné přístupy k převodu frazému uvádí jeho substituci, užití jednoslovného ekvivalentu nebo opis. Nemá-li cizojazyčný frazém ekvivalent, lze jej na jiném místě v textu kompenzovat.

Translatolog M. Hrdlička¹¹⁷ rovněž upozorňuje, že k překladu frazému musíme vždy přistupovat globálně jako k překladu celku. Ve své studii shrnuje možné postupy při překládání frazeologie, které se v teorii překladu objevují. Jako základní kritérium hodnocení překladu frazeologie uvádí „zachování a reprodukci té funkce, kterou plnil originál.“

---

¹¹⁴ KEBER, J., 2011, s. 9

¹¹⁵ KRŽIŠNIK, E. Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot. *Jezik in slovstvo*, 2008, č. 53, s. 33; slovinský originál: *izrazi, ki se povezujejo s kulturnimi in nacionalnimi vzorci, stereotipi, mitologijemi itp., tisti torej, ki reproducirajo za dano skupnost značilno mentaliteto.*

¹¹⁶ LEVÝ, J., 1963, s. 86

¹¹⁷ HRDLIČKA, M. Frazeologie jako problém překladatelský. In: *Parémie národů slovanských*. Ostrava: ostravská univerzita, 2002, s. 154.

Významní bulharští teoretikové S. Vlachov a S. Florin¹¹⁸ rozlišují dva základní způsoby překladu frazémů: (1) frazeologický a (2) nefrazeologický. Při frazeologickém postupu dále rozeznávají situace, kdy má překladatel v cílovém jazyce k dispozici:

- a) frazeologický ekvivalent (zcela ekvivalentní frazeologická jednotka)
- b) neúplný frazeologický ekvivalent (v případě polysémie frazémů)
- c) relativní frazeologický ekvivalent (frazém lišícím se určitým komponentem)
- d) analog (frazém se stejným významem, ale jinými komponenty)
- e) individuální ekvivalent (aktualizovaný frazém)

Pod překlad nefrazeologický pak zahrnuje:

- a) doslovný překlad (kalk)
- b) opis (perifráze)
- c) tzv. nulový překlad (lexikální překlad)

Také M. Hrdlička st.¹¹⁹ navrhuje dělení překladatelských přístupů podle (ne)existence českého ekvivalentu:

- (1) frazeologismu v originále odpovídá frazeologismus v překladu
- (2) frazeologismu v originále odpovídá volné spojení v překladu
- (3) frazeologismu v originále odpovídá slovo v překladu
- (4) frazeologismu v originále nemá ekvivalent v překladu

Pro překlad frazémů v Jančarově díle je podstatná ještě studie J. Mlacka¹²⁰ o frazeologických variantách a parafrázích, které se v románu *Galejník* objevují. Varianty frazému definuje jako různé podoby stejné jednotky, které sice zachovávají stejný význam, ale liší se navzájem morfologicky, syntakticky nebo lexikálně. Oproti tomu parafráze a aktualizace frazému jsou individuálně pozměněné frazeologické

---

¹¹⁸ VLACHOV, S.; FLORIN, S. *Neprevodivoje v perevode*. Moskva: Medžunarodnyje otnošenija, 1980, s. 184–193.

¹¹⁹ HRDLIČKA, M. (sn). Frazeologie a frazeologismy jako překladatelský problém. *ToP*, 1996, roč. 6, č. 31, s. 5.

¹²⁰ MLACEK, J. Frazeologické varianty a parafrázy jako překladatelský problém. In: *Acta Universitatis Carolinae – Philologica 4 – 5, Slavica Pragensia XXIV*. 1981, s. 107 – 114.

jednotky, u nichž se mění i významová složka. Právě překlady frazeologických aktualizací považuje Mlacek za složitou translatologickou otázku, neboť podstatou aktualizace je vytvoření napětí mezi původním frazémem a jeho aktualizovanou formou. To se může projevit jako jednoduchá lexikální aktualizace, ale i jako slovní hříčka.

V Mlackově studii jsou uvedena tři možná řešení pro překlad aktualizovaného frazému:

- (1) Překladatel nepostřehne nebo ignoruje aktualizaci a přeloží frazém tak, jako by šlo o jeho neaktualizovanou formu.
- (2) Překladatel zaznamená aktualizaci frazému, ale není schopen do překladu přenést napětí mezi původním a inovovaným frazémem.
- (3) Překladatel najde ekvivalenci, která by vystihovala ono napětí.

Pokud však překladatel nenajde adekvátní aktualizaci v rovině frazeologické, doporučuje ji přenést na rovinu morfológickou, syntaktickou anebo sémantickou.

6.1.4 Analýza významových posunů

Ve slovinském originále románu Galejník nacházíme všechny typy frazémů, jak je uvádí František Čermák: frazémy lexikální (*trdovraten* < trd 'tvrdý', vrat 'krk'; 'tvrdošíjný'), frazémy kolokační se synsémantickými komponenty (*kar tako* 'jen tak', *kar naenkrat* 'zničeho nic'), frazémy kolokační s autosémantickými komponenty (*ježili so se mu lasje* 'ježily se mu vlasy'), frazémy s kombinací komponentů synsémantických a autosémantických (*na slabem glasu* doslovně '*na špatném hlasu', '([někdo] špatné pověsti)'), frazémy propoziční (např. *Čisti računi, dobri prijatelji*. 'Přáteli buďme, dluhy si plaťme.'). Pro Jančarův styl jsou typické také varianty a aktualizace frazémů, jak je definuje J. Mlacek, např. spojení *spati kot ubit* 'spát jako zabít' spisovatel modifikuje *spati ubito kot bleđi mrtvak* '*zabítě spát jako bleđá mrtvola'. Dvě frazeologické jednotky *viseti na tankem lasu/nitki* 'viset na vlásku' a *imeti oči na pecljih* 'mít oči na š'opkách' spojuje do *bingljati na tankem peclju* (o hlavě) '*houpat se na tenké š'opce'.

Analýzu překladu zaměříme na frazémy kolokační autosémantické a kolokační frazémy s kombinací komponentů synsémantických a autosémantických, které jsou v textu z uvedených typů nejfrekventovanější a jež jsou podle V.

Strakové¹²¹ jedním z kritérií hodnocení překladu. Pro přehlednost jsme výsledky analýz rozdělili do dvou skupin: (1) v cílovém jazyce je zachován význam i funkce frazému užitého v originálu; (2) překladatel svým překladatelským řešením text předlohy nivelizuje nebo zdůrazňuje některé její rysy.

1) Při překládání frazémů často nacházíme ideální případ, kdy překladatel výrazově adekvátně vystihuje originál a prvky předlohy i překladu si funkčně i strukturně navzájem odpovídají.

a) Stejný frazém existuje v obou jazycích:

<i>Neki hudič ima prste vmes [...] (s. 20)</i>	<i>Nějaký d'ábel v tom má prsty [...] (s. 24)</i>
<i>[...] da so se krčmarju dvigovali lasje na glavi. (s. 77)</i>	<i>[...] že krčmářovi vstávaly vlasy na hlavě. (s. 93)</i>
<i>[...] ta se je tukaj počutil kot riba v vodi. (s. 109)</i>	<i>[...] tady se cítil jako ryba ve vodě. (s. 131)</i>

b) V češtině existuje frazém se stejným významem, ale s jiným komponentem:

<i>[...] da iz te zmešane vasi [...] <u>odnese celo kožo in cele kosti.</u> (s. 74)</i>	<i>[...] jak z této pomatené vsi [...], jak odtud <u>vyváznout se zdravou kůží a celými kostmi.</u> (s. 90)</i>
<i>Le Krobath je ohranil mirno <u>kri.</u> (s. 83)</i>	<i>Jenom Krobath zachoval klidnou <u>hlavu.</u> (s. 100)</i>
<i>[...] Krobath, ki je imel Adamovega početja <u>čez glavo dosti</u> [...] (s. 96)</i>	<i>[...] Krobath, který měl Adamova chování <u>až po krk</u> [...] (s. 115)</i>

c) V češtině neexistuje formálně stejný frazém, autor jej adekvátně překládá frazémem se stejným významem, např.:

<i>Skupina je trdna, nihče <u>ne ostane na cedilu.</u> (s. 30)</i>	<i>ostati na cedilu *'zůstat na cedníku'</i>	<i>Skupina je pevná, nikdo <u>nezůstane na holičkách.</u> (s. 36)</i>

¹²¹ STRAKOVÁ, V., K překládání frazeologie. In: KUFNEROVÁ, Z. ed. Překlad a překládání. Jinočany: H & H, 1994., s. 85.

<i>Ta ima nekaj za bregom je mislil Johan Ot, bodalo bom spravil pod zglavje.</i> (s. 65)	<i>imeti (kaj) za bregom</i> *mít (něco) za břehem'	<i>Ten má něco za lubem, pomyslil si Johan Ot, dám si dýku pod polštář.</i> (s. 79)

<i>Tako so si eni privezovali dušo</i> [...] (s. 83)	<i>privezovati dušo</i> *přivazovat duši'; význam: zahánět žízeň	<i>A tak si jedni zchlazovali žáhu</i> [...] (s. 101)

<i>Lepo stvar si je nakopala na glavo.</i> (s. 119)	<i>nakopati si (kaj) na glavo</i> *nakopat si (něco) na hlavu'; význam: vzít na sebe nepřijemnou starost	<i>Pěknou věc si to uvázala na krk.</i> (s. 143)

- d) Autor frazém aktualizuje, překladatel český frazém rovněž modifikuje a využívá při tom doslovný překlad pozměněného slovinského komponentu; toto překladatelské řešení adekvátně splňuje svou funkci:

<i>Kdo pravi, da tu ni imela svojih krempljev zraven kakšna hudičeva zarotniška taca.</i> (s. 76)	<i>Kdo může říci, že v tom neměla drápy nějaká ďáblova spiklenecká pracka.</i> (s. 92)

<i>[...] tako si bo zanesljivo odrešil svojo glavo, ki je gotovo bingljala že na prav tenkem peclju.</i> (s. 118)	<i>[...] a tak si dozajista zachrání hlavu, která se už určitě houpá na velmi tenoučké stopce.</i> (s. 142)

- e) Překladatel frazém překládá spojením nefrazeologickým se stejným významem; vynechání frazému však kompenzuje na jiném místě překladu:

<i>Navsezadnje pa mož tudi ni bil od muh.</i> (s. 17)	<i>ne biti od muh</i> *'nebýt z much'; význam: být chytrý, mazaný; nebýt na hlavu padlý	<i>Tento člověk koneckonců také nebyl žádný hlupák.</i> (s. 20)

<i>Adam je kar tolkel svoje.</i> (s. 102)	<i>tolči svoje</i> *'tlouci své'; bez ohledu na situaci mluvit dál; mlít si svou	<i>Adam se rozparádil.</i> (s. 122)

- 2) Překladatel má k dispozici ekvivalentní výrazové prostředky k vystižení originálu, jeho výrazové vlastnosti však nivelizuje nebo některého rysy zdůrazňuje:

- a) Je-li součástí frazému vulgarismus (*rit, drek*), překladatel jej nahrazuje buď

komponentem bezpříznakovým z hlediska expresivity, nebo tzv. dětským slovem; vulgarismus však nesubstituuje na jiném místě textu:

<i>Zdaj se jim tresejo riti pred Francozi</i> [...] (s. 76)	<i>Ted' se jim třesou prdelky před Francouzi</i> [...] (s. 92)
<i>Ali si kreten ali pa so ti tako nagnali strah v rit, da še pisniti ne upaš.</i> (s. 80)	<i>Bud' to jsi kretén, nebo ti tak nahnali do kalhot strach, že si netroufáš ani pípnout.</i> (s. 97)
<i>[...] da ga je vselej uspel potegniti iz dreka.</i> (s. 96)	<i>[...] že se mu vždycky podařilo ho z toho vytáhnout.</i> (s. 115)
<i>Če crkneš od lakote ali od bolezni, je rekel, isti drek.</i> (s. 233)	<i>Má tě skosit hlad nebo nemoc, vyjde to nastejno.</i> (s. 274)

b) Překladačel na mnoha místech dodává frazeologické spojení tam, kde v originále není; neslouží to však ke kompenzaci frazému, který byl v textu překladu na jiném místě vynechán:

<i>Za ženskami ni dosti gledal</i> [...] (s. 22)	<i>gledati za (kom)</i> 'dívat se po někom'	<i>Po ženských očima nijak zvlášť neházel</i> [...] (s. 27)
<i>[...] saj jih vendar nadlegujejo vse zemeljske in vesoljne zablode in dobre moči, ki se z njimi, z zablodami, bojujejo</i> [...] (s. 23)	<i>bojevati se</i> 'bojovat, zápasit'	<i>Vždyť je, nečekány, nevolány, navštěvuji veškeré pozemské a nadpozemské bludy i dobré síly, jež se s nimi, s těmi bludy, pouštějí do křížku</i> [...] (s. 28)
<i>Margareta se je nekaj obotavljala s priznanjem</i> [...] (s. 23)	<i>obotavljati se</i> 'otálet, váhat'	<i>Margareta dělala s přiznáním drahoty</i> [...] (s. 28)
<i>[...] brezumno [...] po poljih tekal.</i> (s. 45)	<i>brezumno</i> 'bezhlavě, nepřičetně'	<i>[...] jak smyslů zbavený po polích [...] běhal.</i> (s. 55)

c) Překladačel frazém doslovně překládá; v mnoha případech je pak text překladu nesrozumitelný nebo stylisticky těžkopádný:

Huda vest je mutast birič ali z drugimi besedami: s tem človekom ni bilo vse v redu. (s. 14)

Huda vest je mutast birič.
*'Špatné svědomí je němý birič'; význam: Špatné svědomí nedá člověku pokoje.

Nečisté svědomí je němý birič aneb jinými slovy: s tímto člověkem nebylo všechno v pořádku. (s. 18)

Proti jutru so začele prihajati spake, brez repa in glave, brez oblike in vsebine so hodile okrog njega, vanj in iz njega, da je vstal in butnil z glavo ob steno. (s. 20)

brez repa in glave
*'bez ocasu a hlavy' bez ladu a skladu; význam: zmateně, chaoticky;

K ránu začaly přicházet příšery, bez ocasu a hlavy, bez tvaru a obsahu, a chodily kolem něho, do něho a z něho, až vstal a vrazil hlavou do zdi. (s. 24)

[...] *zdaj te imamo, bilo je še več glasov, našo mater bo klofal, drug čez drugega, zdaj bo videl svojega Boga in svojega hudiča* [...] (s. 35)

pokazati (komu) hudiča; videti hudiča
'ukázat (někomu) d'ábla, vidět d'ábla'; význam: způsobit někomu těžkosti;

[...] *ted' tě máme, bylo slyšet víc hlasů, naši matku bude mlátit, jeden přes druhého, ted' uvidí boha svýho a d'ábla svýho* [...] (s. 42)

Zdaj na drug način, z njegovim imenom in prikaznijo, ki je burila duhove, da je prihajalo celo [...] do pravih nemirov in izbruhov nezadovoljstva. (s. 50)

(raz)buriti duhove
*'rozbouřit duchy'; význam: vyvolat rozruch; rozbouřit stojaté vody;

Nyní na jiný způsob, s jeho jménem a zjevem, jenž bouřil duchy, takže dokonce docházelo [...] ke skutečným nepokojům a výbuchům nespokojenosti (s. 60)

6.2 Shrnutí

Na základě výsledků analýzy lze shrnout, že překladatel slovinský frazém překládá ve většině případů ekvivalentním frazémem, který je v obou jazycích identický co do významu i formy (1a). Pokud taková frazeologická jednotka neexistuje, vybírá český frazém stejného významu s jinými komponenty (1b). Frazémy rovněž adekvátně substituuje a jejich význam i stylová hodnota originálu zůstávají zachovány (1c). Jančarovy autorské varianty frazému překladatel řeší doslovným překladem modifikovaného komponentu (1d). Pokud v češtině není frazém stejného významu, je v překladu užito nefrazeologického spojení, to je pak kompenzováno v jiné části textu, většinou ještě na stejné straně (1e). V těchto uvedených případech nedochází oproti originálu k žádnému výrazovému posunu.

Na druhé straně se překladatel – stejně jako v případě Dolencova románu – vyhýbá vulgarismům a složku frazému se silnou expresivní hodnotou nahrazuje komponentem bezpříznakovým (2a). Tím nivelizuje stylovou rovinu díla a dochází k tzv. podinterpretování. Především v první třetině textu překladatel použije frazeologického spojení tam, kde v originále není (z hlediska frekvence je dodána téměř šestina frazémů), čímž dochází k zdůraznění výrazových rysů předlohy (2b). Na několika místech nacházíme frazémy doslovně přeložené (kalky frazémů). Význam i funkce frazému, které měl v originále, se pak ztrácí a na některých místech tyto kalky ztěžují čtenářům porozumění textu.

Z hlediska výrazových posunů konstatujeme, že u překladatelských řešení v rámci frazeologie a idiomatiky došlo k individuálnímu posunu na dvou rovinách: k tzv. přeinterpretování dodáním frazémů a k tzv. podinterpretování vypouštěním vulgarismů ve frazémech. K negativnímu posunu dochází v případě, kdy překladatel nerozpozná, že šlo v originále o frazeologickou jednotku a překládá ji doslovně.

Při hodnocení překladu uměleckého díla je samozřejmě nezbytné „brát v úvahu nikoli pouze samotný text, nýbrž také další důležité faktory literární komunikace – autora, čtenáře, literární tradici a soudobý společenský kontext“¹²², které by patrně osvětlily překladatelovu koncepci, pokud jde o snižování expresivity originálu vypouštěním vulgarismů. Cílem naší analýzy však nebylo určit, z jakých důvodů se překladatel rozhodl k těmto výrazovým posunům, ale popsat, ke kterým změnám dochází a jaké mají důsledky na recepci díla.

---

¹²² DOROVSKÝ, I. Jazyk originálu a jazyk překladu. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity* 42, 1995, s. 80.

7 PROPRIA PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY

7.1 Ciril Kosmač: *Jarní den, Tantadruj a Balada o trubce a oblaku*

Pro analýzu překladu proprií v literárním textu jsme zvolili díla Cirila Kosmače (1910–1980), představitele slovinského sociálního realismu,¹²³ pro jehož tvorbu je typická autobiografičnost a intenzivní vazba na rodný kraj, jihozápadní oblast Slovinska. Z tohoto důvodu v krátkosti uvádíme klíčové body jeho biografie, které se promítají do jeho psaní.

Narodil se a vyrůstal ve skromném venkovském prostředí ve vesnici Slap ob Idriji v údolí řeky Soči blízko města Tolminu. V době jeho dětství a dospívání spadal tehdejší jihozápad slovinského území po podpisu Rapalské smlouvy (1920) pod Itálii. Kosmač navzdory svému venkovskému původu složil jako dálkový student tzv. malou maturitu na klasickém italském gymnáziu v Tolminu. Mnohočlenná rodina však neměla prostředky, aby nadaného syna dále podporovala na studiích. Během dospívání se zapojil do národně osvobozenického hnutí proti italské nadvládě a postupujícímu italskému fašismu, za což byl jako devatenáctiletý v den matčina pohřbu zatčen a na jeden rok uvězněn, poté mu bylo nařízeno domácí vězení. Roku 1930 uprchl z oblasti okupované Itálií do Lublaně, kde začal časopisecky publikovat první povídky. Když vypukla druhá světová válka, pobýval tehdy ve Francii, ale po okupaci Paříže odešel do Londýna. Roku 1945 se vrátil do Lublaně a byl jako většina patriotů z jihozápadní oblasti Slovinska pronásledován jugoslávskou policií kvůli nařčení ze spolupráce se západními špiony.

Slovinská literární historie dělí jeho tvorbu do tří období: v prvním z nich je výrazný vliv slovinské realistické a modernistické tradice, příznačná je vězeňská tematika a tematika národního odboje proti italské okupaci, silný je také motiv matky. Již v této etapě najdeme objektivní sociální kritiku a pokusy o autobiografické vzpomínkové ztvárnění (např. novela *Božična noč v ječi* (1931), *Vánoční noc ve vězení*). Pro druhé období je typická tematika intimně prožité skutečnosti, odklon od

---

¹²³ Sociální realismus je označení pro literární směr 30. let 20. století v jihoslovanských literaturách. Nastupuje po expresionismu, který převládal ve 20. letech, a jeho hlavním rysem je návrat ke konkrétní, každodenní skutečnosti a tzv. malému venkovskému člověku, drobnému rolníkovi či sedlákovi. Analogií v českém prostředí je proletářská literatura, resp. předchůdci socialistického realismu. Mezi nejvýraznější slovinské představitele tohoto směru patří France Bevk, Anton Ingolič, Ciril Kosmač, Miško Kranjec, Ivan Potrč a Prežihov Voranc. Srov. KOS, J. et al., eds. *Literatura. Mali leksikoni Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009, s. 399; KUDĚLKA, V. Sociální realismus a jeho dědictví ve slovinské literatuře. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, 1973, číslo 22, s. 229.

objektivizace motivů; autor dále prohlubuje autobiografický postoj, vytváří realisticky a humorně pojatou výpověď o lidech z rodného údolí (např. *Člověk na zemi* (1935), *Člověk na zemi*; *Gosenica* (1939), *Housenka* (česky 1997); *Pomladni dan* (časopisecky 1950, knižně 1953), *Jarní den* (česky 1977). Pro třetí etapu Kosmačovy tvorby je typická silná autobiografičnost. Nově se v jeho tvorbě objevují otázky smyslu života a s nimi i motiv smrti. Poprvé ve svých textech reflektuje svou tvorbu a sebe jako autora; sem patří novely *Balada o trobenti in oblaku* (časopisecky 1956, knižně 1964), *Balada o trubce a oblaku* (česky 1970) a *Tantadruj* (časopisecky 1959, knižně 1964, česky 1970).

K analýze jsme vybrali tři díla, jež patří do slovinského literárního kánonu.¹²⁴ Především se budeme soustřeďovat na autorův jediný román *Jarní den* (1953), nejdelsí a motivicky nejbohatší text, v němž autobiograficky zpracovává svůj poválečný návrat do rodného kraje. Navazuje na západoevropský analyticko-psychologický román a pomocí asociativní techniky popisuje dění v rodné vsi, resp. rodném domě v době od první světové války do poválečných květnových dnů roku 1945. Děj románu se odehrává v jednom dni, během něhož si hlavní vypravěč v ich-formě prostřednictvím drobných předmětů a rozhovorů se starousedlíky vybavuje čas prožitý v rodném kraji. K sestavení událostí v minulosti jsou využity dialogy mezi intelektuálně zaměřeným hlavním vypravěčem a jeho prostou tetou, která má roli druhého klíčového vypravěče. Kromě dialogů se tu objevuje ještě pásmo reflexí hlavního vypravěče: reflexe vlastní tvorby a reflexe života prostřednictvím popisu krajiny a přírody.

Závěry z analýzy proprií v románu *Jarní den* doplníme výsledky rozboru novely *Balada o trubce a oblaku* (1956), v níž Kosmač autorskou reflexi – sebezpozorování při psaní novely – povýšil na samostatný příběh spisovatele Petra Majcena. Dochází zde k proplétání tří dějových linií a tří lidských osudů. Hlavní postava knihy, spisovatel Majcen přijel do malé usedlosti k sedláku Črnilogarovi, u něhož si pronajal pokoj, aby mohl dokončit příběh o boji statečného sedláka Temnikara s fašisty. Morální protipól odvážného Temnikara a jeho ženy Temnikarice je postava Črnilogara a jeho ženy.

---

¹²⁴ Např. Státní maturitní komise (Državna maturitetna komisija) vybrala pro školní rok 2012/13 Kosmačův román *Jarní den* jako povinné téma maturitního eseje.

Zajímavé z hlediska překladu proprií je i poslední Kosmačovo dílo, novela *Tantadruj* (1959), jež sice motivicky navazuje na jeho předválečné povídky z rodného údolí, ale znamená novou fázi v autorových úvahách o životě a smrti. Nezdůrazňuje už postavení jednotlivce jako člena kolektivu, ale vnímá ho v existenciálních dimenzích jako smrtelnou bytost.¹²⁵ Původní lidové vyprávění o čtyřech vesnických bláznech z Vipavského údolí autor přetvořil na groteskní příběh o hledání smyslu života, jež hlavní hrdina, pomatenec Tantadruj, vidí ve smrti, a proto se ji snaží naivním způsobem nalézt. Příběhy místních podivínů v sobě nesou významy, které se dotýkají základních otázek lidského života, jako jsou životní štěstí, touha, láska, smrt.

7.1.1 Stylová rovina díla

Lokalizace do jednoho místa ve venkovském prostředí má vliv také na autorův jazyk a styl. Literární historikové zdůrazňují jeho stručnost, výraznost, výstižnost,¹²⁶ „[...] jazyk jeho povídek není líbezně plynulý vyprávěcí jazyk [...]. Je volen velmi přesně, často básnicky, především tak, aby bez ustání působil autenticky a udržoval spisovatelovu hlubokou přítomnost u všeho, co se děje a o čem vypráví.“¹²⁷ Pásmo vypravěče je psáno spisovnou slovinštinou, bohatou na metafory, přirovnání, obojí epiteta a opakovací figury: *Je pravda, že se temná oblaka hořkých zážitků mnohokrát přehnala přes jasné nebe mé paměti, je pravda, že staré i nové bolesti dost často narážely na stěny mého srdce, je pravda, že se občas zvedly víry dřívějších bouřlivých mladistvých citů [...]*.¹²⁸ Zajímavé je, že pásmo vypravěče i postav se z hlediska použitých jazykových prostředků příliš neliší, obojí je psáno spisovnou slovinštinou a v obou vyprávěcích perspektivách se vyskytují stejné příznakové lexikální prostředky, jediným rozdílem je rozvolněná syntax v dialozích postav. V textu se vyskytují archaismy (*nikar* 'vůbec ne', *nemara* 'možná', *klonica* 'kúlna', *tamo* 'tam' ad.), slova zastarávající (*miznica* 'zásuvka u stolu', *gosli* 'housle, skřipky' ad.), prvky nářečí (*hram* 'hospodářská budova, stodola', *čumnata* 'komůrka', *izba* 'jizba', *kolnik* 'úvoz' ad.), expresiva (*peteliniti se* 'čepýřit se', *mrk* 'temný', *silak* 'silák', *otroč* 'dítě', *kajpak* 'baže', *dedec* 'chlap', *hrust* 'velikán, obr' ad.), pejorativa (*šleva* 'zbabělec', *šema*

¹²⁵ POGAČNIK, J. et al. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 2001, s. 154.

¹²⁶ GLUŠIČ, H. *Pripovedna proza Cirila Kosmača*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975, s. 7.

¹²⁷ PATERNU, B. O pisatelju in njegovem delu. In: KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996, s. 199.

¹²⁸ KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964, s. 7; slovinský originál: *Res je, da so se mrki oblaki grenkih doživetij večkrat pripodili na jasno nebo mojega spomina, res je, da so stare in nove bolečine dokaj pogosto zamolklo butale ob steno mojega srca, res je, da so se včasih vzdignili vrtinci nekdanjih viharnih mladostnih čustev* (pro potreby práce přeložila autorka).

'hlupák' ad.), knižní slova (*spočetka* 'nejprve', *naposled* 'posléze' ad.), historismy (stará měna: *centezim* 'centesimo, setina italské liry', *krajcarček* 'krejcárek', *karabinjer* 'strážník v italském prostředí' ad.). Postavy bývají často charakterizovány svým způsobem mluvy, hovoří však spisovně, jen je zdůrazněna jejich mluvní manýra (např. u postavy Modrijana v *Jarním dni* nadužívání deminutiv, u postavy Črnilogara v *Baladě o trubce a oblaku* opakování výplňkového slova *kajpak* 'baže' ad.). Podle literárního historika I. Cesara autor postavy dialogem „doslova vytváří“.¹²⁹

7.1.2 Literární onomastika v českém a slovinském prostředí

Než se začneme zabývat překlady proprií, srovnáme přístupy v onomastice, resp. literární onomastice v obou prostředích. V českém prostředí je onomastika chápána jako lingvistická subdisciplína s relativně značnou mírou autonomnosti, zkoumá vznik a fungování pojmenovacích soustav, jejich realizaci v konkrétní situaci a zároveň se chápe jako nauka o prvcích těchto soustav.¹³⁰ Od 70. let 20. století se vyděluje jako samostatný obor s interdisciplinárním charakterem onomastika literární, která spojuje literární teorii a onomastiku; předmětem jejího zkoumání je funkce proprií v literárním díle.¹³¹ Největší pozornost je věnována jménům postav, méně probádanou oblastí jsou literární toponyma, na okraji zájmu zůstávají literární zoonyma a chrématonyma.

V onomastické teorii neexistuje jednotný výčet ani popis funkcí vlastních jmen, ještě nepřehlednější je situace, pokud jde o fungování proprií v literárních textech.¹³² Pro potřeby analýzy překladů literárních proprií jsme zvolili dělení M. Knappové,¹³³ která rozlišuje pět funkcí proprií v uměleckých textech:

- (1) individualizační (identifikační, nominační) – základní funkce plynoucí z pojmenování; jméno označuje konkrétní postavu a odlišuje ji od ostatních;

¹²⁹ CESAR, I. *Poetika pripovedne proze Cirila Kosmača*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1981, s. 119.

¹³⁰ KARLÍK, P. et al., eds. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 293; autorka hesla „onomastika“: Jana Pleskalová.

¹³¹ GUTSCHMIDT, K. Interdisciplinárne postavenie literárnej onomastiky. In: MAJTÁN, M., ed. *Zborník referátov, X. slovenská onomastická konferencia*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1991, s. 204.

¹³² Srov. DVORÁKOVÁ, Ž. Funkce literárních vlastních jmen a literární onomastika. *Slovo a slovesnost*, 2012, č. 73, s. 194–207.

¹³³ KNAPPOVÁ, M. Funkce vlastních jmen v literárních textech. In: BLICHA, M., ed. *Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Šafaríkanae 28, sv. 3. Slavistika. Onomastika a škola*. Prešov: Pedagogická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, 1992, s. 12–17.

zahrnuje i funkci apelovou a deiktickou, tj. jak se postava sama představuje a jak jsou postavy oslovovány, což ukazuje na vztahy mezi nimi;

- (2) klasifikující – v širokém smyslu sociálně zařazující; zařazuje postavy do skupin z nejrůznějších hledisek (např. z hlediska doby a místa děje, národnosti, sociálního postavení, náboženského vyznání, jazykové oblasti atd.); součástí je chronologická funkce, tj. časové zařazení, resp. oblíbenost (módnost) či řídkost jména;
- (3) charakterizační (deskriptivní) – sem patří „jména mluvící“ a přezdívky; patrná je zvláště u těch jmen, která zachovávají apelativní sémantiku, lze ji vysledovat i u toponym (typické zvláště pro literaturu dětskou, satirickou a komediální); především ta se stávají překladatelským problémem, pokud nemají ekvivalent v jazyce překladu;
- (4) asociační (evokační, konotativní) – odkazuje na různá místa a postavy, a to reálné (historické, identické se jmény reálného objektu či známé z jiných literárních děl); čím víc asociací jméno vyvolává, tím je stylisticky zatíženější;
- (5) estetická (poetická, expresivní) – realizována pomocí formální podoby jména, především jeho hláskové skladby, libozvučnosti (často v souladu s funkcí charakterizační); úzce souvisí s emocionálním zabarvením jména a jeho stylistickým hodnocením.

Podle M. Knappové je potřeba při analýze literárních proprií věnovat pozornost způsobu pojmenování, autorově výběru vlastního jména, slovtvornému typu, konkrétnímu jménu, resp. novotvoření, a přitom se soustředit na funkci jména v textu a na objekt, který pojmenovávají. Podstatný je také vztah k reálnému onymickému systému a k apelativní slovní zásobě.¹³⁴

Podle K. Gutschmidta,¹³⁵ v českém prostředí známého a citovaného německého slavisty a onomastika,¹³⁶ je třeba funkce literárních jmen chápat ze dvou zorných úhlů, a to na jedné straně z hlediska vztahu autora k textu, na druhé straně z hlediska vnímání uměleckého díla čtenářem. U prvního aspektu se snažíme zjišťovat, jaký byl

---

¹³⁴ KNAPPOVÁ, M., 1992, s. 12–13

¹³⁵ GUTSCHMIDT, K., 1991, s. 206–207

¹³⁶ Ve slovinském jazyce nevyšel žádný Gutschmidtův text, autor se také neúčastní konferencí pořádaných ve Slovinsku.

autorův záměr při pojmenovávání postavy či místa děje apod., čeho chtěl pojmenováním dosáhnout. Rekonstruujeme tedy jeho onymickou strategii, přestože výsledky takové analýzy vždy zůstávají do určité míry hypotetické. Podstatné jsou nalezené rozdíly mezi autorovým záměrem při pojmenovávání a čtenářskou recepcí, což je zvláště důležité při zkoumání překladu jako přenosu textu z jednoho jazykově-literárního kontextu do druhého. Posuny při překládání nemusí spočívat pouze v rozdílných onymických soustavách a ve ztrátě etymologického spojení mezi mluvícími jmény a apelativy, ale mohou vznikat i tím, že v jedné společnosti obsahuje proprium konotace, jež v jiné společnosti nemá. Konkrétní realizací literárně onymického pole je podle Gutschmidta tzv. krajina jmen (Namenlandschaft).¹³⁷

Pro naši analýzu proprií v autobiografických dílech jsou podstatné také závěry K. Hausenblase, že všechna pojmenování v uměleckém textu jsou motivovaná a „ani ti spisovatelé, kteří se snaží co nejvěrněji zobrazovat určité prostředí, nerozdělují svým postavám jména namátkou [...]“.¹³⁸ Navzdory tomu, že autor vychází z reálné předlohy, jména daných osob většinou i v takových případech pozměňuje, nejde-li o beletristické dílo dokumentaristického charakteru. J. Holý k tomu uvádí, že „i každodenní, zdánlivě banální jméno se v celku literárního díla může stát příznakovým, promlouvajícím; rozhodující úlohu tu hraje významový kontext. Z toho vyplývá i možnost rozdílné konkretizace téhož jména.“¹³⁹

Ve slovinské příručce *Enciklopedija slovenskega jezika* lingvisty J. Toporišiče se onomastiky týká pouze heslo *lastno ime* ('vlastní jméno'), které je definováno jako „individuální jméno bytosti (nebo smyšlené bytosti), tj. osob, zvířat, náboženských a mytologických bytostí, zeměpisného nebo reálného jevu [...]“,¹⁴⁰ k tomuto heslu je jako synonymum uvedeno *onomastikon*; v encyklopedii zcela schází heslo *onomastika*, resp. jeho slovinské synonymum *imenoslovje*. Odborným úvodem do onomastiky ve slovinském prostředí je tudíž pouze 2. číslo časopisu *Jezikoslovni zapiski* (2002) s podtitulem *Slovensko imenoslovje* (Slovinská onomastika), především úvodní studie Alenky Šivic Dular *Zgodovina imenoslovja na Slovenskem*

---

¹³⁷ ŠRÁMEK, R. K teorii literární onomastiky. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 1985, roč. 26, č. 4–5, s. 513–514.

¹³⁸ HAUSENBLAS, K. Vlastní jména v umělecké literatuře. In: *Od tvaru k smyslu textu*. MACUROVÁ, A.; MAREŠ, P., eds. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlova, 1996, s. 193.

¹³⁹ HOLÝ, J. Funkce jmen postav v dílech Karla Čapka a Vladislava Vančury. *Česká literatura* 1984, roč. 32, č. 5, s. 461.

¹⁴⁰ TOPORIŠIČ, J. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992, s. 92.

(Historie onomastiky ve Slovinsku). I v této studii autorka konstatuje, že ve slovinském lingvistickém prostředí prozatím neexistuje systematický přehled vývoje slovinské onomastiky, převládá filologické členění vlastních jmen a etymologický přístup při vysvětlování jejich původu, teprve v poslední době se začíná onomastika prosazovat jako samostatná disciplína. Elementární dělení proprií najdeme v příručce *Slovenski pravopis*¹⁴¹ v kapitole o psaní velkých písmen. Dostupné jsou jen fragmentární studie týkající se jednotlivých skupin proprií či proprií v určitých regionech. Mezi nimi vynikají svou důkladností dvě slovníková díla: *Leksikon imen* (2008, *Lexikon jmen*) Janeze Kebera s úvodem do oblasti antroponym a *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen* (2009, *Etymologický slovník slovinských zeměpisných jmen*) Marka Snoje. Oproti českému prostředí jsou důkladně probádána jména po chalupě, která jsou v tradičně rurálnějším Slovinsku stále živá.¹⁴² Ve slovinském jazyce nejsou dostupné žádné studie týkající se literární onomastiky.

7.1.3 Propria v dílech Cirila Kosmače

Kosmačova díla jsou pro analýzu překladu proprií zajímavá hned z několika důvodů. Téměř všechny jeho prózy se odehrávají v jednom prostoru, v přesně lokalizovaném alpském údolí, proto jsou v nich popsány nejen detaily krajiny, ale především je v nich využito velké množství reálných toponym. Zároveň však dochází k mytizování popisované krajiny. „Hra krajinářského realismu a mytizování má více stupňů, začíná už zvláštní pozorností k domácím místním jménům, která v textu nemají pouze popisný význam, ale nesou v sobě ještě druhotné významy – od obdivu k lidové originalitě a fantazii při jejich vytváření až po jejich hlubší metaforičnost a zvukovou stránku. U místních jmen a u jmen po chalupě se vyprávění často zastaví a obrací se k reflexi. To jsou tradiční vlastnosti slovinské vyprávěcí prózy.“¹⁴³ Překladatel byl tedy konfrontován s problémem, jak zachovat při práci s toponymy kolorit a zároveň přenést jejich mytizující, symbolizující významy.

Rovněž postavy jeho děl jsou pevně spojeny s krajinou. Jde většinou o sedláky, chudší rolníky nebo osoby žijící na okraji venkovského společenství (tělesně nebo

---

¹⁴¹ TOPORIŠIČ, J. et al., eds. *Slovenski pravopis*. Ljubljana: DZS, 1990, s. 9–16.

¹⁴² Např. v oblasti Gorenjska, centrálního regionu Slovinska, probíhá od roku 2009 projekt sbírání jmen po chalupě. Výsledkem je jejich rozsáhlý soupis vydávaný v edici *Kako se pri vas reče? (Jak se u vás říká?)*, jenž čítá více než 20 knih. Srov. *HISNA IMENA NA GORENJSKEM*. [Cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://www.hisnaimena.si/>

¹⁴³ PATERNU, B. O pisatelju in njegovem delu. In: KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996, s. 204–205.

duševně postižený, vesnický blázen, nalezenec apod.). Při vykreslování postav však nejde jen o sociální realismus, ale o životní příběhy jedinců neobyčejných, vymykajících se venkovskému světu, legračních či tragických podivínů. Jak ve své studii uvádí literární historik B. Paternu, „[...] charakterizují je také jedinečná jména, vzata obvykle z typických rysů jejich hovoru nebo chování [...]“¹⁴⁴. Podle literární historičky H. Glušičové¹⁴⁵ se vypravěč často skrývá za smýšlením celé vsi a je to patrné i na pojmenování postav. Jejich jména vyjadřují vztah okolí k těmto osobám nebo názor celého vesnického společenství, ale také podstatu jejich osudu: např. *Matic Stejná hůl*¹⁴⁶ v novele *Tantadruj* či *Kadetka*¹⁴⁷ v *Jarním dni* ad. Podle literární historičky M. Mercinové¹⁴⁸ vyjadřují tato jména také autorův vztah k postavě.

Ve všech analyzovaných originálech nacházíme velké množství proprií: především antroponym jednotlivců (*stric Tomaž, teta Ana, Božena, Dominik Testen, Terezija, Peter Majcen* ad.) i skupin lidí (*Furlani 'Furlánci', Brici 'obyvatelé pohoří Goriška Brda', Talijani 'Italové'*). Antroponyma nalezneme ve formě hypokoristik (*Boženica, Pepč, Venček, Štefuljček, Nanca, Kata* ad.), vyskytují se zde v hojně míře přezdívky (*Kadetka, Tantadruj, Luka Božorno-boserna, Matic Enaka Palica 'Matic/Matěj Stejná hůl', Javorka, Najdeni Peregrin 'Nalezený Peregrin'* ad.), velmi příznačné pro venkovské okolí je užívání vlastních jmen osobních zvolených podle názvu domu, tzv. jmen po chalupě¹⁴⁹ (*Lužnik – Lužnikov Martin, Pri Zajezarju – Zajezarjev Martin, Trnje – Trnar, Trnarjeva Katra, Temnik – Temnikar, Temnikarica* ad.). Objevují se zde i tzv. mluvící jména (např. partyzánska *Zmaga* – slovin. *zmaga*, 'vítězství',¹⁵⁰ jméno s oblibou dávané během druhé světové války a po ní¹⁵¹). Na rozdíl

---

¹⁴⁴ PATERNU, B., 1996, s. 205

¹⁴⁵ GLUŠIČ, H. *Pripovedna proza Cirila Kosmača*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975, s. 73.

¹⁴⁶ Matic Stejná hůl byl pojmenován podle jediné činnosti, kterou vykonával: ořezával hůl tak, aby byla všude stejná, což se mu však nikdy nepodařilo. Srov. KOSMAČ, C. *Tantadruj*. In: *Sreča in lepota*, Ljubljana: Partizanska knjiga, 1973, s. 185.

¹⁴⁷ *Kadetka* je přezdívka dívky Boženy, kterou dostala podle vojenské hodnosti svého otce kadeta. Srov. KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964, s. 146.

¹⁴⁸ Na základě osobní konzultace.

¹⁴⁹ „Vlastní jméno osobní zvolené podle názvu domu. Poukazuje na to, kde (v čí chalupě) pojmenovaný bydlí/bydlel, čí živnost převzal, kam se přistěhoval, přiženil apod.“ Podle KARLÍK, P. et al., eds. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 204; autor hesla Jana Pleskalová.

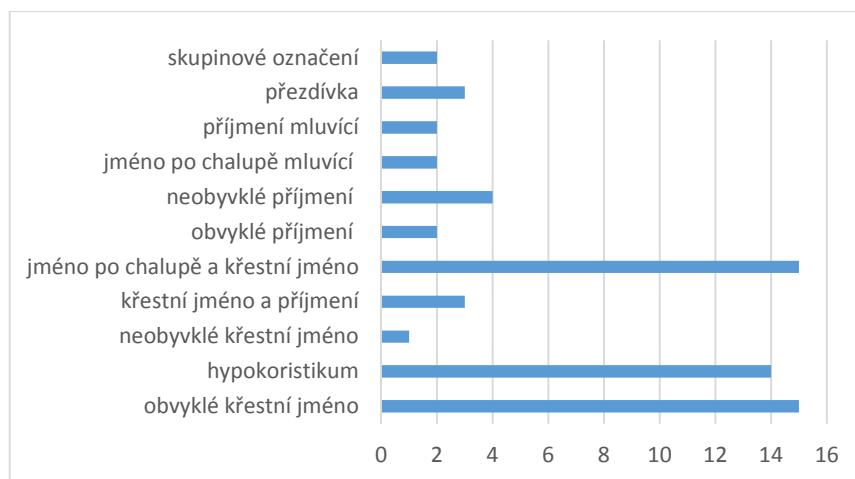
¹⁵⁰ Srov. KEBER, J. *Leksikon imen. Onomastični kompendij*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2008, s. 502–503.

¹⁵¹ Podle údajů Statistického úřadu Slovenské republiky bylo tímto jménem pojmenováno nejvíce dětí v letech 1941–1950, poté jeho obliba prudce klesá, od 90. let není užíváno; Srov. *STATISTIČNI URAD REPUBLIKE SLOVENIJE. Baza rojstinih imen in priimkov*. [Cit. 2014-08-08]. Dostupné z: http://www.stat.si/imena_baza_imena.asp?ime=zmaga&priimek=&spol=Z

od toponym, která jsou většinou reálná a dohledatelná, jsou pojmenování postav jen částečně jmény reálných osob (např. členové autorovy rodiny otec *France*, matka *Nanca* a soused *Temnikar* ad.), zatímco u větší části jde o literární postavy s vymyšlenými jmény (*Črnilogar*, *Podzemljič*, *Trnar*, *Zmaga* ad.). Pro autora je také příznačné, že se od roku 1945 v jeho dílech stejné postavy vyskytují opakovaně (*Obrekar*, *Temnikarica*, *Dominik Testen* atd.).

V textech dále nacházíme zoonyma (krávy *Mavra*, *Siva*, *Roža*, *Liska*, *Cika*, pes *Smukač* ad.) a především mnoho toponym: oikonyma (vesnice *Roče*, *Podzemlje*, města *Tolmin*, *Most na Soči*, *Gorica*, usedlosti *Črni log*, *Temnik* ad.), mezi anoikonymy se objevuje velké množství oronym (vrchy *Krn*, *Vranjek*, údolí *Vipavska dolina*, rokle *Volčja grapa*, planina *Banjška planota*, průsek *Preseka*, skála *Dominov rob* ad.), hojně agronym (louky *Modrijanov travnik*, *Zgornja* i *Spodnja Travna*, lesík *Obrekarjev dob*, paseka *Dominov laz* ad.), hydronyma (řeky *Idrijca*, *Soča*, potok *Skopičnik*).

Z hlediska frekvence nacházíme mezi antroponymy na prvním místě obvyklá křestní jména a spojení křestního jména se jménem po chalupě, poté hypokoristika – všechna slouží k pojmenování obyvatel vesnice; poté následují neobvyklá příjmení, která zpravidla nosí postavy cizinců; na dalším místě jsou přezdívky a spojení jména a příjmení, jejichž nositelé jsou většinou zástupci úřadu – strážmistr, písař ad. (viz tabulka č. 5).¹⁵²

Tabulka č. 5: Přehled antroponym v románu *Jarní den*

¹⁵² Pokud jde o frekvenci typů proprií, docházíme ke stejným závěrům i u dvou dalších analyzovaných děl, tj. v *Baladě o trubce a oblaku* i v novele *Tantadruj*.

7.1.4 Přístupy k překladu proprií

Překladem vlastních jmen se zabýval už J. Levý ve své knize *Umění překladu*, v kapitole s názvem *Podvojnost přeloženého díla*.¹⁵³ Překlad je podle něj útvar hybridní, konglomerát dvou struktur. Mezi významovým obsahem a formálními rysy originálu na jedné straně a soustavou uměleckých prvků vázaných na cílový jazyk na straně druhé může vznikat napětí, nebo i rozpor. Obsah díla je totiž závislý na cizím prostředí, a pokud nastane jasný konflikt mezi prostředím děje a specificky českým výrazem, čtenář si rozpor uvědomí. Podle Levého je toho typickým příkladem překládání vlastních jmen, protože ponechání neobvyklých cizích jmen může v některých situacích narušovat atmosféru důvěrnosti, mohou se také vyskytnout problémy s jejich skloňováním. Otázkou zůstává, jestli počesťovat jména bez českých ekvivalentů a jak k tomu přistupovat. Překlad se jako celek stává tím dokonalejší, čím lépe se podaří překonat jeho rozpornost. Důležitá je tedy schopnost překladatele „smiřovat rozpory, které v přeloženém díle nutně vznikají z jeho podvojného charakteru“.¹⁵⁴

Levý uvádí tři možné přístupy:¹⁵⁵ (1) substituce vlastního jména, tedy náhrada domácí analogií tam, kde se zároveň silně uplatňuje obecný význam, (2) transkripce (přepis), převzetí jména v původní podobě, tam, kde obecné zcela mizí; (3) překlad vlastního jména. Ten doporučuje pouze v situaci, má-li jméno hodnotu významovou, jako je tomu např. ve středověkých alegoriích, fabliaux. Je-li u jména podstatný jeho význam, není možné se spokojit s transkripcí, zároveň však upozorňuje, že zneužívání či nadužívání substituce vede k přílišné adaptaci a aktualizaci. Obecné i zvláštní je téměř vždy součástí díla, a proto je substituce úspěšná, podaří-li se jí zachovat obojí. Není-li to možné, pak méně poruší dílo ztráta zvláštního než ztráta obecného. Substituce a transkripce je možná tam, kde je charakter jména závislý na národní formě (každý jazyk má svůj rejstřík tvarů pro jména), např. u charakterizačních a typizačních jmen v komedii a satíře. Upozorňuje rovněž, že je nutná jednotná koncepce překladatele při překladu proprií určitého díla a jednotný základní přístup. V překladu nesmí být vidno, jak překladatel postupně přicházel na lepší řešení opakující se situace. Záměr překladatele se může orientovat na snahu přiblížit dílo čtenáři, nebo naopak přenést čtenáře do prostředí díla. Důraz na první nebo druhý

---

¹⁵³ LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 52n.

¹⁵⁴ LEVÝ, J., 1963, s. 59

¹⁵⁵ LEVÝ, J., 1963, s. 74

přístup je určujícím rozhodovacím činitelem v procesu překladu a překladatel by měl mít jednotný záměr, jemuž by podlehla dílčí řešení.¹⁵⁶

Na Levého navazuje překladatel M. Jindra,¹⁵⁷ který uvádí dva důležité činitele překladatelských řešení: jednak strukturní vlastnosti obou jazyků, jednak povahu a frekvenci proprií vyskytujících se v textu. Specifikem vlastních jmen je, že v textu odrážejí „příznakové reálie prostředí originálu, jeho národní a dobovou zařazenost, skutečnosti a okolnosti, na nichž je do značné míry závislý obsah díla a jež jsou čtenářům [...] cizí [...].“¹⁵⁸ Podobně jako Levý uzavírá, že jazyk překladu je tudíž v rozporu s jazykem originálu kvůli jeho cizímu prostředí. Cílem překladatele má být „vyvolat substituční iluzi prostředí vnímateli přístupného,“ [...] jediné tak je totiž možno „srozumitelně interpretovat a reprodukovat originál“ a „dosáhnout významové srozumitelnosti při zachování představy cizího prostředí, tj. příznačného cizího koloritu.“¹⁵⁹ Podle M. Jindry bývají největším problémem antroponyma a toponyma. U rodných jmen dochází k rušivému napětí mezi jmény příznakově vázanými na jazykové prostředí originálu a jmény, která mají ekvivalent v jazyce překladu. Jelikož mají jména důležitou roli při navozování národních specifik originálu, většina překladatelů ponechává cizí podobu jména nebo je transkribuje, někdy ještě zaměňuje domáckou formu za formu blízkou českému ekvivalentu.¹⁶⁰ U příjmení jsou problematická jména typizační nebo charakterizační a překladatel jméno většinou substituuje a rezignuje na kolorit. Musí se však nejen přetlumočit významový obsah jména, ale i zachovat formální charakter příjmení příznačný pro jazyk překladu. V případě toponym doporučuje zvážit, existuje-li zavedenost původního cizího názvu v cílovém prostředí, jeho vkořeněnost do povědomí čtenářů. „Překladatel musí postupovat případ od případu, [...] s ohledem na všechny specifické rysy originálního díla, aktuální souvislosti, do kterých překlad zařazuje, i společenské úkoly, jež má jeho interpretace originálu plnit.“¹⁶¹

A. Macurová ještě upozorňuje, že „funkce vlastních jmen, jejich vztahy k ostatním složkám textové stavby i jejich úloha při formování smyslu celku se do

---

¹⁵⁶ LEVÝ, J., 1963, s. 60

¹⁵⁷ JINDRA, M. K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu. In: *Slavica Pragensia XXIII, Philologica 4–5*. Praha: Univerzita Karlova, s. 175.

¹⁵⁸ JINDRA, M., 1980, s. 176

¹⁵⁹ JINDRA, M., 1980, s. 176

¹⁶⁰ JINDRA, M., 1980, s. 177

¹⁶¹ JINDRA, M., 1980, s. 180

značné míry v procese překladu obnažují.¹⁶² Zdůrazňuje dvojí (paralelní) vazby cílového textu – na jedné straně k výchozí komunikační situaci (historicko-společenské, kulturní ad.), na druhé straně ke komunikační situaci cílové. V překladatelském postupu může dominovat cílová komunikace, aspekt domácí recepce nebo aspekt výchozí komunikace. „Měřítkem [...] je [...] adekvátnost funkcí cílového a výchozího textu: cílový text je poměřován schopností fungovat v cílové komunikaci adekvátně tomu, jak funguje výchozí text v rámci komunikace výchozí.“¹⁶³

M. Knappová¹⁶⁴ upozorňuje na nejednotnost úzu při překládání proprií v uměleckých dílech, a to zejména z důvodu různých překladatelských hledisek, přístupů a zkušeností. Jako důvod uvádí také specifčnost překládaného díla, „ať už jde o zvláštnosti jazyka originálu, nebo o jeho literární žánr a čtenářský okruh, jemuž je především určeno, známost díla a popisovaného místa (doby děje ap.) u nás atd.“¹⁶⁵ Podle Knappové se při překládání vlastních jmen v uměleckých textech uplatňují tři typy řešení, jež se většinou týkají jen rodných jmen. Příjmení překladatelé obvykle ponechávají v původní podobě (ženská příjmení ovšem většinou přechylují):

- (1) Překladatel užívá jména v původní cizojazyčné podobě, začleňuje je do deklinačního systému češtiny, s případnou nezbytnou změnou grafiky jména.
- (2) Smíšený postup: u některých jmen ponechává původní podoby, u jiných používá české ekvivalenty (zejména u hypokoristik).
- (3) Překladatel volí pravopisně počeštěné (transkribované) podoby jmen a české ekvivalenty (překlady) jmen – často u literatury pro děti a mládež, v satirické literatuře.

J. Králová¹⁶⁶ rozlišuje pět přístupů k překladu vlastních jmen:

---

¹⁶² MACUROVÁ, A. Poznámky k vlastním jménům v překladu. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 1985, roč. 26, č. 4–5, s. 432.

¹⁶³ MACUROVÁ, A., 1985, s. 436

¹⁶⁴ KNAPPOVÁ, M. K překládání osobních jmen. *Naše řeč*, 1983, roč. 66, č. 4, s. 169–173.

¹⁶⁵ KNAPPOVÁ, M., 1983, s. 171

¹⁶⁶ Dle přednášky PhDr. Jany Králové, CSc., z FF UK prosloušené dne 1. 4. 2008 na Katedře aplikované lingvistiky Univerzity Hradec Králové. [Cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://fim.uhk.cz/telegraf/?clanek=963&civ=76>

- (1) Kalkování – přejetí slova nebo slovního spojení z jednoho (výchozího) jazyka do jazyka cílového jeho doslovným překladem; často tam, kde je součástí vlastního jména generické pojmenování;
- (2) Výpůjčka – přímé nebo zprostředkované převzetí jazykových jednotek z jednoho jazyka do druhého (transkripce);
- (3) Substituce – (a) využití různých variant téhož osobního jména (hypokoristika); (b) kulturní ekvivalent (zvláště u toponym);
- (4) Explicitace – doplnění informace především kulturního charakteru;
- (5) Generalizace – náhrada vlastního jména apelativem.

Ve slovinském jazykovědném prostředí se teorii překladu proprií věnovali jen dva teoretikové: Simona Štavbar ve studii *Svetniška imena in njihovo prevajanje (Jména světců a jejich překlady)*¹⁶⁷ a Gregor Perko v článku o překládání vlastních jmen u Prousta.¹⁶⁸ I tyto práce však v teoretickém úvodu citují pouze zahraniční translatology J. Levého, A. Lefèvre či P. Newmarka.

7.1.5 Analýza výrazových posunů

Propria, která se v analyzovaných dílech vyskytují, mají za cíl navodit realistickou iluzi a přenést čtenáře do venkovského prostředí jihozápadního Slovinska. Jak uvádí D. Hodrová,¹⁶⁹ v realistické tradici bylo záměrem spisovatele, aby na sebe „jméno neupozorňovalo, nebývalo nápadné ani mluvící, nedemonstrovalo fiktivní statut, protože by tak zviditelnilo akt pojmenování, který v rámci realistické poetiky musel zůstat skryt“. Proto se v Kosmačových textech vyskytuje mnoho reálných proprií, především toponym (*Krn, Roče, Gorica, Celovec* ad.), reálných antroponym je méně, avšak i smyšlená jména působí dojem realističnosti. Užití velkého množství pojmenování osob podle jmen po chalupě (*Zavoglarjeva Milka, Obrekarjev Boris* ad.), která jsou zpravidla známá pouze obyvatelům určité vsi, navozuje dojem uzavřené vesnické komunity, sugeruje venkovské prostředí a díky apelativní složce jména vizualizuje krajinu (za jezem, u řeky ad.). Charakteristické pro autora je užití

¹⁶⁷ ŠTAVBAR, S. *Svetniška imena in njihovo prevajanje*. Ljubljana: Mednarodna zbirka ZORA, 2013.

¹⁶⁸ PERKO, G. V Kratilovem svetu: o prevajanju lastnih imen pri Proustu. In: POGAČNIK, T. et al., eds. *Prevajalski opus Radojke Vrančič*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 2003, s. 67–77.

¹⁶⁹ HODROVÁ, D. Jméno postavy v románu. In: HODROVÁ, D.: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 611.

přezdívek, tedy svým způsobem jmen alegorických, které v kontrastu s reálnými proprii vynikají a „dávají postavě charakter výjimečnosti, svědčí o jejím mimořádném, zhusta symbolickém postavení“.¹⁷⁰ Většinou je v nich vyjádřen vztah vesnického společenství k určité osobě nebo její hodnocení okolím, často se také jedná o jednu z postav hlavních (*Tantadruj*) nebo klíčových (*Kadetka* – podle svého otce kadeta, *Javorka*).

Z hlediska klasifikace funkcí podle M. Knappové plní všechna analyzovaná propria funkci individualizační, velká většina také funkci klasifikující, neboť určují jména co do místa, doby děje, národnosti i jazykové oblasti: jedná se o slovinský venkov na italsko-slovinském pomezí (většina slovinských jmen po chalupě, několik jmen italských) během 1. poloviny 20. století (jména užívaná v tomto období, velká frekvence jmen po chalupě, která dnes již nejsou tak běžná). Také se v textu na významově zatížených místech uplatňují jména s funkcí charakterizační, která navozují určité asociace, např. jména podle místa bydliště: vesnice *Trnje* 'Trní' – jméno postavy *Trnar* 'Trnový', tato postava měla velmi těžký život; vesnice *Podzemlje* 'Podzemí' – *Podzemljic* 'Podzemník/Podzemňák', pracuje jako hrobař; partyzánka *Zmaga*, jejíž jméno ve slovinštině znamená 'vítězství', rodina *Vojnaců*, kde je kořenem jména slovinské slovo *vojna* 'válka', rodina se zcela přizpůsobila válečným podmínkám a profitovala z přítomnosti vojska ve vesnici.¹⁷¹ Dále sem patří jména usedlostí a obyvatel, v nichž se vyskytuje černá barva, např. *Temnik* (odvozeno od *temen* 'temný') a *Črni log* (*Černý luh*) a od nich odvozená pojmenování obyvatel usedlostí (*Temnikar*, *Temnikarica*, *Črnilogar*, *Črnilogarica*), která navozují atmosféru dramatických válečných událostí příběhu. Podobně je tomu u pojmenování vrchu *Vranjek* (arch. *vran* 'černý'), kde se nachází hroby obou tragicky zemřelých klíčových postav románu. Jména, která mají výraznou apelativní složku, dokreslují a vizualizují krajinu (část vesnice zvaná *Vrbje* 'Vrbiny', *Breze* 'Březina', *'Břízy', *Vrtača* 'Krasová jáma', *Ravna gora* 'Rovná hora' ad.) Jen několik jmen má funkci asociální: sudičky *Parky* z antické mytologie, bůh *Pan*, *Gioconda*.

---

¹⁷⁰ HODROVÁ, D., 2001, s. 607

¹⁷¹ Příjmení *Vojnac* se podle Statistického úřadu Slovinska vůbec nevyskytuje. Srov. *STATISTIČNI URAD REPUBLIKE SLOVENIJE. Baza rojstinih imen in priimkov*. [Cit. 2014-08-08]. Dostupné z: http://www.stat.si/imena_baza_priimki.asp?ime=&priimek=Vojnac&spol=

Překladatel tedy stál před problémem, jak v překladu přistupovat k pojmenování osob podle jmen po chalupě, slovinským rodným (křestním) jménům, jejich hypokoristikům a toponymům, která jsou v textu nejfrekventovanější. Druhým klíčovým překladatelským problémem jsou jména mluvící a přezdívky, které se v textu sice vyskytují méně často, jsou však významově zatížené a záleží na nich i interpretace díla.

Podobně jako v češtině, kde se jméno po chalupě skládá z předložky „u“ a genitivu substantiva vyjadřující příslušnost k někomu/něčemu, plní tuto funkci slovinská prepozice *pri* 'při, u' v kombinaci s lokativem. V češtině pak často následuje gen. pl. substantiva (např. *U Vlčků*), ve slovinštině je častý jak lok. sg. (*Pri Erbežniku*), tak lok. pl. posesivního adjektiva (např. *Pri Zavoglarjevih*).¹⁷² Co se týče pojmenování samotných osob, tedy obyvatel chalupy, jedná se ve slovinštině na rozdíl od češtiny o relativně uspořádaný systém jmen. Jméno po chalupě stojí vždy před rodným (křestním) jménem a je tvořeno sufixy posesivních adjektiv: *-ov, -ova*, resp. *-ev, -eva* po měkkých souhláskách a po *-r* (*Šmonov, Trohova, Zajezarjev, Vojnačeva*). V Kosmačových dílech je velké množství jmen po chalupě motivováno pozicí stavení ve vesnici, což slovinskému čtenáři opět dotváří obraz krajiny: *Pri Zajezarjevih* – bydlí za jezem; *Pri Zavoglarjevih* – od slovin. *vogal*, čes. 'roh', bydlí za rohem; *Pri Obrekarjevih* – od *ob reki* 'u řeky'; *Pri Zagomiličarjevih* – *gomila*, 'kopec', bydlí za kopcem; *Pri Prikrajnarjevih* – *pri kraju* 'u konce, u meze, na kraji'. V češtině u jmen po chalupě naopak převládá motivace podle rodných jmen mužských nebo ženských, příjmení, přezdívky, zaměstnání. Jiné motivace se sice vyskytují, ale jsou většinou ojedinělé.¹⁷³

Překladatel při převodu jmen po chalupě volil vždy transkripci (výpůjčku), užívá jména v původní cizojazyčné podobě a začleňuje je pomocí koncovek do deklinačního systému češtiny. Na rozdíl od slovinského originálu zvolil pestřejší výběr sufixů: u mužských názvů osob nejčastěji využívá gen. pl. mask., substantivum stojí za rodným jménem (např. *U Zajezarů, Martin Zajezarů*), užívá také hovorovou variantu posesivního adjektiva na *-ovic* (*Obrekarovic Boris, Modrijanvic Ludvík*). U ženských osobních pojmenování opět nejčastěji využívá gen. pl. mask., toto

---

¹⁷² Tato konstrukce s posesivním adjektivem je častější v oblasti Přímoří, kam je situován i děj románu.

¹⁷³ HLUBINKOVÁ, Z. Jména po chalupě v českých nářečích. In: HLADKÝ, J.; VALENTOVÁ, I., eds. *Lexika slovenskej onymie*. Bratislava: Slovenská akadémia ved, 2010, s. 198–200; HÁLA, J. Jak vznikaly na vesnicích názvy „po chalupách“? *Zpravodaj miestopisnej komise*, 1969, č. 10, s. 205–208.

substantivum pak stojí za rodným jménem (např. *Milka Zavoglarů*), dále používá posesivní adjektivum tvořené sufixem -ova a stojící před křestním jménem (*Vojnacova Justina*), hovorovou variantu posesivního adjektiva na -ovic (*Trnarovic Katra*), přechýlenou podobu příjmení se sufixem -ová (*Jera Trohová*).

Stejně tak u rodných (křestních) jmen přebírá jméno tak, jak bylo v originále (*Martin, Dominik, Božena, Jera* ad.), a to i tam, kde by byla možná česká varianta jména (*Luka*, čes. 'Lukáš', *Neža*, čes. 'Anežka', *Jernej*, čes. 'Bartoloměj' ad.). V některých případech pouze počešťuje jejich pravopisnou podobu (*Tomaž* – Tomáš, *Terezija* – Tereza, *Ludvik* – Ludvík, *Silvija* – Silvie, *Peter* – Petr ad.).

Jak jsme již upozornili výše, hypokoristika mohou mít v češtině a ve slovinštině rozdílné funkce.¹⁷⁴ Zatímco u velkého množství slovinských domáckých podob a zdrobnělých vlastních jmen jde už jen o formální hypokoristika (*Alenka, Ivanka, Rudi, Tone*, čes. 'Toník, Tonda' ad.), čeština je stále vnímá jako domácké, zdrobnělé obměny oficiálních jmen. Překladatel u většiny hypokoristik volil opět transkripci, popř. transkripci s malou pravopisnou úpravou, a to jak u formálních hypokoristik (*Cene*, domácí podoba pro Vincenc, čes. 'Vincek'; *Minka*, domácí podoba pro Marii nebo Mínu, čes. 'Mínka'), tak u hypokoristik s funkcí meliorativní (*Tilčka*, domácí podoba pro Matyldu, čes. 'Tyldička'; *Nanca, Anca* domácí podoba pro Annu, čes. 'Nanka, Nanyňka, Anka, Anča'; *Julček*, domácí podoba pro mužské jméno Julius, čes. 'Julek, Juleček'; *Štefuljček*, domácí podoba pro Štefana/Štěpána, čes. 'Štěpánek' ad.) U hypokoristika *Andrejc* použitého s ironickým významem překladatel neutralizuje expresivní složku a překládá jako *Andrej*. U některých hypokoristik však překladatel volí i metodu substituce a využívá různých variant téhož osobního jména (*Martinček* – Martínek, *Ivančica* – Ivanka, *Boženica* – Boženka, *Jankec* – Jeník).

U přezdívek, kde je důležitý i apelativní význam slova, volí překladatel nejčastěji kalk a výpůjčku. Přezdívka *Matic Enaka Palica* je doslovně přeložena jako *Matic Stejná Hůl*, další přezdívka *nemška smrt* jako *německá smrt*, *Orlič* – *Orlík*, *Najdeni Peregrin* – *Nalezený Peregrin* ad. Kosmač ve svých dílech často používá přezdívky vytvořené na základě mluvní manýry postavy, tedy slova či slovního spojení, které postava s oblibou používá, jak tomu bylo i u postavy *Vešpa* ('To/však víš'), přeložené jako *Tovíš*. Podobně je tomu u postavy vesničana *Prekleta strešnica*

---

¹⁷⁴ Viz kap. 3.2 Důsledky rozdílů mezi češtinou a slovinštinou pro překladatelskou praxi, s. 35.

*'Zatracená, sakramentská dešťovka, dešťová voda', který takto zaklel, pokud příliš dlouho přšelo, protože v jeho stavení měli problémy s (dešťovou) vodou. V textu je přeložena první část přezdívky (adjektivum *zatracený*), pro druhou část překladatel použil slovo *stříška*, které je zvukově a graficky sice podobné slovinskému *strešnica* 'dešťová voda', má však zcela jiný význam. Touto přezdívkou je označovaná negativní postava vesnického kolaboranta, který se přidal na stranu fašistů. V kontextu díla a z hlediska interpretace postavy pak působí deminutivum *stříška* nepatřičně komicky a ani slovinská přezdívka tento deminutivní význam nemá.

Výpůjčky (transkripce) byly využity u postav, jako jsou *Kadetka*, *Luka Božorno-boserna*, *Rusepatacis*, *Tantadruj*, *Javorka*. V originálním textu je vždy obsaženo vysvětlení původu přezdívek, proto je i pro českého čtenáře většina výpůjček v kontextu díla srozumitelná. Pouze přezdívkou *Tantadruj*, kterou překladatel rovněž doslovně převzal, doplnil explicitací: „Když byl ještě malý a vesnické děti ho zlobily, jeho nešťastná matka se pořád hádala se sousedy; prstem ukazovala na děti, které stály v uctivé vzdálenosti, a křičela a stěžovala si, že ho zlobil 'ta in ta in ta *druj*'. *Druj* je v našem nářečí druhý; **tedy ten a ten a ten druhý**.“¹⁷⁵ V tomto případě se jedná o hlavní postavu díla, a proto by bylo ke zvážení, nepůsobí-li výpůjčka v textu spíš rušivě. Slavista Viktor Kudělka navrhuje u této přezdívkou substituci *Tenaten*¹⁷⁶ a někteří překladatelé do jiných jazyků jméno této postavy rovněž substituuji.¹⁷⁷

Také užitím transkripce při překladu mluvícího jména partyzánky *Zmaga* (*zmaga* 'vítězství') čtenář ztrácí další konotace jména. Přitom existuje možnost jméno substituovat bez narušení koloritu např. jménem *Viktorie*, které je užíváno v obou jazycích.¹⁷⁸

Skupinová pojmenování překladatel překládá správným ekvivalentem (*Italijani* – Italoové, *Furlan* – Furlánec). Jen v případě obyvatelského jména *Brika* s významem 'obyvatelka pohoří Goriška Brda' překladatel opět volí výpůjčku bez explicitace.

---

¹⁷⁵ KOSMAČ, C. *Tantadruj a tři blázni* Praha: Mladá fronta, 1964, s. 15–16; překladatelem doplněnou větu zvýraznila autorka.

¹⁷⁶ KUDĚLKA, V. Sociální realismus a jeho dědictví ve slovinské literatuře. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, 1973, číslo 22, s. 240.

¹⁷⁷ Např. překladatelka do polštiny Maria Krukowska volí *Tantatin* (1969), překladatelka do italštiny Patrizia Raveggi *Stostollà* (1969).

¹⁷⁸ Možné by bylo i jméno Vítězslava, které je však už vázáno na české prostředí.

Čtenář cílového textu je však zmaten, poněvadž chápe obyvatelské jméno jako jméno rodné.

V rámci překladu toponym překladatel upřednostňuje výpůjčku a přejímá slovo tak, jak je v originále (*Idrijca, Soča, Zatesno, Tolmin* ad.). Není zde přítomna apelativní složka významu, jsou organicky začlenitelná do deklinačního systému češtiny a nerušivě navozují kolorit slovinského prostředí. I jména s apelativním významem však překladatel pouze transkribuje: *Podzemlje* 'Podzemí', *Pogorišče* 'Žďár', 'spáleniště', *Trnje* 'Trnava, Trnová', *Preseka* 'Průsek', 'Průmysk', *Vrbje* 'Vrbiny'.¹⁷⁹ Preferuje tedy kolorit i za cenu ztráty apelativní složky významu nebo očekává, že díky společnému slovanskému kořenu budou tato jména i v cílové kultuře dostatečně srozumitelná.

U toponym tvořených spojením *propria* a *apelativa* překladatel transkribuje první část odvozenou od *propria* (s vhodným českým sufixem) a *apelativum* překládá: *Modrijanov travnik* – Modrijanova louka, *Obrekarjev dob* – Obrekarův háj, *Dominovi lazi* – Dominovy lázy ad. V tomto přístupu však není důsledný, najdeme také spojení *Ravna gora*, které by bylo možné přeložit jako 'Rovná hora/Rovný vrch', překladatel volí výpůjčku (z *Ravné gory*). Nedůslednosti najdeme také při překládání apelativní složky: *Suhi plaz* je jednou přeložen jako *Suché koryto*, jindy jako *Suchý žleb*; podobně *Šentviškogorska planota* je jednou převedena jako *Šentviškogorska pláň*, jindy *Šentviškogorská pláňava*; navíc s neekvivalentním významem (slovin. *planota* – podle SSKJ: 'rovný, avšak vyvýšený prostor v horách', čes. planina; čes. *pláň* – dle SSJČ: 'rozlehlá rovina s nízkým porostem'; čes. *pláňava* – pouze v SSJČ a PSČ s významem 'lada, úhor').

U toponym, jejichž česká varianta je používána i známá, volí překladatel tento přeložený tvar: *Ljubljana* – Lublaň, *Trst* – Terst, *Koroška* – Korutany a *Primorska* – Přímoří.

7.2 Shrnutí

Po rozboru překladu románu *Jarní den* s přihlédnutím k novelám *Tantadruj* a *Balada o trubce a oblaku* lze shrnout, že překladatel při překladu antroponym i toponym nejčastěji používá transkripci. Užije jí v případech, kdy by jiné řešení text

---

¹⁷⁹ Ve spojení *Trnarjevo Vrbje* však už *apelativum* překládá jako *Trnarovy Vrbiny*.

patrně příliš domestikovalo, např. pojmenování osob podle názvů po chalupě a reálná toponyma bez apelativní složky významu. Transkripci použije ale i v případě obyvatelského jména *Brika*, mluvčího jména *Zmaga* a některých přeložitelných toponym, jejichž překlad by nenarušoval originál, např. *Vrbiny*, *Trnová*, *Rovný vrch*. V těchto případech dochází ke zkreslení originálu a zanedbání komunikační funkce v překladu. Užití transkripce způsobuje exotizaci textu, kvůli níž čtenář překladu přichází o informace podstatné pro interpretaci textu (negativní posun). Překladatel zde rezignoval na přenesení mytizujících významů toponym a zachování jejich „hlubší metaforičnosti, kterou spisovatel vyjadřoval obdiv k lidové originalitě a fantazii při vytváření místních pojmenování.“¹⁸⁰

Při překladu pojmenování osob podle jmen po chalupě byl překladatel konfrontován s odlišným územ. V tradičně rurálnějším Slovinsku jsou jména po chalupě stále užívaná, na území Čech a Moravy již od 20. let 20. století tato jména nevznikají a postupně jsou na vesnicích nahrazována přezdívkami¹⁸¹. V originálním textu má pojmenování osob podle jmen po chalupě ještě funkci rozlišovací: příjmeními, která jsou v pozici za rodným jménem, jsou označovány pouze úřední osoby (*strážmistr Dominik Testen*, *písař Julius Rode*, *čelník Martin Urbanja* ad.), zatímco obyvatelé vesnické komunity jsou vždy pojmenováni podle stavení (*Šmonov Izidor – Izidor Šmonů*, *Zavoglarjeva Milka – Milka Zavoglarů* ad.). Užitím přechýlené formy příjmení (*Jera Trohová*, *Dorka Lazarová*) tam, kde je v originálu jméno po chalupě, se zařazení postavy do určité sociální skupiny stírá. Transkripcemi jmen po chalupách, díky nimž autor vyjadřoval pozici stavení na vesnici (*Zagomiličar – pozice za kopcem*, *Zajezar – za jezem*, *Obrekar – u řeky*), se rovněž eliminuje modelování krajiny v textu. Můžeme shrnout, že v těchto případech překladatel upřednostňuje exotizaci před domestikací.

Zachytitelná je také překladatelova nejednotná koncepce, a to především při překládání toponym: pro stejné toponymum v originále volí dva různé překlady (*Suhi plaz – Suché koryto* i *Suchý žleb*, *Šentviškogorska planota – Šentviškogorská pláňava*

---

¹⁸⁰ Srov. PATERNU, B. O pisatelju in njegovem delu. In: KOSMAČ, C.: *Pomladni dan*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996, s. 204–205.

¹⁸¹ NOVÁ, J. Příloha 2: Některé přezdívky po chalupách ve studovaných obcích. In: *Nářečí ve vybraných obcích na jihovýchodním Plzeňsku*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta; MATUROVÁ, M. Typy příjmení a vývoj přezdivek a jmen po chalupě. In: MINÁŘOVÁ, E., et al., eds. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 84–89.

i *Šentviškogorská pláň*), některá toponyma překládá (*Volčja grapa – Vlčí rokle, Trnarjevo Vrbje – Trnarovy Vrbiny*), jiná ne (*Ravna gora, Vrbje*).

Překladaatel při překlada Kosmačových textů stál před komplexním problémem, jak pracovat s *proprii*, jichž se v jeho dílech vyskytuje velké množství. Jejich velká část má však i podstatnou apelativní složku anebo u přezdívek a jmen mluvících funkci charakterizační. Shledáváme tedy, že se překladaatel při práci s *proprii* jednoznačně přiklonil k výchozí komunikační situaci, dával přednost zachování koloritu a exotizaci i za cenu ztráty některých významů a ochuzení smyslu díla.

8 REÁLIE PŘI PŘEKLÁDÁNÍ ZE SLOVINŠTINY DO ČEŠTINY

Na rozdíl od předcházejících kapitol jsme k analýze překladu reálií nevybrali pouze jedno dílo či díla jednoho autora. Tato problematika se totiž prolíná všemi analyzovanými texty, avšak pro žádný z nich není ani typická, ani klíčová z hlediska jeho interpretace. Pro zjištění překladatelova přístupu k překládání těchto jevů vybíráme příklady z již analyzovaných děl Cirila Kosmače a Mateho Dolence, doplňujeme je doklady z povídek Pavleho Zidara *Revolucionar* (1969, česky *Revolucionář*, 2003), Vitomila Zupana s názvem *Tridesetega avgusta 1962* (časopisecky 1962, knižně 1969; česky poprvé 1977 s názvem *30. července 1962*; 2. vydání s názvem *30. srpna 1962*, 2003) a Prežihova Vorance *Boj na požiralniku* (1935, česky *Boj na požeradle*, 1972).

8.1 Reálie a bezekvivalentní lexikální jednotky

Slovem reálie (také lingvokulturémy, precedentní fenomény) jsou označovány jevy, jež vyjadřují kulturní specifika určité země a bývají nositelem koloritu. M. Hrdlička definuje reálie jako jednotky dané kultury, které se nevyskytují v jiné kultuře; jedná se tedy o předměty, jevy, instituce ad., které se objevují v určité jazykové a kulturní oblasti a existují v praktických zkušenostech mluvčích.¹⁸² A. Popovič definuje reálie jako prvky kulturního kódu realizované v tématu originálu, na úrovni povrchové struktury textu představují reálie tzv. bezekvivalentní lexikální jednotky. Překódování reálií se uskutečňuje jako realizace sémiotické osy „svoje“ – „cizí“, která se v překladu projeví v závislosti na komunikačním postoji překladatele přibližováním se předloze či oddalováním se od ní (naturalizace – exotizace, resp. modernizace – historizace textu).¹⁸³ M. Hrdlička bezekvivalentní lexikální jednotky definuje jako jednotky, které „označují předměty a jevy objektivní reality typické pouze pro danou kulturní oblast.“¹⁸⁴ Neznamená to však, že tyto jednotky není možné přeložit, přestože v cílovém jazyce nemají ekvivalentní lexikální jednotku. Překladatel podle něj musí brát v úvahu vyspělost adresáta překladu pro pochopení textu, rovněž časový a prostorový posun mezi překladem a originálem. Upozorňuje však, že vzhledem

---

¹⁸² HRDLIČKA, M. K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. *Ruština v teorii a praxi*. Praha: Svět sovětů, 1990. s. 16.

¹⁸³ POPOVIČ, A. et al. *Originál/překlad: interpretační terminologie*. Bratislava: Tatran, 1983, s. 184.

¹⁸⁴ HRDLIČKA, M., 1990, s. 14–16

k specifikám každé kultury bude docházet k posunům, někdy i ztrátám, a úlohou překladatele je tyto ztráty co nejmíne omezit.

Bezekvivalentní jazykové jednotky dělí do tří druhů: (1) věcná bezekvivalentnost – specifický předmět nebo jev charakteristický pouze pro daný národ; (2) lexikálně-věcná bezekvivalentnost – absence identického pojmu pro označení stejného jevu objektivní reality v jazyce; (3) stylistická bezekvivalentnost, jež většinou doprovází bezekvivalentnost (1) nebo (2).

Jako přístupy k překonání bezekvivalentnosti uvádí:¹⁸⁵ (1) transliteraci či transkripci – převzetí zvukové podoby slova, přepis do cílového jazyka; (2) kalk – doslovný překlad; (3) analogii (substituci) – použití nejbližšího protějšku v cílovém jazyce; (4) deskriptivní perifrázi (explicitaci) – vysvětlení významu; (5) vytvoření neologismu. Ukrajinská translatoložka R. Zorivčaková dodává ještě několik přístupů: (6) hyperonymický překlad (generalizace) – v cílovém jazyce použití slova širšího významu; (7) kombinovaná renomínace – kombinace transkripce a perifráze; (8) kontextuální překlad; (9) interpretace a (10) mezijazyková konotativní transpozice – používaná u prostředků, které se staly součástí tropů, u nichž je primární konotační význam a denotativní význam je sekundární.¹⁸⁶

Z hlediska kategorizace reálií budeme vycházet z klasického třídění podle bulharských teoretiků překladu S. Vlachova a S. Florina¹⁸⁷, kteří dělí reálie dle aspektu místního, časového a předmětného. Místní aspekt zohledňuje původ reálií: může jít o reálie domácí (dále dělí na národní, lokální a mikroreálie) či o reálie cizí, neboť děj originálu se může odehrávat v prostředí, které je cizí i pro adresáta výchozího jazyka. Podle jejich rozšířenosti a známosti ve více kulturách je pak dělíme na internacionální a lokální. Z časového hlediska je členíme na synchronní (současné) a diachronní (historické). Nejpřehlednější je dělení reálií dle principu předmětného, z něhož vycházíme i v naší práci:

I. Geografické reálie

a. Objekty fyzické geografie a meteorologie

---

¹⁸⁵ HRDLIČKA, M. *Překladatelské miniatury*. Praha: Karolinum, 2014, s. 92–96.

¹⁸⁶ ZORIVČAK, R. *Realija i pereklad*. Lvov: 1989, s. 213

¹⁸⁷ VLACHOV, S.; FLORIN, S. *Neprevodivoje v perevode*. Moskva: Medžunarodnyje otnošenija, 1980, s. 47–65.

- b. Pojmenování geografických objektů
- II. Etnografické reálie
- a. Reálie týkající se všedního života (jídlo, nápoje, oblečení, typy obydlí, nábytku, nádobí, způsob dopravy a dopravní prostředky ad.)
  - b. Práce (pracovní nástroje, názvy profesí, pracovní organizace ad.)
  - c. Umění a kultura (hudební styl, nástroje, tance, svátky a obyčeje, rituály, folklór, mytologie ad.)
  - d. Míry a peněžní jednotky
  - e. Pozdravy a oslovování
- III. Společensko-politické reálie
- a. Územněsprávní dělení
  - b. Orgány a nositelé moci
  - c. Společensko-politický život (symboly, znaky, tituly, označení členů politických a společenských organizací ad.)
  - d. Vojenské reálie (názvy hodností, zbraní, oddílů ad.)

V této kapitole se zaměříme na reálie etnografické a společensko-politické, geografickými reáliemi jsme se již zabývali v části o překladu proprií, resp. toponym.

Z hlediska frekvence zauímají v analyzovaných textech největší část etnografických reálií názvy jídel a nápojů, poté následují míry a peněžní jednotky, přibližně stejnou měrou jsou zastoupeny ostatní kategorie – dopravní prostředky, výrazy týkající se práce a školství, obydlí. Ze společensko-politických reálií jsou nejvíce zastoupeny výrazy vyjadřující orgány a nositele moci, v menší míře reálie válečné a vojenské a reálie týkající se společensko-politického života.

8.2 Analýza překladu reálií

8.2.1 Jídla a nápoje

Mezi názvy jídel a nápojů jsou pojmenování pro reálie známé ve více kulturách. Ty překladař většinou překládá adekvátním výrazem: *slanina* 'slanina', *ajdov kruh* 'chleba z pohanky', *pečenka* 'vepřová (pečeně), pečeně', *malinovec* 'malinovka' ad.

V několika případech se objeví i výběr neadekvátního výrazu, např. slovo *puran* 'velký domácí pták z dlouhým holým krkem a holou hlavou; krocan' překladatel přeloží jako *kapoun*, což je označení pro vykleštěného, mladého kohouta.¹⁸⁸ Podobně je tomu v případě běžně užívaného slova *zaseka* 'pomazánka ze sádla a pomletých škvarků', tedy *škvarkové sádlo*, které překládá jako *sekaná slanina*. Nenáležitě je také použití slovního spojení *rybí marináda*, tedy 'marináda na ryby', za slovinské *rusli* 'v cibuli marinovaná malá syrová mořská ryba', tudíž správně *ryby/rybičky v marinádě*.

Kontext 1	Přesný/doslovný překlad	Kontext 2
[...] <i>ker je Pepi ravno nesla noter pladenj s pečenim puranom</i> [...] (MD1, s. 35)	<i>*protože Pepi zrovna přinášela ták s pečeným krocanem/pečenou krútu</i>	[...] <i>protože Pepi tam zrovna nesla ták s pečeným kapounem</i> [...] (MD2, s. 34)
[...] <i>položil na mizo pladenj s sirom, klobasami, olivami, šunko, feferoni, zaseko, rusli, kislimi gobicami in mnogimi drugimi delikatesami.</i> (MD1, s. 232)	<i>*položil na stůl ták se sýrem, klobásami, olivami, šunkou, feferonkami, škvarkovým sádlem, rybičkami v marinádě, v octě naloženými houbami a dalšími lahůdkami.</i>	[...] <i>položil na stůl ták se sýrem, klobásami, olivami, šunkou, feferony, sekanou slaninou, rybí marinádou, houbami v octě a dalšími delikatesami.</i> (MD2, s. 212)

Výrazy z gastronomie zemí sousedících se Slovinskem (Itálie: *polenta*, Chorvatsko: *maraskino* ad.) překladatel transkribuje, v případě *maraskina* volí částečně transkribovanou podobu *maršíno*, která nemá oporu v žádném ze slovníků.

U výrazů představujících typickou slovinskou gastronomii překladatel nejčastěji užívá analogii, méně transkripci, kalk či kombinaci transkripce s perifrází. Pro typické slovinské moučníky *potica* 'závin z kynutého těsta s různými náplněmi (ořechová, maková ad.) často pečený ve formě bábovky', *pogača* 'sladký chléb, většinou předkrájený na kostky', *zavitek* 'závin' překládá slovem *koláč* a *buchta*, a to i přestože slovo *zavitek* má v češtině přesný ekvivalent (závin). Typickou klobásu, jejíž recept pochází z města Kranj, *kranjska kolbasa* překladatel doslovně překládá i s užitím toponyma jako 'kraňská klobása'.

¹⁸⁸ Z hlediska frekvence se ve slovinském prostředí častěji užívá výraz pro samce *puran/puranji* 'krocan, krocaní (maso)', na rozdíl od českého prostředí, kde je frekventovanější užití feminina *krúta*, resp. *krúť* (maso).

*Vso pot mu je slikala izobilje, ki ga tam čaka, **potice in pogače**, da Dihurček pri slovesu niti solze ni potočil.* (PV1, s. 9)

*Celou cestu mu líčila blahobyť, který ho tam čeká, **buchty a koláče**, takže Dihurek, při loučení neuronil ani slzičku.* (PV2, s. 21)

*Mati bo zvečer prinesla **pogače**.*¹⁸⁹ (PV1, s. 11)

*Maminka přinese večer **koláče**.* (PV2, s. 24)

*[...] je šel v kuhinjo in prinesl tri pečene **zavitke**.* (CK1, s. 150)

*[...] šel do kuchyně a přinesl upečené **buchty**.* (CK, s. 151)

*Tam sem si privoščil pivo in **kranjsko klobaso**.* (MD1, s. 120)

*Tam jsem si dopřál jedno pivo a **kraňskou klobásu**.* (MD2, s. 120)

V textech se objevuje velké množství názvů typických alkoholických nápojů: běžně používané hyperonymum *črno vino* *'černé víno, víno z vinné révy s tmavými hrozný', hovorové slovo *žvižgavec* 'velmi kyselé víno nízké kvality', konkrétní typy slovinských alkoholických nápojů a značky vín: *cviček* 'lehké kyselkavé červené víno typické pro jihovýchodní oblast Slovinska', *malvazija* 'kvalitní aromatické bílé víno z vinné révy se sladkými bílými hrozný', *sadjevec* 'pálenka z ovoce', *črničevac* 'v severovýchodním nářečí pálenka z borůvek'. Překladatel tyto situace řeší různě a v řešení není důsledný ani v rámci jednoho díla. Výraz *črno vino* (v překladu z roku 1977) kalkuje jako *černé víno*, v pozdějších překladech (1988) dospívá k užití adekvátní analogie *červené víno*. Výraz pro velmi kyselé nekvalitní víno *žvižgavec* jednou neadekvátně převede pomocí perifráze s transkripcí jako *laciné červené víno, zvané cviček*, poté jako *červený cviček*, dále v textu vždy už jen *cviček*. Ve všech případech tedy výraz znamenající *kyselé červené víno* v překladu konkretizuje slovinskou značkou vína *cviček*. Na druhou stranu v obrazném použití *cvičkasto rdeči obrazi* 'tváře červené jako cviček' generalizuje na *vínově červené obličej*.

*[...] steklenice, ki ji je dno komaj pokrival ostane **rdečega žvižgavca**.* (MD1, s. 13)

*[...] láhev, jejíž dno stěží zakrýval **zbyteček laciného červeného vína, zvaného cviček**.* (MD1, s. 14)

*[...] ko bova sedela na toplem v gostilni in pila **rdeči žvižgavec**.* (MD1, s. 17)

*[...] až budeme sedět v teple hospody a popíjet **červený cviček**.* (MD2, s. 18)

*Ko smo spili tri litre **žvižgavca**, smo odšli iz gostilne.* (MD1, s. 20)

*Když jsme vypili tři litry **cvičku**, sebrali jsme se a šli.* (MD2, s. 21)

¹⁸⁹ Substantivum *pogača* je zde použito v genitivu partitivním (dnes archaické). Překladatel volí v překladu formu akuzativu plurálu.

Pro tamní běžně pěstovaný typ vinné révy a značku vína *malvazija* použije v překladu výraz *malvaz*. SSJČ *malvaz* definuje jako 1. starý název silného sladkého vína řeckého původu nebo 2. silné pivo; SSČ už uvádí pouze druhý význam 'výborné pivo, pivo jako *malvaz*'.

<i>Sedel sem sam v gostilni ob cesti, pil malvazijo in pisal razglednice [...] (MD1, s. 86)</i>	<i>Seděl jsem sám v hostinci u silnice, pil malvaz a psal pohlednice [...] (MD2, s. 79)</i>

Pro název *sadjevca* 'pálenka z ovoce' volí neadekvátní analogii a užívá výrazu *mošt* nebo *ovocné víno*, pro typickou slovinskou pálenku a nářeční výraz *črničevca* s významem 'pálenka z borůvek' volí chybný opis *domáci kořalka z ostružin*.

<i>[...] dokler nama Jup ni dal steklenice, v kateri je bilo za nekaj prstov domačega sadjevca. Dober ni bil, in ko sva ga malo odpila, sva morala spačiti obraza od neke vrste bolečine, ki jo je prinašal – hkrati pa je dal telesu občutek, da ga čisti. (MD1, s. 73)</i>	<i>[...] dokud nám Jup nepodal láhev, v níž bylo na pár prstů domácího moštu. Nebyl dobrý, a když jsme ho trochu upili, museli jsme zkřivit tvář od jistého druhu bolesti, kterou působil – zároveň však dával tělu pocit, že ho pročišťuje. (MD2, s. 68)</i>

<i>Obe ženski je našel v kleti, ko sta se ravno nalivala s sadjevcem [...] (MD1, s. 177)</i>	<i>Našel obě ženské ve sklepě, jak si právě dávaly ovocné víno [...] (MD2, s. 163)</i>

Pro převod dalších nářečních výrazů pro typy jídla či plodin volí překladatel kalk a analogii. Typ velkých fazolí šarlatové barvy (*Phaseolus coccineus*), kterému se ve slovinském nářečí říká *očetov fižol* 'otcovy fazole' nebo *ščurkovec*, překladatel kalkuje a podle slovinského slova *ščurek* 'šváb' utváří novotvar *švábovec*. Toto slovo se nevyskytuje v žádném ze slovníků ani v korpusu, pro tento typ fazolí však existují nářeční výrazy jako např. *bekovky*, *byncoky*, *becoky* nebo dle PSJČ na Valašsku *švábi*. Pro nářeční výraz *mrve*, spisovně *žganci* 'jídlo ve tvaru hrudek z mouky a vody' užívá analogii a v překladu volí výraz *trpálky*, což je podle PSJČ lidový název pro šklubanky 'bramborový pokrm vykrajovaný (škubaný) z těsta lžicí'.

<i>Sedeli smo v kuhinji okrog ognjišča in zobali fižol, tisti debeli fižol, ki mu pri nas pravimo očetov fižol ali ščurkovec. (CK1, s. 163)</i>	<i>Seděli jsme v kuchyni kolem ohniště a jedli fazole, ty velké fazole, kterým u nás říkáme otcovy fazoly nebo taky švábovec. (CK2, s. 148)</i>

<i>Bile so koruzne mrve na posnetem mleku. (CK1, s. 70)</i>	<i>Byly v ní kukuřičné trpálky na odstředěném mléku. (CK2, s. 65)</i>

Shrneme-li překladatelské přístupy při práci s názvy jídel a nápojů, překladatel adekvátně volí dle jejich funkce v textu překlad pomocí analogie (*potica, pogača* – překl. *koláč, buchta*). V některých příkladech užívá transkripce a uvede konkrétní značku vína i tam, kde v originále uvedena není, např. *žvižgavec* 'špatné kyselé víno' překládá jako *cviček* a při prvním použití doplňuje vnitrotextovou vysvětlivku *laciné červené víno, zvané cviček*, čímž zdůrazní kolorit, mírně posune význam (*špatné víno* ≠ *cviček*), na druhou stranu se vyhne víceslovnému opisu (*špatné kyselé víno*). Neadekvátně používá nefrekventovaný výraz *malvaz* pro běžnou značku bílého vína *malvazija*. V některých případech kalkuje slovní spojení *černé víno* (jindy překládá analogií *červené víno*). Těmito řešeními zvýrazňuje kolorit, užitím slova *malvaz* ztěžuje čtenáři porozumění. I v dalších případech dochází v cílovém textu užitím překladatelského přístupu analogie k významovým posunům: neadekvátní *mošt* či *ovocné víno* místo *ovocná pálenka*, dále mírný významový posun u *pálenky z ostružin* namísto typické slovinské *pálenky z borůvek*. Nářeční výrazy *trpálky* a neologismus *švábovec* v cílovém textu upoutají čtenářovu pozornost a působí neorganicky.

Můžeme shrnout, že v případech, kdy překladatel výrazy naturalizuje (domestikuje) užitím analogie a odpovídajícího výrazu se stejným či nadřazeným významem v češtině, je v textu překladu zachována jejich funkce. V případě kalkování a transkripce zesiluje kolorit a užitím chybných analogií a neologismů naopak čtenáři ztěžuje recepci textu.

8.2.2 Míry, váhy a peněžní jednotky

Metrické a peněžní jednotky se ve slovinském i českém prostředí shodují, protože obě území příslušela na přelomu 19. a 20. století ke společnému státnímu celku. Po přistoupení Rakouska-Uherska k jednotné Metrické konvenci (podepsána roku 1871, v platnost vešla 1875) zůstávají sice oficiálně metrické jednotky od té doby až do dnešních dnů stejné, v běžné řeči se však v obou oblastech ještě na přelomu století používají staré názvy měr a vah. V českém prostředí například výrazy *žejdlík, loket, píď* a na slovinském území *biren, pisker, merica*, což se odráží i v literárních textech, kde v obou literaturách tyto výrazy nacházíme. Po rakousko-uherské peněžní reformě z roku 1892 je na celém území monarchie zaveden korunový systém, ale na venkově se dále počítalo ve zlatkách (zlatých, slovin. *goldinar*) a krejcarech (slovin. *krajcar*). Jihozápad slovinského území, který od roku 1918 připadal Itálii, užíval liry a centesima (slovin. *centezim*). Koruny jsou používány na slovinském území i v době

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců až do roku 1920, poté vejdu v platnost dinary s výjimkou období okupace, kdy na obsazených územích platí měna okupanta (říšská marka, italská lira, maďarské pengö). Po vzniku samostatného Slovinska jsou v oběhu tolary a od roku 2007 euro.

Pro analýzu překladu výrazů pro míry, váhy a peníze (a také výrazů pro nositele a orgány moci) je podstatné, ve kterém období se děj odehrává a jakou funkci v textu tyto výrazy plní. V některých případech se jedná o přesné či obrazné vyjádření velikosti nebo hodnoty, jindy o zvýraznění kulturních rysů anebo lokalizaci. Uvedeme-li tedy texty chronologicky podle doby děje, je pořadí následující: povídka sociálního realisty Prežihova Vorance *Boj na požeradle* se odehrává mezi léty 1890–1918, po ní chronologicky následuje děj románu Cirila Kosmače *Jarní den*, který se částečně odvíjí v období před první světovou válkou, převážně však v meziválečném období v oblasti okupované Itálii. Další tři analyzovaná díla jsou již lokalizovaná do socialistické republiky Slovinsko, součásti tehdejší Jugoslávie, a to do poválečného období povídka Pavleho Zidara *Revolucionář*, do 60. let 20. stol. povídka Vitomila Zupana *30. srpna 1962* a do 80. let 20. stol. román *Upír z Gorjanců* Mateho Dolence.

V mnoha případech se nachází v obou jazycích jednotka ekvivalentní z hlediska významového i stylového, kterou překladatel užívá, a nedochází k žádným posunům: slovin. *krona* – čes. *koruna*, *lira* – *lira*, *goldinar* – *zlatka*, *ped* – *píd'*, *ducat* – *tucet*. Přesto dochází k některým posunům u vyjádření starých měr, především dutých měr na obilí. Slovinská historická jednotka *biren* byla používána převážně pro zrno a označovala množství 80 litrů. V povídce sociálního realisty Prežihova Vorance užití této jednotky evokuje vesnické prostředí a období na přelomu 19. a 20. století, dnešní čtenář však již nemá představu, jaké množství tato jednotka vyjadřuje. Z českých historických jednotek by jí byla nejbližší *měřice* 'stará dutá míra 61 l, např. měřice pšenice'. Překladatel vyjádření této míry jednou modernizuje a nepřesně převádí na metrické centy, podruhé užije slova pro starou dutou míru na obilí *čtvrťce*, která však oproti originálnímu výrazu vyjadřuje třináctkrát menší množství (6 litrů).

*Dihurjeva bajta je imela pet
njiv, na največjo je prišlo nekaj
okrog dva birna posetve.*
(PV1, s. 7)

160 litrů

*Dihurova chalupa měla pet
polí, na největší prišlo asi tri
čtvrť metraku semene.*
(PV2, s. 19)

75 kg

<i>Jaromil bo dobil petdeset birnov ozimne pšenice.</i> (PV1, s. 24)	4000 1	<i>Jaromil bude mít padesát čvrtcí ozimný pšenice.</i> (PV2, s. 38)	300 1

Pro slovinský výraz *peščica* 'hrstka', deminutivum od slova *pest* 'hrst', překladatel užije namísto možných přesných ekvivalentů *hrst/hrstka* slova *přehršel* 'množství, které se nabere do obou hrstí zároveň', v 62 výskytech uvedených korpusu syn2010 se dle kontextu toto slovo užívá jen ve významu 'dostatek či nadměrné množství'.¹⁹⁰

<i>Ko je vstala in odhajala domov, sem ji nesel košaro presušenega komisa, prašek sladkorja, tri peščice bele moke in štiri jajca.</i> (MD1, s. 146)	<i>Když vstala a odcházela domů, nesl jsem jí koš sušeného komisárku, trošičku cukru, tři přehršle bílé mouky a čtyři vejce.</i> (MD2, s. 133)

U staré slovinské míry *piskrič* 'vědra podobná dřevěná nádoba na měření obilí, 20 l' volí překladatel analogii s běžně užívaným slovem *košík*, které by přibližně obsahem odpovídalo výrazu v originále a čtenáři je srozumitelné.

<i>Na jesen so pa pridelali trideset piskričev in še ta je bil gnil in mišojed.</i> (PV1, s. 37)	<i>Na podzim dostali ze země všeho všudy třicet košíků brambor, a to ještě shnilých nebo ožraných od myší.</i> (PV2, s. 51)

Peněžní jednotky, které nemají ekvivalent v češtině, překladatel transkribuje a přizpůsobuje morfologickému systému češtiny:

<i>Brez čentezimčka ni lire, brez lirice ni tisočaka! Trgovina zraste iz trgovinice!</i> (CK1, s. 49)	<i>Bez čentezimáčka není lira, bez liričky není tisícovka! Obchod roste z obchůdku!</i> (CK2, s. 46)

V textech se často objevuje i frekventovaný slovinský hovorový výraz *jur* pro tisíc, pocházející ještě z doby Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (1920–1929), kdy byla na tehdejší bankovce pro 1 000 dinárů podoba svatého Jiří (*sveti Jurij*). Tento hovorový název se udržel v jazyce do dnešních dní a používá se dále pro tisícové bankovky tolarů či eur. Ve starších překladech (1977) volí překladatel adekvátní

¹⁹⁰ KŘEN, M. et al. *SYN2010: žánrově vyvážený korpus psané češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z: <http://www.korpus.cz> [Cit. 2015-03-07].

analogii *tác* 'tisícikorunová bankovka, tisíc korun vůbec', oproti novějšímu překladu (1988), kde neutralizuje příznak hovorovosti a užívá slovo *tisíc*.

Vzel bi mu dva **jurja** – ali si videl, kakšno babo je imel v vozu? (VZ1, s. 143)   Měl jsem mu nasolit dva **tácy** – viděls, jakou babu měl ve voze? (VZ2, s. 10)

[...] in spustil name bankovec za petdeset **jurjev**. Tajnik ga je posnemal z bankovcem za deset. (MD1, s. 123)   [...] vypustil bankovku za padesát **tisíc**. Tajemník ho následoval s bankovkou za deset tisíc. (MD2, s. 113)

Při překládání jednotek metrických a peněžních nemůžeme u překladatele vysledovat příklon k nějakému přístupu ani případnou vývojovou tendenci. Tam, kde existuje stejný kulturní i jazykový ekvivalent, nedochází k posunům (*koruna, zlatka, píď* ad.), místy však nacházíme neadekvátní výraz, přestože čeština má přesný ekvivalent (*peščica – přehršel* namísto *hrstka; jur – tisíc* místo *tác, tisícovka*), v rámci jednoho díla také najdeme nejednotnou koncepci překladatele (např. *biren* – přeloženo jako *metrák, čtvrtce*). Překladatelova volba výrazu na některých místech přitáhne pozornost čtenáře, přestože v originále užitý výraz působí v kontextu organicky.

8.2.3 Dopravní prostředky

V textech se objevují názvy dopravních prostředků užívaných ve slovinském, resp. tehdejším jugoslávském prostředí. Nejčastěji jde o chrématonyma, především značky aut a hovorové názvy pro ně. V textech odehrávajících se po druhé světové válce mnohokrát najdeme výrazy *fičko* a *spaček*. V obou případech je ve slovníku SSKJ u výrazu uveden kvalifikátor hovorový: *fičko* je 'typ menšího osobního automobilu značky Fiat', *spaček* 'typ menšího francouzského osobního automobilu značky Citroën'. V češtině se pro tento vůz vyráběný ve Francii mezi léty 1948–1990 používal lidový název *kachna, kachnička, kačena* či *slimák* a pro tento typ Fiatu existují hovorové názvy *fiat pětistovka, fiat šestistovka*. Ani v jednom případě překladatel nevyužil možné analogie a volil transkripci (v českém textu užití slova *fičko*) a generalizaci (*fiat*). Výraz *spaček* pak kalkoval jako *ohyzda* podle prvního významu tohoto slova 'organismus s vrozenou tělesnou vadou; mrzák' (v prvních výskytech zapsáno s uvozovkami, dále v textu bez uvozovek).

Rodinu je namreč uspelo nabaviti starega **spačka** – kje je dobil denar ga niti nisem vprašal [...] (MD1, s. 71)   Rodinovi se totiž podařilo sehnat starou „**ohyzdu**“ – kde na to auto vzal peníze, to jsem se ho ani neptal [...] (MD2, s. 66)

[...] sestavljen iz delov [...] fička [...] (MD1, s. 99)	[...] sestavený z částí [...] fiatu . (MD2, s. 91)
<i>Rdeč fičko. Tovornjak z oznako omejene brzine na 70.</i> (VZ1, s. 145)	<i>Červené fičko. Náklad'ák s omezením rychlosti na 70.</i> (VZ2, s. 11)
<i>Ravno prehiteva staro Olympio.</i> (VZ1, s. 145)	<i>Ano, právě předjíždí starou olympii.</i> (VZ2, s. 11)

Přestože již nejde o slovinské reálie, zmínili bychom se zde i o překladu několika mezijazykových homonym (zrádných slov), která se vážou k části o dopravních prostředcích. Na rozdíl od českého významu slova *karavan* 'jednonápravový přívěs určený k ubytování osob, obytný přívěs; obytný automobil' má toto slovo ve slovinštině význam 'osobní automobil, jehož karoserie se od běžných osobních aut liší zvednutou střechou až k zadní části; kombi'. Oproti tomu slovinské *kombi* znamená 'automobil pro přepravu osob i cestujících; minibus'. Překladatel v obou případech užije transkripce a mění význam originálu.

[...] je prihajal nasproti star črn mercedes karavan , eden tistih iz petdesetih let, ki jih je tedaj imela policija [...] (MD1, s. 99)	[...] přijížděl starý černý mercedes – karavan , přesně takový, jaký měla v padesátých letech policie [...] (MD2, s. 92)
<i>Čakali smo sredi trga, da bo gasilski kombi pripeljal iz garaže [...]</i> (MD1, s. 36)	[...] Čekali jsme uprostřed náměstí, až hasičský kombík vyrazí z garáže [...] (MD2, s. 35)

Také bychom připojili poznámku k překladu zkratky *NLP*. Ta označuje *neznane leteče predmete* (kalk z angličtiny pro *neidentifikovatelný létající předmět*) a v českých textech se užívá originální zkratka *UFO*. Překladatel striktně volí transkribovanou zkratku *NLP* i v češtině,¹⁹¹ na několika místech ji doplňuje spojením *létající talíře* uvedeným v závorkách nebo ji tímto spojením nahrazuje. Ani jednou se nerozhodne pro ekvivalent *UFO*, který je v češtině užívaný.

[...] verjel v NLP [...] (MD1, s. 17)	[...] věřil v existenci NLP (létajících talířů) [...] (MD2, s. 18)
[...] je zbiral podpise za včlanjenje v „Klub prijateljev NLP “ [...] Rodin ga je	[...] sbíral podpisy pro vstup do „Klubu přátel NLP “. [...] Rodin se se starostí

¹⁹¹ Tato zkratka se dle korpusu SYN2010 sice užívá, ale ve zcela jiných významech, např. pro *natural language processing* nebo pro *neurolingvistické programování*.

zaskrbljeno vprašal, če res verjame
v *NLP*.“ (MD1, s. 29)

v hlase zeptal, jestli opravdu věří na
létaující talíře. (MD2, s. 29)

U překládání výrazů vyjadřujících názvy dopravních prostředků překladatel nejčastěji užívá transkripci (*fičko, karavan, kombík, NLP*), přestože má k dispozici ekvivalentní výrazové prostředky k vystižení originálu. Tím zesiluje kolorit, ale i ztěžuje čtenáři porozumění textu. V případě, že se rozhodne pro generalizaci (*fiat, létaující talíř*), působí výraz v textu nerušivě, ztrácí se však rysy hovorovosti.

8.2.4 Výrazy z oblasti školství a zaměstnání

Školství se týká několik výrazů z dobového školského systému, které překladatel překládá kalkem zdůrazňujícím kolorit. Slovní spojení *mala matura* 'dříve závěrečná zkouška na konci nižší střední školy' překládá jako *malá maturita*. Dnes se sice tento výraz používá pro srovnávací zkoušky v 5. a 9. ročnících základních škol, ale z kontextu je pochopitelné, o jaký význam v textu jde, a kalk v překladu plní stejnou funkci jako originální výraz. Slovní spojení *ljudska univerza* ve slovinštině znamená večerní školu, na níž si dospělí mohou doplnit základní nebo střední vzdělání včetně maturity, a je dodnes užívané. V českém prostředí se pro tento význam používá spojení *večerní škola, večerní gymnázium* ad. I v češtině sice existuje spojení *lidová univerzita*, avšak používá se pro vzdělávací kurzy, semináře a kluby. Užitím kalku zde dochází k mírnému posunu významu. Pro studenta s výborným prospěchem, který bývá hodnocen známkou *odlično* 'výborně', se používá výraz *odličnjak* 'jedničkář', překladatel však kalkuje jako *výtečník* s významy '1. voj. dř. vzorný voják, výtečný střelec; 2. výtečný člověk dnes zprav. ironicky'. Užití kalku v posledním případě dokládá nepochopení předlohy a negativní významový posun.

[...] *ki se je pred dvajsetimi leti v tej čumnatí pripravljaj na malo maturo.*
(CK1, s. 36)

[...] *který se před dvaceti lety v této komůrce připravoval na malou maturitu.*
(CK2, s. 34)

[...] *da bo pri ljudski univerzi predaval tovariš Franc Listner, član okrajnega komiteja [...]* (PZ1, s. 102)

[...] *že na lidové univerzitě bude přednášet soudruh Franc Listner, člen krajského výboru [...]* (PZ2, s. 84)

[...] *študentje, ki sicer niso bili odličnjaki, a so prišli semkaj iz globljih, znanstvenih ali humanističnih razlogov [...]*
(MD1, s. 41)

[...] *studenti, kteří sice nebyli výtečníci, ale přišli sem z hlubších, vědeckých či humanistických důvodů [...]* (MD2, s. 39)

8.2.5 Typy obydlí a staveb

Vzhledem k silné rurální tradici na slovinském území jsou typy staveb, které nacházíme v textech, spojené především se zemědělstvím. Stavbou typickou pro slovinskou krajinu je dřevěný přístřešek na sušení sena nebo krmných plodin nazývaný *kozolec*. Je to stavba charakteristická pouze pro slovinskou architekturu a jinde ji najdeme jedině na územích, kde žije slovinská menšina, tedy v jižním Rakousku a severovýchodní Itálii. Další slova pro stavby, která nacházíme v textech, jsou názvy hospodářských budov: *hram* '1. nář. menší stavba na vinohradu pro skladování vína; vinný sklep/sklípek, 2. nář. záp. sklep, sýpka; 3. nář. vých. selský dům, obyčejně s hospodářskými budovami'; *kašča* 'prostor nebo stavba pro skladování obilí, sýpka'; *hlev* 'stavba, prostor pro větší domácí zvířata, chlév'; *svišli* 'prostor nebo stavba pro skladování krmiva, slámy, sena, seník'; *svinjak* 'prasečí chlívek'.

Frekventovaný slovinský výraz *kozolec* nemá v češtině věcný ani slovní ekvivalent a překladatel ho překládá jako *kozelec* bez jakékoliv explicitace. SSJČ a PSJ uvádí 3. význam pro slovo *kozelec* 'zeměd. druh sušáku na seno; koza, kozel', v korpusech však není ani jeden výskyt s tímto významem (vždy pouze ve významu 1. kotrmelec nebo 2. svázání předních končetin se zadními). Není-li čtenář obeznámen se slovinskými reáliemi, užití slova *kozelec* ho mate. Dle kontextu pochopí, že jde o dřevěnou stavbu, nezná-li však slovinské reálie, její vzhled a účel neodhadne.

[...] *gori samo kozolec starega Kamperla.*
(MD1, s. 37)

[...] *hoří jen kozelec starého Kamperla.*
(MD2, s. 35)

Kozolec je stal popolnoma na samem [...]
(MD1, s. 37)

Kozelec stál úplně o samotě [...] (MD2, s. 36)

[...] *tako da je sam kozolec lezel sam vase*
[...] (MD1, s. 37)

[...] *takže kozelec se nezadržitelně poroučel*
[...] (MD2, s. 36)

Ostatní hospodářské budovy mají v češtině své ekvivalenty. Navzdory tomu překladatel v některých případech nevolí přesný ekvivalent v cílovém jazyce a rozhodne se pro dodání nějakého rysu. Slovo *hram* (v západním nářečí sklep) překládá jako *seknice*, dle SSJČ nářeční varianta pro světnici. Výraz *svinjak* (prasečník, prasečí chlívek, v SSKJ bez kvalifikátorů) na několika místech překládá řídkým a expresivním slovem *prasečinec*. Slovní spojení *električni pastir* 'drátěná ohrada

s elektrickým proudem postavená kolem výběhu pro zvířata a pastvin' kalkuje jako *elektrický pastýř*, v češtině se používá *elektrický plot* nebo *elektrický ohradník*.

[obleko sem skrivala] V *hramu in na kašči*, v *hlevu in na svisljih*, v *kurniku in v svinjaku*, *po vseh luknjah sem jo prekladala* [...] (CK1, s. 10)

[...] *s hlevi za živino*, *s prašiči v svinjaku* [...] (MD1, s. 22)

[...] *obšli pašnik z električnim pastirjem*, *osmukali seno s kozolca* [...] (MD1, s. 184)

[oblek jsem schovávala] V *seknici i v sýpce*, v *chlívě i v seníku*, v *kurníku i v prasečnicku*, *všechny možné díry jsem s ním vysmejčila* [...] (CK1, s. 12)

[...] *s chlévy pro dobytek*, *s prasaty v prasečinci* [...] (MD2, s. 23)

[...] *objeli jsme pastvinu s elektrickým pastýřem*, *otřeli jsme se o seno z kozelce* [...] (MD2, s. 169)

Při překládání typů staveb překladatel zdůrazňuje kolorit užitím transkripce nebo klaku (*kozelec*, *elektrický pastýř*). Na některých místech dochází k mírnému významovému posunu tím, že autor překladu mu dodává rysy, jež originální text nemá (slova řidší, expresivní).

8.2.6 Společensko-politické reálie: orgány a nositelé moci, vojenské reálie

Rovněž pro analýzu společensko-politických reálií je rozhodující, ve které době se děj díla odehrává. Do doby rakousko-uherské monarchie je situována povídka Prežihova Vorance, v níž se vyskytují zástupci orgánů státní moci tehdejší doby: *žandar* s českým ekvivalentem *četník*. Poté chronologicky následuje děj románu Cirila Kosmače *Jarní den*, kde se objevují výrazy mající v češtině přesný ekvivalent *stražmojstr* – *strážmistr*, *kadet* – *kadet*, *četa* – *četa*, *častnik* – *důstojník*, *karabinjer* – *karabiniér*. Pouze u výrazu *brigadir* 'v italském okolí, velitel jednotky karabiniérů', který překladatel transkribuje jako *brigadýr*, v češtině s významem 'velitel vojenské brigády nebo pracovní skupiny', dochází k mírnému posunu, ale z kontextu je význam jasný. Překladatel užívá tyto přesné ekvivalenty, pouze u slova *četa* se rozhodl přeložit výrazem *jednotka*, přestože si slovníkové definice slovinského i českého výrazu *četa* zcela odpovídají.

Toda že četrti dan so kakor jastrebi padli na dvorišče Jaromil, *župan in dva žandarja z nasajenima bajonetoma*. (PV1, s. 37)

Brigadir se je od strani ozrl v karabinjerja [...] (CK1, s. 100)

Ale už čtvrtý den se na dvoře jako jestřábi náhle objevili Jaromil, starosta a dva četníci s nasazenými bodáky. (PV2, s. 51)

Brigadýr pohlédl ze strany na karabiniéry [...] (CK2, s. 91)

Na čelu je stopalo deset vojakov v polni bojni opremi, za njimi sta šla gologlav vojak, ki je imel roke zvezane na hrbtu, in vojni kurat, nato častniki in ostala četa. (CK1, s. 142)

V čele kráčelo deset vojáku v plné polní, za nimi šli prostovlasý voják s rukama svázanýma na zádech a vojenský kurát, potom důstojníci a zbytek jednotky. (CK2, s. 129)

V dílech V. Zupana, P. Zidara a M. Dolence, která se odehrávají po druhé světové válce, se vyskytují orgány moci tehdejší socialistické Jugoslávie. Od roku 1946 do 1990 funkci dnešní policie oficiálně plnila *narodna*, později *ljudska milica*, která se dále dělila na sektory (*služba*), např. *prometna služba* 'dopravní sektor', *gasilska služba* 'požární sektor' ad. Pro její členy se používal název *miličnik*, hovorově *miličar*, běžně se však užívalo i hovorového slova *policaj*.

Ve všech textech situovaných do doby tehdejší Jugoslávie tyto výrazy najdeme. Překladatel je řeší analogií a transkripcí: *milica* překládá jako *policie* (VZ2, 1977) nebo *milice* (MD2, 1988), *miličnik* jako *strážník* (VZ2, 1977), v pozdějším překladu jako *policista* (MD2, 1988). Slovo *policaj* označené v SSKJ kvalifikátorem „expresivní“ překládá spisovným *policista* (MD2, 1988, PZ2, 2003), ale nikde nepoužije hovorový ekvivalent *policajt*. Specializaci policistů *prometnik* 'žarg. prometni miličnik; slang. dopravní policista' překládá kalkem jako *dopravák*, přestože v češtině má toto slovo význam 'zaměstnanec v dopravě', ale z kontextu je jeho smysl pochopitelný. Slovinské slovo *redar* 'člen městského pořádku; neozbrojená část policie, která udržuje pořádek ve městě, městská policie' překládá neadekvátně jako *výtečník* s významem '1. voj. dř. vzorný voják; 2. výtečný člověk dnes zprav. iron.', čímž dochází k posunu významu a dodání ironického příznaku. Spojení *uslužbenci javne varnosti* '*zaměstnanec/pracovník veřejné bezpečnosti' s významem strážce veřejného pořádku (udržuje pořádek při větším shromáždění lidí), které není vázáno na žádnou epochu, překladatel neadekvátně kalkuje jako *příslušník veřejné bezpečnosti*, jež má v českém prostředí rozdílný význam i konotace. Českému čtenáři se tedy nutně vybaví člen Veřejné bezpečnosti Sboru národní bezpečnosti, který plnil funkci dnešní policie v letech 1947–1990.

[...] je prijel odtrgano roko in kot vesten in zaveden majhen državljan prve petletke tekkel z njo naravnost na postajo **ljudske milice**. **Milica** je, kar je bilo tam, v grozi pobegnila skozi okno na cesto, saj je šlo le za dva mlada **miličnika** [...] (MD1, s. 18)

[...] vzal utrženou ruku a jako svědomitý a uvědomělý malý občan první pětiletky s ní utíkal přímo na stanici **milice**. **Milice**, co jí tam bylo, v hrůze prchla oknem na silnici – ostatně šlo jen o dva mladé **policisty** [...] (MD2, s. 18)

[...] skozi vrata so neprestano hodili noter in ven **uniformirani in neuniformirani uslužbenci javne varnosti**. Na dvorišču so stali policijski avtomobili in takoj za menoj je pripeljal tja rešilni avto z modro lučjo [...] (MD1, s. 200)

[...] dveřmi neustále chodili dovnitř a ven **uniformovaní i neuniformovaní příslušníci veřejné bezpečnosti**. Na dvoře stály policejní automobily a hned za mnou přijela záchranka s modrým světlem [...] (MD2, s. 183)

Pred njo se je sprehajal **polica**j. (PV1, s. 106)

Před ním se procházel **policista**. (PV2, s. 87)

Omenjeni **prometni miličnik** Mencinger [...] (VZ1, s. 142)

Zmíněný **dopravní strážník** Mencinger [...] (VZ2, s. 8)

Čas je, da smo **prometniki** ostri. (VZ1, s. 143)

Je načase, abychom my **dopraváci** začali být jaksepatří ostří. (VZ2, s. 10)

Ta **redar** brez ambicije. (VZ, s. 142)

Tenhle **výtečník** bez ambicí. (VZ2, s. 8)

Překladatel rovněž tvoří nová slova, ale to i na místech, kde to není nezbytně nutné a v cílovém jazyce je k dispozici přesný ekvivalent. V následujícím příkladu namísto slovinského příslovce *skoraj*, které má stejný význam jako české *skoro*, vyjadřuje tedy časovou nebo místní blízkost, vytváří kompozitum *skoro-ministr*:

Kar naravnost k njemu, ko je bil skoraj minister, ni bilo mogoče. (PZ1, s. 102)

**Jít rovnou k němu, když už byl téměř ministrem, možné nebylo.*

Jít rovnou k němu, ke skoro-ministrovi, to nešlo. (PZ2, s. 84)

Zmíníme se ještě o překladu termínu *samoupravljanje*, který se váže na socialistický systém bývalé Jugoslávie. V doslovném překladu znamená *samosprávu* a v 1. významu 'správa vykonávaná volenými zástupci, autonomie' je tento výraz v češtině a slovinštině zcela ekvivalentní. Ve slovinském prostředí však má vzhledem k historickému a politickému vývoji země i další význam a konotaci. Roku 1948 po roztržce Jugoslávie se Sovětským svazem a jejím faktickým vyloučením z tábora socialistických zemí hledala Jugoslávie třetí směr společensko-politického vývoje, který by nebyl ani státně socialistický, ani kapitalistický. Pojmenovali jej *samoupravni socializem* ('samosprávný socialismus', běžně v tomto významu užíváno

pouze *samoupravljanje* 'samospráva'). V prvních dvou desetiletích poválečného vývoje šlo v podstatě o státně socialistický model s prvky tržního hospodářství, který byl dokončen a oficiálně zapsán do Ústavy roku 1974.¹⁹² Už na středních školách byl v tehdejší Jugoslávii například vyučován předmět *samoupravljanje s temelji marksizma* 'samospráva se základy marxismu'. V dobových textech nacházíme spojení *samoupravni razvoj naše družbe* 'samosprávný vývoj naší společnosti', *učitelj samoupravljanja* 'učitel samosprávy' ad., jejichž doslovné překlady čtenáři, který by nebyl seznámen se slovinskou historií, budou činit potíže při porozumění. Překladatel však volí doslovný překlad bez explicitace.

Kontext 1	Přesný/doslovný překlad	Kontext 2
<i>Ali sem zadovoljen s samoupravljanjem? Prec sem jima dal vedeti da ja.</i> (PZ1, s. 112)	<i>*Jestli jsem spokojeny se samosprávným socialismem? Hned jsem jim dal vědět, že ano.</i>	<i>Jestli jsem spokojen se samosprávou? Docela jo, řekl jsem.</i> (PZ2, s. 93)

Při překládání společensko-politických reálií překladatel nejčastěji užíval přístupu kalku (*milice, příslušníci veřejné bezpečnosti, dopravní strážník, samospráva*), čímž dochází k posunům na rovině konotační i denotační. Překladatel originálu dodává nové rysy užitím neologismů, které v předloze nejsou (*skoro-ministr*).

8.3 Shrnutí

Docházíme tedy k závěru, že v rámci překladu bezekvivalentních jazykových jednotek překladatel nejčastěji užíval transkripce s přizpůsobením slova českému pravopisu (*cviček, malvaz, fíčko, kozelec, NLP* ad.), kalk (*ohyzda, elektrický pastýř, samospráva*) a analogii, resp. užití hyperonyma (*buchta, koláč, policista*). Prvními dvěma přístupy zdůrazňuje kolorit natolik, že to čtenáři neznalému slovinského prostředí ztíží porozumění textu. Analogiemi většinou vystihne denotační význam slova, k posunu dochází na poli konotačním. Překladatel také užívá neologismy (*skoro-ministr, švábovec*) a slova se stylovým příznakem na místech, kde v originále nejsou (slova řidší: *seknice*, expresivní: *prasečinec*, nářeční: *trpálky* ad.). Tím je překladu dodána nová estetická informace a dochází k individuálnímu posunu.

¹⁹² Županov, Josip: Samoupravni socializem – konec neke utopije. In: *Teorija in praksa: družboslovna revija*, 1989, roč. 26, číslo 11–12, s. 1387–1399.

Je zřejmé, že překlad uměleckého díla nemůže vyvolávat úplně stejné kulturní účinky jako originál, protože se zařazuje do jiné kulturní situace a musí brát v úvahu jinou kulturní připravenost čtenáře i jeho rozdílný informační základ oproti čtenáři originálu. Pokud považujeme za normální překlad jinojazyčnou reprodukci informace, jež v původním znění byla určena adresátům s jiným informačním základem, „vyplývá z toho jednoznačně potřeba vyrovnat nějak rozdíly a [...] upravit překládaný text tak, aby obsahoval i to, co novému adresátu v informačním základu chybí.“¹⁹³ Jinými slovy je nutné respektovat kulturní situaci i kulturní potřeby nového adresáta. Překladatel František Benhart se při překladu reálií spoléhal na vysoký informační základ tehdejšího adresáta překladu a jeho obeznámenost se slovinskými kulturními reáliemi. Jak však uvádí J. Vilikovský,¹⁹⁴ zachování národní a historické specifčnosti originálu se nemůže dát na úkor komunikativnosti díla. Z tohoto hlediska by měl kvalitní překlad spíše navodit představu určitého prostředí než přenášením konkrétních jevů výchozí kultury ztížit čtenáři recepci.

---

¹⁹³ HORÁLEK, K. K otázce přeložitelnosti. *Slovo a slovesnost*, 1963, roč. 24, s. 161–164.

¹⁹⁴ VILIKOVSKÝ, J. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 140.

9 ANALÝZY UCELENÝCH TEXTŮ

9.1 Analýza překladu povídek Draga Jančara *Kastilský obraz* a *Potkan*

Jako materiál celkové translátologické analýzy posloužily kratší prozaické texty současného slovinského prozaika, dramatika a esejisty Draga Jančara, jehož román *Galejník* jsme analyzovali v kapitole o překladu frazeologie a idiomatiky.

Pro potřeby a rozsah této části jsme zvolili k rozboru dvě kratší povídky vydané v originále v roce 1992¹⁹⁵ (český překlad je z roku 2003¹⁹⁶), a to *Kastiljska slika* (*Kastilský obraz*) a *Podgana* (*Potkan*). První výbor povídek D. Jančara v Benhartově překladu vyšel v roce 1995 a byla do něj zařazena většina povídek ze slovinské sbírky *Pogled angela*. Zmíněné dvě povídky se však dostaly až do Jančarova druhého českého výboru próz, který opět připravil a přeložil F. Benhart.

9.1.1 Styl analyzovaných textů

Z hlediska jazykových a stylistických prostředků je v analyzovaných prózách – podobně jako v románu *Galejník* – charakteristické střídání několika stylových rovin: do propracovaného uměleckého stylu bohatého na tropy a figury vkládá autor prvky stylu odborného a publicistického. V jediném odstavci na příklad najdeme rysy několika funkčních stylů. Začátek odstavce je napsán poetickým, barvitým jazykem: *Zde, kde v bezčasí jednoho okamžiku dochází ke střetnutí* [lidské civilizace s potkany, pozn. aut.], *kde zavládne ticho bezčasí, až umlkne voda, vítr i nebe [...]*; *V černých očkách, v červených kroužcích okolo nich, v jejich nehybnosti je jiná kronika, máchání vesel, tryskání krve a střev do všech stran [...]*¹⁹⁷. Do toho autor vkládá informace o historické události, která se stala v 18. století: *[...] ve městě, které se jmenuje Lublaň, je poprvé zpozorují roku 1790. Patrně právě tady, určitě však nedaleko odtud, dojde k incidentu. Tenkrát se stal incident, o kterém zpravuje obecní kronika: velcí potkani pokoušou dítě, které si hraje u vody*¹⁹⁸. Prvky stylu odborného využívá autor na příklad u popisu potkanů: *Potkan může žít kdekoli a jíst cokoli. Žere také svůj rod,*

¹⁹⁵ JANČAR, D. *Pogled angela. Trinajst zgodb*. Ljubljana: Mihelač, 1992, s. 15–20, 69–76.

¹⁹⁶ JANČAR, D. *Přízrak z Rovenské*. Brno: Host, 2003, s. 47–60.

¹⁹⁷ Slovinský originál: *Tukaj, kjer se v brezčasju nekega trenutka dogaja soočenje, kjer zavlada tišina brezčasja, da umolknejo voda, veter in nebo [...]. V črnih očescih v rdečih krogih okrog njih, v njihovi negibnosti je druga kronika, zamahovanje vesel, razbrizgavanje krvi in čreves vsenaokrog*. JANČAR, D., 1992, s. 16–17; pro potřeby práce přeložila autorka.

¹⁹⁸ Slovinský originál: *[...] v mestu, ki se imenuje Ljubljana, jih prvič opazijo leta 1790. Nemara prav tukaj, zanesljivo pa ne prav daleč od tod, se pripeti incid ent. Takrat se je zgodil incident, o katerem poroča občinska kronika: velike podgane obgrizejo nekega otroka, ki se igra ob vodi*. JANČAR, D., 1992, s. 16–17; pro potřeby práce přeložila autorka.

*pokud je to potřebné pro přežití, přebírá životní zvyky jiných zvířat, jako je zajíc, a zabíjí jeho mladé. Potkan šplhá i plave.*¹⁹⁹ Jančarův styl je precizně propracovaný, bohatý na různé vrstvy slovní zásoby, jako jsou archaismy, historismy, slova knižní, odborné termíny, slova s expresivním zabarvením. Nenajdeme však u něj neologismy, anakolut ani zeugma. Hovorové výrazy se neobjevují a vulgarismus se vyskytne jen výjimečně. Velice často se objevují opakovací figury, jako je anafora, epanastrofa, epizeuxis, polysyndeton či syntaktický paralelismus. Pro Jančarův styl je typická složitá syntax, dlouhá a komplikovaná souvětí s mnohonásobnými a bohatě rozvitými větnými členy, která vyžadují čtenářovu zvýšenou pozornost:²⁰⁰ *A zůstává velkou otázkou, zdali tuto bezděčnou vůli, toto agresivní bytí, tuto destruktivní conquistu na cestu vyhnalo pouze zemětřesení a pousnulo ji přes Volhu, nebo se tam u Kaspického jezera či u Bajkalu pohnula destruktivní síla, kterou měřítko lidských dějin, jež popisovaly její tažení, vůbec nemohou obsáhnout.*²⁰¹

Styl povídek přeložených do češtiny je bohatý na příznakové jazykové prostředky: slova knižní (*zmírat, svůdné oči vznítily* atd.), zastaralá a zastarávající (*ovroubený, arcit', zledovatět* [o krvi]), řidší (*uhadovat*). Oproti originálu nemůžeme přehlédnout větší množství neologismů (*bohatecký, ozkušovat, šustilka*) a slova obecně česká (*rozmašítovat, jakýs takýs*). Při prvním čtení zaujmou neobvyklá spojení adjektiva a substantiva, ne vždy s jasným významem: *v potkaním roce, zaokrouhlené bytí*, [nepřátelský vztah] *mezi černým a šedým potkanem, pohraniční hrabě, skvělé štěstí*. Narazíme rovněž na neobvyklé použití zájmen: *Ulrychovi se na temný obličej vrátilo něco někdejší veselosti; nic se už neví, jestli to bylo ted' nebo před tisícem let*. V syntaxi najdeme rozvité přívlastky v pozici před substantivem: [...] *nedaleko pradlen, tělnatých, velkými kusy prádla se rozpřahujících žen*.

---

¹⁹⁹ Slovinský originál: *Podgana lahko živi kjerkoli in je karkoli. Tudi svoj rod žre, če je potrebno za preživetje, prevzema življenjske navade drugih živali, kot zajca in pobija njihove mladiče. Podgana pleza in plava.* JANČAR, D., 1992, s. 18; pro potřeby práce přeložila autorka.

²⁰⁰ Srov. RUBIN, M. Drago Jančar: Posmehljivo poželenje. *Jezik in slovstvo*, 1996–97, roč. 42, č. 1, s. 40–44.

²⁰¹ Slovinský originál: *In je veliko vprašanje, ali je to samodejno voljo, to agresivno bivanje, to destruktivno konkvisto spravil na pot samo potres in jo potisnil čez Volgo ali pa se je tam ob Kaspiskem jezeru ali ob Bajkalu zganila destruktivna sila, ki je kriteriji človeške zgodovine, ki so popisovali njen pohod, sploh ne morejo zaobseči.* JANČAR, D., 1992, s. 17; pro potřeby práce přeložila autorka.

9.1.2 Analýza z hlediska mikrostylistiky

Při samotné analýze vybraných povídek se objevují posuny na úrovni tří fází, do nichž rozčleňuje překladatelský proces Jiří Levý²⁰²: filologické pochopení předlohy, interpretace předlohy a její přestylyzování. U první fáze „může vést k omylům mnohovýznamovost slov, mylné asociace vyvolané jazykovým materiálem, využití slova obdobného znění nebo grafiky“.²⁰³ V rovině filologického pochopení předlohy najdeme několik typů posunů, jako jsou záměny ekvivalentů, kalky, použití slova obdobného znění a grafiky s jinými významy.

9.1.3 Filologické pochopení předlohy

Příkladem záměny ekvivalentů je překlad slovinského adjektiva *blaten*, v českém slovníkovém překladu 'bahnitý, rozbahnělý', které překladatel vždy překládá slovem *špinavý*. Odebírá slovu diferenční sém 'špinavý kvůli bahnu, plný bahna' přestože v češtině existuje přesný ekvivalent. Vlastní jméno *Herod*, pro něž se v českém úzu užívá podoba *Herodes* (Héródés Antipas, před r. 20 př. n. l. – po r. 39 n. l.), který nechal stít Jana Křtitele, překladatel chybně převede jako *Herold*. V překladu tedy čteme [...] *urážnutá hlava Jana Křtitele, kterou držel Herold nebo kdo v rukou* [...].

Při překladu historismu *mejni grof* použil překladatel kalku *pohraniční hrabě*. Toto slovní spojení se však v češtině neužívá a v tomto případě má slovinský originál význam *markraběte*, tedy zástupce panovníka v marce. Doslovně také autor překládá zoologická pojmenování *črna* a *siva podgana* jako *černý* a *šedý potkan*. Ve slovinštině *črna podgana* znamená *krysu* (*Rattus rattus* L) a *siva podgana* zase *potkana* (*Rattus norvegicus* L). Věta [...] *nepochopitelný je nepřátelský vztah mezi šedým a černým potkanem* v češtině dostává jiný význam týkající se pouze barevnosti jednoho druhu, ne však boje mezi dvěma živočišnými druhy. Podobně je tomu v případě – ve slovinštině běžně užívaného toponyma – *Južnomorski otoki* 'Tichomořské ostrovy', přeloženo jako *Jihomořské ostrovy*. Další významový posun způsobený kalkem je překlad nemoci hlodavců (přenosné na člověka) *zajčja mrzlica* s významem 'tularémie, popř. zaječí nemoc, zaječí horečka', avšak doslovně přeloženo jako *zaječí zimnice*. Dále slovní spojení *pralna deska* 'valcha' je překládáno jako *prkno*. Slovinský výraz *deska* 'deska, prkno' má však ve spojení s adjektivem *pralna* 'prací' význam *valcha*. V jednom případě je v překladu dokonce vynecháno adjektivum *pralna* 'prací'

²⁰² LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963, s. 25.

²⁰³ LEVÝ, J., 1963, s. 25

a slovinský originál *sedemindvajset pošasti, ki jih potolčejo pralne deske in vesla čolnarjev* v doslovném překladu vypadá takto *sedmadvacet stvůr, které utlučou valchy a vesla převozníků*, avšak v Benhartově překladu zní *sedmadvacet stvůr, do nichž se pustí prkna a vesla rybářů*.

Příkladem použití slova obdobného znění a grafiky s jiným významem (mezijazykové homonymum) je překlad slovinského verba *vzpenjati se* 'pohybovat se směrem vzhůru'. V textu povídky je přeloženo jako *vzpínat se*, což v češtině může znamenat 1. vztyčit se, postavit se na zadní nohy, 2. zvýšit úsilí. V Benhartově překladu pak věta *Nežli se [hrabě] začal vzpínat k bílému kostelíku [...]* ztrácí smysl. Stejně tak slovinské verbum *prispeti*, jež v češtině znamená *přijít, dorazit na nějaké místo*, bylo přeloženo slovem graficky podobným *prispět*, které má v současné češtině významy: 1. pomoci, dát finanční příspěvek, 2. mít na něčem pozitivní podíl, účast. V překladu pak čteme: *Na Velikonoce prispěli do Amusky [...]* namísto *Na Velikonoce dorazili/dojeli do Amusky [...]*.

Spojení *naraščajoča voda* 'stoupající hladina vod' a *narasle vode* 'zvednuté hladiny vod, vysoká voda' jsou opět přeloženy slovy obdobného znění a grafiky jako *narostlé vody* a *narůstající vody*. Toto spojení je sice v češtině pochopitelné, avšak neustálené, novátorské. Překladatel také používá mezijazykové homonymum u překladu internacionalismu *influenca*. Ve slovinštině jde však o nakažlivou nemoc se zánětem dýchacích cest a horečkou. Zvolený překlad *influce* má v češtině několik významů, ale žádný se nepřibližuje významu slovinského originálu (1. kniž. vliv, působení; 2. fyz. působení tělesa na stav tělesa jiného; 3. elektrostatická influence, oddělení nábojů na tělese působením elektrického pole). Ani slovník neologismů neuvádí tento výraz ve významu nakažlivého onemocnění a můžeme pouze spekulovat o vlivu angličtiny či italštiny na překladatele, protože v těchto jazycích mají graficky podobná slova význam nakažlivého onemocnění. V originálu použita perifráze označující člověka jako *zaokroženo bivanje* je přeložena kalkem jako *zaokrouhlené bytí*. Slovinské verbum *zaokrožiti* má sice první význam 'zaokrouhlit (číslo)', ale v druhém významu znamená také 'vytvořit něco celistvého, uceleného, uzavřeného'. V případě Jančarovy prózy jde o druhý význam, tedy 'člověk jako dokonalé, celistvé bytí'.

Do první fáze překladatelského procesu, tedy filologického pochopení předlohy, řadíme rovněž volbu výrazu v překladu na základě mylné asociace vyvolané

jazykovým materiálem. Souvětí *podgana [...] mladiče zaleže v trebuch debele svinje* je přeloženo takto *potkan [...] mladé vyslídí i v břicho tlusté prasnice*. Verbum *zaleže* (inf. *zaleči*) má význam 'vrhnout (mladé), vysedět (vejce)'. Přesný překlad je *potkan mladé vrhne i do břicha tlusté prasnice*.

9.1.4 Interpretace

Příkladem překladatelských posunů na úrovni druhé fáze, tedy fáze interpretace, je překládání verb ekvivalentem s jiným videm. Nacházíme tedy příklady, kdy překladatel volí pro překlad sloveso se stejným významem, ale opačným videm, přestože v cílovém jazyce existují úplné ekvivalentní protějšky i z hlediska aspektu. Například slovinské *zavladati* (pf) je přeloženo imperfektivem *vládnout*: *v tišini, ki je potem zavladala* přeloženo jako *v tichu, které vládlo místo v tichu, které potom zavládlo*. Překladatelský posun způsobený použitím imperfektiva namísto perfektiva je u vidového páru: *moliti* (impf) 'modlit se' – *zmoliti* (pf) 'pomodlit se': *Molčal je, zvečer je molil* přeloženo takto: *Mlčel, večer se pomodlil*. Přesný překlad zní: *Mlčel, večer se modlil*.

Je sice třeba brát v úvahu asymetrii aspektu mezi oběma jazyky, protože oproti češtině nacházíme ve slovinštině častěji obouvidová verba nebo vidové dvojice, jejichž jedna část je běžně užívaná ve významu perfektivním i imperfektivním, zatímco druhá část páru bývá příznaková.²⁰⁴ V překladu dochází k záměnám aspektu verb i tam, kde v obou jazycích existují i z hlediska vidu přesné a stylově vhodné ekvivalenty.

Překladatel také modifikuje interpretaci originálu tím, že se rozhodne vynechat některá slova, slovní spojení nebo části vět. Jedná se o vynechání slova přeložitelného a podstatného pro interpretaci a přestylizování předlohy. Uvedme příklad [...] *sredi valujoče, razžarjene španske ravnice* je přeloženo jako [...] *uprostřed zvlněné španělské roviny* s vypuštěním adjektiva *razžarjen* 'rozpálený'. V souvětí *nevihta [...] prinaša še več vode, ki že zdaj iz kanalov na obeh straneh bruha* je vynecháno vztažné zájmeno *kerá* a adverbia *už nyní*. Benhartův překlad pak zní *bouře [...] přináší víc a víc vody, voda z kanálů po obou stranách vyráží*.

Zmínili jsme se o opakovacích figurách, jež jsou pro Jančarův styl typické. V tomto textu jsou použity anafory s časovými a místními adverbii (*zdaj* 'nyní', *tukaj* 'zde', *za hip* 'na chvíli'), které překladatel často vynechává nebo přeloží jiným

²⁰⁴ Srov. kap. 3. Důsledky rozdílů mezi češtinou a slovinštinou z překladatelského hlediska, s. 30–31.

synonymním výrazem, čímž ale efekt opakovací figury porušuje: *Za hip jim je izginil* [...], *Za hip je zastal* [...], jednou přeloženo jako *na okamžik*, podruhé v stejném odstavci jako *chvilku*. Překladatel využívá postupu kompenzace a opakovací figury na některých místech zachovává, místo adverbii však opakuje substantiva (např. v ukázce v předcházejícím odstavci opakování slova *voda*).

9.1.5 Přestylizování

Také ve třetí fázi překladatelského procesu při přestylizování se objevuje několik posunů. Autor používá slova stylově příznaková, překladatel je však překládá slovem bezpříznakovým. Nacházíme opět příklady, na něž jsme upozornili už dříve, kdy překladatel vulgarismy překládá slovem neutrálním: slovinský vulgarismus *scat* je přeložen slovem bezpříznakovým *močit*. Expresivní výrazy, např. adjektivum *mogočen* 'mající velký vliv i majetek', je přeložen neutrálním výrazem *mocný*, žreti 'žrát' neutrálním *krmit*. Nutno však zdůraznit, že překladatel často v těchto případech využívá metody kompenzace a na jiných místech v textu bezpříznakovým výrazům v předloze příznak v překladu dodává (jde především o slova knižní, archaická, expresivní), a zachovává tudíž celkovou stylovou hodnotu originálu. Expresivní příznak však vždy nivelizuje u vulgarismů, čímž dochází k překladatelskému posunu nivelizace. Příznak navíc dodává používáním neologismů, které se v originále nevyskytují. V textu překladu najdeme neologismy jako *bohatecký*, *ozkušovat*, *šustilka*, na místech, kde je v předloze slovo bezpříznakové *boháčský*, *ohmatávat*, *řehačka*. Připočteme-li ještě výše uvedené doslovné překlady termínů, působí český překlad na čtenáře z tohoto hlediska dost inovativně.

9.2 Shrnutí

Výsledky analýzy ukazují, že v překladu dochází k posunům v několika rovinách, jak je definoval A. Popovič:²⁰⁵ nejpodstatnější z nich je změna stylu přeloženého textu používáním neologismů a nivelizací vulgarismů. Nepochopení historismů, termínů a ustálených slovních spojení a jejich doslovné překládání má za důsledek vytváření nesrozumitelných obrátů. Vynechávání slov (především spojek, relativ a adverbii), tím i následné zjednodušení syntaxe a posuny při překládání aspektu u verb působí na celkovou interpretaci textu. To vše vede k individuálním a negativním posunům v textu překladu. Na některých místech dochází až k ztížení jeho srozumitelnosti.

---

²⁰⁵ POPOVIČ, A. *Poetika umeleckého prekladu*. Bratislava: Tartran, 1971, s. 63–81.

9.3 Analýza překladu povídky Vitomila Zupana *30. srpna 1962*

Pro další translatologickou analýzu uceleného textu jsme zvolili povídku *Tridesetega avgusta 1962*²⁰⁶ (*Třicátého srpna 1962*, 1962) a jejího překladu *30. srpna 1962*²⁰⁷ také z toho důvodu, že již na první pohled upoutá výrazné krácení textu překladu. Jak ještě upozorníme, překladatel všechna analyzovaná díla více či méně zkrátil a jejich části vynechával, v případě povídky Vitomila Zupana (1914–1987) však přistoupil k významnému zkrácení téměř o dvě třetiny textu.²⁰⁸

Přestože Vitomil Zupan patří k výrazným autorům poválečné prózy, vnímá ho slovinská literární historie jako problematickou osobnost. Jeho dílu se dostává patřičné reflexe v podstatě až v současné době.²⁰⁹ Vedl nekonvenční, bohémský a dobrodružný způsob života plný zvrátů, který nebyl v tehdejší společnosti a politickém prostředí bývalé Jugoslávie akceptován. Během druhé světové války se účastnil odboje na straně partyzánů, roku 1947 mu byla za jeho dílo udělena Prešernova cena, ale už rok poté byl odsouzen (mimo jiné) za „nepřátelskou propagandu a velezradu“ na 15 let vězení. Po odvolání u soudu mu byl trest zvýšen na 18 let, ale po 7 letech byl z vězení propuštěn. Poté žil v Lublani jako umělec na volné noze.

Od mládí se stále věnoval psaní, ale jeho díla mohla oficiálně vyjít až o 30 let později, do té doby byl vydáván především v samizdatu. Typické pro Zupanovo psaní je neobvyklá kombinace stylů a tematik a typ hlavního hrdiny. Tím bývá intimně rozpolcený individualista, muž, který se chce zbavit tradičních morálních a politických konvencí. Charakteristické pro jeho tvorbu je prolínání elitního s triviálním.²¹⁰

---

²⁰⁶ Nejprve vyšla v časopise *Naša sodobnost* (1962, roč. 10, č. 10, s. 881–900), poté knižně v souboru povídek *Sončne lise* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969, s. 142–168).

²⁰⁷ Překlad vyšel nejprve časopisecky v revue *Světová literatura* (1977, roč. 22, č. 1) a podle poznámky překladatele „byl srpen v názvu na žádost redakce změněn na červenec, a to z preventivních, „bezpečnostních“ důvodů. (BENHART, F., 2003, s. 346), poté vyšla ve stejném znění jen se správným názvem *30. srpna 1962* v antologii slovinských povídek *Promlky času* (Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 8–19)

²⁰⁸ Knižně vydaný originál povídky má rozsah 26 stran (936 řádků), knižně vydaný překlad v poněkud menším formátu má rozsah 11 stran (364 řádků).

²⁰⁹ Např. roku 2014 vyšla odborná monografie *Vitomil Zupan: važno je priti na grič: življenje in delo Vitomila Zupana (1914–1987)*, roku 2006 vychází souborné sedmisvazkové vydání básní z vězení *Pesmi iz zapora* a roku 2007 první vydání básní po propuštění z vězení *Pesmi s „prostosti“*.

²¹⁰ POGAČNIK, J. a kol. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS., 2001, s. 166–167.

Není bez zajímavosti, že kromě této povídky není dodnes do češtiny přeloženo žádné dílo Vitomila Zupana, třebaže v dnešní době slovinská literární historie považuje za výjimečné jeho romány *Igra z hudičevim repom* (1978, *Hra s ďáblovým ocase*), *Menuet za kitaro* (1980, *Menuet pro kytaru*), *Levitan* (1982) ad.

9.3.1 Styl analyzovaných textů

Také v analyzované povídce *30. srpna 1962*, která se odehrává během několika odpoledních hodin uvedeného srpnového dne, je hlavní hrdinou nekonvenční individualista Valentin Sadar. Tématem povídky je konflikt mezi jednotlivcem a byrokratickou legislativou představovanou policejní mocí, to vše doplněno fantaskními prvky a filozofickým podtextem.

Při dopravní kontrole dva policisté spatří auto, které jede bez řidiče. Šéf dopravní hlídky ihned vyšle mladšího nezkušeného kolegu, aby situaci prověřil. Mladý policista při kontrole zjistí, že auto opravdu nikdo neřídí a všechny úkony řidiče plní „funkce těla Valentina Sadara“²¹¹ představovaná vycpanou kočkou na zadním okně vozu, se kterou začne vést úřední dialog. Kočka odpovídá kultivovaným jazykem s právní a filozofickou terminologií. Během hovoru přijde k autu jeho řidič, tedy „tělo Valentina Sadara“, a poté policista pokračuje v hovoru s ním. Požitkářský řidič vysvětluje, že nemohl kvůli podnapilému stavu předtím řídit, a proto vyslal svou „duchovní funkci“, nyní již vystřízlivěl a může tedy pokračovat v jízdě. Policistovu snahu o potrestání se na rozdíl od „funkce těla“ nesnaží odvrátit filozofickými argumenty, ale podle tělesného principu se mu podaří policistu přesvědčit, aby s ním šel do blízkého hostince, kde pracuje krásná mladá číšnice. Policista podlehne jeho argumentům a v pracovní době zajde do hostince, kde navíc sám vypije alkoholické nápoje. Když pochopí, jak byl zmanipulován, z hostince s pocitem viny uteče.

Charakteristická pro styl povídky je dokumentárnost připomínající deníkový záznam. Autor užívá krátké, často jednočlenné věty, a užije-li souvětí, je souřadné se spojkou *in 'a'*, případně podřadné s největší frekvencí spojek *da 'že'*, *ko 'když'* a relativa *ki 'který'*: *Cesta. Slunce. Menší provoz. Cyklisti. Náklad'ák zprava. Most přes*

---

²¹¹ ZUPAN, V. Tridesetega avgusta 1962. In: *Sončne lise*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969, s. 146.

*Grubarův kanál. Zatáčka vpravo. Bílý Fiat nikde.*²¹² Autor také často využívá apoziiopezi pro vyjádření stavů váhání hlavního hrdiny, jeho odmlčení se v dialogu.

Začátek povídky je psán jako divadelní hra i s poznámkami pro režiséra: *MENCINGER (v 15.05): Nikdy nepochopím, co tě drží u policie. Vždyť ty na to nejsi. (Letmo na něho pohlédne.) Pořádek je pořádek. NINO (vůbec se ho to nedotklo): Já... studuju...*²¹³ Koheze textu je dotvářena opakováním klíčových slov, např. na str. 142: *Příběh, který začal dne 30. srpna 1962 v 15.20 [...], s. 144 V 15.20 začal příběh, u něhož by bylo lépe, kdyby se nestal.*²¹⁴ V textu se střídají dialogy s vnitřním monologem mladého policisty.

Užita je především bezpříznaková slovní zásoba, objevuje se několik slov označených ve slovníku jako hovorová: *jur* 'tisícovka', *baba* 'baba, ženská', výjimečně se vyskytne slovo knižní, např. *leponog* 's krásnýma nohama', či neologismus *mežikalec* 'směrovka automobilu', *modrookica* 'modrooká žena', expresivum *zašiti* (koga) 'zašít (někoho) s významem zavřít do vězení' ad.

I v textu překladu najdeme výrazy se stylovým příznakem, a to především neologismy *leponohý*, *blikna*, *fíčko*, mnoho expresivních výrazů *baba*, *žába* s významem 'pěkná žena', *lumpárna*, *basa* s významem 'vězení' ad. V překladu jsou několikrát v dialozích postav využity i prvky obecné češtiny, např. *Hele, tenhle je tak maličkej [...], Rychle! A koukej být ostrej* ad.

9.3.2 Analýza z hlediska mikrostylistiky

Při analýze překladu Zupanovy povídky musíme především brát v úvahu, že je text výrazně zkrácen. Výrazové posuny jsme zaznamenali na úrovni všech tří fází překladatelského procesu – filologické pochopení předlohy, její interpretace a přestylizování. Nyní se zaměříme na samotné změny a systematicky je představíme.

---

²¹² Slovinský originál: *Cesta. Sonce. Manjši promet. Kolesarji. Tovornjak z desne. Most čez Grubarjev kanal. Ovinek desno. Belega FIATA nikjer.* ZUPAN, V., 1969, s. 145; pro potřeby práce přeložila autorka.

²¹³ Slovinský originál: *Cesta. MENCINGER (ob 15.05): Nikoli ne bom razumel, kaj te drži v milici. Saj nisi za to (Ga bežno pogleda) Red je red. NINO: (popolnoma neprizadeto): Jaz... študiram...* ZUPAN, V., 1969, s. 143; pro potřeby práce přeložila autorka.

²¹⁴ Slovinský originál: *Zgodba, ki se je začela 30. avgusta 1962 ob 15.20 [...], ZUPAN, V., 1969, s. 142; Ob 15.20 se je začela zgodba, za katero bi bilo boljše, da je ni.* ZUPAN, V., 1969, s. 144. Pro potřeby práce přeložila autorka.

9.3.3 Filologické pochopení předlohy

V textu překladu nacházíme několik příkladů, kdy překladatel slovinský výraz nepochopil nebo neznal jeho význam. Slovinský výraz *redar* 'člen městského pořádku; neozbrojená část policie, která udržuje pořádek ve městě, městská policie', jež bychom mohli přeložit jako *městský policajt*, v kontextu i jako *měšťák*,²¹⁵ překládá slovem *výtečník* se zcela jiným významem. Podle SSČ má význam 1. voj. dř.: výtečný voják, vzorný střelec; 2. dnes zpravidla ironicky: výtečný člověk. Je užita hned v úvodu povídky v charakteristice hlavní osoby, policisty Nina. Čtenáři překladu je tato postava představena s ironickým odstupem, zatímco v originále je neutrálně vyjádřena pouze její profese. Volba tohoto ekvivalentu v překladu je těžko pochopitelná, není způsobena ani kalkem, formální blízkostí slov nebo transkripcí, jako tomu bylo u předcházejících záměn.

Překladatel rovněž překládá výrazy, jejichž přesné ekvivalenty v češtině existují, slovy se zcela jiným významem. Dochází tak k zcela neúčelným záměnám ekvivalentů. Děje se tomu v těchto příkladech: *nagačena igračka*, 'vycpaná hračka', přeloženo jako *obligátní parádička*; *zamomljati*, s přesným významem 'zamumlat', v překladu užito *koktat*; *stvar*, přesně 'věc', v textu přeloženo jako *hračka*. Překladatel také užije výrazu, který má v obou jazycích stejnou nebo podobnou formu, ale jiný význam. Například slovinské slovo *motor* může mít v češtině dva významy 1. motor; 2. motocykl, motorka. V textu policista jezdí na motocyklu, proto v překladu tohoto úryvku: *Mehka natura. Motor obvlada, ostrine nima prave* je nelogické použití slova *motor* v Benhartově překladu: *Měkká povaha. Motor ovládá, jenže nemá pravou ostrost*. Adekvátně přeloženo by znělo *Měkká povaha. Motorku ovládá, ale nemá pravou ostrost*.

Frazém *voziti po dveh tirih* je doslovně přeložen jako *ject (sic!) po dvou kolejích*. V češtině máme k dispozici frazém se stejným významem *sedět na dvou židlích*. Významu kalku slovinského frazému je sice v tomto případě z kontextu pochopitelný, text překladu oproti originálu však inovuje.

---

²¹⁵ Srov. heslo *měšťáci* ve *Slovníku nespisovné češtiny* (Hugo, J. et al, eds. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2006, s. 230)

9.3.4 Interpretace

Jako důsledek výrazného krácení originálu se interpretace překladu dost liší od originálu. Ve střední části povídky jsou vynechány dlouhé pasáže. Jedná se především o dialogy s filozofickým podtextem mezi kočkou a policistou, v nichž mu zvíře vysvětluje princip „funkce těla a duchovní nastavby“. Mnoho odstavců je překladatelem přeformulováno do jedné shrnující věty. V přesném překladu originálu například čteme: *Oranžové světlo na semaforu, potom zelené. Stroj zahučel hlasitěji – a odjel po hlavní cestě. Jasně bylo slyšet, jak z jedničky přešel na druhou rychlost, a potom klidně na třetí. Teprve teď sebou Mencinger trhl. Nervózně ukázal Ninovi na jeho motorku, která stála u silnice, a tichým hlasem rozkázal „Jed' za ním. To je teda něco.“ Nino pomalu přistoupil ke svému služebnímu modro-bílému motocyklu, postavil ho na cestu a nastartoval.²¹⁶ Překladatel však text zkracuje a resumuje hlavní informaci: *Rozsvítila se oranžová, pak zelená. Fiat zvýšil obrátky a rozjel se po asfaltu. Mencinger ukázal Ninovi nervózně na motocykl. Nino zvolna šel, postavil svou bílomodrou služební motorku na vozovku a nastartoval.²¹⁷**

V úplnosti je vynechána poslední třetina originálního textu (s. 159–167), v nichž je detailně popsána návštěva hostince, kam řidič pozval policistu, a policistovy vnitřní monology vyjadřující jeho prožívání situace, vnímání sebe sama jako oběť manipulace. Tyto chybějící pasáže způsobují, že interpretace textu povídky v překladu se značně liší od původního smyslu předlohy.

9.3.5 Přestylizování

Na úrovni lexika je charakteristické především zvyšování expresivity textu dodáváním výrazů příznakových tam, kde v originále nejsou: místo *hinaviti* 'chovat se pokrytecky' užívá expresivní *dělat lumpárny*; *nagačena igračka*, tedy 'vycpaná hračka', překládá jako *obligátní parádička*, místo *punca* 'holka, dívka' užije *žába*. Neutrální *kolesar* s významem 'cyklista', překládá v kontextu policejního popisu dění

---

²¹⁶ Slovinský originál: *Oranžna luč na semaforju, potem zelena. Stroj je zabrnel glasneje – in odpeljal po asfaltni cesti. Javno je bilo slišati, kako je iz prve brzine prešel v drugo, tako nato mirno v tretjo. Šele zdaj se je zdržnil Mencinger. Nervozno je namignil Ninu na njegov motor, ki je stal ob cesti. In mu je z zamolklim glasom ukazal: „Pojdi za njim! Ta pa je dobra!“ Nino je stopil k svojemu službenemu belomodremu motorju, postavil ga je na cesto in startal.* ZUPAN, V., 1969, s. 144.

²¹⁷ ZUPAN, V., 30. srpna 1962. In: *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 10.

na silnici výrazem sportovního slangu *kolečkář*: *Silnice. Slunce. Provoz ne největší. Kolečkáři. Zprava nákladák. Most.*²¹⁸

Syntax překladu na mnoha místech nerespektuje originál a krátké jednoduché věty spojuje do souvětí, např. v originále *Automobil zastavil podle pravidel. Oba policisté se podívali do vozu: ten byl však prázdný. Žádný řidič.*²¹⁹ zní v překladu F. Benharta *Vůz správně zastavil. Oba strážníci do něho nahlédli, byl prázdný, bez řidiče, jen za zadním sklem ležela divoká kočka [...]*.²²⁰

Výrazně mění také grafickou stránku povídky. Krátké odstavce spojuje ve větší a redukuje apoziopce a spojovník. Např. v originále v doslovném překladu je *Nino jen o vlásek uhne před kolemjedoucím nákladákem – a je zase u bílého Fiatu*, v Benhartově překladu čteme *Nino jen taktak uhne jedoucímu nákladáku a je opět u bílého fiata.*²²¹ Podobně u odmlk graficky vyjádřených apoziopcí, které v přesném překladu vypadají takto: *Protože budete mít potíže... jestli vám vezmu řidičský průkaz a vůz. [...] Můj kolega... a nadřízený... Mencinger... je velmi přísný. [...] A dal mi průkaz...*²²² F. Benhart originál pozměňuje tímto způsobem: *Protože budete mít potíže, jestli vám odeberu řidičský průkaz a vůz. [...] Můj kolega a představený... Mencinger... je moc přísný. [...] Mencinger mě za vámi poslal.*²²³ Vynecháváním apoziopcí, jež vyjadřují nerozhodnost a váhání hlavní postavy, a spojovníků sloužících ke gradaci děje překladatel pozměňuje celkové vyznění originálu.

9.4 Shrnutí

V případě této povídky přistupoval překladatel František Benhart k překladu se značnou volností a sahal k výrazným úpravám textu originálu, a to především jeho krácením, změnami v syntaxi a interpunkci. Dochází tím k subjektivnímu přehodnocení originálu a negativnímu posunu na úrovni makrostruktury textu. O důvodech pro tyto markantní změny můžeme jen spekulovat, protože v žádném doslovu ani poznámce na ně neupozorňuje. Překlad povídky vyšel poprvé v roce 1977 v časopise Světová literatura, navíc s pozměněným názvem. Místo *30. srpna 1962*

---

²¹⁸ ZUPAN, V., 2003, s. 11

²¹⁹ Slovinský originál: *Avtomobil se je pravilmo ustavil. Oba miličnika sta pogledala v voz: toda ta je bil prazen. Nobenega vozača.* ZUPAN, V., 1969, s. 144; pro potřeby práce přeložila autorka.

²²⁰ ZUPAN, V., 2003, s. 10

²²¹ ZUPAN, V., 2003, s. 11

²²² ZUPAN, V., 1969, s. 149: *Ker boste imeli težave... če vam odvzamem vozniško dovoljenje in voz. [...] Moj kolega... in predpostavljani... Mencinger... je zelo strog. [...] In dal mi je nalog...*

²²³ ZUPAN, V., 2003, s. 14

vyžadoval podle překladatelova tvrzení redaktor textu změnu měsíce na červenec. Překlad povídky vychází podruhé v antologii *Promlky času* v roce 2003 již se správně přeloženým názvem. Překladatel se však v poznámce u druhého vydání zmiňuje pouze o změně názvu v předcházejícím překladu,²²⁴ o zkrácení textu povídky však neinformuje. Čtenář antologie má tedy mylně za to, že čte integrální text původní povídky.

---

²²⁴ *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 346.

10 PŘEKLADATELSKÁ METODA FRANTIŠKA BENHARTA A JEJÍ DŮSLEDKY V OBLASTI RECEPCE PŘELOŽENÝCH DĚL

Výsledky dílčích analýz nyní shrneme a uvedeme styčné body tvořící součást Benhartovy překladatelské metody. Na základě využitých postupů vyskytujících se ve většině přeložených textů určíme výrazové posuny, které se v překladech projeví. Poté se zaměříme na jejich možné důsledky v oblasti recepce děl slovinské literatury v českém prostředí.

Vzhledem k povaze posuzovaného materiálu jsme zaznamenali změny především v lexikální rovině. Rozbory ukázaly, že výrazným rysem překladatelova idiolektu je tvorba neologismů. Přestože ve slovinských předlohách byl výskyt nově utvořených slov minimální, v překladech jich nacházíme relativně velké množství. Navíc působí rušivým či matoucím dojmem, protože ihned upoutají čtenářovu pozornost a v textech určitá místa bezdůvodně zvýrazní. Připomeňme např. slova *temnotnost* (místo *přítmí*, *zšeřelost*), *odměněnka* (místo *laureátka*), *ozkušovat* (místo *ohmatávat*), *šustilka* (místo *řehťačka*), *bohatecký* (místo *boháčský*), *nactiutrhačnost* (místo *pomluva*), *být skoro-ministrem* (místo *být skoro ministrem*) ad. V těchto a dalších případech bylo v originále použito slovo bezpříznakové.

Často se stává, že překladatel užije archaismus tam, kde je v originále výraz bez stylového příznaku. Zmiňme *běl* (místo *běloba*), *blyskotavý* (místo *světélkující*), *nezmarnější* (místo *nezdolný*), *ovroubený* (místo *obroubený*, *olemovaný*), *arciť* (místo *ale přesto*) atd. Novou stylovou hodnotu textu mají na svědomí také výrazy slangové či expresivní na místech, kde je v předloze slovo bezpříznakové. Příkladem je výraz ze sportovního slangu *kolečkář* místo *cyklista*, navíc použitý při popisu každodenního provozu na silnicích ve městě. Expresivní příznak je patrný u výrazů *rozmašírovaný* (místo *zkrvácený*), *kulhavec* (místo *kulhavý člověk*), *prošmejdit* (místo *prohledat*), *zachechnout se* (místo *zasmát se*) ad.

Překladatel dále výraz bezpříznakový, pro nějž v češtině existuje jednoslovný ekvivalent, překládá slovním spojením. Uvádíme namátkou např. slovo (*být*) *opilý* přeloženo jako *mít nakoupíno* nebo *být pod obraz*; místo *otálet*, *váhat* bylo použito *dělat drahoty*; místo *bojovat – pouštět se do křížku*; místo *dívat se po (někom) – házet očima na (někoho)*. Jak jsme zjistili, tento postup neslouží ke kompenzaci jiného nepřeložitelného frazému v textu předlohy.

Všechny uvedené změny na úrovni lexika mění styl původního textu a přidávají mu určité estetické hodnoty, které předloha nemá, resp. má, avšak v menším rozsahu, což Popovič nazývá „přeinterpretováním“ originálu. Překladatelova kreativita se zde projevuje neúčelně a ve větší míře, než je nutno. Jak již bylo řečeno, neologismy text překladu výrazně ozvláštňují a zbytečně na sebe strhávají pozornost na místech nijak neexponovaných, více méně popisných. Užitím zastaralých jazykových prostředků překladatel text nevhodně archaizuje, k čemuž není důvod ani vzhledem ke stylu originálu, ani k době jeho vzniku. Užíváním expresivních výrazů a frazeologických spojení tam, kde v originále nejsou, překladatel posiluje určité stylistické rysy předlohy. Tyto změny jsou v procesu translace vnímány jako individuální posun a výrazová individualizace. Vyplývají patrně z idiolektu překladatele, což dokládá skutečnost, že podobné postupy nacházíme i v knize cestopisů *Zářivý den u řeky*, jejímž je autorem. I v ní se projevuje jeho kreativita v podobě nových slov, z nichž zmiňme např. *příběžek*, *polodálnice*, *cestografický*, *přestupnictví*, *počas* ad.

Pokud jsou v originálu použity výrazy vulgární, Benhart je eliminuje a nahrazuje slovy neutrálními. Pro ilustraci uvádíme několik příkladů z našich analýz: místo vulgárního výrazu pro pohlavní orgán (v češtině možné např. *péro*, *brko*) volí neutrální *úd* či opis (*něco jiného* [co bývá] *mezi nohama*). Vulgarismus také nahrazuje slovem typickým pro dětskou řeč: místo *chcát* užije *čůrat*, místo *prdel* volí *prdelka* atd. Tento přístup potvrzuje i analýza překladu frazémů, v nichž je vulgarismus substituován slovem bezpříznakovým nebo dětským, jako je tomu v příkladech: *vytáhnout z prúseru* přeloženo jako *vytáhnout z toho*, *mají prdel v kalupu* přeloženo jako *třesou se jim prdelky*. Dochází tak k nivelizaci výrazových prvků předlohy a zjemnění jejího stylu. Popovič takové změny nazývá negativním posunem v překladu. Vulgarismy slouží k charakterizaci postav a navození pocitu autenticity prostředí, jejich „cenzurou“ není tato funkce v překladu vyjádřena.

V Benhartových překladech nacházíme rovněž dost případů interference ze slovinštiny. Jedná se většinou o užití slova znějícího podobně v obou jazycích (mezijazyková homonymie), které má však v každém z nich jiný význam či jiný stylový příznak, anebo o rozdíl mezi polysémiím slovem ve slovinštině a jednovýznamovým českým ekvivalentem. Slovinské *pajkova mreža* je přeloženo jako *pavoučí mříž* místo *sít*; slovo *mehur* jako *měchyř* místo *bublina*; *vzpenjati se* jako

vzpínat se místo *stoupat*, jít *vzhůru* atd. Slovinské bezpříznakové *planjava* s významem *rovina*, *pláň*, *planina* je přeloženo podobně znějícím nářečním slovem *pláňava*, které má spíše význam *úhor*, *lada* atd.

V rámci překladatelských přístupů jsme zaznamenali Benhartovu oblibu v kalkování a transkripci. Doslovné překládání slovinských výrazů na mnoha místech působí stylisticky těžkopádně, nebo dokonce činí text nesrozumitelným. Uveďme příklad slovinského spojení *pasje bombice* s významem *rachejtle* – přeloženo jako *psi bombičky*; *narasle vode*, tedy *zvednuté hladiny vod* či *vysoká voda* – jako *narostlé vody*. Rovněž doslovně jsou přeloženy zoologické termíny *črna podgana* jako *černý potkan* (jde však o *krysu*); *siva podgana* jako *šedý potkan* (přestože v češtině je pro tento živočišný druh postačující název *potkan*). Historismus *mejni grof* s významem *markrabě* je opět přeložen doslovně jako *pohraniční hrabě* apod.

Doslovný překlad Benhart také uplatňuje při překládání frazémů, patrně v důsledku toho, že je v textu originálu ne vždy zaregistroval, např.: *brez repa in glave* s významem *bez ladu a skladu* nebo *bez hlavy a paty* je přeloženo doslovně jako *bez hlavy i ocasu*; *voziti po dveh tirih*, čemuž v češtině významově odpovídá *sedět na dvou židlích*, jako *ject po dvou kolejích*. V případě spojení *povesiti pogled* s významem *sklopit hlavu* nacházíme *svěsit*, *pověsit pohled*. Běžný frazém *bo videl hudiča*, tedy *dostane co proto*, je přeložen jako *uvidí d'ábla svého* atd.

Kalkování se objevuje také při překladu reálií, a to i v případě, že v češtině existuje možný ekvivalent. Např. slovinský hovorový výraz pro menší auto značky Citroën *spaček*, pro něž se v češtině používalo slovo *kachna* nebo *kačena*, překládá Benhart doslovně jako *ohyzda*, slovní spojení *električni pastir* jako *elektrický pastýř*, namísto správného *elektrický plot*, *elektrický ohradník*.

Kalky na mnoha místech originál jednou ozvláštňují (*pověsit pohled*), jindy znesnadňují jeho pochopení (*ohyzda*, *elektrický pastýř*), někdy dokonce brání správnému pochopení textu a čtenáře matou (*černý a šedý potkan*).

Především při překladu *proprií* a reálií překladatel často volí překladatelský postup transkripce a ponechává v překladu do češtiny původní slovo, v některých případech s počeštěným pravopisem. Jako příklad uveďme jména osob *Jera Trohová*, *Rudi Zagomiličarů*, *Ludvík*, *Črnilogar*, *Temnikarica*. Tohoto postupu užije i v případě tzv. jmen mluvících, např. partyzánka *Zmaga*, slovinsky *zmaga* znamená *vítězství*, by

se mohla jmenovat *Viktorie*. Také jméno obyvatelské *Brika*, což znamená obyvatelku pohoří Goriška Brda, doslovně přebere a čtenář jej pak vnímá jako osobní jméno postavy. V textu překladu tím pak dochází k určitému ochuzení a ztrátě významů *propria*, které bylo motivováno příslušným jménem obecným. Rovněž u toponym dává Benhart přednost transkripci, a to i v případě, že se jedná o přeložitelná jména, např. zachovává *Vrbje* místo možného *Vrbiny*, *Trnje* místo možného *Trní*, *Trnová*, *Preseka* místo *Prúsek* či *Prúsmyk*.

V překladech najdeme doklady překladatelovy nejednotné koncepce, před kterou varuje J. Levý. Totéž toponymum je jednou přeloženo, podruhé pouze transkribováno. Tak je tomu v případě dvojslovného názvu (sousedství) *Trnarjevo Vrbje*, které je zde v podobě *Trnarovy Vrbiny* i (na jiném místě) *Vrbje*, tedy nepřeloženo a ponecháno v původní podobě. Rozkolísanost najdeme i v jiných případech, např. *Volčja grapa* v překladu *Vlčí rokle*, ale *Ravna gora* bez českého ekvivalentu, přestože se nabízí překlad *Rovná hora, vrch*. Ve stejném textu také nacházíme více verzí překladu, např. toponyma *Suhi plaz* jednou převádí jako *Suché koryto*, jindy jako *Suchý žleb*; *Šentviškogorska planota* je přeložena jako *Šentviškogorská pláň*, na jiném místě jako *Šentviškogorská pláňava*.

Pokud jde o překlad reálií, Benhart často přebírá slovo v jeho původní podobě, pouze s počeštěným pravopisem. Přenáší tak do překladu výrazy pro českého čtenáře, který není obeznámen se slovinskými reáliemi, jen těžko srozumitelné. Do této kategorie patří pojmenování pro nakyslé červené víno *cviček*, typ auta Fiat – *fíčko*, stavba na sušení sena typická pouze pro slovinskou krajinu *kozelec* ad. Překladatel jen velmi omezeně využívá metodu explicitace či generalizace. Z toho usuzujeme, že u příjemce českého překladu slovinského textu patrně předpokládal příslušnou znalost společenského kontextu, v němž dílo vzniklo. Přebíráním cizích prvků z jazyka originálu bez dalšího vysvětlení jejich významů na druhé straně zdůrazňuje rysy původního prostředí a posiluje koloritní složku textu.

Jedním z typických znaků překladatelovy metody je zkracování originálů a vypouštění jednotlivých slov, vět a jejich částí, celých odstavců. Nejvýraznějším dokladem je zkrácení povídky Vitomila Zupana *30. srpna 1962* téměř o dvě třetiny (936 řádků má originál, zatímco 364 překlad), což se významně promítá do interpretace celého příběhu. Rovněž povídka *Revolucionář* Pavleho Zidara je významně zkrácena, v průměru je vynecháno 5 řádků na každé stránce. V románu

Draga Jančara *Galejnik* je na každé stránce vynechán přibližně jeden řádek. V povídkách *Potkan* a *Kastilský obraz* stejného autora jsou často vypouštěna příslovce a spojovací výrazy. V románech Mateho Dolence a Cirila Kosmače jsou taktéž některé pasáže opomenuty.

Tyto individuální výrazové posuny, které se vyskytují ve všech analyzovaných překladech, neúčelně dodávají textu jiné estetické hodnoty. Negativním posunem se nivelizují výrazové vlastnosti předlohy a dochází k ochuzení stylové roviny předlohy i ovlivnění interpretace celého díla. Značné zkracování textu – především v případě Zupanovy povídky – způsobuje, že originál a překlad vyznívají zcela jinak. Zásahy do Jančarových textů a Zidarových povídek v podobě jejich krácení mění styl autora originálu.

Mezi Benhartovými překladatelskými přístupy převládá transkripce a kalkování, čímž se na úkor srozumitelnosti překladu zvýrazňuje původní prostředí díla. Tato exotizace slovní zásoby na místech, kde slovinský výraz nemůže být českým čtenářům znám, znesnadňuje pochopení přeloženého textu a oslabuje jeho komunikativnost.

Navzdory výše uvedeným kritickým připomínkám nelze však přehlédnout Benhartovy nepochybné zásluhy na popularizaci slovinské literatury mezi českými čtenáři. Vzhledem k někdy příliš razantním zásahům do textu předlohy by jistě bylo zajímavé – alespoň v případě stěžejních děl slovinských autorů – porovnat Benhartovy překlady s překlady pořízenými jinými translátory.

ZÁVĚR

Cílem naší práce bylo vysledovat hlavní rysy překladatelské metody Františka Benharta a poukázat na jejich možný dopad na recepci přeložených děl slovinských autorů v českém kulturním prostředí. Jak známo, překladatel se po seznámení s originálem rozhoduje pro takovou tvůrčí metodu, která určuje jeho další překladatelské postupy a na nižší úrovni pak i jednotlivá překladatelská řešení. V prezentovaných analýzách jsme však postupovali opačným směrem – od konkrétního zjištění k obecnému. Zaměřili jsme se pokaždé na jeden jev, který v textu dominoval (expresivita, frazeologie a idiomatika, vlastní jména) nebo prostupoval všemi texty (reálie), a v rámci tohoto jevu jsme hledali konkrétní překladatelská řešení. Zaměřili jsme se rovněž na krátké úryvky originálu a překladu a posuzovali jsme je z hlediska přítomnosti stylově příznakových prvků. Tyto fragmenty jsme se snažili utřídit s ohledem na překladatelské postupy, které se v nich objevují nejčastěji. Výsledky této klasifikace jsme se pokusili zobecnit a pojmenovat hlavní rysy překladatelské tvůrčí metody. Dlužno pamatovat, že z hlediska recepce překladu díla je podstatné to, způsobují-li zvolené postupy výrazové posuny (jak je definoval ve své typologii A. Popovič), pakliže ano, jaký je jejich dopad na čtenářskou obec.

Jsmo si vědomi toho, že překlad vzniká v určitém čase a prostoru a zapadá do jistého kontextu literární komunikace. Je proto nutné si uvědomit, jak je potenciální čtenář textu v cílovém jazyce informován o cizím prostředí a připraven na recepci díla jiné kultury. Z tohoto důvodu jsme v úvodních kapitolách krátce shrnuli historii slovinsko-českých kulturních vztahů a tradici překládání slovinských děl do češtiny. Zjistili jsme, že až do 20. století převažoval vliv české kultury na slovinskou, nicméně v meziválečném období a v době po druhé světové válce vychází relativně mnoho českých překladů slovinské literatury, a to hlavně díky Františku Benhartovi.

Významné postavení Františka Benharta mezi překladateli ze slovinštiny jsme doložili kvantitativním přehledem vydaných překladů od roku 1945 do současnosti. Dokazuje, že Benhart měl v určitých obdobích (1970–1989, 1990–2012) téměř poloviční podíl na všech přeložených a knižně vydaných slovinských literárních dílech v českém prostředí a rozhodně mu nelze vyčítat, že by si snad vybíral autory marginální nebo nekvalitní. Naopak. Byl ve své době výhradním překladatelem světově známého spisovatele Draga Jančara a v jeho překladatelském opusu najdeme většinu autorů patřících do kánonu slovinské literatury, což potvrzuje hypotézu, že

Benhartova překladatelská metoda měla na recepci děl slovinských autorů v českém prostředí významný dopad.

Při samotných rozborech jsme narazili na několik úskalí. Bylo to způsobeno především tím, že existuje několik definic i kategorizací analyzovaných jazykových prostředků. Tak tomu je například u frazeologie a idiomatiky a expresivity. Jak jsme však již předeslali, nešlo nám o to zjistit, jak překladatel v procesu překládání pracoval pouze s tím kterým jevem. Naopak, šlo nám o celkovou překladatelskou metodu, a proto jsme se soustředili na přístupy, které se projevují v překladu v rámci všech výše jmenovaných jevů.

Vzhledem k tomu, že jsme se pohybovali v jazykové oblasti české i slovinské, snažili jsme se v definicích zohlednit i práce slovinských lingvistů a translatologů. Narazili jsme však na fakt, že zkoumaná problematika není ve slovinské jazykovědě ani ve vědě o překladu tak propracována, jak je tomu v českém prostředí. Navíc i sami zmínění slovinští jazykovědci vycházejí z uvedených pramenů českých. Z tohoto důvodu jsme zohlednili především české, resp. slovenské zdroje.

Samotné posouzení dílčích textů ukázalo na několik překladatelských přístupů, které se prolínají všemi analyzovanými díly. Překladatel často zvýrazňuje stylové kvality originálu dodáváním expresivních výrazů a frazémů. Nové estetické hodnoty vznikají zásluhou neologismů a archaismů na místech, kde je v originále slovo bezpříznakové. Na druhé straně ochuzuje stylovou rovinu předlohy tím, že vulgarismy překládá výrazem neutrálním nebo prostředkem typickým pro komunikaci s dítětem. Časté využití kalků a transkripce zdůrazňuje kolorit natolik, že čtenáři neznalému slovinského prostředí místy až znesnadňuje pochopení přeloženého textu. Významným zásahem do textu předlohy je také jeho krácení nebo vynechávání celých jeho částí. V rámci překladu toponym, reálií a frazeologie jsme našli četné doklady nejednotné koncepce překladatele.

V přeložených textech proto konstatujeme několik výrazových posunů, jak je definoval A. Popovič ve své typologii. Dochází samozřejmě k nutnému a objektivnímu konstitutivnímu posunu, který vzniká jako důsledek rozdílných jazyků a poetik. Mimo to však nacházíme ještě individuální posuny ve stylové rovině díla, které mají vliv i na jeho interpretaci, a negativní posun, ke kterému došlo v důsledku nivelizace stylových vrstev originálu.

Závěrem zbývá dodat, že jazykovými rozbory děl přeložených Františkem Benhartem se zatím nikdo blíže nezabýval. Ani v dobových recenzích nebývá zmínka o jazykové stránce díla a kvalitě překladu. Pokud se takováto vyskytne, jde o obecná a nepodložená konstatování typu: „ve vynikajícím překladu“ nebo „perfektně přeložený“. A to i v případě, kdy je posuzovatelem slovenista (např. Hana Chmelíková-Mžourková). Tuto mezeru jsme se snažili vyplnit věcným, místy kritickým rozbořem.

RESUMÉ

V předkládané interdisciplinární práci (primárně lingvistické, která však zasahuje do oblasti translatologie a literární vědy) jsme se zaměřili na překladatelské dílo Františka Benharta. Podstatou práce je jazykový rozbor jeho překladů slovinské literatury do češtiny. Na základě výsledků analýz jednotlivých překladatelských řešení uvádíme jeho konkrétní překladatelské postupy, které jsme zobecnili a odvodili z nich překladatelovu metodu. Naše disertační práce sledovala i druhý cíl, a to upozornit na možné důsledky Benhartovy překladatelské metody na recepci slovinské literatury v českém prostředí.

V analýzách jsme se pokaždé zaměřili se na jeden dílčí problém, který v textu dominoval (expresivita, frazeologie a idiomatika, vlastní jména) nebo prostupoval všemi texty (reálie), a v rámci něj jsme hledali konkrétní překladatelská řešení. Zabývali jsme se rovněž krátkými úryvky originálu a překladu a posuzovali jsme je z hlediska přítomnosti stylově příznakových prvků.

V přeložených textech jsme konstatovali několik výrazových posunů. Dochází samozřejmě k nutnému a objektivnímu konstitutivnímu posunu, který vzniká jako důsledek rozdílných jazyků a poetik. Mimo to však nacházíme ještě individuální posuny ve stylové rovině díla, které mají vliv i na jeho interpretaci. Sem patří zdůrazňování stylových kvalit originálu dodáváním expresivních výrazů a frazémů. Nové estetické hodnoty vznikají zásluhou neologismů a archaismů na místech, kde je v originále slovo bezpříznakové.

Konstatujeme rovněž negativní posuny, ke kterým došlo v důsledku nivelizace stylových vrstev originálu, především nahrazováním vulgarismů výrazy neutrálními nebo prostředky typickými pro komunikaci s dítětem. Častým využitím kalků a transkripce zdůrazňuje překladatel kolorit natolik, že čtenáři neznalému slovinského prostředí místy až znesnadňuje pochopení přeloženého textu. Významným zásahem do textu předlohy je také její krácení nebo vynechávání celých částí.

SUMMARY

In this interdisciplinary work – primarily linguistic but extending into the area of translation and literary studies – we focused on the translation work by František Benhart. The essence of this dissertation is the linguistic analysis of Benhart's literary translations from Slovenian into Czech. Based on the results coming from analyses of Benhart's different translation solutions we derived his specific translation approaches that we attempt to summarize into his general translation method. Furthermore, our dissertation pursues our second objective: to draw attention to the possible consequences of his translation method on the reception of Slovenian literature by the Czech readers.

In each of the analyses we focused on one of the issues that either dominates in the particular text (expressivity, phraseology, proper names) or occurs across the texts analyzed (realia). Then, for each issue, we sought specific translation solutions. We also examined short excerpts of the original text and its translated counterpart with regard to the presence of stylistically marked elements.

We recognized several shifts of meaning in the translated texts. Apart from the necessary and objective constitutive shift resulting from the different languages and poetics, we identified individual shifts in the style that influence its interpretation. These include emphasizing the stylistic qualities of the original by adding expressive words and idioms, and using neologisms and archaisms in the translation for words that are unmarked in the original, thus giving rise to new aesthetic values.

We also observed negative shifts being consequent upon levelling the stylistic levels of the original, in particular, replacing vulgarisms with neutral means of expressions or phrases typical for communication with a child. Due to frequent usage of calques and transcription the colour and atmosphere are emphasised to such extent that, to a reader not familiar with the Slovenian environment, it hampers understanding the translated text. Finally, the text of the original is significantly affected by truncating and skipping its whole parts.

POVZETEK

V pričujočem interdisciplinarnem delu (primarno jezikoslovnem, ki pa posega na področje prevodoslovja in literarne vede) smo obravnavali prevajalski opus Františka Benharta. Osrednjo pozornost smo namenili jezikovni analizi njegovih prevodov slovenske literature v češčino. Na podlagi izsledkov razčlenbe posameznih prevajalskih rešitev predstavljamo njegove konkretne prevajalske postopke, ki smo jih posplošili in iz njih inducirali prevajalčevo metodo. Poleg tega je bil namen naše doktorske disertacije tudi opozoriti na morebitne posledice Benhartove prevajalske metode za recepcijo slovenske literature v češkem prostoru.

Pri vsaki analizi smo se osredotočili na določen problem, ki je v besedilu prevladoval (ekspresivnost, frazeologija in idiomatika, lastna imena) ali pa se je pojavljal v vseh besedilih (realije), in v okviru tega iskali konkretne prevajalske rešitve. Pod drobnogled smo vzeli tudi kratke odlomke izvornikov in prevodov, in jih primerjali z vidika prisotnosti slogovno zaznamovanih prvin.

V prevedenih besedilih smo opazili več pomenskih premikov. Prvi je seveda neizbežen in objektivni konstitutivni premik, ki nastane kot posledica razlik med izhodiščnim in ciljnim jezikom ter njunimi poetikami. Našli pa smo še individualne premike na slogovni ravni dela, ki vplivajo tudi na njegovo interpretacijo. V to kategorijo spada poudarjanje slogovnih kvalitet izvornika z dodajanjem ekspresivnega izrazja in frazemov. Nove estetske vrednote nastanejo zaradi rabe neologizmov in arhaizmov na mestih, kjer je v izvorniku nezaznamovana beseda.

Opazili smo tudi negativne premike, do katerih je prišlo zaradi izenačevanja slogovnih plasti izvornika, zlasti v primerih, ko so bili vulgarizmi nadomeščeni z nevtralnimi izrazi ali sredstvi, značilnimi za sporazumevanje z otrokom. S pogosto rabo kalkov in transkripcije prevajalec tako zelo poudarja kolorit, da bralcu, ki ne pozna slovenskega okolja, mestoma celo otežuje razumevanje prevedenega besedila. Izrazit poseg v besedilo predloge je tudi njeno krajšanje ali izpuščanje daljših delov.

SEZNAM PŘÍLOH A TABULEK

Přílohy:

Příloha č. 1: Analýza překladu s důrazem na expresivitu

Příloha č. 2: Analýza překladu s důrazem na frazeologii a idiomatiku

Příloha č. 3: Analýza překladu z hlediska proprií

Příloha č. 4: Analýza překladů z hlediska reálií

Příloha č. 5: Analýza překladu povídky Draga Jančara *Potkan*

Příloha č. 6: Analýza překladu povídky Draga Jančara *Kastilský obraz*

Příloha č. 7: Analýza překladu povídky Vitomila Zupana *30. srpna 1962*

Tabulky:

Tabulka č. 1: Kvantitativní přehled vydaných překladů slovinské literatury v češtině

Tabulka č. 2: Překladaatelé a počet přeložených děl v období 1956–1969

Tabulka č. 3: Překladaatelé a počet přeložených děl v období 1970–1989

Tabulka č. 4: Překladaatelé a počet přeložených děl v období 1990–2012

Tabulka č. 5: Přehled antroponym v románu *Jarní den*

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

- CK1** KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.
- CK2** KOSMAČ, C. *Jarní den*. Praha: Práce, 1977.
- MD1** DOLENC, M. *Vampir z Gorjanecv*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.
- MD2** DOLENC, M. *Upír z Gorjanců*. Praha: Melantrich, 1988.
- PV1** VORANC, P. Boj na požiralniku. In: *Samorastniki*. Ljubljana: Obzorja, 181, s. 7–47.
- PV2** VORANC, P. Boj na požeradle. In: *Semeno větru*. Praha: Odeon, 1972, s. 19–61.
- PZ1** ZIDAR, P. Revolucionar. In: *Stanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, s. 101–114.
- PZ2** ZIDAR, P. Revolucinář. In: *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 83–95.
- VZ1** ZUPAN, V. Tridesetga avgusta 1962. In: *Sončne lise*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969, s. 142–168.
- VZ2** ZUPAN, V. 30. srpna 1962. In: *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 8–19.

(*) symbol hvězdičky signalizuje, že doslovný překlad by byl nebo je nevhodný.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Analýza překladu s důrazem na expresivitu

DOLENC, M. *Vampir z Gorjanecv*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.

DOLENC, M. *Upír z Gorjanců*. Praha: Melantrich, 1988.

slovensky	doslova / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>hipijevka</i>	<i>příslušnice hnutí hippies, hipísačka</i>	[...] pisala satire, pesmi in prozo v študentski časopis, spala s študentkami, igralkami in hipijevkami [...] (s. 7)	[...] psali satiru, básně do studentského časopisu, spali se studentkami, herečkami a hipijkami [...] (s. 9)
<i>biti služben</i>	<i>sloužit</i>	Kot bi se nadejali vstajenj, so bili živi tedaj služni mrtvim, nosili so jim rože na grobove in noči so jim razsvetljevali s svečami; (s. 7)	Jako by věřili v zmrtvýchvstání, točili se tehdy živi kolem mrtvých, nosili jim na hroby květiny a noci jim rozsvěceli svícemi; (s. 9)
<i>razsvetljevati</i>	<i>osvětlovat</i>		
<i>polglasen</i>	<i>polohlasitý, polohlasný</i>	Polglasno tišino, ki je tedaj vladala nad grobovi, je prekinilo loputanje avtomobilskih vrat [...] (s. 8)	Polohlasé ticho, které dosud nad hroby vládlo, přerušilo bouchání dveří u aut [...] (s. 10)
<i>v smeri</i>	<i>ve směru</i>	Drugi ljudje na pokopališču so se začeli premikati, ženice so se sklonile nazaj k svojim sencam, možje so zavrteli glave v semri svojih teles [...] (s. 9)	Ostatní lidé na hřbitově se opět začali pohybovat, ženičky se sklonili zpět ke svým stínům, muži otočili hlavy do směru svých těl [...] (s. 11)
<i>mogotec, expr.</i>	<i>boháč, zámožný člověk</i>	„Kaže, da je nekakšen lokalni mogotec ,“ sem odgovoril [...] (s. 10)	„Vypadá to na nějakého místního mocnáře ,“ odpověděl jsem [...] (s. 11)
<i>povesiti pogled</i>	<i>sklonit hlavu; *svěsit pohled</i>	Zdaj je Lenora končno povesila pogled . (s. 10)	Teď Lenora konečně svěsila pohled . (s. 12)
<i>šepavec</i>	<i>kulhavý člověk</i>	To je trajalo vse do trenutka, ko se je šepavec obrnil in dal	Trvalo to až do okamžiku, kdy se kulhavec otočil a dal

		spremnstvu znak, da odhajajo. (s. 10)	doprovodu znamení k odchodu. (s. 12)
<i>malo</i>	<i>trochu</i>	Niti malo mi ni težko v mislih videti cerkev, ki leti po zraku nad gozdovi [...] (s. 11)	Ani dost málo není pro mě těžké představit si v duchu kostel, jak letí vzduchem nad lesy [...] (s. 13)
<i>napočen,</i> <i>expr.</i>	<i>svrasklý</i>	Njen mladi obraz je s svojo svetlobo izstopal iz napočenih starih obrazov kmetic. (s. 11)	Její mladý obličej se svou světlostí odrážel od nakřápnutých starých tváří vesničanek. (s. 13)
<i>prebrskati</i>	<i>prohledat</i>	Tako sva tudi zakristijo večkrat prebrskala [...] (s. 12)	Tak jsme kolikrát prošmejdili i zákristii [...] (s. 14)
<i>starček</i>	<i>stařeček</i>	Na nama znanem klečalniku je sedel posušen starček zmedenega in zaspanega obraza, drobnih, napol ugaslih oči, z velikim gomoljastim nosom. (s. 12)	Na nám známém klekátku seděl pohublý dědouš se zmatenou a ospalou tváří, s drobnýma, zpola vyhaslýma očima, s velkým nosem samý nežit . (s. 14)
<i>gomoljast</i>	<i>hlízovitý</i>		
<i>tič,</i> <i>vulg.</i>	<i>pohlavní úd;</i> <i>brko, péro</i>	Noge je imel stegnjene in pomaknjene narazen, med njimi pa mu je kot nadomestilo za tiča stala pokonci steklenica [...] (s. 12)	Nohy měl natažené a roztažené od sebe a mezi nimi mu jako náhražka za něco jiného stála láhev, [...] (s. 14)
<i>starček</i>	<i>stařeček</i>	Ampak Rodin je stopil k njemu in ga je potresel, in starček naju je resnično zaznal . (s. 12, s. 13)	Ale Rodin k němu přistoupil a zatřásl jím, a dědouš nás kupodivu přece jen vzal na vědomí . (s. 14, 2x)
<i>ni stopil nihče</i>	<i>nevstoupil nikdo</i>	Vendar na Kartnervaldov gorb ni stopil nihče , mogoče iz strahospoštovanja , ki so ga čutili do živega Kartnervalda, mogoče pa tudi zato, ker je bil gorb v mrtvem kotu poti in ni	Na hrob Kartnervaldů nešlápla ani noha , možná z uctivého strachu , který cítili před živým Kartnervaldem, možná i proto, že hrob byl v mrtvém úhlu a pro nikoho nemohl
<i>strahospoštovanje,</i> <i>expr.</i>	<i>posvátná hrůza</i>		

		mogel nikomur predstvljati bližnjice. (s. 14)	znamenat zkratku. (s. 16)
<i>ko jim podreš mravljišče</i>	<i>když se jim zboří mraveniště</i>	Kolesarji so zvonili s kovinskimi zvonci in vijugali med pešci, ki so se razkropili po gmajni kot mravlje, ko jim podreš mravljišče. (s. 15)	Cyklisté zvonili na své kovové zvonky, proplétali se mezi pěšími, kterými se to všude kolem hemžilo jako mravenci, když poboříš mraveniště. (s. 17)
<i>NLP, neznani leteči predmeti</i>	<i>UFO, neidentifikovatelné létající předměty</i>	Najti bova morala najinega prijatelja Jupa – to ime je bilo okrajšava za ime Jupiter, ki se ga je prijelo, ker je proučeval zvezde, bral znanstvo fantastične romane, verjel v NLP [...] (s. 16)	Budeme muset najít našeho přítele Jupa – toto jméno byla zkratka namísto jména Jupiter, které se ho chytilo, protože studoval hvězdy, četl vědeckofantastické romány, věřil v existenci NLP (létajících talířů) [...] (s. 18)
<i>žvižgavec, nář.</i>	<i>kyselé víno nižší kvality</i>	Ko smo spili tri litre žvižgavca , smo odšli iz gostilne. (s. 19)	Když jsme vypili tři litry cvičku , sebrali jsme se a šli. (s. 21)
<i>gomoljikast, neolog.</i>	<i>hlízovitý</i>	Dekle s pokopališča je lepo v celoti – ne boš rekel, da je bila lepa tvoja gomoljikasta Emilija ali pa toponosa kurba , ki sva jo pobrala v Saint-Tropezu? (s. 24)	Děvče ze hřbitova je krásné jako celek – nebo snad chceš říct, že krásná byla ta tvoje uhrovitá Emílie anebo tuponosá kurvička , kterou jsme sbalili v Saint-Tropéz? (s. 26)
<i>kurba, vulg.</i>	<i>kurva</i>		
<i>pijan</i>	<i>opilý</i>	Ko sta odšla od Gospodične, je bil Lojze, ki je imel tam neko družbo, že zelo pijan [...] (s. 28)	Když odešli od Slečny, měl Lojze, který tam byl s nějakou společností, už pořádně nakoupíno [...] (s. 30)
<i>ženska</i>	<i>žena</i>	Nocoy sem varala svojega obiskovalca s tabo, zato moraš ti žrtvovati njihovim ženskam. (s. 58)	Dneska jsem byla svému návštěvníku s tebou nevěrná, proto musíš ty teď hned a bez odkládání „přinést

			oběť jejich ženským . (s. 58)
<i>psica</i>	<i>fena, psice</i>	„Videl sem jih, verjameš ali ne,“ sem rekel. „Prav pohlepno so čakale, vesoljske psice .“ (s. 59)	„Videl jsem je, věř mi nebo ne,“ řekl jsem. „ Strašně chamtivě čekaly, čubky vesmírný.“ (s. 59)
<i>metati drug v drugega</i>	<i>házet po sobě</i>	Na mizah so bila v košaricah trdo kuhana jajca za prigrizek gostom – ki smo jih jedli ali metali drug v drugega . (s. 63)	Na stolech byla v košičích natvrdo uvařená vejce pro zakousnutí – buď jsme je jedli, nebo se jimi kamenovali . (s. 62)
<i>planjava</i>	<i>pláň, planina</i>	[...] samotno drevo sredi bele planjave [...] (s. 65)	[...] osamělý strom uprostřed bílé pláňavy [...] (s. 64)
<i>pretresen</i> <i>objeti,</i> <i>expr.</i>	<i>otřesený, šokovaný</i> <i>(o pocitu: chlad, smutek) sevřít</i>	„Zakaj se ti tako mudi?“ sem vprašal, pretresen zaradi hladu, ki je, kot je kazalo, objel tudi njo . (s. 66)	„Proč máš tak naspěch?“ zeptal jsem se celý zkoprnělý chladem, který podle všeho dával co proto i jí . (s. 65)
<i>uspevati</i> <i>pijan</i>	<i>dařit se</i> <i>opilý</i>	Ni mi uspevalo , da bi se napil, medtem ko drugi so bili več ali manj pijani – razen Hipolita. (s. 67)	Nechtělo se mi podařit , abych se opil, zatímco ostatní byli víc nebo míň pod obraz . (s. 66)
<i>brljav</i> <i>premoči</i>	<i>blikavý</i> <i>mít, být vybaven</i>	[...] v vožnji skozi sneženje za slabimi, brljavimi lučmi, ki jih je premogel stari avtomobil. (s. 67)	[...] díky jízdě hustým sněžením za nedostatečnými, krhavými světly, kterými staré auto disponovalo . (s. 67)
<i>gumijasti škornji</i>	<i>gumové holínky</i>	[...] v strganih karirastih srajcah in blatnih gumijastih škornjih [...] (s. 77)	[...] v roztrhaných kostkovaných košilích a zablácených čizmách [...] (s. 76)
<i>pritipati</i>	<i>dojít někam (pomocí hmatání po okolí)</i>	Odprl je neka vrata, in prižigaje vžigalice, smo se pritipali v precej veliko sobo [...] (s. 78)	Otevřel jedny dveře a s pomocí zápalek jsme se doštrachali do značně velké místnosti [...] (s. 77)

<i>uspeti</i>	<i>uskutečnit se (podle něčího přání)</i>	[...] ko je videl, da njegova želja ne more uspeti. (s. 79)	[...] když viděl, že se jeho přání musí minout účinkem. (s. 78)
<i>momljati</i>	<i>mumlat</i>	Kaj pa momljaš , da te ne morem razumeti? (s. 80)	Co to meleš , že ti vůbec nerozumím? (s. 79)
<i>spraševati</i>	<i>ptát se</i>	Zdaj te sprašujem : kje si? (s. 81)	Ted' se tě tážu : kde jsi? (s. 79)
<i>daleč</i>	<i>daleko</i>	[...] čeprav je bil rezultat še nejasen in daleč. (s. 82)	[...] přestože byl výsledek ještě nejasný a v daleku. (s. 80)
<i>hipi</i>	<i>hippie</i>	[...] pižamo s pisanim hipi vzorcem. (s. 84)	[...] pyžamo s pestrým hipy-vzorem. (s. 82)
<i>biti zajeban,</i> <i>vulg.</i>	<i>být zničený, být v prdeli</i>	[...] kadar sem zajeban , moram poslušati to glasbo [...] (s. 87)	[...] když je to se mnou na levačku , pustím si tuhle muziku [...] (s. 85)
<i>mehur</i>	<i>bublina</i>	Veliki mehurji zraka eksplodirajo iz vode [...]. Ko se veliki izčrpajo, pridejo na površje mali, ki tanko pokajo na površini in pršijo [...] (s. 89)	Z vody explodují obrovské měchýře vzduchu [...]. Když se veliké vyčerpají, vyjdou na povrch malé, které tenoučce pukají a potichu dští [...] (s. 87)
<i>pršiti</i>	<i>mžít</i>		
<i>buzdovan</i>	<i>dřevěná nebo železná kyjovitá zbraň</i>	[...] ki je držal v eni roki bodičast buzdovan [...] (s. 91)	[...] v jedné ruce drželo kyjovitý buzdovan opatřený hroty [...] (s. 89)
<i>brca</i>	<i>kopanec</i>	Potem je prvi v vrsti verjetno dobil brco , ker je poskočil in stekel naprej [...] (s. 95)	Potom ten první v zástupu zřejmě dostal šťuchanec , protože poposkočil a vyrazil vpřed [...] (s. 93)
<i>pomešati se</i>	<i>smíchat se, smísit se</i>	Srd in smeh sta se pomešala med sabo. (s. 97)	Zloba a smích se dostaly do jednoho uzlíčku. (s. 95)
<i>dati nekому,</i> <i>pejor.</i>	<i>pohlavně se spojit, dát někomu</i>	Veš, da je malo manjkalo, pa bi mu dala? (s. 105)	Víš, že moc nechybělo a byla bych se mu dala? (s. 103)

<i>belina</i>	<i>běloba</i>	Belina njene polti je razkrajala mrakove in barve [...] (s. 106)	Běl její pleti přemáhala temnoty a barvy [...] (s. 103)
<i>lizati</i>	<i>lízat</i>	Lizala sva si obraza in gladila telesi. [...] (s. 106)	Líbali jsme se po obličejí a hladili po těle [...] (s. 104)
<i>loviti</i> <i>po njiju</i>	<i>lovit, chytat</i> <i>po nich</i>	Trebuha sta valovila drug ob drugem in po njiju sta se lovila popka. (s. 106)	Břicha se vlnila jedno vedle druhého a pupky si hrály na honěnou. (s. 104)
<i>riten,</i> vulg.	<i>řitní</i>	V okroglih ritnih hlebcih sta ji utripali dve sreci. (s. 106)	V pěkně zakulacených bochníčcích jejího zadečku se chvěla dvě srdce. (s. 104)
<i>jebemti,</i> vulg.	<i>doprdele (zaklení)</i>	Jebemti, a mi ni mogel povedati. (s. 108)	Doprčic, a to mi nemoh něco říct. (s. 106)
<i>videti se,</i> obouvidové	<i>uvidět se, vidět se</i>	Zdaj se dolgo ne bova videla. (s. 109)	Teď se dlouho nebudeme vidět. (s. 107)
<i>zasmejati se</i>	<i>zasmát se</i>	[...] pogledal dol name in se je zasmegal. (s. 112)	[...] podíval se na mě dolů a s chutí se zachechl. (s. 110)
<i>scati,</i> vulg.	<i>chcát</i>	Ko sva šla scat na kip gozdarja [...] (s. 119)	Když jsme se šli vyčůrat na sochu lesníka [...] (s. 117)
<i>pospraviti</i>	<i>uklidit</i>	Tukaj nimava kaj početi, dokler ne pospravim. (s. 128)	Tady nemáme co pohledávat, dokud to tu nedám krapet do pořádku. (s. 128)
<i>scati,</i> vulg.	<i>chcát</i>	Midva sva [...] scala v potok [...] (s. 133)	My dva [...] vyčůrali jsme se do potoka [...] (s. 131)
<i>kazati roge,</i> frazém	<i>*ukazovat rohy (stát se výbojným)</i>	[...] ko sta ga zagledali, sta se mu rogali, kazali jezike in roge. (s. 166)	[...] a když ho uviděly, pošklebovaly se mu, vyplazovaly na něj jazyk a dělaly mu rohy. (s. 161)
<i>sramnice</i>	<i>stydké pysky</i>	Sramnice imaš tako velike kot slonček Dumbo ušesa. (s. 175)	Ty pysky máš tak velké jako slůně Dumbo uši. (s. 171)

<i>stiropor</i>	<i>polystyren</i>	Lahka je bilo kot stiropor . (s. 177)	Byla lehká jako pírko . (s. 174)
<i>spečati se,</i> pejor.	<i>pohlavně se spojit</i>	[...] Kristino in Rodina pripravljena, da se spečata . (s. 178)	[...] Kristinu a Rodina [...], že se jeden druhému odevzdají . (s. 174)
<i>mreža</i>	<i>sít'</i>	[...] so imele stene in drugi dve postelji in starinska omara in celo pajkove mreže v stropnih kotih rdečkast nadih. (s. 180)	[...] stěny, druhé dvě postele a starodávná skříň a dokonce i pavoučí mříže v koutech u stropu, všechno dostalo načervenalý nádech. (s. 175)
<i>tič,</i> vulg.	<i>pohlavní úd;</i> <i>brko, péro</i>	[...] se je prikazal Rodin s steklenico in bingljajočim tičem [...] (s. 183)	[...] se objevil Rodin s lahvi a houpajícím se údem [...] (s. 179)
		Rodinu je tič ležal po strani [...] (s. 184)	Rodinův úd ležel šikmo [...] (s. 180)
<i>temačnost</i>	<i>šero, zšěrelost</i>	[...] fleši, ki so [...] parali temačnost vremena [...] (s. 187)	[...] blesk [...], který každou chvíli rozpáral temnotnost počasí [...] (s. 183)
<i>škrtajoč</i>	<i>skřípající</i>	Lenora je prihajala izpod arkade [...], s škrtajočimi koraki visokih pet na črnih lakastih škornjih [...] (s. 191)	Lenora přicházela zpod arkád [...], poskřipujícími korky na vysokých podpatcích černých lakovaných holínek. (s. 187)
<i>tič,</i> vulg.	<i>pohlavní úd;</i> <i>brko, péro</i>	Imel sem vse njeno telo navlečeno na iztegnjenega tiča [...] (s. 192)	Měl jsem celé její tělo navlečené na protáhlý úd [...] (s. 187)
<i>svtlikajoč</i>	<i>světélkující</i>	[...] svetlikajoči in vrteči se planeti [...] (s. 192)	[...] blyskotavé a otáčející se planety (s. 187)
<i>tič,</i> vulg.	<i>pohlavní úd;</i> <i>brko, péro</i>	Ob tem šepetajočem stavku je iztegnjeni tič hitreje utripnil [...] (s. 192)	Při této zaseptané větě protáhlý úd rychleji zatepal [...] (s. 188)

<i>poscati,</i> vulg.	<i>vychcat se</i>	Pređen sem legel v otroško posteljo, sem se v kahlo poscal [...] (s. 204)	Ještě než jsem ulehl do dětské postele, s úlevou jsem se do nočníku vyčůral [...] (s. 200)
<i>obotavljati se</i>	<i>váhat</i>	Obotavljaj sem se, vendar nisem vedel, zakaj. (s. 206)	Neměl jsem se k nasednutí, ani jsem nevěděl, proč. (s. 202)
<i>slinavo</i>	<i>podlézavě, servilně</i>	„Za mano, za mano,“ je slinavo ponovil tajnik [...] (s. 209)	„Za mnou, za mnou,“ opakoval usliněně tajemník [...] (s. 205)
<i>klavrn</i>	<i>ubohý, bídný, budící slitování</i>	Bolj klavrn vampir, mislil sem si. (s. 212)	Upír na baterky, pomyslel jsem si. (s. 207)
<i>kasetofon</i>	<i>magnetofon</i>	Tu je bil kasetofon, za zaveso skrita postelja [...] (s. 231)	Byl tu kasetofon, za závěsem ukrytá postel [...] (s. 225)
<i>trdoživ</i>	<i>nezdolný, nezničitelný</i>	Vampirji so dandanes bolj trdoživi, kot so bili nekoč. (s. 240)	Upíři jsou dnes nezmarknější, než byli kdysi. (s. 264)
<i>nebodigatreba,</i> expr.	<i>nevítaná osoba, persona non grata</i>	[...] mladenič sam po sebi ne bi predstavljal problema, če ne bi bil zraven ta nebodigatreba. (s. 246)	[...] mládenec sám o sobě by neznamenal žádný problém, kdyby s ním nebyl ten budižkničemu. (s. 240)
<i>početje</i>	<i>konání, činy</i>	Če boš prej zbežal, ne bomo našli Lenore in Kartnervald se nam bo izmuznil in nadaljeval s svojim početjem. (s. 257)	Kdybys odešel dřív, nenašli bychom Lenoru a Kartnervald by nám vyklouzl a pokračoval ve svých rejdech. (s. 249)
<i>znajti se</i>	<i>poradit si</i>	Vendar hiti. Znajdi se. Misli na Lenoro! (s. 257)	Ale pspěš si. Koukej, at' vidíš. Mysli na Lenoru. (s. 249)
<i>razočaran</i>	<i>zklamany</i>	Razočaran sem se vrnil v sobo. (s. 261)	Rozčarován jsem se vrátil do pokoje. (s. 253)

Příloha č. 2: Analýza překladu s důrazem na frazeologii a idiomatiku

JANČAR, D. *Galjot*. Ljubljana: Delo, 2004.

JANČAR, D. *Galejník*. Praha: Odeon, 1990.

slovinsky	doslova / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>mrščavica</i> (nářečně <i>mrščalica</i>); obvykle se slovesy <i>čutiti</i> 'cítit', <i>stresti</i> 'zatřást', <i>oblivati</i> 'zalít'	<i>mráz, chlad, husí kůže</i>	Mrščalica mu je stekla po hrbtu [...] (s. 5)	Přeběhl mu mráz po zádech [...] (s. 7)
<i>dolbsti</i> , (nevyskytuje se ve frazému); srov. frazém: <i>prebadati z očmi</i> 'probodávat očima'	<i>dloubat, rýpat</i>	Zares je bila ostrica v njenih nemirnih zenicah. Dolbla je vanj in pozibavala z boki. (s. 8)	V jejích neklidných zorničkách skutečně číhalo jakési ostří. Očima ho přímo probodávala a pohupovala se v bocích. (s. 10)
<i>razkaditi se</i>	<i>rozplynout se, zmizet</i>	A jutro je bilo sončno. Vsa sopara se je razkadila . (s. 12)	Ráno bylo slunečné. Všechny výpary byly tytam . (s. 15)
<i>bel kot mleko</i>	<i>bílý jako mléko</i>	[...] mišičaste roke, ki so bile do komolcev zagorele od sonca, zgoraj pa bele kot belo mleko . (s. 9)	[...] svalnaté ruce, k loktům byly opálené, nahore bílé jako mléko . (s. 12)
<i>loviti (vsako njegovo) besedo</i>	<i>lapat (každé jeho) slovo</i>	[...] kjer so možaki lovili njune besede [...] (s. 10)	[...] kde chlapi lapali po jejich slovech [...] (s. 13)
<i>goljufati</i>	<i>podvádět, šidit</i>	Najboljša krčma, je zdrdral, najboljša daleč naokoli, povsod drugod vas bodo goljufali [...] (s. 13)	Nejlepší krčma, začal drmolit, nejlepší široko daleko, všude jinde vás budou brát na hůl [...] (s. 17)
<i>Huda vest je mutast birič.</i>	<i>Špatné svědomí nedá člověku pokoje.</i> <i>*Špatné svědomí je němý birič.</i>	Huda vest je mutast birič ali z drugimi besedami: s tem človekom ni bilo vse v redu. (s. 14)	Nečisté svědomí je němý birič aneb jinými slovy: s tímto človekem nebylo všechno v pořádku. (s. 18)

<i>lasje se dvigajo (od groze); dvigati se 'zvedat se'</i>	<i>vlasý mu vstávají (hrúzou)</i>	[...] řeči, ob katerih se nam že zdaj dvigajo lasje , če pomislimo nanje. (s. 17)	[...] věci, při kterých se nám už teď zvedají vlasý na hlavě , když na ně pomyslíme. (s. 20)
<i>ne biti od muh</i>	<i>být chytrý, mazaný; *nebýt od much</i>	Navsezadnje pa mož tudi ni bil od muh . (s. 17)	Tento člověk koneckonců také nebyl žádný hlupák . (s. 20)
<i>od ust do ust</i>	<i>rychle ústně šířit nějakou zprávu; (jít) od úst k ústům</i>	[...] vsa druga znamenja in podobe, ki so z besedo šla od ust do ust . (s. 18)	[...] na všechna ostatní znamení a výjevy, které se slovem šířily od úst k ústům . (s. 22)
<i>izpiti kelih trpljenja, bridkosti do dna, do zadnje kaplje</i>	<i>vypít kalich utrpení, hořkosti do dna, do poslední kapky</i>	Svoj kelih bo izpil do konca, do zadnje kaplje . (s. 19)	Svůj kalich si vypije až do dna, do poslední kapky . (s. 23)
<i>imeti prste vmes</i>	<i>být původcem (něčeho); mít (v něčem) prsty</i>	Neki hudič ima prste vmes [...] (s. 20)	Nějaký ďábel v tom má prsty [...] (s. 24)
<i>brez repa in glave</i>	<i>bez ladu a skladu; nemít hlavu ani patu / zmateně, chaoticky; *bez ocasu a hlavy</i>	Proti jutru so začele prihajati spake, brez repa in glave , brez oblike in vsebine so hodile okrog njega, vanj in iz njega, da je vstal in butnil z glavo ob steno. (s. 20)	K ránu začaly přicházet příšery, bez ocasu a hlavy , bez tvaru a obsahu, a chodily kolem něho, do něho a z něho, až vstal a vrazil hlavou do zdi. (s. 24)
<i>iti</i>	<i>jít; ve významu: zmizet, zaniknout</i>	Šla je njegova varščina pred knezom teme [...] (s. 20, 2x)	Tatam byla jeho bezpečnost před knížetem tmy [...] (s. 24, 2x)
<i>kuhat</i>	<i>vařit, zde ve významu: expr. pejor. připravovat nějakou akci, jak ji určuje substantivum; *kul si svůj osud</i>	Sam je bil kriv, sam si je kuhal svojo usodo . (s. 21)	Sám byl vinen, sám byl strůjcem svého osudu . (s. 26)
<i>mešati (komu) štrene</i>	<i>hatit (někomu) plány; *zamotat (někomu) přadena</i>	Spomin mu je mešal štrene . (s. 22)	Paměť mu dělala neplechu . (s. 26)
<i>gledati za kom</i>	<i>dívat se po někom</i>	Za ženskami ni dosti gledal [...] (s. 22)	Po ženských očima nijak zvlášť neházel [...] (s. 27)

<i>bojevati se</i>	<i>bojovat, zápasit</i>	[...] saj jih vendar nadlegujejo vse zemeljske in vesoljne zablode in dobre moči, ki se z njimi, z zablodami, bojujejo [...] (s. 23)	[...] vždyt' je, nečekány, nevolány , navštěvují veškeré pozemské a nadpozemské bludy i dobré síly, jež se s nimi, s těmi bludy, pouštějí do křížku [...] (s. 28)
<i>obotavljati se</i>	<i>váhat, otálet</i>	Margareta se je nekaj obotavljala s priznanjem [...] (s. 23)	Margareta dělala s přiznáním drahoty [...] (s. 28)
<i>brezploden; srov. roditi sad, sadove 'přinášet ovoce'</i>	<i>neplodný, jalový</i>	Trud in delo Lampretiča in njegovih nista bila brezplodna . (s. 24)	Námaha a práce Lampretiče a jeho lidí přinesly své ovoce . (s. 29)
<i>dolgo in ubito spal kot kak bleđi mrtvak;</i> <i>srov. frazém spati kot ubit 'spát jako zabítý'</i>	<i>*dlouho a ubitě spal jako jakási bleďá mrtvola</i>	Ko bi vedel, kam je stopil to noč, ne bi tako dolgo in ubito kot kak bleđi mrtvak spal do srede belega dne. (s. 27)	Kdyby věděl, kam tu noc vstoupil, nespál by tak dlouho a jako zabítý do bílého dne. (s. 33)
<i>molčati kot grob</i>	<i>mlčet jako hrob</i>	Molčijo kot grob . (s. 27)	MLčí jako hrob . (s. 33)
<i>ostati na cedilu</i>	<i>zůstat bez pomoci, zůstat na holičkách;</i> <i>*zůstat na cedníku</i>	Skupina je trdna, nihče ne ostane na cedilu . (s. 30)	Skupina je pevná, nikdo nezůstane na holičkách . (s. 36)
<i>crkavati</i>	<i>chcípát</i>	Živina crkava . (s. 31)	Dobytěk bere za své . (s. 37)
<i>za devetimi hribi</i>	<i>za devatero horami</i>	Zjutraj je bil Johan Ot že za devetimi hribi . (s. 31, 32)	Ráno byl už Johan Ot za devaterými horami . (s. 37, 38)
<i>zdelati</i> <i>hudo</i>	<i>zřídít (někoho), zmlátít</i> <i>pořádně</i>	Njegov udarec jo je pač moral hudo zdelati . (s. 34)	Jeho rány jí musely dát co proto . (s. 42)
<i>padati (po kom)</i>	<i>dostávat rány, bít, tlouct (někoho)</i>	Še orožja ni mogel dvigniti, ko je že padalo . (s. 35)	Ani zbraň nestačil zvednout, a už to po něm padalo, hlava nehlava . (s. 42)
<i>pokazati (komu) hudiča;</i> <i>videti hudiča</i>	<i>způsobit někomu těžkosti; vidět, zač je toho loket;</i>	[...] zdaj te imamo, bilo je še več glasov, našo mater bo klofal, drug čez drugega, zdaj	[...] teď tě máme, bylo slyšet víc hlasů, naši matku bude mlátit, jeden přes druhého,

	<i>*ukázat někomu čerta; uvidět čerta</i>	bo videl svojega Boga in svojega hudiča [...] (s. 35)	ted' uvidí boha svýho a d'ábla svýho [...] (s. 42)
<i>zvit v klobčič</i>	<i>schoulený, stočen do klubička</i>	V takšno nesrečno gubo zvit je čemel v tisti luknji sodnega stolpa in gledal podgane [...] (s. 36)	Stočen do hromádky neštěstí seděl v té díře soudní věže a díval se na krysy [...] (s. 44)
<i>guba</i>	<i>záhyb, rýha, vráska</i>		
<i>nesrečna guba</i>	<i>nešťastná rýha, záhyb, vráska</i>	Ta nesrečna guba? (s. 36)	Ta hromádka neštěstí? (s. 44)
<i>imeti kaj na vesti</i>	<i>mít něco na svědomí</i>	Je že imel kaj na vesti , da ga je žrlo in šavsalo po notranjščini od nemira in strahu in upanj. (s. 36)	Rozhodně měl něco na svědomí , co ho užíralo a ze strachu i neklidu i s nadějí neustále doráželo na nitro. (s. 44)
<i>beseda gre (komu) težko z jezika</i>	<i>nerad, s obtížemi něco povědět; lézt (něco z někoho) pomalu, ztěžka; *slovo mu jde těžko z jazyka;</i>	Johanu Otu nič ni šlo prav z jezika . (s. 40)	Otovi nic nešlo z jazyka . (s. 48)
<i>z mirno vestjo</i>	<i>s klidným svědomím</i>	[...] z mirno vestjo in dobrimi nameni [...] (s. 40)	[...] s klidným svědomím a dobrým záměrem [...] (s. 50)
<i>dobri namen</i>	<i>dobrý úmysl</i>		
<i>imeti svoje meje</i>	<i>být ohraničený, omezený; mít své meze</i>	[...] tudi potrpljenje [...] ima svoje meje . (s. 44)	[...] i trpělivost [...] má své meze . (s. 52)
<i>brezumno</i>	<i>bezhlavě, nepřičetně</i>	[...] brezumno [...] po poljih tekal. (s. 45)	[...] jak smyslů zbavený po polích [...] běhal. (s. 55)
<i>gor ali dol</i>	<i>bezvýznamný; o věci, na níž nezáleží; sem nebo tam; *nahoru či dolů</i>	Konec tako ali tako pride, izjava gor ali dol , še ena formalnost več. (s. 47, s. 80)	Konec přijde tak jako tak, prohlášení sem nebo tam , to je jen formalita. (s. 57, s. 96)
<i>(raz)buriti duhove</i>	<i>vyvolat rozruch; rozbouřit stojaté vody; *rozbouřit duchy</i>	Zdaj na drug način, z njegovim imenom in prikaznijo, ki je burila duhove , da je prihajalo celo [...] do pravih nemirov in izbruhov nezadovoljstva. (s. 50)	Nyní na jiný způsob, s jeho jménem a zjevem, jenž bouřil duchy , takže dokonce docházelo [...] ke skutečným nepokojům a výbuchům nespokojenosti (s. 60)

<i>priti na dan</i>	vyjít najevo, vyjít na světlo; *přijít na denní světlo	Sprva so skušali prikriti, potem pa je prišlo na dan [...] (s. 54)	Zpočátku se snažili vše utajit, pak to nicméně vyšlo najevo [...] (s. 67)
<i>imeti prste vmes</i>	být původcem (něčeho); mít (v něčem) prsty	Spet je imel kak hudič svoje prste vmes . (s. 55)	Zase v tom měl prsty nějaký ďábel. (s. 66)
<i>zamižati na eno oko</i>	být shovívavý; zamhouřit oko	[...] so pa pristojni pač zamižali na eno oko . (s. 56)	[...] příslušní orgánové prostě zamhouřili oko . (s. 68)
<i>zapustiti svet</i>	umřít; opustit (tento) svět	[...] da je na eni od teh grmad tuleč zapustil svet tudi Johan Ot. (s. 56)	[...] že na jedné z těch hranic opustil tento svět za náramného skučení také Johan Ot. (s. 68)
<i>gor ali dol</i>	bezvýznamný (o věci, na niž nezáleží); sem nebo tam; *nahoru či dolů	Zaveza gor ali dol [...] (s. 65)	Svazek nesvazek [...] (s. 79)
<i>imeti nekaj za bregom</i>	skrývat (něco), tajně připravovat (něco); mít něco za lubem; *mít něco za břehem	Ta ima nekaj za bregom je mislil Johan Ot, bodalo bom spravil pod zglavje. (s. 65)	Ten má něco za lubem , pomyslil si Johan Ot, dám si dýku pod polštář. (s. 79)
<i>debelo požreti slino</i>	mít nepříjemný pocit	Da hoče že mir, da je čas za spanje, je revsknilo v steno na drugi strani in Johan Ot je požrl debelo slino . (s. 66)	Že už chce mít klid, že je čas spát, ozvalo se štěknutí do zdi na druhé straně a Johan Ot naprázdno polkl . (s. 80)
<i>spati kot ubit</i>	tvrdě spát; spát jako zabítý	Ampak spi kot ubit . (s. 67)	Ale spí jako dřevo . (s. 81)
<i>noseča</i>	těhotná	Kaj ne vidiš, da sem noseča , bedak, je rekla. (s. 68)	Cožpak nevidíš, že jsem v tom , hlupáku, rekla. (s. 82)
<i>dvigati glavo</i>	získávat odvahu; *zvedat hlavu	Nova štifta dviga glavo . (s. 68)	Nová štyfta zvedá hlavu . (s. 84)
<i>iti po zlu</i>	být ztracený	Bo šlo v kakšni soseski usnje in srebro po zlu [...] (s. 69)	V některé vesnici půjde k šípku kůže i stříbro [...] (s. 84)
<i>pustit</i>	nechat	Pustiti zvesto žival volkovom ali ji kar	Nechat věrné zvíře napospas vlkům nebo

<i>pognati kroglo v glavo</i>	<i>zastřelit</i>	pognati kroglo v glavo in nadaljevati peš? (s. 71)	mu rovnou vpálit kulku do hlavy a pokračovat dál pěšky?
<i>je že visok dan</i>	<i>už je světlo, už je bílý den;</i> <i>*už je vysoký den</i>	Prebudil se je sredi visokega dne . (s. 72)	Probudil se hodně pozdě . (s. 88)
<i>na lastno pest</i>	<i>na vlastní pěst</i>	Ti se grejo na lastno pest . (s. 74)	Tihle si počínají na vlastní vrub . (s. 89)
<i>odnesti celo kožo</i>	<i>vyjít bez úhony z neštěstí; vyváznout se zdravou kůží;</i> <i>*odnést celou kůži</i>	[...] da iz te zmešane vasi [...] odnese celo kožo in cele kosti. (s. 74)	[...] jak z této pomatené vsi [...], jak odtud vyváznout se zdravou kůží a celými kostmi. (s. 90)
<i>jezik se je (nekomu) razvezal</i>	<i>začal být hovorný; jazyk se (někomu) rozvázal</i>	Trgovci so že ves dan popivali in tako se jim je zdaj jezik temeljito razvezal . (s. 74)	Trhovci popíjeli celé odpoledne a jazyk se jim už jaksepatří rozvázal . (s. 90)
<i>dajati duška (čemu)</i>	<i>uvolněně vyjádřit své emoce</i>	Eden med njimi z nenavadnim imenom – Ivan Adam, si je posebej glasno očitno brez strahu za posledice dajal duška . (s. 74)	Jeden z nich, s ne právě všedním jménem Ivan Adam, se dával slyšet zvlášť nahlas a zřejmě bez strachu z následků. (s. 91)
<i>mrščavica (nářečně mrščalica); obvykle se slovesy čutiti 'cítit', stresti 'zatřást', oblivati 'zalít'</i>	<i>mráz, chlad, husí kůže</i>	Johanu Otu je šla mrščalica po hrbtu. (s. 75)	Johanu Otovi běhal mráz po zádech . (s. 91)
<i>stopiti (komu) na prste</i>	<i>znemožnit (někomu něco), zabránit někomu ve špatných úmyslech; šlápnout (někomu) na prsty</i>	[...] nihče jim ne zna stopiti na prste . (s. 75)	[...] nikdo jim nedokáže šlápnout na prsty . (s. 92)
<i>imeti prste vmes, (méně časté zraven)</i>	<i>být původcem (něčeho); mít (v něčem) prsty</i>	Kdo pravi, da tu ni imela svojih krempljev zraven kakšna hudičeva zarotniška taca. (s. 76)	Kdo může říci, že v tom neměla drápy nějaká ďáblova spiklenecká pracka. (s. 92)
<i>krempelj</i>	<i>dráp, pařát</i>		
<i>trese se (nekomu) rit, vulg.</i>	<i>bát se; cvakat (někomu) u prdele</i>	Zdaj se jim tresejo riti pred Francozi [...]. (s. 76)	Ted' se jim třesou prdelky před Francouzi [...]. (s. 92)

<i>nositi na rokah</i>	<i>zahrnovat někoho péčí; nosit na rukou</i>	Vsi jih nosijo na rokah. (s. 76)	Všichni je nosí na rukou. (s. 93)
<i>lasje se dvigajo (od groze); dvigati se 'zvedat se'</i>	<i>vlasý mu vstávají (hrůzou)</i>	[...] takšne kletvice, takšne klevete, takšna svinjstva je hropel, da so se krčmarju dvigovali lasje na glavi. (s. 77)	[...] takové kletby, takové nactiutrhačnosti, takové nehoráznosti, že krčmářovi vstávaly vlasý na hlavě. (s. 93)
<i>brez konca in kraja</i>	<i>velmi dlouho, nekonečně; *bez konce i kraje</i>	Brez konca in kraja se popadajo za vrat. (s. 79)	Věčně si skácou a budou skákat do vlasů. (s. 96)
<i>popadati za vrat</i>	<i>soupeřit mezi sebou; jít si po krku; *popadat se za krk</i>		
<i>gnati se okrog (česa)</i>	<i>příliš intenzivně něco prožívat; moc si něco brát; *hnát se okolo (něčeho)</i>	[...] ampak ne razumem, zakaj se tako ženeš okrog teh stvari. (s. 80)	[...] ale nechápu, proč si tyhle věci beresh tolik k srdci. (s. 96)
<i>biti (komu) pri srcu</i>	<i>mít (někoho) ze srdce rád; *být někomu u srdce</i>	Mi je posebno pri srcu, veš, je rekel Adam. (s. 80, 2x)	Zvlášť mi přirostl k srdci, viš, řekl Adam. (s. 96, 2x)
<i>nagnati strah v rit, vulg.</i>	<i>vystrašit někoho</i>	Ali si kreten ali pa so ti tako nagnali strah v rit, da še pisniti ne upaš. (s. 80)	Bud'ťo jsi kretén, nebo ti tak nahnali do kalhot strach, že si netroufáš ani pípnout. (s. 97)
<i>kaj je na stvari</i>	<i>co je pravda a do jaké míry; co je na tom pravdy; *co je na věci</i>	Nekdo pa je dobro vedel, kaj je na stvari in kaj hočejo oblastni možje. (s. 82)	Někdo však dobře věděl, co na věci je a co muži zákona chtějí. (s. 100)
<i>imeti težko glavo</i>	<i>mít plno starostí; mít těžkou hlavu</i>	Johan Ot s svojo težko glavo, do roba polno hudih misli [...] (s. 83)	Johan Ot se svou těžkou hlavou, po okraj plnou nedobrych myšlenek [...] (s. 100)
<i>škrtniti skozi zobe</i>	<i>vydat tlumený zvuk podobný skřípání; procedit mezi zuby; *skřípnout přes zuby</i>	[...] Adam pa je vrgel vrč ob tla in škrtnil skozi zobe nekakšno kletvico [...] (s. 83)	[...] Adam mrštil džbánkem o zem a vypustil skrze zuby nějakou nadávku [...] (s. 100)
<i>ohraniti mirno kri</i>	<i>zůstat klidný, přičetný</i>	Le Krobath je ohranil mirno kri. (s. 83)	Jenom Krobath zachoval klidnou hlavu. (s. 100)

<i>privezovati dušo</i>	<i>zahánět žízeň</i>	Tako so si eni privezovali dušo [...] (s. 83)	A tak si jedni zchlazovali žáhu [...] (s. 101)
<i>živa duša</i>	<i>nikdo; živáček, živá duše</i>	[...] ni bilo videti žive duše [...] (s. 85)	[...] nebylo vidět živé duše [...] (s. 103)
<i>ne konca ne kraja</i>	<i>velmi dlouho, nekonečně; *bez konce i kraje</i>	[...] vreči iz sebe vso to preklete blaznost, ki ji ni ne konca in kraja . (s. 86)	[...] aby ze sebe dostal to stokrát prokleté šílenství, kterému ne a nechce být konce . (s. 104)
<i>ležati (komu) na jeziku</i>	<i>chtít něco říci, ale otálet s tím; mít (něco) na jazyku</i>	Nekaj mi že ves čas leži na jeziku , je rekel Adam. (s. 89)	Už hodnou dobu mám něco na jazyku . (s. 107)
<i>iti v izgubo</i>	<i>mít (peněžní) ztrátu</i>	Pri tem je šlo zmeraj nekaj goldinarjev v izgubo . (s. 92)	Při tom přišlo samozřejmě vždycky nazmar několik zlatek. (s. 110)
<i>biti na slabem glasu</i>	<i>mít špatnou pověst</i>	[...] s ženskami, ki so bile na slabem glasu . (s. 92)	[...] s ženštinami pochybné pověsti . (s. 110)
<i>ježijo se (komu) lasje na glavi</i>	<i>vlasý se (někomu) ježí na hlavě (hrůzou)</i>	Preklinjal je, da so se Adamu ježili lasje . (s. 94)	Sakroval, že Adamovi vstávaly vlasý . (s. 112)
<i>odtegniti</i>	<i>odtrhnout, odloučit, oddálit</i>	[...] da bi izginil in se za vselej odtegnil svoji skriti zavezi. (s. 94)	[...] aby zmizel a svému tajnému svazku navždy ukázal záda . (s. 113)
<i>imeti (česa) čez glavo</i>	<i>mít (něčeho) dost; mít (něčeho) po krk; *mít (něčeho) přes hlavu</i>	Ničkolikokrat je moral Krobath, ki je imel Adamovega početja čez glavo dosti , posredovati pri mestnem sodniku s svojim vplivom, goldinarji ali kdo ve s čim, da ga je vselej uspel potegniti iz dreka . (s. 96)	Mnohokrát musel Krobath, který měl Adamova chování až po krk , zprostředkovávat u městského soudce svým vlivem, zlatkami nebo kdovíčím, že se mu vždycky podařilo ho z toho vytáhnout . (s. 115)
<i>potegniti iz dreka, vulg.</i>	<i>pomoci z těžké situace; vytáhnout někoho z průseru</i>		
<i>cediti slino</i>	<i>přát si (něco); polykat sliny; *cedit slinu</i>	Krobath ga je obsul z vprašanji, oni pa je kar cedil slino skozi zobe. (s. 98)	Krobath ho zasypal otázkami, ale dozorce jenom plival sliny skrz zuby. (s. 118)

<i>na las podoben</i>	<i>velmi podobný; navlas podobný</i>	Njegova žena in hčerka sta si bili na las podobni . (s. 101)	Jeho žena a dcera si byly navlas podobné . (s. 120)
<i>tolči svoje</i>	<i>bez ohledu na situaci mluvit dál; mlít si svou</i>	Adam je kar tolkel svoje . (s. 102)	Adam se rozparádl . (s. 122)
<i>ta hip</i>	<i>v tomto okamžiku, najednou</i>	Da bi bila zmeda še večja, se je ta hip prikazal laški pevec [...] (s. 105)	Aby byl zmatek ještě větší, objevil se, kde se vzal, tu se vzal , vlašský zpěvák [...] (s. 125)
<i>ravs in kavs</i>	<i>křik a povyk; ryk a křik</i>	Ko je nekaj časa stal tam pri vratih in začudeno gledal ta ravs in kavs , je v njem naenkrat zavrela sončna kri in je vstopil v epicenter bitke. (s. 105)	Jak tam tak stál nějakou chvíli u dveří a udiveně zíral na to pozdvižení, ozvala se v něm najednou jeho sluneční krev a vstoupil přímo do epicentra bitky. (s. 125)
<i>zavreti (komu) kri</i>	<i>rozčlít se; zpěnit (někomu) krev</i>	[...] če se pobereta kot psa s spodvitimi repi , bo še slabše. (s. 108)	[...] když odtáhnete jako psi s ohony mezi nohama , bude to ještě horší. (s. 130)
<i>zvititi rep med noge</i>	<i>ztratit výbojnost; stáhnou ocas mezi nohy</i>	Zdaj ga ne smeva pustiti na cedilu . (s. 109)	Ted' ho nesmíme nechat na holičkách . (s. 130)
<i>kot riba v vodi</i>	<i>velmi čilý, činorodý; jako ryba ve vodě</i>	[...] ta se je tukaj počutil kot riba v vodi . (s. 109)	[...] ten se tady cítil jako ryba ve vodě . (s. 131)
<i>Čisti računi, dobri prijateljji.</i>	<i>Vyrovnané účty učiní dobré přátele. Přáteli bud' me, dluhy si plat' me.</i>	[...] Doroteja je rekla: čisti računi, dobri prijateljji . (s. 110)	[...] Dorotea pravila: Čisté účty, dobří přátelé . (s. 132)
<i>rešiti glavo</i>	<i>zachránit si život; zachránit si hlavu</i>	[...] tako si bo zanesljivo odrešil svojo glavo , ki je gotovo bingljala že na prav tenkem peclju . (s. 118)	[...] a tak si dozajista zachráni hlavu , která se už určitě houpá na velmi tenoučké stopce . (s. 142)
<i>viseti na lasu/nitki</i>	<i>být velmi ohrožený; viset na vlásku</i>	Lepo stvar si je nakopala na glavo . (s. 119)	Pěknou věc si to uvázala na krk . (s. 143)
<i>imeti oči na pecljih</i>	<i>bedlivě pozorovat; mít oči na štopkách</i>		
<i>nakopati si (kaj) na glavo</i>	<i>vzít na sebe nepříjemnou starost</i>		

<i>do zadnje kaplje krvi</i>	<i>do poslední možnosti, až do smrti</i>	In delal bo do zadnje kaplje krvi – seveda ne svoje – in tako tudi bo. (s. 120)	A vynasnaží se do poslední kapky krve – ovšemže ne své – aby tomu tak bylo. (s. 145)
<i>debelo gledati</i>	<i>udiveně se dívat; *tlustě se dívat</i>	Johan Ot je debelo gledal. (s. 121)	Johan Ot překvapeně zíral. (s. 145)
<i>pasji pogled</i>	<i>oddaný pohled; (dívat se) psíma očima</i>	[...] in pasje poglede , v katerih tiči brez konca nakan in zasebnih interesov [...] (s. 124)	[...] psí pohledy , za nimiž vězí spousta utajených záměrů a osobních zájmů (s. 149)
<i>dajati duška (čemu)</i>	<i>uvolněně vyjádřit své emoce</i>	[...]in zdaj je dajala duška svojemu veselju [...] (s. 127)	[...] a ted' dávala průchod svému veselí [...] (s. 153)
<i>dajati duška (čemu)</i>	<i>uvolněně vyjádřit své emoce</i>	[...] le ti so si še dajali duška v jutranjih urah. (s. 130)	[...] jedině ti si v ranních hodinách ještě dopřávali. (s. 157)
<i>prilivati olja na ogenj</i>	<i>ještě více někoho rozčílit; přilívat oleje do ohně</i>	A ženski Dorotejina kova kaj takega reči, to je kot bi olje prilival. (s. 131)	Avšak říci něco takového ženě Dorotejina ražení, to je jako přilévat do ohně olej. (s. 158)
<i>imeti nekaj za bregom</i>	<i>skrývat (něco), tajně připravovat (něco); mít něco za lubem; *mít něco za břehem</i>	[...] ki je s to omembo vendar moral imeti nekaj za bregom. (s. 133)	[...] který při této zmínce přece musel mít něco za lubem. (s. 159)
<i>imeti nekoga v pesteh</i>	<i>mít někoho ve své moci; mít, držet někoho v hrsti</i>	[...] ta hip je že bil v pesti grofa Lorcie [...] (s. 133)	[...]v tomto okamžiku už byl v hrsti hraběte Lorcii [...] (s. 160)
<i>zakuhati (komu) kašo</i>	<i>způsobit (někomu) nepříjemnou situaci; dostat (někoho) do horké kaše, zavařit to (někomu)</i>	Navsezadnje je to kašo on zakuhal. (s. 138)	Tuhle kaši má na svědomí on. (s. 165)
<i>biti v (vroči) kaši</i>	<i>být v nepříjemné situaci; být v pěkné kaši/bryndě</i>	Minister grof Lorcia je bil v kaši. (s. 140)	Ministr hrabě Lorcia byl v pěkné bryndě. (s. 168)
<i>biti na psu</i>	<i>být zničený; být vepsí</i>	Tudi Leopoldus [...] je bil na psu. (s. 142)	Ani Leopoldus [...] nestál za mnoho. (s. 170)

<i>po starih tirih</i>	<i>svým obvyklým způsobem; (vrátit se) do starých kolejí</i>	Življenje [...] je tako steklo po svojih starih tirih [...] (s. 143)	Život [...] se opět rozběhl ve svých starých kolejích [...] (s. 172)
<i>rediti gada na prsih</i>	<i>důvěřivě se s někým přátelit a nechávat se jím klamat; chovat, hřát si hada na prsou</i>	[...] mož pač ni mogel vedeti, kakšno gadjo zalego si redi na prsih . (s. 144)	[...] člověk prostě nemohl tušit, jakou hadí líheň si hřeje na prsou . (s. 173)
<i>gadja zalega, bibl.</i>	<i>plemeno zmijí</i>		
<i>vest grize (koga)</i>	<i>je morálně odpovědný; hryže ho svědomí</i>	Slaba vest ga je grizla . (s. 145)	Hryzlo ho špatné svědomí . (s. 174)
<i>biti na psu</i>	<i>být v těžké situaci (rovněž finančně)</i>	Zdaj je na psu . (s. 150)	Ted' je na mizině . (s. 180)
<i>imeti prste vmes, (méně časté zraven)</i>	<i>být původcem (něčeho); mít (v něčem) prsty</i>	Ali ni imela svojih prstov in krempljev zraven? (s. 152)	Neměl v tom on své prsty a drápy? (s. 183)
<i>krempelj</i>	<i>dráp, pařát</i>		
<i>nagnati strah v kosti</i>	<i>vyděsit; nahnat strach</i>	Še v smrti bo naganjal poštenim in pobožnim ljudem strah v kosti . (s. 156)	I ve smrti bude poctivým a zbožným lidem nahánět strach do kostí . (s. 187)
<i>biti hin</i>	<i>být zničený, vyčerpaný; být hin</i>	Sem mislil, da si že čisto hin . (s. 161)	Myslel jsem, že už jsi dočista provždy jednou hin . (s. 193)
<i>krojiti usodo (komu)</i>	<i>utvářet osud; být strůjcem svého osudu</i>	Sam se gre, sam si hoče svojo usodo krojiti . (s. 170)	Jde sám, sám chce být strůjcem svého osudu . (s. 202)
<i>povesiti pogled</i>	<i>sklopit oči; *svěsit pohled</i>	Potem je povesil pogled k tlom. (s. 170)	Potom svěsil pohled k zemi. (s. 170)
<i>stopiti (komu) na prste</i>	<i>znemožnit (někomu něco), zabránit někomu ve špatných úmyslech; šlápnout (někomu) na prsty</i>	Terorju in podtalnim organizacijam stopajo na prste složno. (s. 181)	Teroru a podzemním organizacím šlapou na prsty ve vzácné shodě. (s. 216)
<i>brez konca in kraja</i>	<i>velmi dlouho, nekonečně; *bez konce i kraje</i>	Tudi potem, ko so se priučili, je delo potekalo brez konca in kraja . (s. 186)	I poté když se tomu naučili, probíhala práce bez přerušení . (s. 222)
<i>iti k vragu</i>	<i>zmizet, nechat něčeho, být zničen</i>	Potem gre do k vragu vsi. (s. 202)	Pak půjdou všichni k čertu . (s. 239)

<i>zamižati na eno oko</i>	<i>být shovívavý; zamhouřit oko</i>	Lahko v kakšnem domačem pristanu na eno oko zamižimo. (s. 203)	Můžeme v některém našem přístavu jedno oko zamhouřit. (s. 241)
<i>priti (komu) do ušes, na ušesa</i>	<i>dozvědět se</i>	Ali zdaj, ko jim je prišlo nekaj na uho. (s. 204)	Nebo až teď, když se něco doslechli? (s. 241)
<i>stisniti zobe</i>	<i>ovládnout svůj hněv, bolest ad.; zatnout zuby</i>	Galjot je stisnil zobe. (s. 204)	Galejník sevřel zuby. (s. 241)
<i>imeti prste vmes</i>	<i>být původcem (něčeho); mít (v něčem) prsty</i>	Tudi tu ima hudič svoje prste vmes. (s. 209)	I tady v tom má prsty d'ábel. (s. 246)
<i>pokazati (komu) zobe</i>	<i>projevit sílu, moc; ukázat (někomu) zuby</i>	Bolezen je skrita počivala, zdaj je pokazala zobe. (s. 216)	Nemoc vskrytu odpočívala, teď ukáže zuby. (s. 255)
<i>(nekaj) pod zob</i>	<i>(něco) k snědku; (něco) na zub</i>	[...]pobral vse [...] kar je bilo pod zob. (s. 227)	[...] sebral všechno, co se dalo sníst [...] (s. 267)
<i>soliti pamet</i>	<i>nutit své myšlenky, poučovat někoho; *solit rozum</i>	[...] nebo več dolgo stal pred njimi in jim solil pameti. (s. 232)	[...] už před nimi nebude kdovíjak dlouho stát a pořád jim domlouvát. (s. 272)
<i>isti drek, vulg.</i>	<i>dopadnout stejně špatně</i>	Če crkneš od lakote ali od bolezní, je rekel, isti drek. (s. 233)	Má tě skosit hlad nebo nemoc, vyjde to nastejno. (s. 274)
<i>potegniti (koga) iz dreka, vulg.</i>	<i>dostat (někoho) z nesnází; vytáhnout z průseru</i>	[...] zdaj sem te drugič potegnil iz dreka. (s. 237)	[...] tentokrát jsem tě podruhé vytáhl z hoven. (s. 278)
<i>blesti</i>	<i>blouznit</i>	Zdaj je nekoliko blodel in fecljal že tudi Johan Ot. (s. 237)	Teď poněkud mluvil z cesty už i Johan Ot. (s. 278)
<i>fecljati</i>	<i>motat (i v přen. významu)</i>		
<i>težek kot svinec</i>	<i>velmi těžký; těžký jako olovo</i>	Veke je imel težke kot svinec [...] (s. 237)	Víčka měl těžká jako olovo [...] (s. 279)
<i>imeti dolgo roko</i>	<i>má velký vliv a jeho moc dosáhne daleko; mít dlouhé ruce</i>	Če ti pa že pade na pamet, da bi me kje prijavil, potem se spomni, kaj sem ti rekel: galjotska roka je dolga, še daljša kot roka pravice. (s. 241)	Kdyby ti ale napadlo mě oznámit, potom si zapamatuj, co ti povídám: galejnická ruka je dlouhá, delší než ruka práva. (s. 283)
<i>roka pravice</i>	<i>soudní moc; ruka spravedlnosti</i>		

<i>(imeti) zlato srce</i>	<i>být velmi laskavý, štědrý; mít zlaté srdce</i>	Povedal mu je, da ima tukajšnje ljudstvo, ki je v mirnih časih sicer zlatega srca , čuden običaj. (s. 242)	Řekl mu, že zdejší lid, který jinak v klidných dobách šlechtí zlaté srdce , má podivný zvyk. (s. 284)
<i>srce (komu) trga</i>	<i>pociťovat silnou lítost; trhá (někomu) srdce</i>	Saj se jim trga srce zaradi uboge deklice, ampak drugače ni mogoče. (s. 243)	Pravda, srdce jim při tom krváčí kvůli ubohé dívce, ale není pomoci. (s. 284)
<i>stisnit zobe</i>	<i>ovládnout svůj hněv, bolest ad. ; zatnout zuby</i>	Johan Ot je odmahnil z roko in stisnil zobe . (s. 243)	Johan Ot mávl rukou a stiskl zuby . (s. 285)
<i>od ust do ust</i>	<i>rychle ústně šířit nějakou zprávu; (jít) od úst k ústům</i>	Medtem pa je šla od ust do ust nova presenetljiva novica. (s. 248)	Zatím letěla od úst k ústům nová překvapující novina. (s. 290)

Příloha č. 3: Analýza překladu z hlediska proprií

KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.

KOSMAČ, C. *Jarní den*. Praha: Práce, 1977.

Kontext 1

In prav takšna je bila **Kadetka**, ki se je tako nepričakovano oglasila v njem. (s. 7, 32)

Takrat me je vsak večer sprejel pod streho v drugem kraju, vsako jutro pa me je iz bežnega sna poklicalo z novimi, odločilnimi dogodki, ki so me takoj potegnili na cesto ter me z vrtočlavo naglavo veselo odnesli naprej: iz **Črnomlja na Ravno goro, z Ravne gore v Ajdovščino, v Trst, v Gorico**, naposled ob zelenosinjih vodah naše **Soče** v rodno **tolminsko** deželo – domov. (s. 8)

Ne, saj ne boš verjel, da se je še isti večer, ko so očeta odgnali, prizibal k hiši **Zajezarjev Martin** ter med dvema bzikoma svoje rjave slině mirno rekel: **Anca**, po **Andrejeve** cunje sem prišel. (s. 10, 91)

Nanca, oba bova vesela, če se bo pokazalo, da ni rojen za hlapca! (s. 13, 90, 122)

Samo **Idrijca** gluho šumi in sneg drsi skozi veje. (s. 17)

Takrat boš že na **Cerknem**. (s. 17)

Izza **Dominovega roba** švigne žaromet in prekolje temo naravnost do naju. (s. 18, 62)

Slavnostna večerja na čast višjim zavezniškim častnikom, ki so takoj prve dni po vojni prišli v **Ljubljano** na obisk, da bi si poblíže ogledali partizane, ki so jim prekrižali račune ter jim tako rekoč pred nosom vkorakali v **Trst**. (s. 23)

Šele pred pol ure so ga pripeljali iz **Celovca**. (s. 23)

Dve leti je bil v **Dachau, Buchenwaldu in Mauthausenu**, pa so partizani, ki so prodrli na **Koroško**, odhiteli ponj ter ga z avtomobilom pripeljali v **Ljubljano**. (s. 23)

Kontext 2

A právě taková byla **Kadetka**, která se v něm tak neočekávaně objevila. (s. 9, 31)

Každý večer mě tenkrát přijal pod střechem někde jinde a každé ráno mě z nepřilíš tvrdého spánku přivedlo k vědomí novými, rozhodujícími událostmi, které mě v tu chvíli vytáhly ven na cestu a se závratnou rychlostí mě vesele nesly dál: z **Črnomlje na Ravnou goru, z Ravné gory do Ajdovščiny, do Terstu, do Gorice** a posléze podél zelenomodrých vod naší **Soči** do rodné **tolminské země** – domů. (s. 10)

Ne, ani tomu nebudeš věřit, že ještě ten večer, co tatínka odvedli, přiklátil se k chalupě **Martin Zajezarů** a mezi dvojm vyplivnutím hnědý sliny docela s klidem povídá: Heleď, **Anco**, přišel jsem si pro **Andrejovy** hadry. (s. 12, 82)

Nanco, oba budem rádi, když se ukáže, že se nenarodil za čeledína. (s. 15, 82, 111)

Jen **Idrijca** tiše šumí a větvemi proklouzává vítr. (s. 18)

A to už budeš nad **Cerknem**. (s. 18)

Za **Dominovou skálou** se rozsvítí světlomet a protne tmě přímo až k nám. (s. 19, 58)

Slavnostní večere na počest vyšším spojeneckým důstojníkům, kteří přišli hned v prvních dnech po válce do **Lublaně** na návštěvu, aby si zblízka prohlédli partyzány, co jim zkřížili plány a takřka před nosem jim vpochovali do **Terstu**. (s. 22)

Teprve před půlhodinou ho přivedli z **Celovce**. (s. 22)

Dva roky byl v **Dachau, Buchenwaldu a Mauthausenu** a partyzáni, kteří pronikli do **Korutan**, odspěchali pro něj a autem ho přivezli do **Lublaně**. (s. 23)

„ Steiner ga je,“ pravi prijatelj, ne da bi se ozrl. (s. 26)	„ Steiner ,“ řekne přítel, aniř se na mě podívá. (s. 25)
Tisti, ki je znal pol Goetheja na pamet!	Ten, co znal nazpaměť půlku Goetha , [...] (s. 25)
„Vstani, vstani, Jerica! “ – ji zapojem in vzdignem toplo, mehko bitje iz postelje.	„Vstávej, vstávej, Jerico! “ Zazpívám a zvedám teplou, měkkou bytůstku z postele.
„Nisem Jelica! “ – se namrři in našobi ustnice, ki so podobne nabrekli, zreli češnji. (s. 32)	„Já nejsem Jelica! “ zakaboní se a našpulí pusinku, která připomíná zralou, šťavnatou třešni. (s. 31)
„Kakřna Gioconda neki!“ sem se namrřil, ker mi ni bilo prijetno misliti o svojih skritih stvareh. (s. 34)	„Jaká Gioconda , prosím tě!“ načepýřil jsem se, protože mi nebylo příjemné přemýřlet o svých tajných věcech. (s. 33)
Bilo je svetlo in tiho, in po tisti svetli tiřini je řumela Idrijca . Vsa temna je vrela iz teme za Dominovim robom [...] (s. 35)	Vřude světlo a ticho, a tím světlým tichem řuměla Idrijca . Celá tmavá vyvěřala z tmy za Dominovou skálou [...] (s. 33)
[...] pred našo hiřo je řuborela med okroglim prodnim kamenjem, na Preseki pa je spet ugasnila in izginila med sivimi vrbami [...] (s. 35, 49)	[...]před naší chalupou zurčela po kulatých oblázcích a na Presece opět zhasla a zmizela mezi ředivými vrbami [...] (s. 34, 47)
Na Modrijanovem travniku onstran reke je ře leřala predjutranja meglica. (s. 35, 96)	Na Modrijanově louce za řekou uř leřela předjitřní mlha. (s. 34, 87)
[...] ki je s svojimi dolgimi koreninami ujela za pramen las nesrečno Vojnačevo Justino , nezakonsko Kadetkino mater. (s. 38, 134)	[...] která svými dlouhými kořeny zachyřila pramen vlasů nešťastné Vojnacovy Justiny , matky nemanřelské Kadetky . (s. 36, 123)
Samo řmonov Izidor se je spustil k vodi [...] (s. 38)	To se jen Izidor řmonů spustil k vodě [...] (s. 37)
V Suhi mlaki regljajo řabe na vse pretege, pa jih ne sliši. (s. 39)	V Suché louři skřehotají řáby, ale neslyří je. (s. 38)
Zastrmi se v skalnati Vranjek , zdrřuje dih in čaka, da priplava izpod strmega temnega pobočja vzdih noči. (s. 39)	Zadívá se upřeně na skalnatý Vranjek , zdrřuje dech a čeká, kdy zpod strmého temného úbočí připluje povzdech noci. (s. 38)
[...] ker mu je revřčina nepreklicno zaprla pot v Gorico . (s. 44)	[...] poněvadř mu chudoba neodvolatelně překazila cestu do Gorice . (s. 41)
Molčala sta in tako zamiřljeno s pogledom spremljala řiroko počeznico, ki je ostro brnela skozi trdo bukovino, da ře opazila nista, kdaj se je Modrijan prisukal okrog hleva. (s. 45)	Oba mlčeli a tak soustředěně sledovali pohledem řirokou pilu, která ostře bzučela v tvrdém bukovém dřevu, ře si ani nevřimli, kdy se k nim kolem chléva přiřtrachal Modrijan . (s. 43)

Trohova Jera je povedala naši **Ivani**.
(s. 46, 86, 89)

„O **Andrejček**, saj bi sedel, pa še kako rad bi sedel in dolgo posedel s tabo! A ne utegnem, botrček, ne utegnem! Ta hip sem se spomnil, da moram še nocoj potegniti **Ludvika** na postajo. V **Padovo** gre. Na oniverzo. Na oniverzo!“ je ponovil s poudarkom in si nato z obširnimi rdečimi robci obrisal viseče brke. (s. 47)

Oče je s temi besedami naravnost s prstom pokazal **Modrijanovega Ludvika**, ki je v enajstih letih s težavo priplezal od prve gimnazije do mature ter se nato šele po tretjem naskoku z vsemi štirimi komaj skobacal čeznjo. (s. 48)

In zato, **Martinček** moj, prav dobro vidom, kar tiči za tvojo potjo. (s. 50)

Jezus mi je za pričo, **Jezušček!** (s. 50, 51)

V **Tolmin**. (s. 52)

Slišal sem, da je ravnatelj **Furlan** in da ni slab človek. (s. 55, 2x)

Govoril je v **goriškem** italijanskem narečju, včasih pa je pritaknil tudi slovensko besedo, posebno kadar se je obračal k očetu. (s. 56)

Jeza je sicer grda lastnost, ki pa se včasih spremeni tudi v koristno čednost, kakor je o tem pridigal rajnik župnik **Čar**. (s. 58)

Tako je izmenoma ponavljal in prignal svojo razovnico do brega. Tam je spet brusil in gledal v **Idrijco**. (s. 62)

Fašistični komisar **Bichi** je nekam hitel s svojimi skvadristi. (s. 62)

Pob se je spomnil, da bo drugo nedeljo v **Banjški planoti** tajni shod slovenskih dijakov. (s. 58, 98)

Grobar **Podzemlič**. (s. 63n)

„Na **Pogorišče**,“ je povedal tesar.
„Kaj pa bo? Ali bo čoln ali poslednje

Jera Trohová to říkala naši **Ivaně**.
(s. 44, 79, 81)

„Ó, **Andrejčku**, já bych se posadil, a jak rád bych se posadil a dlouho s tebou seděl! Ale nemám čas, kmocháčku, nemám čas! Zrovna jsem si vzpomněl, že musím ještě dnes večír odvézt **Ludvíka** na nádraží. Jede do **Padovy**. Na oniverzitu. Na oniverzitu!“ opakoval s okázalým důrazem a velikým červeným kapesníkem si otřel zplihlý knír. (s. 44)

Těmito slovy tatínek přímo ukázal na **Modrijanovic Ludvíka**, který za jedenáct let s velkými obtížemi došel od první třídy gymnázia k maturitě a teprve po třetím rozběhu se přes tu překážku dostal, a to s pořádně odřenými zády. (s. 45)

A proto, můj **Martínku**, docela dobře vidím, co vězí za tou tvou cestou. (s. 47)

Sám **Ježíš** je můj svědek, **Ježíšek!** (s. 47, 48)

Do **Tolminu**. (s. 49)

Slyšel jsem, že ředitelem je **Furlánek** a že to není špatný člověk. (s. 52, 2x)

Mluvil v **gorickém** italském nářečí, sem tam přidal i slovinské slovo, zvláště když se obracel k otcí. (s. 52)

Vztek je sice nepěkná vlastnost, někdy se ale může změnit v prospěšnou ctnost, jak o tom kázal nebožtík farář **Čar**. (s. 54)

Tak si to střídavě opakoval a dovedl svůj řad až ke břehu. Tam opět brousil a hleděl na **řeku**. (s. 57)

Fašistický komisař **Bichi** někam pospíchal se svými squadristy. (s. 58)

Chlapec si uvědomil, že druhou neděli bude na **Banjšćické pláňavě** tajný sraz slovinských studentů. (s. 58, 89)

Hrobař **Podzemič** (s. 58n)

„Na **Pogorišče**,“ řekl tesař.
„A co to bude? Loďka nebo poslední

korito?“

„Korito bo. **Pogoriščar** je umrl.“ (s. 63)

„Vidiš, ti imaš res pravo ime, “ je hudomušno rekel stric. „**Podzemljč** si in spravljaš ljudi pod zemljo. (s. 64)

Pod zemljo jih spravlja **Zajezarjev Martin**, ki je grobar. Jaz pa prav narobe: koritce jim naredim, koritce s pokrovom, da jih zemlja ne zasuje. (s. 64)

Kar se pa mojega imena tiče, sem **Podzemljč** zato, ker sem iz **Podzemja**. Ranjki župnik **Čar** mi je to rekel. **Podzemljč**, je rekel, ti si mi res **Podzemljč**. Pravi velikan si mi, neroden pa tudi, kakor bi bil prišel iz **podzemlja**. Saj sem iz **Podzemlja**, pravim. On pa se zadere: Bedak! Pravim, da si prišel iz podzemlja, ki je pod zemljo! – Hočete reči, da sem prišel iz pekla, pravim, zakaj ta je pod zemljo, kakor ste nas učili. (s. 64)

„Ho, ho! Naša **Brikica** gre!“ je zabobnel stric. (s. 65)

Po kolniku je prihajala mlada branjevka iz **Brde**, ki je spomladi nosila na **Tolminsko** češnje, s **Tolminsekga** pa jajca in maslo. (s. 65)

Brika je bila stara kakih osemnajst let. (s. 65)

Lepe češnje! [...] Sočne češnje! [...] Zadnje **briške** češnje! [...] (s. 65, 66)

Če se ne boš zdaj odvadil, boš vse življenje plesal z obrazom kakor stari **Mohorajtnik**. (s. 67, 2x)

Pob se je spomnil starega **Mohorajtnika**, ki je venomer mežikal, smrkal, in srkaje vlekel sapo vase. (s. 67)

No, ga bomo že na glavo postavili v **Sočo**, ko pride čas zato. (s. 68)

„**Tomaž**, nikar zdaj nemoti poba,“ se je oglašil oče. (s. 68)

koryto?“

„Koryto. **Pogoriščar** umrel.“ (s. 59)

„Vidiš, ty máš ale opravdu jméno jako na míru,“ zažertoval strýc. „Jsi **Podzemič**, a posíláš lidi pod zem.“ (s. 59)

„Pod zem je posílá **Martin Zajezarů**, ten je hrobník. Já právě naopak: udělám jim korejtko, korejtko s příkrovem, aby je nezaspala zem.“ (s. 59)

Pokud jde o moje jméno, **Podzemič** jsem proto, že pocházím z **Podzemlje**. Pověděl mi to nebožtík farář **Čar. Podzemiči**, povídá, ty jsi správný **Podzemič**. Opravdový obr, a neohrabaný taky, jako bys přišel **zpoza země**. Však já jsem z **Podzemlje**, povídám. A on se rozčílí: Hlupáku! Říkám, že jsi přišel **zpod země**, ne z **Podzemlje**, odtamtud, co je pod zemí! – Chcete říct, že jsem přišel z pekla, povídám, protože to je pod zemí, jak jste nás učil. (s. 59)

„Ho! Hó! Naše **Brička** je tady!“ zaburácel strýc. (s. 60)

Po cestě přicházela mladá trhovkyně z **Brd**, která na jaře nosila na **Tolminsko** třešně a z **Tolminska** vejce a máslo. (s. 60)

Brika měla asi tak osmnáct roků. (s. 60)

Krásný třešně! [...] Šťavnatý třešně! [...] Poslední **brdský** třešně! [...] (s. 60, 61)

Jestli si to teď neodvykneš, bude ti obličej celý život rajtovat jako starýmu **Mohorajtnikovi**. (s. 62, 2x)

Chlapec si vzpomněl na starého **Mohorajtnika**, který ustavičně pomrkvával, posmrkvával, a sykavě do sebe vtahoval vzduch. (s. 62)

Jednou, až přijde čas, ho postavíme do **Soči** hlavou doků. (s. 62)

„**Tomáši**, neplet' zbytečně chlapce,“ ozval se tatínek. (s. 62)

Teta **Anca**, ki je služila za kuharico v **Gorici** [...] (s. 68)

[...] da je od maše grede dala sedemnajst krajcarjev za rozine, ki jih je bila vzela pri **Modrijanu**, da je **Ravničar** seveda stal na mostu ter ji je povedal, da ima tri čire, dva na tilniku in enega pod pazduho, da mu je rekla: „Umil bi se, **Tone**, umil!“, da je **Ravničar** izbuljil svoje mokre volovske oči in zastokal: „umil? [...] Da se mi prisadi! [...] Uh, samo na vodo misliš, baba gosposka!“ (s. 68)

Tisto, ki ji je prinesla **Zavoglarjeva Milka**? (s. 70)

Mati ji počiva v **Ročah**, oče leži nekje na **Moravskem**, v **Obrekarjevem** dobu je samo njegov prazen grob. (s. 70, 102, 144)

Na **Ilovici** so le požagali tepko. (s. 71)

In **Lojz** se je bil nanjo obesil [...] (s. 71)

Obrekar lahko odreže pol svojega brda, pa bomo vseeno vedeli, da se je bil tam ustrelil tisti nesrečni kadet. (s. 71)

Pob se je ozrl v strmine pod **Vranjekom**, kjer je jutranje sonce oblivalo sive skale in redke jase zarasle **Obrekarjeve senožeti**. (s. 71)

A še tisti hip se je namršil, ker se je spomnil, da bo drugo nedeljo shod slovenskih dijakov na **Banjški planoti**. (s. 71)

Glas mora imeti po očetu, kjer so vsi **Vojnačevi** brez posluha. (s. 71)

Samo pes **Smukač** je večkrat zalajal [...] (s. 73)

Igral je **koroške** narodne pesmi, ki jih je mama tako rada pela. (s. 74)

[...] samo od **Krna** so se valili temni opasti oblaki. (s. 76, 96)

Teta **Anca**, která sloužila jako kuchařka v **Gorici** [...] (s. 63)

[...] že cestou z kostela dala u **Modrijanů** sedmnáct krejcarů za rozinky, že **Ravničar** samozřejmě stál na mostě a řekl jí, že má tři vředy, dva vzadu na krku a jeden v podpaždí, že mu řekla: „Umejt by ses měl, **Tone**, umejt!“, že **Ravničar** vytřeštil své mokré volské oči a zanařikal: „umejt? [...] To tak, aby se mi udělalo ještě hůř! [...] Uch, jenom na vodu myslíš, babo zpanštlá!“

Tu, co přinesla **Milka Zavoglarů**? (s. 64)

Její matka odpočívá v **Ročách**, otec leží kdesi na **Moravě**, v **Obrekarově háji** je jenom prázdný hrob. (s. 65, 92–93, 130)

Na **Ilovici** taky porazili hrušeň. (s. 65)

A oběsil se na ní **Lojzek** [...] (s. 65)

Obrekar si může nakrásně vykácet polovičku svého háje, a přesto budeme vědět, že se tam kdysi zastřelil ten nešťastný kadet. (s. 65)

Chlapec se ohlédl na srázy pod **Vranjekom**, kde ranní slunce zalévalo svými paprsky šedivé skály a řídké mýtiny zarostlé **Obrekarovy louky**. (s. 65)

Avšak v téže chvíli se zamračil, protože si vzpomněl, že od neděle za týden bude na **Banjšické pláňavě** sraz slovinských studentů. (s. 65)

Hlas musí mít po otci, poněvadž nikdo z **Vojnačů** nemá sluch. (s. 66)

Jenom pes **Smukač** několikrát vyštěkl [...] (s. 67)

Hrál **korutanské** národní písně, které maminka tak ráda zpívala. (s. 68)

Jenom do **Krnu** se valila temná, kupovitá mračna (s. 70, 87)

Tako sem prišel do **Preseke** [...] (s. 78, 80, 84)

[...] ki so sedeli za ognjiščem pri teti **Mici** in stricu **Tomažu**. (s. 81)

Grobar **Zajezarjev Martin** je trdo zakorakal k maminemu vzglavju [...] (s. 83)

V vratih je stal naš zgornji sosed **Trnar**. (s. 84, 91)

[...] **Lužnikov Martin** ima tudi hudo kri [...] (s. 86)

Tilčka. (s. 90)

[...] potem pa je kar naenkrat prišla z mano v **Trnje**, kjer samota kar laja, kakor pravijo (s. 91)

Teta **Jula**, ki je bila pusta kakor lesnika? (s. 91)

Rekli so, da **Idrijska dolina** še ni videla podobnega bedaka. (s. 91)

[...] pa pravi **Zagomiličarjev Rudi**. (s. 92, 93)

Zato sem rekel, da moram na **Pečine** zaradi neke krave. (s. 92)

Sama sem jih nabrala [češnje]. V **Trnjih**. (s. 93)

Veš, **Liska**, tebi je bila podobna. (s. 94)

„S **Takositako** se pogovarja o neki kravi, ki ji je bila podobna.“ Prisluhnil sem. **Trnar** se je zdaj v mislih res pogovarjal s svojo najljubšo kravo, ki so jo klicali **Liska**, a smo ji vsi rekli **Takositaka**, ker jo je sosed zmeraj ošteval z besedami: **Taka si, taka!** (s. 94)

Ko sva se z **Zgornje Travne** spuščala v **Volčjo grapo**, kjer je celo v pasjih dneih hladno in temačno [...] (s. 101)

Šmarnice sva najprej nabirala v **Dominovih lazih**. (s. 101)

Tak jsem došel až k **Presece** [...] (s. 71, 73, 76, 77)

[...] kteří seděli s tetou **Micou** a strýcem **Tomášem** u ohniště. (s. 74)

Hrobník **Martin Zajezar** přikročil tvrdým krokem k maminčinu záhlaví [...] (s. 76)

Ve dveřích stál náš hořejší soused **Trnar**. (s. 77, 82)

[...] **Martin Lužníků** má taky zlou krev [...] (s. 79)

Tilčka. (s. 82)

[...] a potom najednou přišla se mnou na **Trnje**, do té samoty, kde lišky dávají dobrou noc, jak se říká. (s. 83)

S tetou **Julou**, která byla nudná jako suchopár? (s. 83)

Říkali, že **Idrijské údolí** dosud nevidělo takovýho ňoumu. (s. 83)

[...] a **Rudi Zagomiličarů** povídá. (s. 83, 84)

Řekl jsem proto, že musím kvůli jedny krávě na **Pečiny**. (s. 83)

Sama jsem je natrhala [třešně]. U **Trnarů**. (s. 85)

Víš, **Lysko**, podobala se tobě. (s. 85)

„Povídá si s **Tysipěknou** o nějaké krávě, která jí byla podobná.“ Zaposlouchal jsem se. **Trnar** teď v myšlenkách opravdu rozmlouval se svou nejmilejší krávou, která se jmenovala **Lyska**, ale které jsme všichni říkali **Tyjsipěkná**, protože ji soused vždycky peskoval slovy: **Ty jsi pěkná!** (s. 85)

Když jsme se z **Horní Travny** spouštěli do **Vlčí rokle**, kde bylo i v parných dnech chladno a šero [...] (s. 92)

Nejdřív jsme konvalinky trhali v **Dominových lázích**. (s. 92)

Pojdiva kar skozi Zatesno! je rekla Kadetka [...] (s. 102)	„Pojďme rovnou skrz Zatesno! “ řekla Kadetka [...] (s. 93)
In zdaj čez Presličevo brdo! (s. 102, 223)	A ted' přes Presličův vršek! [...] (s. 93, 200)
Kmalu sva bila v Dobu. (s. 102)	Zanedlouho jsme byli v Obrekarově háji. (s. 96)
Zdaj leži doma. Na Češkem. (s. 103)	Ted' leží doma. V Čechách. (s. 93)
Mar ne vidiš, kako se vali izza Košutnika. (s. 105)	Nevidíš, jak se to sem žene od Košutnika? (s. 95)
Toda komaj sva se ustavila na Melinskem robu [...] (s. 105)	Ale sotva jsme se zastavili na Melinské skále [...] (s. 95)
[...] ki so jih v Trstu obsodili na smrt? (s. 105)	[...] co je v Terstu odsoudili k smrti? (s. 95)
[...] in se zapodil kar po Suhem plazu nizdol. (s. 105)	[...] a pustil se dolů Suchým žlebem. (s. 95)
Ustavil sem se na Dolenji Travni. (s. 105)	Zastavil jsem se na Dolní Travně. (s. 95)
Zdaj je ležala pred mano, odprta in razgrnjena vse do Baškega hriba. (s. 105)	Leželo ted' přede mnou, otevřené a rozprostřené až k Bačskému kopci. (s. 95)
„Nikar se ne smej!“ se je našobila. „Naša Ivana pravi, da sem neumna. Trapšè mi pravi. Iz norosti si pognala,“ pravi, „zato ni čudno, da si trapšè!“ (s. 106)	„Nesměj se!“ zakabonila se. „naše Ivana říká, že jsem hloupá. Říká mi trdýlko. Narodila ses z nerozumu,“ říká, „proto není nic divnýho, že jsi trdýlko!“ (s. 96)
Šla sta na Vrtačo ali na Polog , k Skopičniku ale celo na Vrbje [...]“ (s. 110, 139–140)	Šli jste na Vrtaču nebo na Polog , ke Skopičniku či dokonce na Vrbje [...]“ (s. 99, 127–128)
Tam so naši trije domači hribi: Kuk , Škrbina in Plešarjeva glava . Kuk čepi kakor velika, uležana kopa, Škrbina je višja in ima grbo, Plešarjeva glava je še višja in ima res glavo. (s. 110)	Tam stojí tři naše domácí vrchy: Kuk , Škrbina a Plešarova hlava . Kuk sedí jako velká, slehlá kopka, Škrbina je vyšší a má hrb, Plešarova hlava je ještě vyšší a má doopravdy hlavu. (s. 100)
Na Vrtači , naši največji in najrodovitnejši njivi, so stale barake in dolgi konjski hlevi. (s. 118)	Na Vrtači , našem největším a nejúrodnějším poli, stály baráky a dlouhé koňské maštale. (s. 108)
[...] podžupana in prvega ključarja Strmarja , ki je bil koščen in slovesno brkat možakar šestdesetih let [...] (s. 118)	[...] podstarostu a prvního klíčníka Strmara , kostnatého a slavnostně vousatého chlapíka s šesti křížky na zádech [...] (s. 108)

[...] zavaljenega in zapitega, a dobrodušnega stražmojstra **Dominika Testena** [...] (s. 118)

[...] suhega, bledega, na levo nogo hromega občinskega pisarja **Julija Rodeta**, po domače **Julčka**, ki je bil doma tam nekje pod **Višarijami** in se je podpisoval **Julius Roth**, ker so mu nekoč rekli, da je tako cesarju ljubše, pa tudi zato, ker se je skozi ta podpis, ki je bil okrašen z velikimi zavoji, gledal kakor skozi povečevalno steklo ter se je videl velikega in pomembnega; (s. 118)

[...] in vozlatega, tulastega **Čargovega Martina**, ki je kolovratil z rekvizicijo za gonjača. (s. 118)

„**Andrejc**, tako je prišlo, da bo treba krave oddati,“ je rekel mirno, stvarno. (s. 119, 120)

Najprej so privlekli iz hleva **Lisko**, nato **Mavro**, **Sivko** in **Rožo**. (s. 123)

Toda **Martin** je bil trmast in močan; (s. 123)

[...] in nato za vselej izginile za **Kokošarjevimi** vrbami. (s. 123)

Mama je vzdihnila, pogledala potrdilo, ga zganila in zataknila za podobo sv. **Andreja**, kamor smo spravljali uradne listine. (s. 123)

„Zdaj bomo imeli stokrat več kruha kakor **Tasić**,“ je škodoželjno rekla mlajša sestra, ki se je spomnila skopega **Bosanca** [...] (s. 126)

Na **Preseki** smo zagledali čokatega **Madžara Hösuja**, ki je vlekel svoj meh, tridesetletno **Vojnačko** in njeni dve mlajši sestri, **Kato** in **Tino**. (s. 127)

Vojaki so venomer prihajali in odhajali ter z nogami suvali **Venčka** in **Pepča** [...] (s. 128, 129)

„**Jakob!**“ je zavreščala starka. (s. 129)

Ruvala sva tisti trdoživi, tako imenovani „vojaški plevel“, ki ga je zasejala vojska, in

[...] zavalitého a věčně nachmeleného, leč dobromyslného strážmistra **Dominika Testena** [...] (s. 108)

[...] hubeného, bledého, na levou nohu chromého obecního písaře **Julia Rodeho**, všeobecně zvaného **Julček**, který pocházel odkudsi z **Višarijí** a podepisoval se **Julius Roth**, protože mu kdysi řekli, že se to tak císaři víc líbí, ale také proto, že se skrz tento podpis zkrášlený velikými kudrlinkami díval sám na sebe jako zvětšovacíím sklem a sám sobě připadal velký a důležitý; (s. 108)

[...] a šlachovitého přitroublého **Martina Čargů**, který pajdal s rekvizicí jako pohůnek. (s. 108)

„**Andreji**, je to tak, nedá se nic dělat, bude třeba odevzdat krávy,“ řekl klidně, věčně. (s. 109, 110)

Nejdříve vyvlekli z chlěva **Lysku**, pak **Mauru**, **Sivku** a **Růžu**. (s. 112)

Ale **Martin** byl houžev a měl velkou sílu; (s. 112)

[...] a pak se navždy ztratily za **Kokošarovými** vrbami. (s. 113)

Maminka vzdychla, podívala se na potvrzení, složila ho a strčila za obraz sv. **Andreje**, kam jsme schovávali úřední listiny. (s. 113)

„Teď budeme mít stokrat víc chleba než **Tasić**,“ řekla škodolibě mladší sestřička, která si vzpomněla na lakomého **Bosňana** [...] (s. 116)

Na **Presece** jsme uviděli podsaditého **Madžara Hösuho**, který natahoval svůj mech, třicetiletou **Vojnačku** a její dvě mladší sestry, **Katu** a **Tinu**. (s. 116)

Vojáci v jednom kuse přicházeli a odcházeli a nohama odstrakovali **Venčka** a **Pepča** [...] (s. 117, 118)

„**Jakube!**“ zavřeštěla stařena. (s. 118)

Trhali jsme ten houževnatý, takzvaný „vojenský plevel“, který zasela válka, a

ga odnašala daleč od njive, za gosto živo mejo samotnega **Rejčevega laza**. (s. 135)

Delo ni bilo naporno, pač pa tako dolgočasno, da sem se razveselil celo **Trnarjeve Katre**, ki se je vračala s **Šentviškogorske planote**, kjer je po samotnih kmetijah nakupovala maslo in jajca ter je nato te redke dobrote presneto drago prodajala. (s. 135)

[...] bom moral [...] desetkrat nesti košaro od nas do **Temnika**, to se pravi, še pet minut naprej od **Vojnačevih**. (s. 136)

„Na **Slemenih** sem ga bila sem [...],“ je povedala **Katra** v svoje svojevrstnem jeziku ponavljajočih se glagolov in zaimkov, ki smo ga otroci radi oponašali [...]. (s. 136, 2x)

Ko sva prišla do **Podzidu**, se je babnica ustavila [...]. (s. 137)

„In **Štefuljček** je mirno zadel svoj koš.“ (s. 138)

Na **Spodnji Travni** se je kadet še enkrat ozrl [...]. (s. 143)

„Teci po **Terezijo!**“ (s. 146, 2x)

Iz **Soške doline** pa se je oglašalo strahotno treskanje in zamolklo bobnenje [...]. (s. 147)

Boženica. (s. 156, 172, 173)

Popoldne so šli mimo hiše stražmojster **Dominik Testen**, orožnik **Martin Urbanja**, **Šmonov Izidor** in tesar **Podzemljč**. (s. 156)

V ta direndaj je proti poldnevu prišla **Vojnačeva Kati**, ki jo je bil **Testen** prejšnji dan nagnal v **Podmelje**. [...] „Je,“ je prikimala **Kata** z naveličanim glasom in se lačno ozrla po veži. (s. 162)

Naslednji dan me je mama poslala v **Rute** po grbastega **Strežnikovega Martinčka**, ki se ga je že zdavnaj prijelo ime **Vešpà**, ker

odnašeli jsme ho daleko od pole, za hustý živý plot, což byla vlastně mez opuštěného **Rejčova lázu**. (s. 123)

Práce to těžká nebyla, ale nudil jsem se při ní tak značně, že jsem rád uviděl dokonce i **Trnarovic Katru**, která se vracela ze **Šentviškohorské pláně**, kde po samotách nakupovala maslo a vejce a pak tyto vzácné dobroty po čertech draho prodávala. (s. 123)

[...] nesl košatínu od nás až k **Temniku**, to znamená ještě pět minut za **Vojnacovy**. (s. 124)

„Na **Slemenech** jsem ho byla jsem [...],“ odpověděla **Katra** svou působivou mluvou opakujících se sloves a zájmen, kterou jsme my děti rády napodobovaly [...]. (s. 124, 2x)

Když jsme došli k **Podzidu**, babizna se zastavila [...]. (s. 125)

A **Štefuljček** si dal klidně na záda svůj koš. (s. 126)

Na **Dolní Travně** se kadet ještě jednou ohlédl [...]. (s. 129)

„Utíkej pro **Terezu!**“ (s. 132, 2x)

Z **údolí Soče** k nám doléhal strašlivý třaskot a dunivé burácení [...]. (s. 134)

Boženka. (s. 140, 156, 157)

Odpoledne šli kolem chalupy strážmistr **Dominik Testen**, četník **Martin Urbanja**, **Izidor Šmonů** a tesař **Podzemíč**. (s. 142)

Do toho zmatku prišla k polednímu **Kata Vojnaců**, kterou **Testen** předešlý den poslal do **Podmelje**. [...] „Je,“ přikývla **Kata** otráveným hlasem a lačně se rozhlížela po síni. (s. 147)

Na druhý den mě maminka poslala do **Rut** pro hrbatého **Martínka Strežníků**, pro kterého se už dávno ujalo jméno **Tovíš**,

ni mogel povedati stavka, ne da bi vsaj dvakrat ponovil: „ Veš pa. “ (s. 171)	protože nedokázal říct větu, aby v ní alespoň dvakrát neopakoval „ To víš “ (s. 155)
Tona je bila zelo pobožna [...] (s. 174)	Tona byla velice zbožná [...] (s. 157)
Sonce je že dober seženj nad Brezami . (s. 180)	Slunce je už asi sáh nad Brezami . (s. 162)
Hlapec Cene . (s. 183, 187)	Čeledín Cene . (s. 165, 168)
[...] in me poslal po Žefa . (s. 184, 187)	[...] poslal mě pro Žefa . (s. 166, 168)
„Kaj pa je?“ je vprašala mama. „V Dob hočeta!“ je zastokal Modrijan in razširil roke. „V Dob ?“ [...] (s. 185)	„Copak je?“ zeptala se maminka. „Chtějí tam taky!“ vzdychl si Modrijan a roztáhl ruce. „Do Obrekarova háje ?“ [...] (s. 166)
Ivana, Ivančica! (s. 186, 187)	Ivano, Ivanko! (s. 168)
Izza Ustinarjevega roba [...] (s. 190)	Za Ustinarovou skálou [...] (s. 171)
Še rajnka Jurjevka , ki je iz svoje glave samo juho skuhala, je bila vsa potna in spehana. (s. 197)	To i nebožka Jurjevka , když ze svý hlavy uvařila polívku, byla celá zpocená a uřícená. (s. 177)
Deveti sem bil v vrsti, Ravniški Peter pa je bil deseti. Zraven mene je stal. (s. 199)	Byl jsem devátý v řadě, Ravnický Petr byl desátý. Stál vedle mě. (s. 179)
[...] hodila h Grudničarjevi Zori , da bi se izučila za šiviljo. (s. 200)	Chodila k Zoře Grudničarové , aby se vyučila švadlenou. (s. 180)
Lazarjeva Dorka . (s. 203)	Dorka Lazarová . (s. 182)
[...] stopi k Obrekarjevemu Borisu , k Oriliču [...] (s. 204)	[...] jde k Borisovi Obrekarovic , k Orlíkovi [...] (s. 183)
Zaradi tega Lahča [...] (s. 205)	S tím Talijánkem [...] (s. 185)
Silvija . (s. 219n)	Silvie . (s. 197n)
[...] ob strmem Suhem plazu . (s. 219)	Podél srázného Suchého koryta . (s. 197)
Na polkrožni Pikrajnarjevi njivi [...] (s. 220) 2x	Na půlkruhovém Pikrajnarově poli [...] (s. 197) 2x
[...] po Šentviškogorski planoti . (s. 220)	[...] k Šentviškogorské pláni . (s. 198)
[...] ko smo se ustavili na robu, ki je strmo padal v mračno Zatesno . (s. 221)	[...] když jsme se zastavili nad prudkým srázem do temného Zatesna . (s. 199)
[...] da se bo Kadetka prikazala na kolenu Ostrega brda . (s. 227)	[...] až se Kadetka objeví na ohybu Ostrého vrchu . (s. 204)
[...] kako je obležal v Trnarjevem Vrbju . (s. 229)	[...] jak zůstal ležet v Trnarových Vrbinách . (s. 206)

[...] vse do **Baškega hriba**. (s. 230)

Spustila sva se po **Očetovi senožeti**. (s. 230)

[...] až k **Bačskému kopci**. (s. 206)

Spustili jsme se po **Otcově louce**. (s. 206)

Příloha č. 4: Analýza překladů z hlediska reálií

1. Jídlo a nápoje

slovensky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>potica</i>	<i>závin z kynutého těsta s různými náplněmi (ořechová, maková ad.) často pečený ve formě bábovky</i>	Vso pot mu je slikala izobilje, ki ga tam čaka, potice in pogače , da Dihurček pri slovesu niti solze ni potočil. (PV1, s. 9)	Celou cestu mu líčila blahobyť, který ho tam čeká, buchty a koláče , takže Dihurek, při loučení neuronil ani slzičku. (PV2, s. 21)
<i>pogača</i>	<i>sladký chléb, většinou předkrájený na kostky</i>		
<i>pogača</i>	<i>sladký chléb, většinou předkrájený na kostky</i>	Mati bo zvečer prinesla pogače . (PV1, s. 11)	Maminka přinese večer koláče . (PV2, s. 24)
<i>črničavec, nář.</i>	<i>pálenka z borůvek</i>	Ta je popil pol litra črničevca in dejal [...] (PV1, s. 24)	Ten vypil půl litru domácí kořalky z ostružin a řekl [...] (PV2, s. 37)
<i>črno vino</i>	<i>*černé víno; víno z vinné révy s tmavými hrozný</i>	[zrak] Bil je mehak, gost in prijetno hladen kakor črno vino . (CK1, s. 8)	[vzduch] Byl měkký hustý a příjemně chladivý jako černé víno . (CK2, s. 10)
<i>mrve</i>	<i>jídlo z mouky a vody ve tvaru hrudek</i>	Bile so koruzne mrve na posnetem mleku. (CK1, s. 70)	Byly v ní kukuřičné trpálky na odstředěném mléku. (CK2, s. 65)
<i>repa</i>	<i>brukev polní, vodnice, tuřín</i>	Ničesar ni več pri hiši. Še repe ne... (CK1, s. 145)	Nic už v chalupě nemáme. Ani tu řípu ... (CK2, s. 133)
<i>pečený zavitek</i>	<i>upečený závin</i>	[...] je šel v kuhinjo in prinesl tri pečene zavitke . (CK1, s. 150)	[...] šel do kuchyně a přinesl upečené buchty . (CK2, s. 151)
<i>žvižgavec, nář.</i>	<i>laciné kyselé červené víno</i>	[...] steklenice, ki ji je dno komaj pokrival ostanek rdečega žvižgavca . (MD1, s. 13)	[...] láhev, jejíž dno stěží zakrýval zbyteček laciného červeného vína, zvaného cviček . (MD2, s. 14)
<i>žvižgavec, nář.</i>	<i>laciné kyselé červené víno</i>	[...] ko bova sedela na toplem v gostilni in pila rdeči žvižgavec . (MD1, s. 17)	[...] až budeme sedět v teple hospody a popíjet červený cviček . (MD2, s. 18)

<i>žvižgavec, nář.</i>	<i>laciné kyselé červené víno</i>	K osmo spili tri litre žvižgavca , smo odšli iz gostilne. (MD1, s. 20)	Když jsme vypili tři litry cvičku , sebrali jsme se a šli. (MD2, s. 21)
<i>brinjevec</i>	<i>jalovcová</i>	[...] kjer so delali brinjevec . (MD1, s. 26)	[...] kde vyráběli jalovcovou . (MD2, s. 25)
<i>puran</i>	<i>krocán</i>	[...] ker je Pepi ravno nesla noter pladenj s pečenim puranom [...] (MD1, s. 35)	[...] protože Pepi tam zrovna nesla ták s pečeným kapounem [...] (MD2, s. 34)
<i>črno vino</i>	<i>*černé víno; víno z vinné révy s tmavými hrozny</i>	Naročili smo ceneno črno vino [...] (MD1, s. 48)	Poručili jsme si laciné červené víno [...] (MD2, s. 46)
<i>sadjevec</i>	<i>ovocná pálenka</i>	[...] dokler nama Jup ni dal steklenice, v kateri je bilo za nekaj prstov domačega sadjevca . Dober ni bil, in ko sva ga malo odpila, sva morala spačiti obraza od neke vrste bolečine, ki jo je prinašal – hkrati pa je dal telesu občutek, da ga čisti. (MD1, s. 73)	[...] dokud nám Jup nepodal láhev, v níž bylo na pár prstů domácího moštu . Nebyl dobrý, a když jsme ho trochu upili, museli jsme zkřivit tvář od jistého druhu bolesti, kterou působil – zároveň však dával tělu pocit, že ho pročišťuje. (MD2, s. 68)
<i>malvazija</i>	<i>běžně pěstovaný typ vinné révy, značka bílého vína</i>	Sedel sem sam v gostilni ob cesti, pil malvazijo in pisal razglednice [...] (MD1, s. 86, 87)	Seděl jsem sám v hostinci u silnice, pil malvaz a psal pohlednice [...] (MD2, s. 79, 80)
<i>kranjska klobasa</i>	<i>klobása z vepřového masa, receptura pochází z města Kranj</i>	Tam sem si privoščil pivo in kranjsko klobaso . (MD1, s. 120)	Tam jsem si dopřál jedno pivo a kraňskou klobásu . (MD2, s. 112)
<i>sadjevec</i>	<i>ovocná pálenka</i>	Obe ženski je našel v kleti, ko sta se ravno nalivala s sadjevcem [...] (MD1, s. 177)	Našel obě ženské ve sklepě, jak si právě dávaly ovocné víno [...] (MD2, s. 163)
<i>maraskino</i>	<i>maraskino, maraskýno</i>	[...] da včasih popije čašico maraskina , vina pa nikoli. (MD1, s. 180)	[...] že občas vypije skleničku marsúina , ale vína nikdy. (MD2, s. 165)
<i>žvižgavec, nář.</i>	<i>kyselé laciné červené víno</i>	[...] zlivajoč vase potoke piva, žganja in rdečega žvižgavca . (MD1, s. 207)	[...] do nich tekly potoky piva, kořalky a průsvitného červeného vína . (MD2, s. 189)

<i>zaseka</i>	<i>škvarková pomazánka</i>	[...] položil na mizo pladenj s sirom, klobasami, olivami, šunko, feferoni, zaseko, rusli , kislimi gobicami in mnogimi drugimi delikatesami. (MD1, s. 232)	[...] položil na stůl tác se sýrem, klobásami, olivami, šunkou, feferony, sekanou slaninou, rybí marinádou , houbami v octě a dalšími delikatesami. (MD2, s. 212)
<i>rusel</i>	<i>ryby, rybičky v marinádě</i>		

2. Míry, váhy a peněžní jednotky

slovinsky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>čentezim</i> , zdrob. <i>čentezimček</i>	<i>centesim, desetina italské liry</i>	Brez čentezimčka ni lire , brez lirice ni tisočaka! Trgovina zraste iz trgovinice! (CK1, s. 49)	Bez čentezimáčka není lira , bez liričky není tisícovka! Obchod roste z obchůdku! (CK2, s. 46)
<i>lira</i> , zdrob. <i>lirica</i>	<i>lira</i>		
<i>tisočak</i>	<i>tisícovka</i>		
<i>peščica</i> , zdrob. od <i>pest</i> 'hrst'	<i>hrstka</i>	Ko je vstala in odhajala domov, sem ji nesel košaro presušenega komisa, prašek sladkorja, tri peščice bele moke in štiri jajca. (CK1, s. 146)	Když vstala a odcházela domů, nesl jsem jí koš sušeného komisárku, trošičku cukru, tři přehršle bílé mouky a čtyři vejce. (CK2, s. 133)
<i>ducat</i>	<i>tucet</i>	V klopeh je sedelo kak ducat starih, črnih žensk. (MD1, s. 11)	V kostele sedělo asi na tucet starých, černě oděných ženských. (MD2, s. 13)
<i>jur</i>	<i>hovorový výraz pro bankovku v hodnotě tisíc</i>	[...] in spustil name bankovec za petdeset jurjev . Tajnik ga je posnemal z bankovcem za deset. (MD1, s. 123)	[...] vypustil bankovku za padesát tisíc . Tajemník ho následoval s bankovkou za deset tisíc. (MD2, s. 113)
<i>biren</i>	<i>stará dutá míra, přibližně 160 l</i>	Dihurjeva bajta je imela pet njiv, na največjo je prišlo nekaj okrog dva birna posetve. (PV1, s. 7)	Dihurova chalupa měla pět polí, na největší přišlo asi tři čtvrtě metráku semene. (PV2, s. 19)
<i>ped</i>	<i>píd'</i>	[...] toda v desetih letih nista osušila niti pedi zemlje. (PV1, s. 15)	[...] ale za deset let nevysušili ani píd' země. (PV2, s. 28)

<i>goldinar</i>	<i>zlaťák, zlatka; rakousko-uherská měna</i>	Vsi so se čudili, ko je prihodnje nedelje Dihur prinesel goldinar in se je vpisal. (PV1, s. 15)	Všichni byli překvapení, když Dihur přinesl příští neděli zlatku a taky se zapsal. (PV2, s. 28)
<i>biren</i>	<i>stará dutá míra, přibližně 160 l</i>	Jaromil bo dobil petdeset birnov ozimne pšenice. (PV1, s. 24)	Jaromil bude mít padesát čvrtcí ozimný pšenice. (PV2, 38)
<i>piskrič</i>	<i>nádoba podobná vědru, přibližně 20 l</i>	Na jesen so pa pridelali trideset piskričev in še ta je bil gnil in mišojed. (PV1, s. 37)	Na podzim dostali ze země všeho všudy třicet košíků brambor, a to ještě shnilých nebo ožraných od myší. (PV2, s. 51)
<i>jur</i>	<i>hovorový výraz pro bankovku v hodnotě tisíc</i>	Vzel bi mu dva jurja – ali si videl, kakšno babo je imel v vozu? (VZ1, s. 143)	Měl jsem mu nasolit dva tácy – viděls, jakou babu měl ve voze? (VZ1, s. 10)

3. Dopravní prostředky

slovensky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>spaček, hov.</i>	<i>typ automobilu Citroën 2CV, lidově nazývaný Kachna, Kačena</i>	Rodinu je namreč uspelo nabaviti starega spačka – kje je dobil denar ga niti noseem vprašal [...] (MD1, s. 71, 88, 89)	Rodinovi se totiž podařilo sehnat starou „ ohyzdu “ – kde na to auto vzal peníze, to jsem se ho ani neptal [...] (MD2, s. 66, 98, 99)
<i>fičko</i>	<i>typ menšího osobního automobilu značky Fiat 500 nebo Fiat 600</i>	Sestavljen iz delov [...] fička [...] (MD1, s. 99)	[...] sestavený z částí [...] fiatu . (MD2, s. 91)
<i>karavan</i>	<i>osobní automobil, jehož karoserie se od běžných osobních aut liší zvednutou střechou až k zadní části; kombi</i>	[...] je prihajal nasproti star črn mercedes karavan , eden tistih iz petdesetih let, ki jih je tedaj imela policija [...] (MD1, s. 99)	[...] přijížděl starý černý mercedes – karavan , přesně takový, jaký měla v padesátých letech policie [...] (MD2, s. 92)
<i>kombi</i>	<i>větší automobil pro přepravu osob i cestujících; minibus</i>	[...] Čakali smo sredi trga, da bo gasilski kombi pripeljal iz garaže [...] (MD1, s. 36)	[...] Čekali jsme uprostřed náměstí, až hasičský kombík vyrazí z garáže [...] (MD2, s. 35)

<i>NLP, neznani leteči predmeti</i>	<i>UFO, neidentifikovatelný létající předmět</i>	[...] verjel v NLP [...] (MD1, s. 17)	[...] věřil v existenci NLP (létajících talířů) [...] (MD2, s. 18)
<i>NLP, neznani leteči predmeti</i>	<i>UFO, neidentifikovatelný létající předmět</i>	[...] je zbiral podpise za včlanjenje v „Klub prijateljev NLP “ [...]. Rodin ga je zaskrbljeno vprašal, čeres verjame v NLP . (MD1, s. 29)	[...] sbíral podpisy pro vstup do „Klubu přátel NLP “ [...]. Rodin se se starostí v hlase zeptal, jestli opravdu věří na létající talíře . (MD2, s. 29)
<i>fičko</i>	<i>typ menšího osobního automobilu značky Fiat 500 nebo Fiat 600</i>	Rdeč fičko . (VZ1, s. 145)	Červené fičko . (VZ2, s. 11)
<i>Stara Olympia</i>	<i>starý typ automobilu značky Opel Olympia</i>	Ravno prehiteva staro Olympio . (VZ1, s. 145)	Ano, právě předjíždí starou olympii . (VZ2, s. 11)

4. Výrazy z oblasti školství a zaměstnání

slovensky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>odličnjak</i>	<i>student s výborným prospěchem, jedničkář</i>	[...] študentje, ki sicer niso bili odličnjaki , a so prišli semkaj iz globljih, znanstvenih ali humanističnih razlogov [...] (MD1, s. 41)	[...] studenti, kteří sice nebyli výtečníci , ale přišli sem z hlubších, vědeckých či humanistických důvodů [...] (MD2, s. 39)
<i>mala matura</i>	<i>*malá maturita; dřívě závěrečná zkouška na konci nižší střední školy</i>	[...] ki se je pred dvajsetimi leti v tej čumnati pripravljaj na malo maturo . (CK1, s. 36)	[...] který se před dvaceti lety v této komůrce připravoval na malou maturitu . (CK2, s. 34)
<i>ljudska univerza</i>	<i>*lidová univerzita; večerní škola, na které si dospělí mohou doplnit základní nebo střední vzdělání včetně maturity</i>	[...] da bo pri ljudski univerzi predaval tovariš Franc Listner, član okrajnega komiteja [...] (PZ1, s. 102)	[...] že na lidové univerzitě bude přednášet soudruh Franc Listner, člen krajského výboru [...] (PZ2, s. 84)

5. Typy obydlí a staveb

slovinsky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>kozolec</i>	<i>stavba na sušení sena typická pro slovinskou krajinu</i>	[...] gori samo kozolec starega Kamperla. [...] in zagledali smo goreči kozolec . Kozolec je stal popolnoma na samem [...] (MD1, s. 37)	[...] hoří jen kozelec starého Kamperla. [...] a spatřili jsme hořící kozelec . Kozelec stál úplně o samotě [...] (MD2, s. 35, 36)
<i>električni pastir</i>	<i>elektrický plot, elektrický ohradník</i>	[...] tako da je sam kozolec lezel sam vase [...] (MD1, s. 37) [...] obšli pašnik z električnim pastirjem , osmukali seno s kozolca [...] (MD1, s. 184)	[...] takže kozelec se nezadržitelně poroučel [...] (MD2, s. 36) [...] objeli jsme pastvinu s elektrickým pastýřem , oťřeli jsme se o seno z kozelce [...] (MD2, s. 169)
<i>svinjak</i>	<i>prasečnick, chlívek pro prasata</i>	[...] s hlevi za živino, s prašiči v svinjaku [...] (MD1, s. 22) [...]	[...] s chlévy pro dobytek, s prasaty v prasečinci [...] (MD2, s. 23)
<i>hram, nář. záp.</i>	<i>sklep, sýpka</i>	V hramu in na kašči, v hlevu in na svislih, v kurniku in v svinjaku, po vseh luknjah sem jo prekladala... (CK1, s. 10)	V seknici i v sýpce, v chlívě i v seníku, v kurníku i v prasečnicku, všechny možné díry jsem s ním vysmejčila... (CK2, s. 12)

6. Společensko-politické reálie: orgány a nositelé moci, vojenské reálie

slovinsky	doslovně / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>ljudska milica</i>	<i>bezpečnostní orgán, který v letech 1946–1990 plnil funkci dnešní policie (nejprve narodna milica, později přejmenováno na ljudska milica); *lidová milice</i>	[...] je prijel odtrgano roko in kot vesten in zaveden majhen državljan prve petletke tekkel z njo naravnost na postajo ljudske milice . Milica je, kar je bilo tam, v grozi pobegnila skozi okno na cesto, saj je šlo le za dva mlada miličnika [...] (MD1, s. 18)	[...] vzal utrženou ruku a jako svědomitý a uvědomělý malý občan první pětiletky s ní utíkal přímo na stanici milice . Milice , co jí tam bylo, v hrůze prchla oknem na silnici – ostatně šlo jen o dva mladé policisty [...] (MD2, s. 18)
<i>miličnik</i>	<i>příslušník milice</i>		

<i>javna varnost</i>	<i>ochrana veřejného pořádku (udržuje pořádek při větším shromáždění lidí); *veřejná bezpečnost</i>	[...] skozi vrata so neprestano hodili noter in ven uniformirani in neuniformirani uslužbenci javne varnosti . Na dvorišču so stali policijski avtomobili in takoj za menoj je pripeljal tja rešilni avto z modro lučjo [...] (MD1, s. 200)	[...] dveřmi neustále chodili dovnitř a ven uniformovaní i neuniformovaní příslušníci veřejné bezpečnosti . Na dvoře stály policejní automobily a hned za mnou přijela záchranka s modrým světlem [...] (MD2, s. 183)
<i>uslužbenec</i>	<i>zaměstnanec</i>		
<i>policaј, hov.</i>	<i>policaјt</i>	[...]do katere so policaјi pustili gledalce, in ko sem se mu s težavo približal [...] (MD1, 201)	[...] kam policeisté pustili diváky, a když jsem se k němu s obtížemi propracoval [...] (MD2, 184)
<i>minister</i> <i>skoraj</i>	<i>ministr</i> <i>skoro</i>	Kar naravnost k njemu, ko je bil skoraj minister , ni bilo mogoče. (PZ1, s. 102)	Jít rovnou k němu, ke skoro-ministrovi , to nešlo. (PZ2, s. 84)
<i>policaј, hov.</i>	<i>policaјt</i>	Pred njo se je sprehajal policaј . (PZ1, 106)	Před ním se procházel policeista . (PZ2, 87)
<i>samoupravljanje</i>	<i>tzv. samosprávný socialismus</i>	Ali sem zadovoljen s samoupravljanjem ? (PZ1, s. 112)	Jestli jsem spokojen se samosprávou ? (PZ2, s. 93)
<i>komandir</i> <i>milica</i>	<i>velitel</i> <i>bezpečnostní orgán, který v letech 1946–1990 plnila funkci dnešní policie</i>	[...] so predčasno upokojili borca in komandirja prometne milice [...] (VZ1, s. 142)	[...] dali předčasně do důchodu starého partyzána a velitele dopravní policie [...] (VZ2, s. 8)
<i>prometen</i>	<i>dopravní</i>		
<i>miličnik</i>	<i>příslušník milice</i>	Omenjeni prometni miličnik Mencinger [...] (VZ1, s.142, 2x, 144, 156)	Zmíněný dopravní strážník Mencinger [...] (VZ2, s. 8, 2x, 10, 17)
<i>redar</i>	<i>příslušník neozbrojené části policie, která udržuje pořádek ve městě podobně jako městská policie</i>	Ta redar brez ambicije. (VZ1, s. 142)	Tenhle výtečník bez ambicí. (VZ2, s. 8)
<i>milica</i>	<i>bezpečnostní orgán, který v letech 1946–1990</i>	[...] kaj te drži v milici . (VZ1, s. 143, 150, 152)	[...] co tě drží u policie . (VZ2, s. 9, 15, 16)

		<i>plnila funkci dnešní policie</i>	
<i>prometnik, slang.</i>	<i>dopravní policista, dopravák</i>	Čas je, da smo prometniki ostri. (VZ1, s. 143)	Je načase, abychom my dopraváci začali být jaksepatří ostří. (VZ2, s. 10)
<i>župan</i> <i>žandár, zast.</i>	<i>starosta</i> <i>četník</i>	Toda že četrti dan so kakor jastrebi padli na dvorišče Jaromil, župan in dva žandarja z nasajenima bajonetoma. (PV1, s. 37)	Ale už čtvrtý den se na dvoře jako jestřábi náhle objevili Jaromil, starosta a dva četníci s nasazenými bodáky. (PV2, s. 51)
<i>karabinjer</i>	<i>policista</i> <i>(v italském prostředí)</i>	„ Karabinierji! “ je dihnila vame – „Sem gredo!“ ... (CK1, s. 97)	„ Karabinéři! “ vydechla. „Jdou sem!...“ (CK2, s. 88)
<i>brigadir</i>	<i>velitel jednotky karabiniérů</i> <i>(v italském prostředí)</i>	Brigadir se je od strani ozrl v karabinierja [...] (CK1, s. 100)	Brigadýr pohlédl ze strany na karabiniéry [...] (CK2, s. 91)
<i>karabinjer</i>	<i>policista</i> <i>(v italském prostředí)</i>		

Příloha č. 5: Analýza překladu povídky Draga Jančara *Potkan*

JANČAR, D. 1992. Podgana. In: *Pogled angela. Trinajst zgodb*, Ljubljana: Mihelač, s. 15–20.

JANČAR, D. 2003. Potkan. In: *Přízrak z Rovenské*, Brno: Host, s. 55–60.

slovensky	doslova/přesně	kontext 1	kontext 2
<i>obrobljeni</i>	<i>olemovaný, obroubený</i>	Mali, krvavo obrobljeni črni očesci negibno zreta v postavo [...] (s. 15)	Malá, krvavě ovroubená černá očka hledí na postavu [...] (s. 55)
<i>blatna voda</i>	<i>bahnitá, blátivá voda</i>	[...] počiva ob peneči se, blatni vodi, dolg rep se skoraj dotika roba naraščajočega potoka. (s. 15, 19)	[...] odpočívá u zpěněné, špinavé vody, dlouhý ocas se málem dotýká okraje narůstajícího potoka. (s. 55, 59)
<i>ki že zdaj</i>	<i>kteřá už nyní</i>	[...] nevihta prinaša v topli popoldan še več vode, ki že zdaj iz kanalov na obeh straneh bruha v potok v burnih slapovih. (s. 15)	[...] bouře přináší do teplého odpoledne víc a víc vody, voda z kanálů po obou stranách vyráží v prudkých kaskádách. (s. 55)
<i>nežno bebljajoč samogovor</i>	<i>něžná žvatlavá samomluva, brebentění</i>	Med nenehnim, nežno bebljajočim samogovorom [...] (s. 15)	Ustavičně si cosi brebentí jen tak pro sebe [...] (s. 55)
<i>umolkniti</i>	<i>odmlčet se, utichnout, používá se i pro děti, ptáky</i>	[otrok] Umolkne , obstane, otrpne. (s. 15)	[dítě] Odmlčí se , zůstane stát, strne. (s. 55)
<i>vzpenjati se leni stvar 1) zast. tvor 2) pejor. stvůra, obluda</i>	<i>stoupat, jít nahoru líná stvůra</i>	Podgana se počasi vzpenja , nasloni se na štrlečo vejo [...] otrpne tudi ona [mater] z grozo v očeh pred velikim lenim stvorom . (s. 15)	Potkan se pomalu vzpíná , opře se o vyčnívající větev [...] strne i ona, s hrůzou v očích před velikým líným stvořením . (s. 56)
<i>podganje leto</i>	<i>rok krysy (dle čínského horoskopu)</i>	Pojasnilo pravi, da v podganjem letu , kakor ga poimenujejo vzhodna ljudstva [...] (s. 16)	Vysvětlení praví, že v potkaním roce , jak jej pojmenují východní národy [...] (s. 56)

<i>narasle vode</i>	<i>zvednuté, zvýšené hladiny vod, vysoká voda</i>	[...] potem [...], ko se premaknejo zemeljske plasti, ko zabučí in se razležejo narasle vode čez ravnice. (s. 16)	[...] když [...] se pohnou vrstvy uvnitř země, když zahučí a přes roviny se rozlijí narostlé vody . (s. 56)
<i>Južnomorske otoke</i>	<i>Tichomořské ostrovy</i>	Leta 1775 z ladjami prepotuje ocean, iz Anglije v Ameriko, in zasede ves kontinent [...] Južnomorske otoke , Avstralijo, Južno Afriko [...] (s.16)	Roku 1775 přeputuje v lodích oceán, z Anglie do Ameriky, a obsadí celý světadíl [...] Jihomořské ostrovy , Austrálii, Jižní Afriky [...] (s. 57)
<i>črna podgana</i>	<i>krysa</i>	[...] ubija sebi najbližje bitje, črno podgano , ki živi tukaj s človekom od njegovih prvih dni. (s. 16)	[...] zabíjí bytost sobě nejbližší, černého potkana , který tady žije s člověkem od jeho prvních dnů. (s. 56)
<i>rjuha</i>	<i>prostěradlo, plachta</i>	[...] nedaleč od peric, zajetnih, z velikimi rjuhami zamahujočih in tleskajočih žensk , ki tolčejo po deskah [...]	[...] nedaleko praden, tělnatých, velkými kusy prádla se rozpřahujících žen , které jimi buší do prken... [...]
<i>(pralna) deska</i>	<i>valcha</i>		
<i>potolči</i>	<i>pobít</i>		
<i>čolnar</i>	<i>převozník</i>		
<i>okrvavljen</i>	<i>zkrvácený, zkrvavený</i>	sedemindvajset pošasti, ki jih potolčejo pralne deske in vesla čolnarjev , obleži okrvavljenih, zdruzganih pod udarci splašenega ljudstva. (s. 17)	sedmadvacet stvůr, do nichž se pustí prkna a vesla rybářů , zůstane ležet rozmaširovaných údery vystrašeného lidu. (s. 57)
<i>zdruzgan, arch.</i>	<i>rozdrčený, rozdrobený</i>		
<i>zaokroženo bivanje</i>	<i>celistvé, úplné bytí</i>	[podgana] To je samozadostno in zaokroženo bivanje [...] (s. 17)	[potkan] Je to soběstačné a zaokrouhlené bytí [...] (s. 57)
<i>a vendar</i>	<i>ale přesto</i>	[...] člověk [...] je samo eno od sovražnih soživljenj, a vendar najmočnejše... (s. 17)	[...] člověk [...] to je jen jeden z nepřátelských spoluživotů, arcit' najmocnější... (s. 57)

<i>otipavati</i>	1) <i>ohmatávat, prohmatávat,</i> 2) <i>sledovat,</i> 3) <i>odhadovat, expr.</i>	[podgana] nenehno otipava in pregleduje možnost, da se znova vrne na svoj zavojevalski pohod	[potkan] ustavičně ozkušuje a ověřuje možnost, že by se znovu vrátil na své dobytelské tažení
<i>najprej</i>	<i>nejprve, nejdříve</i>	[podgana] uničuje najprej sovražnika iz lastnega rodu, črno podgano [...] (s. 18)	[potkan] přednostně ničí nepřítel z vlastního rodu, černého potkana [...] (s. 58)
<i>črna podgana</i>	<i>krysa</i>		
<i>zajčja mrzlica</i>	<i>zaječí nemoc, zaječí mor, tularémie</i>	[podgana] Zlahka prevzema in prenaša živalske in človekove bolezni, zajčjo mrzlico , kugo, [...] različne influence . (s. 18)	[potkan] Snadno přejímá a přenáší zvířecí i lidské nemoci, zaječí zimnici , mor, [...] různé influence . (s. 58)
<i>influenca</i>	<i>virové onemocnění</i>		
<i>zaleči</i>	<i>vysedět, vrhnout mladé, naklást vejce</i> (např. o cizopasnících)	Podgana se naseli v jasli, v rudník, v kanal, v klet, v posteljo, mladiče zaleže v trebuch debele svinje. (s. 18)	Potkan se usídli v jeslích, v dole, v kanále, ve sklepě, v posteli, mladé vylídí i v bříše tlusté prasnice. (s. 58)
<i>siva podgana</i>	<i>potkan</i>	[...] nepojmljivo je sovražno razmerje med sivo in črno podgano , plemenski uboji so kot med ljudmi. (s. 18)	[...] nepochopitelný je nepřátelský vztah mezi šedým a černým potkanem , plemenná pobíjení jsou jako u lidí. (s. 59)
<i>črna podgana</i>	<i>krysa</i>		
<i>škrebetalka</i>	<i>řehtačka, chřestidlo</i>	[podgana] tesno z njim živi, ob njem , pod njegovimi nogami, tiha škrebetalka . (s. 19)	[potkan] žije stále blízko něho, pod jeho nohama, tichá šustilka . (s. 59)
<i>otrpel</i>	<i>strnulý, ztuhlý</i>	[...] si stojita nasproti obe samici in otrok, začuden, otrpel med njima. (s. 19)	[...] obě samice proti sobě a mezi nimi dítě, plné údivu. (s. 59)
<i>nič</i>	vyj. absolutní zápor (<i>saj se nič ne mudi</i> – vždyť to vůbec nespěchá)	Nič več se ne ve, ali je bilo zdaj ali pred tisoč leti [...] (s. 20)	Nic se už neví, jestli to bylo teď nebo před tisícem let [...] (s. 60)

Příloha č. 6: Analýza překladu povídky Draga Jančara *Kastilský obraz*

JANČAR, D., Kastilska slika. In: *Pogled angela. Trinajst zgodb.* Ljubljana: Mihelač, 1992, s. 47–54.

JANČAR, D., Kastilský obraz. In: *Přízrak z Rovenské.* Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 69–76.

slovensky	doslova / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>razžarjen</i>	<i>rozpálený</i>	[...] sredi vročega dne in sredi valujoče, razžarjene španske ravnice [...] (s. 69)	[...] uprostřed horkého dne a uprostřed zvlněné španělské roviny [...] (s. 47)
<i>na tej vzpetini</i> <i>redko in slabotno senco</i>	<i>na tom pahorku</i> <i>vzácný a chabý stín</i>	Med drevesi na tej vzpetini , ki so dajala redko in slabotno senco , so si oddihovali in si gasili žejo [...] (s. 69)	Mezi stromy, jež tam poskytovaly jakýs takýs stín, odpočívali a hasili žízeň [...] (s. 47)
<i>poleči</i> <i>posesti</i> <i>potem</i> <i>zavladati</i> <i>sičanje</i>	<i>ulehnout, polehat si</i> <i>usednout</i> <i>potom</i> <i>zavládnout</i> <i>syčet</i>	Polegli in posedli so , in v tišini, ki je potem zavladala, slišali samo še sičanje mrčesa [...] (s. 69)	Někteří seděli , jiní leželi , a v tichu, které vládlo , slyšeli jen bzučení hmyzu [...] (s. 47)
<i>scati,</i> vulg.	<i>chcát</i>	Neki konj glasno scal v zmeščano zemljo [...] (s. 69)	Jeden kůň hlasitě močil do změkklé hlíny [...] (s. 47)
<i>da</i>	<i>až (spoj. podř. účinková)</i>	[...] je bilo vsenaokrog videti samo od sonca razžarjeno pokrajino, da so utrujene oči mežikale pred to bleščavo. (s. 69)	[...] bylo kolem dokola vidět jen sluncem rozpálenou krajinu, znavené oči se přivíraly před tím trpytem. (s. 47)
<i>z zvonikom</i>	<i>se zvonící, s věží</i>	To je bila bela cerkvice s podolgovato ladjo in le nekoliko nad njo dvignjenim zvonikom, z zvonikom , podobnim glavi čepeče bele golobice [...] (s. 69)	Byl to bílý kostelík s podlouhlou lodí a jen nepříliš nad ní zvednutou věží, podobající se hlavě sedící bílé holubice [...] (s. 47)
<i>v tisti cerkvici</i>	<i>v tom kostelíku</i>	Ni bilo jasno, čemu zvonik in zvon v tisti	Nebylo jasné, k čemu tu byla ta věž se

<i>komu naj zveni</i>	<i>komu má zvonit</i>	cerkvici, komu naj zveni in koga naj pokliče k molitvi [...] (s. 69)	zvonem, koho měla zvát k modlitbě [...] (s. 48)
<i>žreti,</i> expr.	<i>žrát</i>	[...] tu so počivali pred molitvijo samo zato, da okrog svetega prostora ne bi poležavali, žrli , pili, prdeli in scali ljudje in konji. (70)	[...] tady odpočivali před modlitbou jen proto, že kolem svatého místa nemohli polehávat, krmit se , pít, prdět a močit , stejně tak lidé jako koně. (s. 48)
<i>scati,</i> vulg.	<i>chcát</i>		
<i>na obronku</i>	<i>na úbočí</i>	Ulrik je nekaj časa stal na obronku , na drevesnem robu, med senco in svetlobo. (s. 70, 71)	Ulrych nějakou chvíli mlčky stál na kraji lesíka, mezi stínem a světlem. (s. 48, 50)
<i>mogočni,</i> expr.	<i>mocný, zámožný</i>	Mogočni fevdalni gospod Herman Celjski [...] (s. 70)	Mocný feudální pán Herman Celjský [...] (s. 48)
<i>prešuštvo</i>	<i>cizoložství,</i> <i>smilstvo, nevěra</i>	[...] ki je tja nosil na vesti uboj svoje žene, številne razuzdanosti in prešuštva [...] (s. 70)	[...] který měl na svědomí zavraždění své ženy, mnohé prostopášnosti a neřestnosti [...] (s. 48)
<i>nekaj,</i> přísl.vyj. malou míru	<i>trochu</i>	[...] koristno pridobiti tudi nekaj božje pomoči. (s. 70)	[...] kdyby získal také něco boží pomoci. (s. 48)
<i>mejni grof,</i> hist.	<i>markrabě</i>	Še preden je prišel na cilj, ga je ujel mejni grof Ferrare [...] (s. 71)	Ještě než dospěl k cíli, zajal ho pohraniční hrabě Ferrare [...] (s. 49)
<i>temveč</i>	<i>ale, avšak</i>	[...] na poti čez naravne gorske prelaze se ni pustil nositi, temveč je hodil z okrvavljenimi nogami kakor drugi [...] (s. 71)	[...] cestou přes nebezpečné horské průsmyky se nenechal nést, šel se zkrváčenýma nohama jako ostatní [...] (s. 49)
<i>povsem</i>	<i>zcela, naprosto</i>	[...] pred samotno cerkvijo, ki je Ulrika nenadoma povsem spremenila. (s. 71)	[...] před opuštěným kostelem, který Ulrycha rázem proměnil. (s. 50)

<i>zastal, sklonil je glavo, sklenil roke [...] in vstopil</i>	<i>postál, sklonil hlavu, sepjal ruce [...] a vstoupil</i>	Za hip je zastal, sklonil je glavo , sklenil roke pred seboj in vstopil. (s. 72)	Chvilku postál se skloněnou hlavou , sepjal ruce před sebou a vstoupil. (s. 50)
<i>samodejno</i>	<i>bezděky, bezděčně</i>	[...] pokrižal se je in samodejno stopil proti oltarju. (s. 72)	[...] pokřižoval se a přistoupil k oltáři. (s. 50)
<i>v tenkem slapu</i>	<i>úzkým pramenem</i>	[...] šibka svetloba je v tenkem slapu lila skozi okna visoko spod stropa. (s. 72)	[...] matné světlo dopadalo dovnitř okny vysoko pod stropem. (s. 50)
<i>kri je zledenela, frazém</i>	<i>krev mu zledovatěla (pouze PSJČ); ztuhla mu krev v žilách</i>	Kri mu je zledenela in v oči se mu je naseljevala groza [...] (s. 72)	Krev mu zledovatěla a jeho oči naplnila hrůza v [...] (s. 51)
<i>ugibati</i>	<i>snažit se uhodnout, dohadovat se</i>	Vso noč je prebil v cerkvi in v spremstvu so ugibali , ali se ne bojuje kakor Jakob [...] z angelom [...] (s. 73)	Celou noc prožil v kostele a v jeho doprovodu uhadovali , jestli nebojuje jako Jakob [...] s andělem. (s. 51)
<i>moliti</i>	<i>modlit se</i>	Molčal je, zvečer je molil . (s. 73)	Mlčel, večer se pomodlil . (s. 51)
<i>prispeti</i>	<i>přijít, přijet, dorazit</i>	Za veliko noč so prispeli v Amusco [...] (s. 73)	Na Velikonoce přispěli do Amusky [...] (s. 52)
<i>nekaj, přísl. vyj. malou míru</i>	<i>trochu</i>	[...] Ulriku se je vrnilo nekaj nekdanje vedrine na senčni obraz. (s. 74)	[...] Ulrychovi se na temný obličej vrátilo něco někdejší veselosti. (s. 52)
<i>Herod</i>	<i>Herodes</i>	[...] odrezana glava Janeza Krstnika, ki jo je držal Herod ali nekdo drug v rokah [...] (s. 74)	[...] uříznutá hlava Jana Křtitele, kterou držel Herold nebo kdo v rukou [...] (s. 53)
<i>podoba</i>	<i>obraz, vyobrazení</i>	[...] potem zmeraj bolj splašeno zrl v čudno podobo , ki ga je pričakala skoraj na koncu dolge poti [...] (s.75)	[...] nato stále vyděšeněji hleděl na podivnou podobu , která naň čekala skoro na konci dlouhé cesty [...] (s. 53)

<i>bogataški</i>	<i>boháčský</i>	Oprava [...] je bila skromna [...] nikakor bogataška [...] (s. 75)	Odění [...] bylo skromné [...] nic bohateckého [...] (s. 53)
<i>sijajen</i> , expr.; má určitou vlastnost ve velké míře	<i>úžasný, obrovský,</i> <i>pořádný</i>	Kronisti so zapisali, da ga je v naslednjih letih spremljala sijajna sreča [...] (s. 75, 2x)	Kronikáři napsali, že ho v následujících letech provázelo skvělé štěstí [...] (s. 54, 2x)

Příloha č. 7: Analýza překladu povídky Vitomila Zupana 30. srpna 1962

ZUPAN, V., Tridesetga avgusta 1962. In: *Sončne lise*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969, s. 142–168.

ZUPAN, V., 30. srpna 1962. In: *Promlky času*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 8–19.

slovensky	doslova / přesně	kontext 1	kontext 2
<i>začeti se</i>	<i>začít</i>	Zgodba, ki se je začela dne 30. avgusta 1962 ob 15.20, sploh ni razburljiva. (s. 142)	Příběh, který se stal dne 30. srpna 1962 v 15.20, není vůbec znepokojivý. (s. 8)
<i>nepojasnjena, razburljiva upokojitev</i>	<i>nevyjasněné, znepokojující penzionování</i>	Nepojasnjena, razburljiva upokojitev. Nikoli ne bomo izvedeli, kako prišlo do nje . (s. 142)	Nikdy se nedozvíme, proč k tomu penzionování došlo. (s. 8)
<i>redar</i>	<i>městský policista, policajt</i>	Nino. Ta redar brez ambicije. (s. 142)	Nino. Tenhle výtečník bez ambicí. (s. 8)
<i>motor</i>	<i>motorka, motocykl</i>	Mehka natura. Motor obvlada, ostrine pa nima prave. (s. 142)	Měkká povaha. Motor ovládá, jenže nemá pravou ostrost. (s. 8)
<i>skoraj</i>	<i>skoro, téměř</i>	[...] to je nerazumljiva krivica usode, skoraj mistika [...] (s. 143)	[...] je to nepochopitelná krivda osudu, úplná mystika [...] (s. 9)
<i>voziti po dveh tirih, frazém</i>	<i>sedět na dvou židlích</i>	Po dveh tirih ni mogoče voziti. (s. 143)	Nedá se ject po dvou kolejích. (s. 9)
<i>nagačena igračka</i>	<i>vycpaná hračka</i>	[...] divja mačka, taka nagačena igračka [...] (s. 144)	[...] divoká kočka, taková ta obligátní parádička [...] (s. 10)
<i>kolesar</i>	<i>cyklista</i>	Manjši promet. Kolesarji. Tovornjak z desne. (s. 145)	Provoz ne největší. Kolečkáři. Zprava nákladňák. (s. 11)
<i>tam ni nikogar</i>	<i>není tam nikdo</i>	Nino pogleda v voz – tam ni nikogar. (s. 145)	Nino se podívá do vozu – je prázdný. (s. 11)
<i>zamomljati</i>	<i>zamumlat</i>	„Toda ... slika ...“ je zamomljaj. (s. 145)	„Ale...fotografie...“ koktal. (s. 11)
<i>leponog, kniž.</i>	<i>s krásnýma nohama</i>	Pač pa nam jezik razveže kakšna	Zato nám často rozváže jazyk nějaká

<i>modrookica, neolog.</i>	<i>modrooká (žena)</i>	leponoga in plavolasa modrookica [...] (s. 148)	leponohá plavovláská [...] (s. 13)
<i>hinaviti</i>	<i>chovat se pokrytecky</i>	Telo? Telo se skriva in hinavi . (s. 149)	Tělo? Tělo se schovává a dělá lumpárny . (s. 14)
<i>stvar</i>	<i>věc, tvor, stvoření</i>	Ta mačka torej ni mrtva stvar . Nekaj si je Nino pridobil pri milici: ni se obrnil, sklenil je to stvar opazovati v ogledalcu. (s. 150)	Není to tedy mrtvá hračka . Něco už Nino u policie získal: neotočil se, rozhodl se sledovat všechno v zrcátku. (s. 15)
<i>zdrzniti se</i>	<i>škubnout sebou</i>	Mačka se je zdrznila , skrčila in sprožila kremplje, potem pa se je nenadoma z zlobnim izrazom in sijočimi očmi zagledala v ogledalce [...] (s. 153)	Kočka se pohnula , zatáhla a vytáhla drápy a smaragdově zelené oči, sršící zlobou, se náhle upřely do zrcátka. (s. 16)
<i>sijoč</i>	<i>lesknoucí se</i>		
<i>přišel je po cesti</i>	<i>přišel po silnici</i>	Zatopljena v pogovor sta komaj opazila človeka, ki je prišel po cesti , stopil z negotovim korakom okoli voza in na šoferjevi strani prijel za kljuko. Odprl je vrata . (s. 158)	Byli tak zabraní do rozhovoru, že si všimli človeka, který se nejistým krokem přiblížil k vozu, až když vzal za kliku dveří na řidičově straně a otevřel je . (s. 18)
<i>okoli</i>	<i>kolem, okolo</i>		
<i>in</i>	<i>a</i>		
<i>vrata</i>	<i>dveře</i>		
<i>vinjen</i>	<i>podnapilý</i>	Ali ste vinjeni ? (s.158)	Jste opilý ? (s. 18)
<i>vsega na pretek</i>	<i>všeho dostatek</i>	Tam so dobri ljudje. Tam je vsega na pretek . Cene zmerne. (s. 168)	Tam jsou hodní lidi. Tam je všeho . Ceny mírné. (s. 19)

LITERATURA

- BALCERZAN, E. Překladatelské umění a styl. In: ČERMÁK, J. et al., eds. *Překlad literárního díla*. Praha: Odeon, 1970, s. 437–469.
- BEDNAŘÍKOVÁ, B. O tzv. stylové ekvivalenci (na materiálu próz Karla Čapka a jejich překladů do angličtiny). In: GAJDA, S. et al., ed. *Stylistyczne konfrontacje*. Opole: WSP, 1994, s. 137–141.
- BERKOPEC, O. Bilance deseti let. *Slovanský přehled*, 1956, roč. 42, č. 7, s. 237–238.
- CATFORD, J. C. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press, 1965.
- ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.
- ČEŇKOVÁ, I.; HRDLIČKA, M. *Bibliografie českých a slovenských prací o překladu a tlumočení*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1995.
- ČERMÁK, F. *Frazeologie a idiomatika česká a obecná. Czech and general phraseology*. Praha: Karolinum, 2007.
- ČERMÁK, F. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- DOLEŽEL, L.; HAUSENBLAS, K.; STICH, A.; ZIMA, J. Umělecká próza. In: DOLEŽEL, L. et al., eds. *Knížka o jazyce a stylu soudobé české literatury*. Praha: Orbis, 1962, s. 15–106.
- DOLEŽEL, L. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993.
- DOROVSKÝ, I. O slovinských dvojdomých tvůrcích. In: *Per saecula ad tempora nostra, 1–2. Sborník prací k šedesátinám prof. dr. Jaroslava Pánka*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 2007, s. 701–705.
- DOTLAČIL, J. Slovesný vid v češtině a slovinštině. In: DOROVSKÝ, I., ed. *Studia Balcanica Bohemo-Slovaca*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 272–279.
- ĎURIŠIN, D. Otázky porovnávacího skúmania literatúr a analýza prekladateľskej metódy. In: DROZDA, M.; PAULINY, E., eds. *Československé přednášky pro VI. Mezinárodní sjezd slavistů*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1968, s. 389–396.
- ĎUROVIČ, L. Typologie klení ve slovanských a sousedních jazycích. *Souvislosti*, 1996, č. 2–3, s. 45–57.
- DVOŘÁKOVÁ, Ž. Funkce literárních vlastních jmen a literární onomastika. *Slovo a slovesnost*, 2012, č. 73, s. 194–207.
- FILIPEC, J.; ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- FIŠER, Z. *Překlad jako kreativní proces*. Brno: Host, 2009.
- FIRTH, J. R. Lingvistická analýza a překlad. In: ČERMÁK, J. et al., eds. *Překlad literárního díla*. Praha: Odeon, 1970, s. 220–230.
- GLUŠIČ, H. *Pripovedna proza Cirila Kosmača*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975.
- GROMOVÁ, E. *Interpretácia v procese prekladu*. Nitra: Vysoká škola pedagogická,

1996.

- GUTSCHMIDT, K. Interdisciplinárne postavenie literárnej onomastiky. In: MAJTÁN, M., ed. *Zborník referátov, X. slovenská onomastická konferencia*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1991, s. 203–208.
- HÁLA, J. Jak vznikaly na vesnicích názvy „po chalupách“? *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 1969, roč. 10, č. 2, s. 205–208.
- HAUSENBLAS, K. Překlady umělecké literatury. In: *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha: Universita Karlova, 1971a, s. 79–101.
- HAUSENBLAS, K. Styl a překlad. In: *Výstavba jazykových projevů a styl*. Praha: Universita Karlova, 1971b, s. 157–169.
- HAUSENBLAS, K. Vlastní jména v umělecké literatuře. In: MACUROVÁ, A.; MAREŠ, P., eds. *Od tvaru k smyslu textu*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlova, 1996.
- HEJWOWSKI, K. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
- HLADKÝ, L.; BLAŽEK, D. Česko-slovenské vztahy. In: HLADKÝ, L. et al., ed. *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha: Historický ústav, 2000.
- HLUBINKOVÁ, Z. Jména po chalupě v českých nářečích. In: HLADKÝ, J.; VALENTOVÁ, I., eds. *Lexika slovenskej onymie*. Bratislava: Slovenská akadémia ved, 2010, s. 197–202.
- HODROVÁ, D. Jméno postavy v románu. In: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 599–619.
- HOCHÉL, B. *Preklad ako komunikácia*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.
- HOLÝ, J. Poetika jmen literárních postav. In: HOLÝ, J.: *Problémy nové české epiky*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 1995, s. 49–60.
- HORÁLEK, K. *Úvod do studia slovanských jazyků*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.
- HRALA, M. Kritéria hodnocení překladu. In: *Acta Universitatis Carolinae. Translatologica Pragensia III*. Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 79–95.
- HRDLIČKA, M.; STEHNOVÁ, S. K teorii ekvivalence. In: *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia XXIII*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 109 – 118.
- HRDLIČKA, M. K překladu tzv. bezekvivalentní slovní zásoby. *Ruština v teorii a praxi*. Praha, 1990, č. 1, s. 14–18.
- HRDLIČKA, M. Ekvivalence a adekvátnost v překladu. In: *Acta Universitatis Carolinae. Translatologica Pragensia V*. Praha: Karolinum, 1991. s. 57–64.
- HRDLIČKA, M. *Literární překlad a komunikace*. Praha: Karolinum, 1997.

- HRDLIČKA, M., ed. *Translatologický slovník: výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1998.
- HRDLIČKA, M.; GROMOVÁ, E. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004.
- HRDLIČKA, M. *Překladatelské miniatury*. Praha: Karolinum, 2014
- HRDLIČKA st., M. Slovo o stylu a překladu. In: *15 x o překladu*. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů, 1999, s. 28–30.
- CHVOJKA, M.; SKÁLA, J. *Malý slovník jednotek měření*. Praha: Mladá fronta, 1981.
- ILEK, B. Jazyk – text – výklad – překlad. In: *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia XXIII*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 23–36.
- ILEK, B. Některé otázky pojmu ekvivalence v překladu. In: *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia XXIV*. Praha: Univerzita Karlova, 1984, s. 11–20.
- ILEK, B. Překlad jako zrcadlo stylu. In: HRDLIČKA, M.; GROMOVÁ, E., eds. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 179–190.
- ILEK, B., Meze významové přesnosti v překladu krásné literatury. In: HRDLIČKA, M.; GROMOVÁ, E., eds. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 172–178.
- JAKOBSON, R. On Linguistic Aspects of Translation. In: VENUTI, L. *The Translation Studies Reader*. London and New York, 2000, s. 113–118.
- JAMNIK, T. Ali ima kača kljun?: konceptualna podlaga češko-slovenskih medjezikovnih interferenc. *Jezik in slovstvo*, 2004, roč. 49, č. 3–4, s. 91–102.
- JAMNIK, T. Przekłady literatury słowiańskiej w Czechach i w Polsce w latach 1990–2006. *Przekłady Literatur Słowiańskich*, 2009, č. 1., s. 295–312.
- JINDRA, M. K problematice vlastních jmen v uměleckém překladu. In: *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia XXIII*. Praha: Univerzita Karlova, s. 175–180.
- KARLÍK, P. et al., ed. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- KEBER, J. Rojstna imena, hišna imena, vzdevki, psevdonimi v Sloveniji. *Jezikoslovni zapiski. Slovensko imenoslovje*. 2002, č. 2, s. 47–68.
- KNAPPOVÁ, M. K překládání osobních jmen. *Naše řeč*, 1983, roč. 66, č. 4, s. 169–173.
- KNAPPOVÁ, M. Funkce vlastních jmen v literárních textech. In: BLICHA, M., ed. *Acta Facultatis Paedagogicae Universitatis Šafaricanae*, 1992, 28, sv. 3. Prešov: Pedagogická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Prešove, s. 12–17.

- KNITTLOVÁ, D. K pragmatickému aspektu překladu. In: *Acta Universitatis Carolinae. Slavica Pragensia XXIV*. Praha: Univerzita Karlova, 1981, s. 59–65.
- KNITTLOVÁ, D. *K teorii i praxi překladu*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2000.
- KNITTLOVÁ, D. et al. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010.
- KOCIJANČIČ-POKORN, N. *Misliti prevod*, Ljubljana: Študentska založba, 2003.
- KODET, J. Recepce slovinské literatury v revue Světová literatura (1956–1996). In: JENSTERLE-DOLEŽALOVÁ, A., ed. *Vzájemným pohledem. V očeh drugega. Česko-slovinské a slovinsko-české styky ve 20. století. Česko-slovenski in slovensko-češki stiki v 20. stoletju*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2011, s. 169–177.
- KOS, J. *Pregled slovenskega slovstva*. Ljubljana: DZS, 2002.
- KOS, J. et al. *Literatura. Mali leksikoni Cankarjeve založbe*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009.
- KOZÁR, A. Rekonstrukcija interpretacije razvoja slovenske literature v prevajalskem opusu Františka Benharta. In: NOVAK POPOV, I., ed. *Vloge središča. Konvergenca regij in kultur. Zbornik Slavističnega društva Slovenije 21*. Ljubljana: Zveza dratev Slavistično društvo Slovenije, 2010a.
- KOZÁR, A. Dvacet let slovinského písennictví v Čechách a na Moravě. *Tahy*, 2010b, č. 5–6, s. 81–94.
- KRŽIŠNIK, E. Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot. *Jezik in slovstvo*, 2008, č. 53, s. 33–47.
- KUDĚLKA, V. Sociální realismus a jeho dědictví ve slovinské literatuře. In: *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity*, 1973, č. 22, s. 229–241.
- KUFNEROVÁ, Z. et al. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994.
- KUFNEROVÁ, Z. *Čtení o překládání*. Jinočany: H & H, 2009.
- LEVÝ, J. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963.
- LJUDSKANOV, A. Princip funkčních ekvivalentů – základ teorie a praxe překladu. In: ČERMÁK, J. et al., eds. *Překlad literárního díla*. Praha: Odeon, 1970, s. 133–148.
- LOTKO, E. *Čeština a polština v překladatelské a tlumočnické praxi*. Ostrava: Profil, 1986.
- LOTKO, E. Překlad z geneticky blízkého jazyka a jazykové kompetence překladatele. In: *Polsko-české sousedství v rozvoji jazyka a literatury*. Wrocław: Uniwersytet Wrocławski, 1997, s. 71–77.
- LOTKO, E. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Univerzita Palackého, Olomouc, 2003.

- LOTKO, E. K otázce vulgarizmů, zejména v současné veřejné komunikaci. In: *Bohemica Olomucensia 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 49–55.
- MAINUŠ, P., ed. *Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v češčino*. Ljubljana: Center za slovensko književnost, 2005.
- MAINUŠ, P. *Překlady slovinské literatury v českém prostředí 1882–2006*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, nevydaná rigorózní práce, 2007.
- MACUROVÁ, A. Poznámky k vlastním jménům v překladu. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 1985, roč. XXVI, č. 4–5, s. 432–439.
- MACUROVÁ, A. Překlad jako první interpretace textu. In: HRDLIČKA, M.; GROMOVÁ, E., eds. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 238–242.
- MIKO, F. *Estetika výrazu*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.
- MLACEK, J. *Frazeológia a preklad*. In: *Slavica Slovaca*, Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, 1989, č. 15.
- MLACEK, J. K niektorým štylistickým pojmom nitrianskej koncepcie translatológie. In: *Acta Universitatis Carolinae. Translatologica Pragensia VII*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, č. 1, s. 77–83.
- MŽOURKOVÁ, H. Interdialekty ve dvou slovanských jazycích (otázky překladu). In: *Funkce – funkčnost – funkcionalismus. Sborník příspěvků z 6. mezinárodní konference, Setkání mladých lingvistů*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 2007, s. 173–177.
- NEWMARK, P. *Učbenik prevajanja*. Ljubljana: Krtina, 2000.
- NIDA, E. A. *Theory and Practice of Translation*, Leiden: E. J. Brill, 1982.
- NOVOTNÝ, V. Skryté: ...více než pětapadesátiletá publikační aktivita literárního kritika Františka Benharta... *Dobrá adresa*, 2002, č. 7, s. 4–6.
- PÁNEK, J. O sprejemu slovenske kulture v českém okolí. *Sodobnost*, 1997, roč. 45, č. 11–12, s. 974–979.
- PATERNU, B. O pisatelju in njegovem delu. In: KOSMAČ, C.: *Pomladni dan*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.
- PECHAR, J. *Otázky literárního překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1986.
- PLESKALOVÁ, J. *Vývoj vlastních jmen osobních*. Brno: HOST, 2011.
- POGAČNIK, J. et al. *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 2001.
- POGORELEC, B. *Stilistika slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni spisi II. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011.
- POPOVIČ, A. *Poetika umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1971.
- POPOVIČ, A. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.
- POPOVIČ, A. *Originál – preklad*. Bratislava: Tatran, 1983.

- POPOVIČ, A. Preklad ako komunikačný proces. In: HRDLIČKA, M.; GROMOVÁ, E., eds. *Antologie teorie uměleckého překladu*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, s. 67–84.
- ROZMAN, A. Slovanska vzajemnost danes, včeraj in jutri. *Pogledi*, 2014, roč. 5, č. 1, s. 14–16.
- ROZMAN, A. Prevodi slovenske književnosti v slovaščino po letu 1945 do leta 1990 ali pomanjkanje kompetentnih prevajalcev. In: KRAKAR-VOGEL, B., ed. *Slavistika v regijah – Koper*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske Fakultete, 2012, str. 147–152.
- STRAKOVÁ, V. Frazeologie v mezijazykovém pohledu. *Slavia*, 1987, roč. 56, č. 1 s. 15–21.
- ŠRÁMEK, R. K teorii literární onomastiky. *Onomastický zpravodaj ČSAV*, 1985, roč. 26, č. 4–5, s. 510–516.
- TELLINGER, D. Otázka prekladu jednotiek mier, váh a peňažných jednotiek. *Časopis pro moderní filologii*, 1995, roč. 77, č. 1, s. 25–30.
- TOPORIŠIČ, J. *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1992.
- TOPORIŠIČ, J. *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja, 2004.
- ULIČNÝ, O. Expresivita a překlad umělecké prózy. In: *Acta Universitatis Carolinae Philologica 4–5. Slavica Pragensia 32*. Praha: Univerzita Karlova, 1988, s. 329–354.
- ULIČNÝ, O. Agresivita a vulgarita v češtině a v české komunikaci. In: *Agresivita a násilí v jazyce, literatuře, médiích a společnosti*. Praha: Obec spisovatelů, 2008, s. 7–10.
- URBANČIČ, B. *Česko-slovenské kulturní styky*. Praha: Euroslavica, 1995.
- VEČERKA, R. *Jazyky v komparaci 1. Nástin české jazykovědné slavistiky v mezinárodním kontextu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- VEČERKA, R. *Jazyky v komparaci 2. Charakteristiky současných slovanských jazyků v historickém kontextu*. Praha: Euroslavica, 2009.
- VEVAR, Š. *Temeljni aspekti in principi teorije literarnega prevajanja*. Ljubljana: Študentska založba, 2000.
- VILIKOVSKÝ, J. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, Praha 2002.
- VIRK, T. Temni angel usode. Prozni opus Draga Jančara. In: JANČAR, D. *Ultima creatura*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995, s. 203–230.
- VLACHOV, S.; FLORIN, S. *Neprevodivoje v perevode*. Moskva: Medžunarodnyje otnošenija, 1980.
- VYKYDALOVÁ, N. *František Benhart a slovinská literatura*. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, nevydaná magisterská práce, 2006.

- ZADRAŽIL, L. Překladatelská metoda jako pojem dějin překladu. In: *Historické a internacionální aspekty uměleckého překladu*. Praha: Sdružení českých překladatelů, 1983, s. 19–25.
- ZIMA, J. *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- ZUPAN SOSIČ, A. *Robovi mreže, robovi jaza. Sodobni slovenski roman*. Maribor: Študentska založba, 2006.

Slovníkové příručky

- ČERMÁK, F. et al. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*, Praha: Academia, I. díl 1983, II. díl 1988, III. díl 1994.
- FidaPLUS. *Korpus slovenskega jezika 1999–2006* [online]. Dostupný z [www: http://www.fidaplus.net/](http://www.fidaplus.net/)
- Fran, *slovarji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU* [online]. Varianta 2.0. Dostupný z [www: http://www.fran.si](http://www.fran.si)
- HUGO, J. et al., eds. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2007.
- Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Academia, 1989.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2005.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Elektronická verze, 1995.
- KEBER, J. *Leksikon imen. Onomastični kompendij*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba, 2008.
- KEBER, J. *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU, 2011.
- KNAPPOVÁ, M. *Jak se bude vaše dítě jmenovat?* Praha: Academia, 2006.
- KŘEN, M. et al. *SYN2010: žánrově vyvážený korpus psané češtiny* [online]. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2010. Dostupný z [WWW: http://www.korpus.cz](http://www.korpus.cz)
- MARTINCOVÁ, O. et al. *Nová slova v češtině 1, 2*. Praha: Academia, 1. díl 1998, 2. díl 2004.
- SNOJ, M. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan ZRC, 2009.
- ŠKERLJ, R. *Češko-slovenski slovar, slovensko-češki slovar*, Ljubljana: DZS, 2004.

Excerpovaná literatura:

- DOLENC, M. *Vampir z Gorjanecv*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1979.
- DOLENC, M. *Upír z Gorjanců*. Praha: Melantrich, 1988.
- JANČAR, D. *Galjot*. Ljubljana: Delo, 2004.
- JANČAR, D. *Galejník*. Praha: Odeon, 1990.
- JANČAR, D. Kastiljska slika. In: *Pogled angela. Trinajst zgodb*. Ljubljana: Mihelač, 1992, s. 69–76.
- JANČAR, D. Kastilský obraz. In: *Přízrak z Rovenské*. Brno: Host, 2003, s. 47–54.
- JANČAR, D. Podgana. In: *Pogled angela. Trinajst zgodb*. Ljubljana: Mihelač, 1992, s. 15–20.
- JANČAR, D. Potkan. In: *Přízrak z Rovenské*. Brno: Host, 2003, s. 55–60.
- KOSMAČ, C. *Pomladni dan*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1964.
- KOSMAČ, C. *Jarní den*. Praha: Práce, 1977.
- KOSMAČ, C. Tantadruj. In: *Sreča in lepota*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1973, s. 179 – 218.
- KOSMAČ, C. Tantadruj a tři blázni v mrazivé noci. In: *Tantadruj a tři blázni*. Praha: Mladá fronta, 1964, 9–76.
- KOSMAČ, C. *Balada o trobenti in oblaku*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1968.
- KOSMAČ, C. Balada o trubce a oblaku. In: *Tantadruj a tři blázni*. Praha: Mladá fronta, 1964, 79–278.
- VORANC, P. Boj na požeradle. In: *Semeno větru*. Praha: Odeon, 1972, s. 19–61.
- VORANC, P. Boj na požiralniku. In: *Samorastniki*. Ljubljana: Obzorja, 1981, s. 7–47.
- ZIDAR, P. Revolucionar. In: *Stanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, s. 101–114.
- ZIDAR, P. Revolucinář. In: *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 83–95.
- ZUPAN, V. Tridesetga avgusta 1962. In: *Sončne lise*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1969, s. 142–168.
- ZUPAN, V. 30. srpna 1962. In: *Promlky času. Antologie slovinských povídek*. Brno: Větrné mlýny, 2003, s. 8–19.

SEZNAM PUBLIKAČNÍ ČINNOSTI

Články a studie (autor):

- ŠNYTOVÁ, J. Útvary administrativního stylu ve výuce češtiny jako jazyka cizího. In: ZELENKA, M.; BÍNA, D., eds. *Od teorie jazyka k praxi komunikace: sborník prací členů katedry českého jazyka a literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2006, s. 97–102.
- ŠNYTOVÁ, J. Interference mezi slovinštinou a češtinou při výuce češtiny jako jazyka cizího. In: ZELENKA, M.; BÍNA, D., eds. *Od teorie jazyka k praxi komunikace: sborník prací členů katedry českého jazyka a literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita 2007, s. 149–153.
- ŠNYTOVÁ, J. Odchytky od spisovného jazyka a jiné útvary národního jazyka v učebnicích češtiny pro cizince. In: POLÁCH, V., ed. *Bohemica Olomucensia Philologica juvenilia*, roč. 2. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010, s. 202–210.
- ŠNYTOVÁ, J. Problematika překladu při překládání ze slovinštiny do češtiny – analýza překladu próz D. Jančara. In: HEEG, D., ed. *m*OST 2009: Österreichische StudierendenTagung für SlawistInnen*, Slavistische Beiträge, Bd 479, München, Berlin: O. Sagner, 2011, s. 43–47.
- ŠNYTOVÁ, J. Expresivita originálu a překladu při překládání slovinské literatury do češtiny. In: JENSTERLE-DOLEŽAL, A., ed. *Vzájemným pohledem: česko-slovinské a slovinsko-české styky ve 20. století. V očeh drugega: česko-slovenski in slovensko-češki stiki v 20. stoletju*. Praha: Národní knihovna České republiky – Slovanská knihovna, 2011, s. 241–251.
- ŠNYTOVÁ, J. Vloga prevajalca Františka Benharta pri prevajanju slovenske literature v češčino. In: KRAKAR-VOGEL, B., ed. *Slavistika v regijah – Koper*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske Fakultete, 2012, str. 140–146.
- ŠNYTOVÁ, J. Prevodi češke književnosti prevajalke Zdenke Škerlj-Jerman. In: KRAKAR-VOGEL, B., ed. *Slavistika v regijah – Nova Gorica*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije, 2013, str. 153–156.
- ŠNYTOVÁ, J. Frazeologie a idiomatika v překladu románu Galejník Draga Jančara. In: BEDNAŘÍKOVÁ, B.; HERNANDEZOVÁ, P., eds. *Od slova k modelu jazyka: sborník z 13. mezinárodního setkání mladých lingvistů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, str. 464–472.
- ŠNYTOVÁ, J. Prevodi slovenske književnosti v češčino od leta 1945 do sodobnosti. In: ŽBOGAR, A., ed. *Recepција slovenske književnosti: 1980–2010*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2014, str. 387–391.

Antologie (spoluautor):

- ROZMAN, A.; ŠNYTOVÁ, J. *Antologija starejše češke književnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2012, 218 s.

Antologie (editor):

ŠNYTOVÁ, J., ed. *Nesrečno srečni: antologija češke poezije druge polovice 20. stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2012, 486 s.

Účast na konferencích:

ŠNYTOVÁ, J. Problémy literárního překládání ze slovinštiny do češtiny. Mezinárodní konference Slované jazyky a kultury v současném světě. Filologická fakulta Lomonosovovy univerzity. Moskva 2009.

ŠNYTOVÁ, J. Odchytky od spisovného jazyka a jiné útvary národního jazyka v učebnicích češtiny pro cizince. 11. mezinárodní setkání mladých lingvistů. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2010.

ŠNYTOVÁ, J. Problematika překládky při překládání ze slovinštiny do češtiny – analýza překládky próz D. Jančara. Rakouská studentská konference pro mladé slavisty. Ústavu slavistik Univerzity Parise Lodrona v Salzburgu. Salzburg 2010.

ŠNYTOVÁ, J. Frazologie a idiomatika v překládky románu Galejník Draga Jančara 13. mezinárodního setkání mladých lingvistů. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2013.